

AHMED CEVDET

KISAS - I ENBİYA .

III

Hazırlayan
Mahir İZ

eskikitaplarim.com

Atamkorkud

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YAYINLARI

AHMED CEVDET

KISAS - I ENBİYA
ve
TEVARİH - İ HÛLAFA

Cilt II – Kısım I

Hazırlayan

Mahir İZ

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 637
1000 TEMEL ESER DİZİSİ : 119

Onay : 13.3.1985 gün ve 831.0 - 850 sayı.
İkinci baskı, Aralık 1985
Baskı Sayısı : 10.000

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
HAZRET-İ ALİ DEVRİ	3
Hazret-i Ali'nin halifeliği	3
Selman-ı Fârisî'nin vefatı	11
Hicretin otuzaltıncı yılı vak'aları, Hazret-i Huseyfe'nin vefatı	12
Vilâyetlere gönderilen valiler	15
Cemel Vak'ası'nın başlangıcı	17
Cemel topluluğunun Basra'ya girişleri	25
Hazret-i Ali'nin Basra'ya gelişi	30
Cemel Vak'ası	39
Talha'nın hal tercemesi	56
Zübeyir'in hal tercemesi	57
Bazı vefatlar	58
Hazret-i Ali'nin Basra'dan Kûfe'ye gelişi ve Şam'dan gayri vilâyetlerin biati	59
Bazı İran vak'aları	59
Ebû Hezeyfe'nin oğlu Muhammed'in ahvâli	60
Sa'd'ın oğlu Kays'ın yerine Ebubekir'in oğlu Muhammed'in Mısır valisi tayin edilmesi	62
Amr-i Âs'ın Muaviye'ye bağlanması	67
Hazret-i Ömer'in oğlu Ubeydullah'ın Şamlılara katılması	69
Muaviye'nin Şam kayserine mektubu	70
Cerîr-i Becî'nin Şam'a gidip dönüşü	71

Şam'ın isyanı	76
Muaviye'nin bazı eshab ile yazışması	79
Harp hazırlıkları	89
Sıffiyî Vak'ası	91
Hicretin otuzyedinci yılı vak'aları	97
Tahkimnâmenin hazırlanması ve yazılması	118
Sıffiyî'de ölenler	120
Habbab'ın vefatı	122
Sıffiyî'den dönüş	123
Hâricîlerin ortaya çıkması	125
Hakemlerin toplanmaları ve verdikleri hüküm	127
Bir düşünce	131
Hâricîlerin hâli ve Nehrevan vak'ası	132
Hicretin otuzsekizinci yılı vak'aları, Amr-ı Âs'ın Mısır'ı istilâsı	138
Basra vak'aları	141
Faris vak'aları	143
Hâricîlerin son halleri	145
Sehl ve Suhayb'in vefatları	147
Hicretin otuzdokuzuncu yılı vak'aları	147
Şam askerlerinin tecavüzleri	149
Hicretin kırkinci yılı vak'aları	150
Mütareke	151
Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah'ın istifası	152
Hazret-i Ali'nin şehadeti	158
Hazret-i Ali'nin hal tercemesi	158
Hülâsa	161
Hazret-i Hasan'ın hilâfeti	166
Hicretin kırkbirinci yılı vak'aları	168
Hülâsa	178

EMEVÎLER DEVRİ

Başlangıç	175
Muaviye'nin hilâfet devri	179
Bazı fetihler	181
Tanınmış büyüklerin vefatı	182
Ziyad'ın ahvali	184
Tanınmış büyüklerin vefatı	182
Kostantiniye seferi	190
Mervan'ın azlı	191
Hazret-i Ali'nin oğlu Hazret-i Hasan'ın vefatı	192
Mugîre ile bazı zatların vefatı	194
Bazı tayinler	195
Emevîlerin bazı zulümleri	196
Minber'in nakli meselesi	197
Ferezdak'ın kaçması	199
Zeyd'in oğlu Sa'id'in ve diğerlerinin vefatı	200
Ziyad'ın vefatı	201
Tayinler	201
Sa'd'ın vefatı	202
Yezid'in veliahlığı	204
Tayinler ve bazı vak'alar	210
Büyüklerin vefatı	212
Hilâsa	216
Muaviye'nin vefatı	218
Yezid'in devri	222
Hazret-i Hüseyin'in Kûfe'ye gitmesi	226
Hicretin altmışikinci yılı vak'aları	228
Kerbela Fâciası	230
Bazı vefatlar	259
Zübeyr'in oğlu Abdullah'ın ahvâli	260

IV

	<u>Sayfa</u>
Yezid'in ve sonra da oğlunun ölümleri	265
Mervan'a biat olunması	268
Kâbe'nin tamiri	276
Amr-ı Âs'ın oğlu Abdullah'ın vefatı	277
Muhtar-ı Sekafl'nin çıkışı	277
Ziyad'ın oğlunun muharebesi	279
İkinci cildin birinci kısmının sonu	280

KISAS-I ENBİYA

II. CİLT, I. KISIM

HAZRET-İ ALİ DEVRİ

HAZRET-İ ALİ'NİN HALİFELİĞİ

Birinci cilt ve altıncı cüzde geçtiği gibi, Mısır'lılar, Kûfe'liler ve Basra'lılar diye üç fırkaya ayrılan zorbalar, Hazret-i Osman'ı şehid ettikten sonra Mısır'lıların reisi olan Ğafiki, hepsinin başına geçip hükümeti eline aldı. Medine-i Münevvere günlerce karanlıkta kaldı. Bunun sonunun ne olacağı kimse tarafından bilinmediğinden Medine halkı telaş ve düşünceye kapıldı. Herkes ne yapacağını şaşırdı.

Hicretin otuzuncu senesi vak'aları arasında Ebû Zer-i Ğifari (R. A.) Şam'dan Medine'ye gelince, Medine'lilerin zevk ve sefaya daldıklarını görüp, "Medine'lilere ölüm ve yağma ile müjde" sözünün manası meydana çıktı.

Zorbalar Hazret-i Osman aleyhinde birleşmiş iseler de, Halife seçiminde ayrı ayrı fikirde idiler. Mısır'lılar Hazret-i Ali'yi, Basra'lılar Talha'yı, Kûfe'liler de Hazret-i Zübeyir'i istiyorlardı.

Mısır'lılar Hazret-i Ali'ye baş vurduklarında, kendisi onlardan uzak durdu. Talha ve Zübeyir de Basra ve Kûfe'lilere yüz vermediler.

Sonra zorbalar Ebû Vakkas'ın oğlu Sa'd ile Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah'a müracaat ettilerse de, onlar asla kabul tarafına yanaşmadılar. Ümeyye Oğullarının büyükleri ise kaçıışlardı.

Hâsılı Hilâfet makamı boş kalıp, Mülletin büyüklerinden hiçbirisi kabul etmediğinden zorbalı şaşkın bir halde kaldılar. Bu durumda memleketlerine dönseler büyük fitne ve fesadın çıkacağı düşünülebilirdi. Hemen Medine halkını topladılar. "Siz danışılacak kimselersiniz. Sizin Ümmet üzerine hükmünüz geçer. Size iki gün mühlet, eğer bu zaman içinde bu işi beceremezseniz, Ali'yi, Talha'yı ve Zübeyir ile filan ve filanı öldürürüz" dediler. Medine halkı korkup çok telaşa düştü ve Halifeliği Hazret-i Ali'ye kabul ettirmek için onun başına toplandılar.

Hazret-i Ali: "Bu sizin işiniz değildir. Bedir'de bulunanların işidir. Bedir ehli kim ise, Halife odur" dedi.

Seçecekler, Bedir'de bulunan Eshab olunca Mübeşşereden birini seçecekleri tabiiydi. O zaman da, Aşere'i Mübeşşereden hayatta olan Ali, Talha. Zübeyir, Ebû Vakkas'ın oğlu Sa'd, ve Zeyd'in oğlu Said idi.

Said esasen bir köşeye çekilmiş ve böyle bir şekilde milletin başına geçmekten sakınan bir adamdı. Sa'd da Hazret-i Osman'ın şehadetinden sonra okunu atmış, yayını asmış ve bir köşeye çekilmiş olup ondan sonra hiçbir vak'ada bulunmamıştır.

Şu hale göre, Hilâfete Hazret-i Ali, Talha ve Zübeyir'den birinin seçilmesi işin icabından görünüyor ve Hazret-i Ali'nin bunlara üstün tutulacağı meydanda idi. Medine'de bulunan, Bedir muharebesinde bulunanlar bir araya gelip, Halifeliğe Hazret-i Ali'yi en lâıyk olarak gördüler ve onun yanına gidip, "Elini ver biat edelim" diye yalvardılar.

Hazret-i Ali: “Beni bırakın, başkasını arayınız. Önümüze bir iş çıkacak ki onun akıllar almaz, gönüller dayanmaz şekilleri ve renkleri vardır. Bence emir olmaktansa vezir olmak evlâdır. Siz kimi seçerseniz, ben de ona biat eder ve herkesten çok itaat ederim” dedi.

Hepsi birden “Ya Ali, Allah için insaf et. Müslümanların başına gelen felâketi görmüyor musun” diyerek ısrar ettiler. Hazret-i Ali kabule mecbur oldu ise de, birgün için mühlet istedi.

Bu vaad üzerine Hazret-i Ali’nin yanından çıktılar. Talha ve Zübeyir meydanda yoktu. Fakat “Onlar da beraber bulunursa, biat daha kuvvetli ve doğru olur” diyerek, onların da çağrılmasına karar verdiler.

Ertesi gün, yani Zilhiccenin yirmibeşinci Cuma günü Mescidte toplandılar. Basra’lılar tarafından Cebele’nin oğlu Hakîm bir miktar askerle Hazret-i Zübeyir’e, Kûfe’liler tarafından da Eşter bir miktar askerle Hazret-i Talha’ya gidip, ikisini de getirdiler ve Hazret-i Ali’ye biat ettirdiler.

Hazret-i Ali, Mescide gidip minbere çıktı ve cemaate dönerek: “Bu iş sizindir. Kimsenin onda hakkı yoktur. Siz kimi isterseniz Halife odur. Dün bir karar üzere ayrılmıştık, ben istemeyerek söz verdim. Siz ise mutlaka beni seçmekte ısrar ettiniz” deyince, hepsi bir ağızdan “Biz dünkü kararımızdayız” demeleriyle, Hazret-i Ali: “Şahid ol Ya Rab” dedi. Önce Hazret-i Talha ve Zübeyir getirildi. Hazret-i Ali onlara “İsterseniz ben size biat edeyim” deyince “Hayır, biz sana biat ediyoruz” diyerek biat eylediler.

Önce biat eyleyen Hazret-i Talha idi. Eli çolak olduğundan bazıları bu biatı uğursuz saydı.

Aşağıda geleceği gibi dört ay sonra Talha ve Zübeyir'in "Biz can korkusuyle, mecburi olarak biat eylemiştik" dedikleri rivayet olunur. Halbuki yukarıda geçtiği gibi mescide getirilmeleri, cemaatten ayrılmamaları maksadiyle idi. Her ne kadar bu zorla olmuş ise de, biat etmeleri için kendileri hiç zorlanmamıştır. Biat ederlerken, fikirlerini serbestçe açıklayabilirlerdi. Hatta onların biatlerinden sonra, Sa'd-i Vakkas mescide getirilip, Hazret-i Ali ona: "Biat et" dediği zaman, "Halk biat etsin, ben de biat ederim. Benim gecikmemde yemin ederim ki bir sakınca yoktur" demekle Hazret-i Ali "Onu bırakınız" dedi.

Ondan sonra Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah getirilip, o da Sa'd-i Vakkas gibi biattan geri kalmak isteyince, Hazret-i Ali "Bana kefil ver" dedi. Kefilim yoktur demesiyle Eşter "Bırakınız şunun boynunu vurayım" dedi... Hazret-i Ali "Onu bırakınız. Ona ben kefilim" buyurdu.

Sonra Ensar biat etti.

Fakat Hazret-i Osman zamanında mühim memuriyetlerde bulunmuş olan Mesleme'nin oğlu Muhammed ve Sabit'in oğlu Zeyd ve Malik'in oğlu Kâ'b ve meşhur şair Sabit'in oğlu Hassan ve Ebû Said'ül Hudri ile Sahabelerin küçüklerinden Beşir'in oğlu Numan ve daha birkaç kimse biatlarını geçiktirdiler.

Bunlardan başka Selâm'ın oğlu Abdullah, Sinan'ın oğlu Suheyb, Zeyd'in oğlu Üsame, Maz'un'un

oğlu Kuddame ve Şu'be'nin oğlu Muğire de biatlerini geri bıraktılar.

Beşir'in oğlu Numan, Hazret-i Osman'ın kanlı gömleğini ve zevcesi Naile'nin kesilmiş parmaklarını alıp Şam'a kaçmış ve onları, Şam valisi olup emîrlik almak sevdasına düşmüş olan vali Muaviye'ye takdim etmişti. O da sonradan bunları aşağıda geleceği gibi, Şam camisinin minberine asarak Şam'lıları Hazret-i Ali aleyhine kışkırtmıştı.

Hazret-i Ali'ye biat olunduktan sonra Mısır'lıların istedikleri olmuş, Kûfe ve Basra'lılar da onlara uyduklarından dolayı canları sıkılmış ve Hazret-i Zübeyir ile Talha'ya Halifelîği kabul etmedikleri için hiddetlenmişlerdi.

Biatten sonra Hazret-i Ali Naile'nin yanına gitti ve: "Osman'ı kim öldürdü" diye sordu. O da "Tanımadığım iki kişi girdi. Ebû Bekir'in oğlu Muhammed de beraberdi" diye cevap verdi.

Hazret-i Ali hemen Muhammed'i çağırttı ve ona Naile'nin dediğini söyledi. O da, "Naile'nin sözü yalan değil. Yemin ederim ki, ben Osman'ı öldürmek için girdim, lâkin bana babamın adını hatırlattı. Ben de tövbe ve istiğfar ederek çıktım. Yemin ederim ki, onu öldürmedim ve onu tutmadım" deyince Naile: "Evet öyle, fakat o adamları içeri bu koydu" dedi.

Sonra Hazret-i Ali evine gidince, Talha ve Zübeyir Hazretleri diğer bazı Eshabla beraber geldiler. "Ey Ali, sana biat edilirken suçlulara Allah'ın cezasını vereceğini şart koştun. Bu adamlar ise Osman'ı öldürmekte ortaklırlar. Onlar hakkında

şeriatin hükmünü tatbik etmelisin” dediler. Hazret-i Ali: “Ben de sizin fikrinizdeyim fakat ne yapayım ki, biz onların elindeyiz, onlar bizim elimizde değildir. Size istediklerini teklif ederler. Fakat bugün sizin dediğinizi yapmağa kudret yoktur. Şimdi halkın fikirleri değişiktir. Bir kısmı sizin fikrinizde, bir kısmı da ayrı fikirdedir. Diğer bir kısmı da ne öyle ne de böyle düşünüyor fakat bu tefrika işidir. Çok sürmez bir son bulur. Sabrediniz, ortalık yatışsın, halk rahata kavuşsun, biz de hakkı yerine getirelim” dedi. Onlar da bu karardan sonra kalkıp gittiler. Hakikatte de devlet reisliğinden maksat halkın haklarını korumak, memleketin huzurunu sağlamak ise de, zorbaların topluluğa henüz dağılmamış olduğundan Hazret-i Osman’ın katillerini ayırarak suçluların cezasını vermek mümkün olmadığı için fırsat bekleyerek işi geri bırakmak lâzım geliyordu.

Fakat böyle mühim bir işin geri bırakılması Kureyş’e çok güç geldi ve Emevilerin dağılıp kaçmaları halka şaşkınlık verdi. Şairlerin Hazret-i Osman hakkında söyledikleri mersiyeleler ise umumi efkâra heyecan vermekte idi.

Bundan dolayı halk arasında değişik fikirler meydana çıktı, dedikodu çoğaldı. Kimi Hazret-i Ali’nin düşüncesini doğru buluyor. Kimi de onu, bu işi yapmakta yeterli görmediği için biz vazifemizi yapmalıyız diyor, kimisi de, o her işi yapmaya muktedir, diyordu.

Biatten üç gün sonra, Hazret-i Ali minbere çıkıp halka nasihat ederek ve onların gönlünü ya-

tıracak sözler söyleyerek, Arapların artık Medine'den çıkıp kendi memleketlerine gitmelerini emretti. Sebeyye gürûhu, yani İbni Sebe'in oğlu Abdullah'a bağlı olan Şia taifesi söylendiler, mırıldandılar ve emre itaat etmediler. Araplar da onların sözlerine aldandılar ve Halifenin emrini dinlemediler.

Onun üzerine Hazret-i Ali evine gitti. Talha, Zübeyir de gelip görüştüler, konuştular. Hazret-i Talha: "Bana izin ver, Basra'ya gideyim, birçok asker toplayıp geleyim" dedi. Hazret-i Zübeyir de, ben de Kûfe'ye gidip külliyetli asker getiririm dedi. Hazret-i Ali "Hele biraz sabrediniz bakalım" diyerek işi geciktirdi ve ne çıkacağını beklemeğe başladı.

Hâsılı Hazret-i Osman'ın katillerini kısas etmek şer'an lâzım olup şeriatin hükmünün icrası ise Halife'ye ait olduğundan halk bunun yerine getirilmesini, Hazret-i Ali'den beklemekte idi. Katiller ise asiler içinde bulunduğundan kısas-ı yapmak mümkün değildi. Hazret-i Ali asilerin dağılmalarını emretti ise de, onlar itaat etmeyip hep bir arada ve serkeş tavırlarla Medine'de dolaşmakta idiler.

Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah (R. A.) Hazret-i Osman'ın evi sarılı iken, Hac Emiri olarak, Hazret-i Aişe ile beraber Mekke'ye gitmişti. Hac dönüşü Medine'ye gelince, meşhur Arabın dahilerinden Şu'be'nin oğlu Muğire'nin Hazret-i Ali ile gizli olarak konuştuğunu gördü. Muğire kalkıp gidince, Hazret-i Ali'ye, bu adam ne diyor? diye sordu. Hazret-i Ali de "Dün geldi, Muaviye'yi ve İbn-i Amiri

ve diğer Osman'ın valilerini yerlerinde bırak, biat etsinler. Halk da sükun bulsun sonra istediğini azledersin dedi. Ben kabul etmedim. Bugün geldi, lâkırdıyı değiştirdi ve bana hak verdi.

Abbas'ın oğlu Abdullah da dedi ki: "Muğire dün sana hayırlı nasihatte bulunmuş, bugün ise hile yollu sözler söylemiş. Çünkü Muaviye ile diğer Emevî kumandanları dünya adamlarıdır. Yerlerinde bırakırsan ilgilenmezler, eğer azledersen seni suçlu çıkararak, Şam ve Irak ahalisini senin aleyhine ayaklandırırlar.

Bununla beraber ben Talha ile Zübeyir'den de emin değilim. Muaviye'yi yerinde bırak sana biat etsin. Sonra onu yerinden koparmayı ben üzerime alırım.

İbn-i Abbas'ın bu sözleri çok halis ve iyi niyetli idi. Hazret-i Ali öyle hile ile iş yapmayı kendisinin alıcenaplığına uygun bulmadığı için, o tavsiyeleri red etmiş. İbn-i Abbas da, "Ey Mü'minlerin Emîri, sen cesur ve kahraman bir adamsın. Fakat fikir ve tedbir sahibi değilsin" demişti.

Bunun üzerine Hazret-i Ali "Sen fikrini söyledin, şimdi benim emrimi dinle. Ben seni Şam valisi yaptım. Kalk Şam'a git" deyince, Abbas'ın oğlu Abdullah "Bu doğru bir fikir değildir. Muaviye Ümeyye oğullarındandır ve Osman'ın amcazadesidir. Benim sana akrabalığım dolayısıyla hakkımda yapacağı muamelenin en ehveni beni hapsedmektir. Sen bir kere Muaviye'ye yaz, kendisini biat etmeğe davet et" demişse de Hazret-i Ali bunu kabul etmemiştir.

Şu'be'nin oğlu Muğire ise "Ben Ali'ye nasihat ettim, dinlemedi. Ben de sonra dilimi değiştirdim karışık sözler söyledim" diyerek savuşup Mekke'ye gitmiştir.

Hazret-i Ali hakkıyla Resulullah'ın Halifesi idi. Tam zühd û takva yolunda giderdi. Saf su gibi halisti. Büyük bir makam olan Hilâfeti hile ve dalkavukluk gibi hallerle bulandırmaktan çok çekinirdi. O zaman İslâmlar arasında tefrika yoktu. Haîfenin emirlerine kimse karşı gelmezdi. Aradan epey zaman geçti, halk zengin oldu, mal sevgisi arttı, şahsi maksatlar çoğaldı, fırkalar çıktı, Emevîler çok kuvvet buldu, sonra ihtilâl oldu. Hilâfet merkezi zorbaların elinde kaldı.

Bu durum karşısında Abbas'ın oğlu Abdullah'ın tavsiyeleri zamana göre en uygun fikirlerdi. Fakat Hazret-i Ali'ye göre zamana uymak için fikir ve yol değiştirmek zordur. Allah'ın emri yerine gelecekti.

SELMAN'I FARİSİ'NİN VEFATI

Selman-ı Farisî hazretleri Eshabın seçkin simalarından ve milletin en hayırlısı, abid, zahid ve fadıl bir zat idi.

Hazret-i Enes ve İbn-i Abbas gibi Eshabın nice nice büyük adamları ondan hadis rivayet etmişlerdir.

Rasul-i Ekrem geceleri bile kendisiyle baş başa çok sohbetlerde bulunmuştu.

Onun hali ve derecesi Hazret-i Ali'den sorulduğu zaman "Evvelkilerin ve sonra geleceklerin

ilimlerini öğrenmiş, bitmez tükenmez bir denizdi. O bizdendir. Yani ehl-ı beyttendir” buyurmuştur. Aslen İran ahalisinden bir mecûsi iken Hazret-i İsa'nın dinine girip büyük rahiplerden din ilimlerini öğrendikten sonra Medine-i Münevvereye gelip ne suretle Müslüman olduğunu evvelce yazmıştık. Hendek muharebesinde ve ondan sonraki muharebelerde Hazret-i Peygamberle beraber bulunmuştur. Hendek muharebesinde Medine'nin etrafına hendek kazılmasını Rasûl-i Ekrem'e o hatırlatmıştı.

Yine yukarıda geçtiği gibi, Hazret-i Ömer onu Bedir muharebesinde bulunanların arasına katarak kendisine Beyt-ül Mal'den senelik beşbin dirhem maaş bağlamıştı.

Maaşını alınca hepsini sadaka olarak verir, kendi kazancı ile yaşardı. Bu otuzbeş senesi sonunda bir rivayette de otuzaltı senesi başında irtihâl etmiştir. İkiyüz elli, bir rivayette de yücyüz elli sene yaşadığı bazı siyer kitapları ile bazı tarihlerde yazılıdır.

OTUZALTINCI HİCRET YILI VAK'ALARI HAZRET-İ HUZEYFE'NİN VEFATI

Hazret-i Peygamber'in sırlarını bilen Yeman'ın oğlu Hazret-i Huzeyfe (R.A.) Hazret-i Osman'ın şehadetinden kırk gün sonra vefat etmiştir.

Eshabın seçkinlerinden olup, Hazret-i Ömer ve Hazret-i Ali kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Rasûl-i Ekrem başkalarına söylemediği sırları Hazret-i Huzeyfe'ye bildirmiştir.

Müslümanlar arasında ne kadar münafık varsa o bilirdi. Fakat kimseye söylemezdi. Bir cenaze olduğu zaman, Hazret-i Ömer onun cenazede olup olmadığına bakardı. O varsa cenaze namazına katılırdı. O yoksa bulunmazdı.

Bir gün Hazret-i Ömer, ondan benim memurlarım arasında münafık var mı? diye sordu. O da, “Bir adam var” diye cevap verdi. Hazret-i Ömer “O kimdir” deyince “Adını söylemem” demişti. Fakat Hazret-i Ömer’in ilhamla o memuru azletmiş olduğunu Huzeyfe rivayet etmiştir.

Hazret-i Huzeyfe pekçok muharebelerde bulunmuştur. İran’da ordu kumandanı olan Mukarrin’in oğlu Numan şehid olunca, sancağı Huzeyfe alıp Hemedan, Rey, Deynur şehirleri onunla fetholunmuştur.

Hazret-i Ömer, bir gün bazı Eshaba “Cenab-ı haktan ne istersiniz” deyince, “Bir oda dolusu altın ve cevahir olsa da Allah uğrunda sarfetmeyi dileriz” demişler. Hazret-i Ömer “Ben de, Ebû Ubeyde ve Cebel’in oğlu Mu’az ve Yeman’in oğlu Huzeyfe gibi adamlar olsa da onları Allah uğrunda iş başında bulundurmayı isterdim” demiş.

İşte Hazret-i Ali de, öyle kıymetli memurları iş başına geçirmek isterdi. Halbuki öyle adamlar Hazret-i Ömer zamanında azdı. Sonraları gittikçe azaldı ve gidenlerin yeri boş kaldı.

Hazret-i Ömer’in misâl olarak söylediği üç zat-tan ikisi evvelce vefat etmişti. Bu sefer üçüncüsü olan Huzeyfe de vefat etmiş oldu.

İbn-i Şirin der ki: Ömer’in tayin ettiği valile-

rin fermanlarında, ahaliye “Size filânı gönderiyorum ve ona şöyle, böyle emirler verdim” diye yazardı. Hazret-i Huzeyfe’yi İran’ın merkezi olan Medayin valiliğine tayin ettiği zaman, ona verdiği fermanında “Onu dinleyiniz, ve ona ıtaat ediniz ve ne isterse veriniz” diye yazmıştı.

Medayin’e varınca, şehrin büyükleri onu karşıladılar. Fermanını okuduğu zaman “Ne istersen emret” dediler. Huzeyfe “Burada bulunduğum müddetçe, kendim için ekmek ve merkebim için de ot isterim” dedi. Posta oturan kâmil bir şeyh gic: Medayin’de beylik sürdü. Sonra Hazret-i Ömer onu Medine’ye davet etti. O zaman valiliklere gidenler, gittikleri gibi gelmeyip çoğu zaman birçok mal ve hayvan sahibi olarak derecelerine göre zengin olarak dönerlerdi. Huzeyfe’nin geleceği Hazret-i Ömer’e haber verilince çıkıp onun geleceği yolun bir tarafında saklandı. Baktı ki, Huzeyfe’de ne at var ne de deve. Gittiği gibi fakirane geliyor. Bundan dolayı çok memnun oldu ve hemen Huzeyfe’nin boynuna sarıldı “Sen benim kardeşimsin, ben de senin kardeşinim” dedi. Hazret-i Huzeyfe “Rasulullah bana iki şey haber verdi. Birini gördüm, diğerini bekliyorum” demiş. Muradı ne idi bilmiyoruz. Fakat yukarıda geçtiği gibi beklenen büyük fitnenin Hazret-i Ömer’den sonra çıkacağını haber vermişti. Kendisi Hazret-i Osman’ın şehadetini gördü. Fakat bu acıklı vak’anın neticelerinden olan Cemal ve Sıffin vakalarını ve Hazret-i Ali’nin sonunu görmedi. Kendisinin nasihat ve vasiyeti üzerine iki oğlu Hazret-i Ali’den ayrılmayıp, ikisi de Sıffin’de şehid olmuşlardı.

Hazret-i Huzeyfe son nefesinde “İşte bu dünyanın sonudur. Ya Rabbi bilirsin ki ben seni severim. Sana ulaşmamı mübarek kıl” demiş ve ruhunu teslim etmiştir. Allah kendisinden hoşnut olsun.

VİLAYETLERE GÖNDERİLEN VALİLER

Halife Hazret-i Ali, bu otuzaltıncı senesi başlarında vilâyetlere vali tayin edip gönderdi. Sad-i Ubade'nin oğlu Kays'ı Mısır'a, Hanif-i Ensari'nin oğlu Sehl'i Şam'a, Muhacirlerden Şahab'ın oğlu Ammare'yi Kûfe'ye, Hanif-i Ensari'nin oğlu Osman'ı Basra'ya, Abbas'ın oğlu Ubeydullah'ı Yemen'e gönderdi.

Sa'd'ın oğlu Kays Mısır'a varınca, halkın bir kısmı Osman'ın katilleri öldürülmedikçe itaat etmeyeceklerini ifade etmişlerse de, diğer ahali itaat etmiştir.

Fakat Hanif'in oğlu Sehl Şam'a giderken, Belka'ya gelince bir bölük süvari karşı gelip, “Sen kimsin” demişler, “Valiyim” deyince “Eğer seni Osman göndermiş ise pek ala, Fakat başkası göndermiş ise dön” demeleriyle, o da dönüp Medine'ye gitti ve işi Hazret-i Ali'ye bildirdi. Kûfe ahali ise Emîrleri olan Ebû Musa el-eş'ari'den hoşnut olup değiştirilmesine razı olmadıklarından Ammare Kûfe'ye girmeden geri çevrilmiş, o da Medine'ye gelip işi Hazret-i Ali'ye bildirmiştir.

Hanif'in oğlu Osman Basra'ya gidince halkın bir fırkası itaat etmiş, bir fırkası da “Bakalım Medine'liler ne yaparsa, biz de onlara uyarız” diye beklemişler.

Eski Basra valisi olan Amir'in oğlu Abdullah da Basra'dan çıkıp Mekke'ye gitmişti.

Fakat Abbas'ın oğlu Ubeydullah Yemen'e gidince ahali ona itaat edip evvelki Yemen valisi Müneyye'nin oğlu Yâlâ da mevcut olan beylik mallarını aarak Mekke'ye götürdü.

Hazret-i Ali bu haberleri aldıktan sonra Ma'bed-i Eslemi ile Ebû Musa El-eş'ari'ye ve Sebre-i Cüheni ile Muaviye'ye birer mektup gönderdi.

Ebû Musa El-eş'ari Kûfe ahalisinin itaat ve biat ettiklerini bildirerek cevap yazdı.

Fakat Muaviye, bir müddet cevap vermeyip Sebre'yi oyaladı. Sonra hususi talimatla, Abs kabile-sinden Kubeyse adındaki bir memuru eline mühürlü bir mektup vererek Sebre ile beraber Medine'ye gönderdi. Mektubun başlığı Muaviye'den Ali'ye diye yazılı olup içinde başka yazı yoktu.

Kubeyse Sebre ile beraber Şam'dan hareket edip Rebiül evvel içinde Medine'ye geldi ve Halife-nin huzuruna çıkarak mektubu takdim etti.

Hazret-i Ali mektubu açıp içinin boş olduğunu görünce, "Bu ne" dedi. Kubeyse "Emin miyim" diye sordu. Hazret-i Ali "Elçiye zeval yoktur" diye buyurlu. O zaman Kubeyse Şam'da bir topluluk bıraktım ki, Kısastan başka hiçbir şeye razı olmazlar dedi. Hazret-i Ali "Kısas-ı kimden istiyorlar" deyince "Senden istiyorlar ve altmışbin ihtiyar var ki, Osman'ın Şam camisinin minberi üzerine asılmış olan kanlı gömleği altında ağlıyorlar" deyince Hazret-i Ali "Ya Rabbi Osman'ın öldürülmesinden beri olduğum sana malumdur" dedi ve Kubeyse'nin dönmesine izin verdi.

Sebeiiyye diye tanınan Şia gürûhu “Şu köpeği öldürünüz” diye bağırarak hücum ettiler ve Kubeyse güçlkle ellerinden kurtulabildi.

Kubeyse'nin bu suretle dönüşü muharebe alâmeti idi. Hazret-i Ali de bu niyyette olduğunu bildirdi ve hemen muharebe hazırlıklarına başladı.

Talha ile Zübeyir ise Müslümanlar arasına büyük bir tefrika düşeceğini anlayıp Beyt'üllah'ı ziyaret maksadiyle Hazret-i Ali'den izin alarak Mekke'ye gittiler.

Hazret-i Ali Şam'lılarla muharebe etmek için Medine'lileri sancak altına çağırdı ve oğlu Muhammed İbn-i Hanefiyye'ye sancağı teslim etti. Abbas'ın oğlu Abdullah'ı sağ kola, Ebû Seleme'nin oğlu Amr'i de sol kola ve Ebû Ubeyde'nin kardeşinin oğlu olan Ömer-i Cerrahi'nin oğlu Ebû Leyli'yi ordu öncülüğüne tayin etti. Abbas'ın oğlu Temmam'ı Medine'ye ve Abbas'ın oğlu Kusam'ı de Mekke'ye vekil tayin etti ve Hazret-i Osman aleyhine çıkmış olanlardan hiçbirini memur etmedi ve halkı Şam seferine çağırmak üzere Mısır valisi Kays'a ve Basra valisi Osman'a ve Kûfe valisi Ebû Musa El'Eş'ari'ye emirnameler gönderdi.

Sonra aşağıda bildirileceği gibi Mekke'deki karışıklık haberi gelince Hazret-i Ali Şam seferinden vaz geçti.

CEMEL VAK'ASININ BAŞLANGICI

Hazret-i Osman'ın yaptıklarına en çok karşı gelenlerden biri Müminlerin anası Hazret-i Aişe idi.

Hatta Rasûl-i Ekrem'in mübarek gömleğini ve saçlarını çıkarıp "İşte gömleği ve saçları eskimedi. Fakat şeriatı eskidi" diye Hazret-i Osman'ın davranışlarına tariz ederdi. Fakat işin bu dereceye varacağını ummazdı. Hactan sonra, Hazret-i Aişe Medine'ye gelmek üzere Mekke'den çıkınca Hazret-i Osman'ın şehid edildiğini ve Hazret-i Ali'nin Halifelîğe seçildiğini haber alınca, fevkalâde kederlenerek hemen dönüp Mekke'ye gitmiş ve Osman'ın kanını istemek üzere halkı teşvike başlamıştır.

Hazret-i Osman tarafından Mekke vali ve kumandanı olan Amir-i Hadrami'nin oğlu Abdullah herkesten evvel bu çağrışı kabul etmiş ve Hazret-i Osman'ın şehadeti üzerine Medine'den kaçıp da Mekke'ye gelmiş olan As'ın oğlu Said ve Ukbe'nin oğlu Velid ve başka Ümeyye Oğulları da ona uymuşlardır.

Hülasa Hazret-i Osman'ın kanını istemek için Hazret-i Ali'ye karşı fırka meydana gelmiş ve git-tikçe çoğalıp kuvvet bulmuştur.

Eski Basra valisi Amir'in oğlu Abdullah Basra'dan pekçok mal getirmiş ve Yemen Emîri olan Yâ'lâ da altıyüz deve ve altıyüzbin dirhem getirip vermiştir. Bunun gibi Hazret-i Osman hakkında ençok itiraz eden Talha'nın maksadı, Emevîlerin yol-suz işlerini men etmekten ibaret olduğu halde fitne-nin büyüyüp Hazret-i Osman şehid edilince, Talha pekçok müteessir olmuş, Osman'ın kanını talep etmek için kendi kanını dökmeğe karar vermişti. Zübeyir ise öteden beri Talha'dan ayrılmazdı. Evvelce de geçtiği gibi ikisi beraber Medine'den çıkıp Mek-

ke'ye gitmişlerdi. Mekke'ye gidince Hazret-i Aişe ile görüşmüşler ve öteki reislerle beraber Hazret-i Osman'ın kanını istemek için görüşmeğe girişmişlerdir.

O zaman Müslümanlar arasında Hazret-i Ali'den sonra en büyük olarak tanınmış olan bu iki zatın katılmasıyla Hazret-i Aişe'nin cemiyeti pek ziyade kuvvet bulmuştur.

Danışmalar sonunda, Hazret-i Aişe "Hemen Medine üzerine yürüyelim" demiş. Bazıları da "Medine ahalisi Hazret-i Ali'ye biat etmiş olduklarından karşı koymağa kalkarlar. Biz de oradaki kuvveti yenemeyiz" Diyerek Şam tarafına gitmeyi daha uygun bulmuşlar. Eski Basra Emiri İbn-i Amir ise "Şam tarafı için Muaviye yeter. Basra'ya gidelim benim orada çok taraftarlarım var. Basra'lılar Talha'yı da severler. Mekke ahalisini ayaklandırdığımız gibi Basra'lıları da ayaklandırırız" diyerek Basra'ya gitmek üzere karar verdiler.

Bin kişi kadar Mekke'den çıkıp dışarıdan bir takım halk da katılarak üçbin kişiye ulaşmış ve Hazret-i Osman'ın Eban ve Velid adında iki oğlu da beraber olarak Irak hacılarının Mika yeri olan Zat'ü Irak denen yere varmışlar.

Hazret-i Ali, yukarıda yazıldığı gibi Şam üzerine yürümek üzere hazırlanırken, Hazret-i Aişe, Talha ve Zübeyir'in durumlarından haberdar olunca Şam için yaptığı hazırlıklarla onların üstüne yürümeğe karar verdi ve Medine halkını onlar üzerine yürümeğe çağırdı.

Medine'liler ise ağır davrandıkları için Hazret-i Ali, Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah'ı çağır-

rak beraber sefere çıkılmasını emretti. O da “Ben Medine ahalisindenim. Onlarla beraber sana biat eyledim. Onlar giderse ben de giderim” dedi ve gece savuşup Mekke’ye gitti.

Sabahleyin bazıları Hazret-i Ali’ye gelip: “Bu gece Aişe, Talha ve Zübeyir topluluğundan daha fena bir iş olmuş. Ömer’in oğlu Abdullah Şam’a gitmiş” diye ortalığı telaşa verdiler.

Fakat Hazret-i Ali’nin kızı ve Hazret-i Ömer’in zevcesi olan Ümmü Gülsüm babasının yanına giderek, Ömer’in oğlu Abdullah’ın Mü’minlerin emirine itaatte devam ettiğini, ancak Beytullahı ziyaret için Mekke’ye gitmiş olduğunu haber verdi.

Hakikatte de Ömer’in oğlu Abdullah Mekke’ye vardığı sırada ayaklanan kalabalık Hazret-i Aişe ordusu ile Mekke’den çıkarken birlikte gitmek üzere Abdullah’ı çağırırken “Ben Medine ahalisindenim, onlar ne yaparlarsa ben onlara uyarım” diye cevap vermişti.

Öteki Mü’minlerin anaları clanlar Medine’ye gitmek niyeti ile Hazret-i Aişe’ye arkadaşlık ediyorlardı. Fakat karar Basra’ya çevrildiği için ondan ayrılmışlar, yalnız Hazret-i Ömer’in kızı Hafsa (R.A.) Hazret-i Aişe ile beraber gidecek olmuş ise de, onu da kardeşi Abdullah men etmiştir.

Eshabın en alimi, en faziletlisi, en kahramanı ve Hazret-i Peygamber’in damadı Hazret-i Ali, hakkıyla Rasûlullah’ın Halifesi olduğu halde müminlerin analarının en alimi, ve en faziletlisi olan Hazret-i Aişe’nin, onun aleyhine çıkması ve birçok ayaklanan kalabalığı başına toplaması şaşılacak bir iş

ti. Ukbe'nin oğlu Velid ve As'ın oğlu Said gibi Ümeyye oğullarının büyüklerinin, ona uymasına şaşılmasa da, Aşere-i Mübeşşereden olan Hazret-i Talha ve Zübeyir'in Medine'de Hazret-i Ali'ye biat etmişken, Mekke'de ayaklanan halka katılmaları zihinlere hayret verecek hallerdendir.

Bu gibi garip haller insanın insanlık dolayısıyla düştüğü hata ve gafletlerdir. Küçükler yanılır da büyükler nasıl yanılmaz. Onlar da yanılır, yanlış düşünür, yanlış yola gidebilirler. Hazret-i Talha ile Hazret-i Zübeyir fitneyi kaldırmak için herkesin uyacağı bir zata biat olunmak fikrinde ve içtihadında bulundukları halde Hazret-i Aişe'nin Müslümanlar arasında ihtiram ve şerefini umumi fikirlerin birleşmesine güzel bir vesile zan ederek, onun tarafını tutmuşlardı.

Halbuki umumun kabul edeceği uygun vasıflar başkalarından daha çok Hazret-i Ali'de vardı ve halk arasında meydana gelen ayrılığın ve değişikliğin zamanın icabından olduğu da meydanda idi.

Zaman-ı Saadetten, yani Hazret-i Peygamber devrinden uzaklaştıkça İslâm kardeşliği zayıfladı. Cahilliyetteki kavim, kabile ve aşiret gayretleri görülmeye başlandı. Dünya düşkünlüğü çoğalıp zamanenin mizacı bozulmağa başladı. Kureyş'in büyük bir kısmı olan Emevîler ise çok kuvvet buldukları için bir Emevî devleti kurmak emeline düşmüşlerdi.

Ayaklanan ve Hazret-i Aişe'nin başında bulunduğu ordunun kumandanlığı kendisinin kadın olmasından dolayı, Talha ve Zübeyir'den birine verilme-

si lâzım gelirdi. Fakat böyle bir karar alınmadığı için topluluk başsız bir kalabalıktan ibaretti ikisi kendi aralarında anlaşsalar bile, onlara bağlı olanlar birbirini kıskanmaktan geri kalmazlar ve ikisine de rahat vermezlerdi.

Hatta Mekke'den çıktıkları zaman Hakem'in oğlu Mervan ezan okumuş ve sonra Talha ve Zübeyir'in yanına gidip "Namazı kim kıldıracak, emareti hanginize vereyim" diye sormuş. Bunun üzerine Zübeyir'in oğlu Abdullah: "Babama" ve Talha'nın oğlu Muhammed de "Benim babama" diye çekişmeğe başlamışlar. Hazret-i Aişe bunu işitince "İçimize nifak mı sokacaksınız. Namazı hemşiremin oğlu, yani Zübeyir'in oğlu Abdullah kıldırın" diye Mervan'a haber göndermiş. Bunun üzerine Abdullah'ın oğlu Mu'az demiş ki: "Yemin ederim ki biz muzaffer olsak, birbirimizle dövüşürüz. Çünkü emaneti ne Talha, Zübeyir'e verir, ne de Zübeyir ona bırakır".

Yukarıda geçtiği gibi Hazret-i Aişe açıktan açığa Hazret-i Osman'ın yaptıklarına karşı geliyordu. Onun gibi birinci derecede karşı koyanlardan biri de Hazret-i Talha idi.

Bu itiraz edenlerin maksadı Hazret-i Osman'ı, işleri Emevîlere vermesinden vaz geçirmek için kendisine nasihatte bulunmaktan ibaret idi. İşin bu dereceye varacağını ummuyorlardı. Hazret-i Osman şehid edilince hepsi büyük kadere düştüler. İşte bundan dolayı Aişe, Talha ve Zübeyir onun kanını istemek üzere meydana çıktılar.

Emevîlere gelince, onlar bu işe sebebiyet verenlerin, itiraz edenler olduğunu, bundan dolayı

hepsinin katiller sırasında bulunduğunu kabul ederler. Bir kısmı da, elde olanların hemen öldürülmesini isterdi. Bazıları da onları birbirine çarpıştırarak zayıflandırdıktan sonra hepsini yok etmek fikrinde idiler.

Şu hale göre ayaklananların ordusu dış yüzüne baktıkça birleşmiş bir halde idi. Fakat iç yüzleri ve asıl fikirleri birbirinden farklıydı. Yukarıda geçtiği gibi Zat'ü Irk denen yere geldiklerinde As'ın oğlu Said, Mervan ve arkadaşlarıyla görüşüp: "İntikamını geri bırakıp da nereye gidiyorsunuz? Önce Aişe, Talha ve Zübeyir'i öldürünüz. Sonra evlerinize gidiniz" dediği zaman, onlar "umulur ki bu yolda Osman'ın bütün katillerini öldürürüz" diye cevap vermişlerdir.

Sonra As'ın oğlu Said, Talha ve Zübeyir ile görüşüp "Savaşı kazanırsanız harçınız Halife olacaktır" diye sormuş.

Onlar da "Halk hangimizi isterse o olur" diye cevap vermişler. Said: "Siz Osman'ın kanını istemek için ayaklandığınıza göre, Halifelğe Osman'ın oğullarından birini geçirmelisiniz" dediği zaman "Muhacirlerin ihtiyarlarını bırakıp da, yetimleri mi başa geçirelim" diye cevap vermişler.

Bunun üzerine Said kızarak dönüp gitmiş ve Şu'be'nin oğlu Muğire: "Doğru fikir ancak Said'in dedikidir" diyerek o da kendi kabilesi olan Sakif oğulları ile beraber dönmüştür.

Müneyye'nin oğlu Yâ'lâ seksen altına almış olduğu Cemel'i, yani erkek deveyi Hazret-i Aişe'ye takdim etmiş. O da, o deveye bindiğinden onunla

beraber bulunan Talha ve Zübeyir'e uymuş olan ayaklananlara Cemel topluluğu denilmiştir.

Hazret-i Aişe o deveye binip Zat-ü Irk'tan hareket edeceği zaman müminlerin diğer anaları, ona veda ederek feryad ve figan içinde ağlamışlar. Cemel topluluğunu da ağlatmışlardı.

Hazret-i Aişe, Talha ve Zübeyir ve onlara bağlı toplulukla birlikte Basra'ya giderken Hav'eb suyuna gelince köpekler ulumağa başlamış ve "Bu ne suyudur diye sorunca" Kılavuz "Hav'eb suyudur" demesiyle, Hazret-i Aişe feryad ederek cenaze işitildiği zaman okunan Ayet-i kerimeyi, yani "Biz Allah'tan geldik ve ona dönüyoruz" mealindeki Ayet-i kerimeyi okuduktan sonra, "Ben Rasûl-i Ekreir'den işittim, diğer kadınları da yanında bulunuyordu" (Ne olurdu bilseydim, acaba hanginize Hav'eb köpekleri ürüyecek) buyurmuştu. Meğer Hav'eb suyunun sahibesi benmişim. Aman beni geri çevirin" diye devesini çökertmiş. Halk da onun etrafına inip bir gün bir gece orada kalmışlar.

Dördüncü Cüzde geçtiği gibi "Hav'eb köpekleri hangimize ürüyecek" buyurduğu zaman Selma adındaki kadın da Peygamber'in huzurunda bulunuyordu.

Hazret-i Ebû Bekir'in Halifeliğinin ilk zamanlarında Velid'in oğlu Halid, dinden çıkan mürtedler üzerine bulunurken, Bu Selma asi bir fırka ile Hav'eb denen yeri tutup Hazret-i Halid'le muharebe etmiş olduğundan, bu geçen Hadis o zaman bu Selma vakasiyle tevil olunmuştu.

Bu sefer Hazret-i Aişe, o suyun başına gelip de köpekler ürüdüğü zaman, orası Hav'eb suyu de-

nir denmez. Hadis hatırına gelmiş ve meğer o benmişim diye telâş edip, aman beni geri çevirin diye feryad etmişti. Fakat eğer o dönerse ordunun dağılacığı muhakkaktı. Hemşiresinin oğlu olan Zübeyir'in oğlu Abdullah "Kılavuz yalan söylemiş, bu su Hav'eb suyu değilmiş" diye Hazret-i Aişe'yi inandıрмаğa çalışmakta, o da kabul etmemekte iken "Aman Ali külliyetli askerle geliyormuş" denilince telâş gösterilmiş ve hemen oradan hareket edilmiştir.

Olacağa çare yok. Hazret-i Peygamber'ın bir mucizesi olan bu Hadis-i Şerifi, Hazret-i Aişe kendisi rivayet etmiş ve yirmidört saat olduğu yerde kaldıktan sonra, geri dönmek istemişken Eshab hep birden uyanamayıp gaflet içinde, onu yerinden kaldırarak Basra'ya doğru koşup gitmişlerdir.

CEMEL TOPLULUĞUNUN BASRA'YA GİRİŞLERİ

Cemel topluluğu Basra'ya yaklaşıncı, Hazret-i Ali'nin Basra valisi olan Hanif'in oğlu Osman ve şehrin ileri gelenleriyle haberleştikten sonra Basra'lıların bir kısmı Osman'ın emrine uymuşlarsa da bir kısmı da ona karşı gelmişlerdir ve Basra'nın ileri gelenlerinden bazıları Talha ve Zübeyir ile görüşüp "Siz Ali'ye biat etmediniz mi" deyince "Evet biat ettik amma, Kılıç başımızın üstünde idi" demişlerdir.

Cemel topluluğu ilerleyerek Basra şehrinin civarına gelmişler. Vali Osman da ahaliden kendisine

bağlı olanlarla birlikte Basra'dan çıkıp onlara karşı saf tutmuşlar.

Talha ve Zübeyir ve daha sonra Hazret-i Aişe Osman'ın katillerini kisas ile Allah'ın kitabının hükmünü yerine getirmek lâzım olduğuna dair hutbeler okumuşlar ve bu suretle halkı kendi taraflarına çağırmışlardır. Bunun üzerine Osman'ın askerinden bazıları onları doğrulayıp, bazıları da yalanlamış olduğundan aralarında geçen tartışma, dövüşe dökülmüş ve birbirlerini taşlamağa başlamışlardır.

Bu sırada Sa'd oğullarından bir kız çıkıp, Hazret-i Aişe'nin yanına gidip demiş ki: "Ey Mü'minlerin annesi, Osman'ın katli senin evinden çıkıp bu mel'un deve üstünde kendini silâha karşı tutmandan ehvendir. Allah tarafından senin için bir perde ve ihtiram vardı. Sen perdeni yırttın. Sana olan hürmeti de ortadan kaldırdın. Seninle doğuşmeyi doğru bulan, seni öldürmeyi de doğru bulur. Eğer bize kendi isteğinle geldinse dön, kendi evine git ve eğer istemeyerek ve zorla getirildin ise, zorbalılar için bizden yardım iste" demiştir.

Yine Sa'd oğullarından bir delikanlı çıkıp Talha ve Zübeyir'e dokunaklı sözler söylemiş ve bu sırada her iki taraf muharebeye başlamıştır.

O gün ve ertesi gün her iki taraf yorulunca ya kadar savaşıp iki taraftan da pekçok adamlar yaralandıktan sonra Sulhe yatmışlardır. Taine ile Zübeyir'in ne suretle biat ettiklerini anlamak için Su'r-ül Kadi'nin oğlu Kâ'b'ı Medine'ye gönderip hakikaten Talha ile Zübeyir zoraki biat eylemişler

ise, Hanifin oğlu Osman hükümeti onlara bırakmak ve istekleriyle biat etmişlerse bırakıp gitmeleri için karar almışlardır.

Sur'un oğlu Kâ'b bir cuna günü Medine'ye geldi. Mescide girdi ve işi cemaatten sordu. Herkes sükût etti.

Zeyd'in oğlu Üsame (R.A.) bu sükûtu bozup "Talha ve Zübeyir istemeyerek biat ettiler" deyince, halk onun üzerine hücum ederek o kadar dövüldüler ki az kaldı ölüyordu. Hazret-i Suheyb ve Ebû Eyyubu Ensari ve Mesleme'nin oğlu Muhammed (R.A.) güç hal ile Üsame'yi kurtarıp evine götürrebildiler. Hazret-i Ali vak'ayı öğrenince. Vali Hanif'in oğlu Osman'a yazdığı mektupta "Talha ve Zübeyir Müslüman cemaatten ayrılmak için zorlanmadı. Ancak cemaatle, yani toplulukla ve fazilet üzerine bulunanlarla beraber olması için zorlandı. Maksatları benim azlim ise, mazur olmazlar. Fakat başka maksatları varsa bakalım, onlar da baksınlar" diye yazmıştır. Sur'un oğlu Kâ'b Basra'ya dönünce işi anlatmış. Talha ile Zübeyir Hanif'in oğlu Osman'ı çağırmışlar Osman ise Hazret-i Ali'nin mektubuna dayanarak onlarla görüşmek istememiştir.

Bunun üzerine Talha ve Zübeyir soğuk bir havada ve gece karanlığında halkı toplayarak yatsı ezanı okunduktan sonra Basra camiine gitmişler ve orada bulunan kırk kişiyi öldürmüşlerdir ve Hanif'in oğlu Osman henüz mescide gitmemiş olduğundan hükümet konağına gönderilen asker, Osman'ı yakalayarak dövüp hapsedmişler ve hükümeti ellerine geçirmişler. Sonra Talha ile Zübeyir Bas-

ra'lıları Hazret-i Ali ile muharebeye teşvik etmek için pek çok sözler söylemişlerdir.

O sırada Kays oğulları kabilesinden bir adam çıkıp "Ey muhacirler siz İslâmın davetine koşanların öncülerisiniz. Bundan dolayı sizin faziletiniz ve şerefiniz vardı. Bugüne kadar kaç Halife seçtiniz ve bizimle bir danışma yapmadınız. Fakat biz kabul ettik. Bir Halifeyi öldürdünüz ve Ali'yı seçtiniz yine bizimle bir danışma yapmadınız. Şimdi bizi onunla muharebeye çağırıyorsunuz. Onun hakkında gösterdiğiniz bu kadar şiddetin sebebini anlayalım da onunla döğüşelim. Haksız bir iş mi yaptı topluluğu onu öldürmek istemişlerse de, aşireti mani olmuştur. Fakat ertesi gün yine bu zata ve onunla beraber olanlara hücum ederek yetmiş kişiyi öldürmüşlerdir.

Abd-ül Kays kabilesinin şeyhi, yani reisi Cebele'nin oğlu Hakîm, kabilesi içinde hürmet ve riayet gören çok kahraman muhterem bir zat idi. Evvelce Sint eyaletinin beyi olup, o taraflarda çok muharebeler yapmıştı. Sonra azledilerek gelip Basra'da yerleşmişti. Hanif'in oğlu Osman'ın uğradığı felâketi işitince, ona yardım etmek üzere Yediyüz elli kişi ile gelip Zübeyir'in oğlu Abdullah ile görüşmüş ve Hanif'in oğlu Osman'ın salıverilmesini ve Hazret-i Ali gelinceye kadar iki tarafın bulundukları hal üzere kalmalarını teklif etmiş ve "Siz Allah'tan korkmaz mısınız. Haksız olarak bu kadar kan döktünüz" demiş.

Zübeyir'in oğlu Abdullah "Biz Osman'ın kanı için kan döküyoruz" deyince, Cebele'nin oğlu Ha-

kîm “Osman’ı sizin öldürdüğünüz adamlar mı öldürdü” diye itiraz etmiş, Zübeyir’in oğlu Abdullah “Sen Ali’ye biatten vaz geçmedikçe, biz Osman’ı salıvermeyiz” demesi üzerine, davanın kesilmesi kılıca bırakılmış ve bu hicretin otuzaltıncı senesi Rebülahirin’in sonunda iki taraf arasında kanlı bir çarpışma olmuştur.

Cebele’nin oğlu Hakîm kendi adamlarıyla meydana çıkıp Cemel topluluğu da onların üzerine hücum edince şiddetli bir çarpışma olmuş. Hakîm ile pekçok adamları ölmüş, yanındaki reislerden yalnız Züheyir’in oğlu Harkus (R.A.) kendi topluluğu ile kabilesi olan Benî Sa’d’ın yanına kaçıp kurtulmuştur. Bundan dolayı Sa’d oğulları kabilesi bir tarafa çekilip karşı koymakta devam ettikleri gibi, Abd-ül Kays kabilesi ile Vail’in oğlu Bekir kabilesinin çoğunluğu hiddetlenerek Hazret-i Ali’nin yolu üzerinde toplanıp, onun gelmesini beklemeye başlamışlardır.

Hazret-i Peygamber zamanından beri Müslümanların fütühatına bütün gayretlerini sarfeden gazilerden bir çoğunun böyle yok yere ölüp gitmelerine üzülmemek kabil değildir.

Ne çare ki, böyle fitne fesad günlerinde halkın kalb gözleri bağlanır, sonra insana kan ağlatacak hadiseler görünür ve ağlanır. Bu dünyanın hali budur.

Cemel topluluğu yukarıda geçtiği gibi Basra’da galip gelip hükümeti tamamiyle ele alınca Hazret-i Ebû Bekir’in oğlu Abdurrahman’ı Beyt-ül Mal memuru yaptılar.

Sonra Hazret-i Aîşe tarafından, birliğe katılmaları için Kûfe, Medine ve Yemame ahalisine mektuplar yazıldı. Şam valisi Muaviye'ye de ma'lûmat verildi. Muaviye ise her iki tarafın çarpışarak zayıf düşmelerini ve bu suretle meydanın kendisine kalmasını ümitle bekliyordu. Bu sırada Hanîf'in oğlu Osman salıverilmiş ise de, sakalı ve kaşları yolunmuş olduğundan öyle yüzü yolunmuş bir halde Basra'dan çıkıp Hazret-i Ali tarafına gitmiştir.

HAZRET-İ ALİ'NİN BASRA'YA GELİŞİ

Mü'minlerin Emîri Hazret-i Ali, (R.A.) Şam seferine hazırlanırken, Hazret-i Aîşe ile Talha ve Zübeyir'in Mekke'den çıktıkları haberi gelince Şam'a gitmekten vaz geçerek yaptığı hazırlıkla onların üzerine gitmeyi kararlaştırmıştı ve halkın ileri gelenlerine dönerek "Dört kişi, yani halkın en cömerdi ve en çok cin fikirlisi olan Talha ve halkın en kahramanı ve cesuru olan Zübeyir ve halk arasında en yüksek bir mevkiye bulunan ve kendisine hürmetle itaat edilen Aîşe ve ençok zengin olan Müneyye'nin oğlu Yâ'lâ benim başıma belâ oldular. Allah'a yemin ederim ki, benim hakkımda meydana koyacak çirkin birşey bulamadılar. Kendim için Müslümanların mallarından birşey almadım. Heva ve hevese kapılmadım. Osman'a onlar benden daha çok itiraz etmişlerdi. Sonra bana biat ettiler. Adil veya zalim olduğumu tecrübe etmeden biati bozdular. Ben Allah'ın hükmüne razıyım. Bununla beraber onları davet edeceğim, kabul ederlerse tövbe

makbuldür. Etmezlerse onların kılıcın yüzünü gösteririm. Kılıç hakkı batıldan ayırır” dedi ve Medine’lileri muharebeye teşvik ederek davet etti.

Medine’liler önce ağır davranmışlarsa da Sahabenin seçkinlerinden Hanzala’nın oğlu Ziyad “Ben senden ayrılmam, her vakit seninle beraber asilerle döğüşürüm” dedi. Ensardan ve salih kimselerden bazıları da Emir-ül Mü’mininin davetini kabul etti.

Ebû Katade (R.A.) kalkıp “Ey Emir-el Mü’minin bu kılıcı bana Rasûlullah kuşattı. Uzun zamandır kınında duruyor. Onu bu ümmetin içine fesad sokan bu zalimlerin üzerine sıyracağım” dedi. Mü’minlerin analarından Ümmü Seleme (R.A.) de, “Ey Emir-el Mü’minin kabul etmeyeceğini biliyorum. Yoksa seninle beraber giderdim. Bu benim amcamın oğludur ve bence nefsimden daha kıymetlidir. Seninle beraber gitsin. Her yerde seninle beraber muharebe etsin” diyerek amcazadesini teslim etti.

Bu suretle Medine’lilerden pekçok halk Hazret-i Ali ile birlikte sefere hazır oldular. İçlerinde Bedir’de bulunanlardan altı kişi de vardı.

Bunun üzerine Hazret-i Ali, Bedir ehlinden Hanîf-i Ensarî’nin oğlu Sehl’i Medine’de vekil bıraktı ve Medine halkından kendisine tabi olanlarla beraber Otuzaltıncı hicret senesinin Rebiül ahir’inde Medine’den çıkıp Rebze’ye gitti. Medine’de bulunan Kûfe ve Basra ahalisinden dokuzyüz kadar gönüllü de onunla beraber gitti.

Hazret-i Ali Medine’den çıkarken Selâm’ın oğlu Abdullah ile karşılaştı. Abdullah atının dizgininden

tutup “Ey Mü’minlerin Emîri Medine’den çıkma. Eğer çıkarsan Allah’a yemin ederim ki bir daha buraya İslâm hükümeti girmez” dedi.

Halk, ona sövüp sayarak üzerine hücum ettiler. Hazret-i Ali “Ona dokunmayın. O Rasûl-i Ekrem’in Eshabından ne güzel bir adamdır” dedi. Abdullah’ın sözü doğru çıkmıştır ki, ondan sonra Medine Hilâfet makamı olmamıştır. Çünkü Hazret-i Ali Kûfe’de bulunup, ondan sonra Şam Emevilere, Bağdat da Abbasilere saltanatın baş şehri olmuştur.

Hazret-i Ali Rebze’ye geldiği sırada büyük oğlu Hasan (R.A.) oraya gelip babası ile görüşünce “Osman muhasara olununca Medine’den çık. Onun katlinde Medine’de bulunma dedim, dinlemedin. Osman öldürüldükten sonra Arap kabileleri ve diğer memleketlerin ahalisi sana tabi oluncaya kadar biat alma. Onlar sensiz bir iş beceremezler dedim, dinlemedin. Bu kadın ile bu iki adam ayağa kalkınca, halk anlaşıp, karışıp kavga yatışincaya kadar evinde otur. Fesad çıkacak olursa başkalarının ellerinden çıksın dedim, dinlemedin. Şimdi iş büyüdü ne yapacaksın” dedi. Ona cevap olarak Hazret-i Ali de: “Oğulcağızım Osman’ın evi sarıldığı zaman Medine’den çıkmanın yolu yoktu. Çünkü bizim de etrafımız sarılmıştı. Biat işine gelince, bu iş Medine’lilerin hakkıdır. Bu hakkın onların elinden çıkmasını doğru görmedim. Rasûlullah’ın vefatında halk Ebû Bekir’e sonra da Ömer’e biat ettiler. Ben de ettim. Ömer’in vefatında danışma meclisinde olan altı kişiden birisi de bendim. Osman’a biat olundu. Ben de ona biat ettim. Onun katlinden sonra halk kendi

istekleriyle bana biat ettiler. Ben ondan sonra karşı gelenlerle cenk ederim.

Allah'ın hükmüne razıyım. Talha ve Zübeyir'in çıkışları üzerine şimdi evime kapanıp durmak nasıl olabilir. Hilâfet işinin idaresi benim vazifemdir. Ona ben bakmadığım takdirde kim bakacak. Sen bu fikirlerden vaz geç oğlum" dedi.

Hazret-i Ali ayaklananlardan evvel Basra'ya varmak için Medine'den çıkmış iken Rebze'ye gelince, onların Basra'ya doğru gitmiş olduklarını haber aldı. Ne yapacağını düşünüp görüşmek üzere Rebze'de durakladı. Kûfe valisi Ebû Musa El-eş'arî (R.A.)ı davet için, Ebû Bekir'in oğlu Muhammed ile Cafer'in oğlu Muhammed'i Kûfe'ye gönderdi ve Kûfe halkına karşı da "Allah'ın dinine yardımcı olunuz, kalıp yanımıza geliniz. Biz işin düzelmesini istiyoruz. Ta ki bu millet eskisi gibi kardeş olması için çalışalım" diye mektup yazdı ve yol hazırlığının tamamlanmasına çalıştı ve askere dönerek belîğ bir hutbe okudu. Hutbede şöyle dedi:

"Allah'u Teala bizi İslâm ile aziz etti, şanımızı yüce kıldı. Hepimiz alçak bir durumda ve birbirimize düşman iken, İslâm birliği ile hepimizi kardeş yaptı. Bu fitne çıkıncaya kadar halkın hali hep böyleydi. İşlerini Allah'ın kitabına göre yapmakta idiler. Bizden evvel gelen milletler fırka fırka dağıldığı gibi bu ümmet de elbette öyle fırka fırka olacaktır. Bugünkü halin şerrinden Allah'a sığınırız" dedikten sonra dönüp, "Her halde olacak olur. Bu ümmet yetmişüç fırka olur. İşte bana düşmanlık eden fırkayı gördüm. Şimdi dininizde sebat ediniz ve benim gösterdiğim yolda gidiniz.

Peygamberimizin yolu budur. Onun yolundan gidiniz. Bir güçlkle karşılaşsanız Kur'an'a başvurunuz ve onun hükmüne göre hareket ediniz" dedi.

Bu sırada Ubeyd'i Tai'nin oğlu Said, Tay kabilesinden bir cemaatle gelip Halifeye bağlılıklarını bildirdiler.

Sonra Hazret-i Ali bir kızıl deve üzerinde olduğu ve yedeğinde Kümeyt yani kestane dorusu bir kısırak olduğu halde askerle Rebze'den hareket etti. Sağ kolda Hasan, sol kolda Hüseyin olup diğer oğlu Muhammed Hanefiyye de bayrak taşıyordu. Süvari kumandanlığına Yasir'in oğlu Ammar, piyade kumandanlığına da Ebû Bekir'in oğlu Muhammed, ordu öncülüğüne de Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah memur edildiler.

Beraberinde dörtbin kadar asker vardı. Bunların sekizyüzü Ensardan, dörtyüzü de Şecere-i Rıdvan altında biat etmiş olan Eshab idi. İçlerinde Bedir'de bulunanlardan ve Eshabın çok seçkinlerinden mübarek ve muhterem kimseler vardı.

Yolda Kûfe'den Amir-i Şeybani gelip kendisiyle görüştü. Hazret-i Ali ondan Kûfe valisi olan Ebû Musa El-eş'ari'nin halini sordu. O da: "Sulh ister isen, Ebû Musa sulh adamıdır. Eğer cenk ister isen, o cenk eri değildir" diye cevap verdi. Hazret-i Ali de "Ben de sulh isterim" dedi.

Zikar adındaki konağa vardıklarında Hanif'in oğlu Osman yüzü yolunmuş olduğu halde gelip görüştü.

"Ey Mü'minlerin Emîri, beni sakallı göndermiştin. Şimdi sana sakalsız geldim" dedi. Hazret-i Ali, onu "Ecir ve hayra nail oldun" diyerek teselli etti.

Sonra Hazret-i Ali "Benden evvel iki zat Halife olup, kitap ve sünnetle amel ettiler. Sonra üçüncüsü hakkında, söyle ettiler, böyle işlediler. Sonra bana biat ettiler. O zaman Talha ile Zübeyir de biat etmişken, biatı bozdular. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a uyup da bana karşı gelmeleri şaşılacak bir iş tir. Yemin ederim ki, benim, benden evvelkilerden aşağı olmadığımı ikisi de bilir. Ya Rabbi onların bağladıkları düğümü çöz ve yaptıkları işin fenalıklarını kendilerine göster," dedi, ve Rebze'den Kûfe'ye göndermiş olduğu elçilerin dönüşlerine kadar Zikar'da onları bekledi.

Bu iki Muhammed Kûfe'ye gidip, Halifenin emirnamesini Ebû Musa El-eş'ari'ye verdikleri zaman, Ebû Musa "Ayaklanmak dünya yoludur. Oturmak ahiret yoludur. Biz ise ahireti üstün tutarız", deyip halkı tarafsızlığa teşvik edince, ikisi de hiddetlenerek dönüp işi Hazret-i Ali'ye haber verdiler.

Hazret-i Ali, yine Ebû Musa'yı inandırmak için Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah ile Üştür'i gönderdi. Onlar da Kûfe'ye gidip Ebû Musa'yı inandırmak istedilerse de muvaffak olamadılar ve üzülenek dönüp Hazret-i Ali'ye beyan ettiler.

Sonra Hazret-i Ali oğlu Hazret-i Hasan'la Eshabın büyüklerinden Yasir'in oğlu Ammar (R.A.)ı gönderdi. Onlar da Kûfe'ye gidip doğruca camiye girdiler. Ebû Musa, Hazret-i Peygamber'in torununun mescitte olduğunu işitince hemen mescide gitmiş ve Hazret-i Hasan'ı bağrına basıp sevgi ve ihlasını açıklamıştı.

Yasir'in oğlu Ammar "Ey Ebû Musa, Ali'yî bırakarak asilere katıldın" deyince, Ebû Musa "Ben öyle bir iş yapmadım" demiş.

Hazret-i Hasan "Öyle ise niçin Kûfe ahalisini bize yardımdan men ediyorsun. Biz Müslümanların halini düzeltmekten başka birşey istemiyoruz" buyurmuş.

Ebû Musa: "Anam, babam sana feda olsun. Buyurduğunuz doğrudur. Fakat Rasûlullah hazretlerinden işittim ki, yakında Müslümanlar arasında bir fitne çıkacaktır. Orada oturan ayakta durandan ve ayakta duran yürüyenden, yürüyen hayvan sırtında gidenden daha hayırlıdır. Müslümanlar hep kardeşir. Kanları ve malları birbirine haramdır" diye cevap vermiş.

Bunun üzerine Ammar hiddetlenerek, Ebû Musa'ya çıkmış. Halktan bazıları da Ammar'a ağır sözler söylemiş. Bu suretle halka heyecan gelmişse de Ebû Musa teskin etmiştir. Bu arada da "Ebû Musa tarafsızlığını bildirmiş. Bu bir içtihaddır. İçtihadında hata da etse, affedilir, mazur sayılır. Fakat bu takdirde Hilâfete bağlı olan Kûfe valiliğinden çekilmesi lâzım gelir" diye itirazlara uğramıştı.

O sırada, Hazret-i Aîşe Kûfe'nin ileri gelenlerinden Savhan oğlu Zeyd'e bir mektup gönderip ya evinde oturup kapanmasını, yahut kendisine yardım etmesini emretmiş.

Kûfe ahalisine de, bu yolda bir mektup göndermişti. Savhan'ın oğlu Zeyd camiin kapısında ayakda durup o mektupları okumuş, onları tenkid etmiş ve küçümsemişti. Orada bulunanlardan biri

Zeyd'e itiraz edince halk arasında bir heyecan meydana olmuştı.

Hemen Ebû Musa El-Eş'ari kalkıp "Ey ahali, beni dinleyiniz, bana itaat ediniz. Tarafsız bir topluluk olunuz. Fitne çıkınca insan şüphelere düşer hayrette kalır. Hakikati bilinmeyen bir neticeye götürür. İş bitince durumun hakikati meydana çıkar. Fitne, yürek ağrısı gibi bir hastalıktır. Onda her türlü rüzgârlar eser. En akıllılar çocuk gibi hayrette kalırlar. Kılıçlarınızı kınlarına sokunuz. Kargılarınızı kırınız. Oklarınızın parça parça ediniz. Evlerinizden ayrılmayınız. Kureys Medine'den çıkıp ve ilim ehlinde ayrılp da kumandanlarla karıştıklarında, onların işlerine karışmayınız. Benim nasihatimi dinleyiniz. Dünya ve ahirette selâmet bulursunuz" dedi.

Savhan'ın oğlu Zeyd, Ebû Musa'ya karşı "Fırat'ı geri çevir, eğer nehir geldiği yere dönüp giderse, sen de dediğini yapabilirsin. Anlamadığın işi bırak. Ey ahali... Yürüyünüz Mü'minlerin Emîrinin yanına gidiniz, hak yolu bulmuş olursunuz" dedi.

Kahraman Kâ'kâ kalkıp: "Aleme nizam verecek, ortalığı düzeltecek, mazlumun hakkını zalimden alacak bir hükümet lâzımdır. İşte Mü'minlerin Emîri sizi bu düzeltmeğe davet ediyor. Onun davetine koşunuz ve hemen yanına gidiniz" dedi. Yine Kûfe'nin ileri gelenlerinden Eb-ül Hayr adındaki zat da "Ey Ebû Musa, Talha ve Zübeyir Ali'ye biat ettiler mi" diye sorlu. Ebû Musa "Evet" diye cevap verdi. Eb-ül Hayr "Ondan sonra Ali biatı bozacak bir iş yaptı mı" deyince, Ebû Musa "Bilmiyorum" dedi. Eb-ül Hayr "Öyle ise, sen bunu öğ-

reninceye kadar biz seni bırakıyoruz. Halk şimdi dört fırkadır. Ali, Kûfe'nin arkasında, Talha ile Zübeyir Basra'da, Muaviye Şam'dadır. Bir fırka da Hicaz'da vardır. Onlar yeteri derecede hazırlıklı değildir. Hiçbir düşman da onlarla döğüşmez" deyince, Ebû Musa "İşte insanların en hayırlısı onlardır" demesiyle, Eb-ül Hayr "Artık senin içindeki kin ve gayz, sana galebe etti, ey Ebâ Musa..." diye sözü kesti. Sonra Hazret-i Hasan (R.A.) de çok tesirli sözler söyledi ve halk hep onun tarafına döndü.

Bu sırada Tay kabilesinden bir kalabalık gelip Hatem'in oğlu Adiy'e "ne emredersin" dediklerinde, o da, "Biz Hazret-i Ali'ye biat ettik. Bizi büyük bir işe çağırdı, biz gideriz" diye cevap verdi.

Reislerden Amr'in oğlu Hind, kalkıp "Mü'minlerin Emiri bizi davet etti ve bize mebuslar gönderdi. Hatta Hazret-i Peygamber'in torunu olan oğlu da geldi. Hadi Emirinizin yanına gidiniz ve ona her türlü yardımda bulununuz" diye halkı teşvik etti. Adiy'nin oğlu Hacer de o yolda sözler söyledi.

O sırada halk hükümet konağına hücum etmişti. Hazret-i Ali, oğlu Hasan ile Ammar'ı yolladıktan sonra arkalarından Uştür'ü de göndermiş. Uştür Kûfe'ye gidince mescide girmiş, bakmış ki, Hazret-i Hasan'la Ammar, Ebû Musa ile münakaşa ediyor. Hemen çıkıp ve önüne gelen halkı sürüp hükümet konağına varmış ve çok hızlı bağırarak Ebû Musa'nın adamlarını dışarı çıkartmış. Onlar da "Ey Ebâ Musa, Uştür geldi. Hükümet konağına girdi. Bizi döğerek kovdu" diyerek bağırılmışlar.

Sonra Ebû Musa gelince, Üştür onu da kovmuş ise de, Ebû Musa “Bu akşamlık bana izin ver” diye yalvarmış. O da kabul etmiş.

Hazret-i Hasan ise “Ey ahali. Ben yarın sabahleyin hareket edeceğim, istiyenler benimle beraber gelsin” dedi.

Ertesi gün Hazret-i Hasan ve Ammar ile beraber Kûfe’den dokuzbin asker hareket edip Hazret-i Ali’nin yanına gittiler.

Zikar denen yere varınca, Hazret-i Ali onları güzel sözlerle memnun etti ve dedi ki: “Ey Kûfe’liler siz Acem Padişahları ile cenk ettiniz. Onların topluluklarını dağıttınız. Hatta mirasları size kaldı. Bu kerre ben sizi davet ettim. Hep beraber Basra’daki kardeşlerimize gidelim. Onları hak yoluna çağıralım.

CEMEL VAK’ASI

Zikar’da birçok asker toplandı. Abd-ül Kays kabilesi de Halifenin yolu üzerinde onun gelmesini beklemeye başladılar.

Hazret-i Ali, Kûfe büyüklerinden Kâ’kâ (R.A.)’ı hususi talimatla Basra’ya gönderdi. Kâ’kâ Basra’ya varınca önce Hazret-i Aişe’nin yanına gitti. “Ey validemiz, bu şehre niçin geldiniz” diye sorunca, o da, “Ümmetin halini düzeltmek için” diye cevap vermiş.

Bunun üzerine Kâ’kâ “Talha ve Zübeyir’i de çağır, onlar da gelsinler ve onlarla yapacağımız konuşmamızı dinle” demesiyle, Hazret-i Aişe onlara

haber gönderdi. Talha ve Zübeyir de geldiler. Kâ'kâ aynı suali onlara da sordu. Onlar da Hazret-i Aişe'nin sözünü tekrarladılar.

Kâ'kâ da "ıslah dediğiniz nedir? Bana anlatınız" deyince, onlar "Osman'ın katilleri hakkında kısasın yapılmasıdır ki, o yapılmazsa Allah'ın kitabının hükmünü terk etmek olur" demişlerdir.

Kâ'kâ, bunun üzerine "Siz Basra ahalisinden Altıyüz adam öldürdünüz. Size altıbin kişi gazap etti. Züheyr'in oğlu Harkus'u tutmak istediniz. Altıbin adam onu korudu. Eğer onları bu haliyle bırakırsanız, sakınmasını istediğiniz şey de vuku bulur ve eğer hep sizden ayrı duranlar ile harb edecek olursanız bütün Muzar ve Rebia kabileleri sizin aleyhinize ayaklanırlar. Islah nerede kalır?"

Hazret-i Aişe "Öyle ise bu hususta senin fikrin nedir" deyince, Kâ'kâ "Bu derdin devası fitneyi yatıştırmaktır. Fitne bitince Osman için ayaklananlar korku ve hayret içinde kalırlar. Bu fırsatı ganimet biliniz, hayra alet olunuz, bizi belâyâ sokmayınız. Yoksa iki tarafta helâk olur" diye cevap vermiş.

Onlar da "Çok doğru ve güzel söyledin, eğer Ali de senin fikrinde olarak buraya gelirse iş biter ve fesad ortadan kalkar" demeleri üzerine, Kâ'kâ sevinerek dönmüştür.

O sırada Basra'lılardan birçok halk Zikar'a gelip Kûfe'lilerden olan kardeşleriyle görüşmüşler ve sulh niyetinde olduklarını bildirmişler. Kûfe'liler de onlara öyle söyliyerek Halifenin huzuruna çıkarmışlardır.

Hasılı Basra'dan gelmiş olan misafirler memnun olarak dönmüş, Kâ'kâ da sulh haberiyle Zikar'a gelince artık sulh tarafı kuvvet bulmuş ve herkes memnun olmuştu.

Bunun üzerine Hazret-i Ali kalkıp güzel bir hutbe okudu. Cenab-ı Hakka hamd ve şükretti ve Arabın cahiliyle zamanındaki bahtsızlığını ve İslâm'dan sonraki bahtiyarlığını ve asrı Saadetten sonra Allah'ın lütfu ile üç Halifeye biat olunarak, ittifakla ve bir arada kalındığını ve bu hadiseye ancak dünyayı isteyen ve başkasına hased eden her şeyi geri çevirmek hayalinde olan kimselerin sebep olduğunu söyledi. Sonra da "Yarın sabah Basra'ya gidiyorum. Osman'ın aleyhine çıkanlardan ve onlara yardım edenlerden kimse benimle beraber gelmesin" dedi.

İbn-i Sevda diye tanınan ve Sebeiyye gürühunun başı olan Sebe'in oğlu Abdullah ve Mülcem'in oğlu Halid ve Üştür gibi evvelce Hazret-i Osman aleyhine çıkmış olan reisler, Hazret-i Ali'nin bu emrinden kuşkulanmışlar ve gece toplanıp aralarında görüşmüşler ve demişler ki: "Ali, Kitabullah'ın ahkâmını Cemel topluluğundan daha iyi bilir ve yapılmasına daha çok çalışır. Osman aleyhine çıkmış olanlar şimdi hep onun yanında olduğu halde bakın ne diyor. İki taraf barışınca ne olacak, düşünmeliyiz" içlerinden Üştür demiş ki: "Yemin ederim ki, bizim hakkımızda iki tarafta aynı şeyi düşünür. Barışınca bizi idama kalkarlar. Geliniz Talha'ya yüklenelim de onu Osman'ın tarafına katalım. Ondan sonra bizim rahat durmamıza razı olurlar. Bununla yetinip ilerisine gitmezler" deyince, İbn-i Sevda demiş ki "Talha'nın yanında beşbin kadar adam var.

Siz ise burada ikibin beşyüz kişisiniz. Bu dediğinizi yapamazsınız”.

Heytem’in oğlu Aliya: “İki fırkadan da ayrılalım, işin sonunu beklileyelim” deyince, İbn-i Sevda “Halk sizin yalnız kalmanızı isterler ve sizi yalnız görünce üzerinize hücum ederler”.

Hatim’in oğlu Adiy demiş ki “Ben ne Osman üzerine bir harekete uydum, ne de bunu kötü gördüm. Fakat dediğiniz olursa, iş bu duruma kadar gelirse, bizim de atımız var, silâhımız var. Siz ileri giderseniz ben de giderim, geri kalırsanız ben de geri kalırım”.

Salebe’nin oğlu Salim ve Evfa’nın oğlu Süveyd “Yapacağınız işe bir karar veriniz” demesiyle, İbn-i Sevda “Arkadaşlar, sizin izzetiniz, kuvvetiniz halk ile beraberdir. Şimdi onlara yaltaklık ediniz. İki taraf birbirine yaklaşıncı aralarında bir kavgâ çıkarınız ki, birbirleriyle çarpışmağa mecbur olsunlar. O zaman siz de korktuğunuzdan kurtulursunuz” dedi. Ötekiler de bu fikri kabul etti. Yine ordudan uzak kalmamak üzere karar verdiler ve bu kararla ayrılıp dağıldılar. Başkaları onların bu kararını bilmiyordu.

Hazret-i Ali, sabahleyin hareket ederek Abd-ül Kays kabilesinin olduğu yere indi. Onlar da ona katıldı, hep beraber Zaviye adındaki köye geldiler, ondan sonra Basra’ya gittiler.

Cemel topluluğu da ileri yürüyerek, Ziyad’ın oğlu Abdullah’ın köşkünün önünde karşılaştılar. Vail oğlu Bekir kabilesi, Abd-ül Kays ile haberleşip Hazret-i Ali ile birleştiler. Bu iki büyük kabilenin Ha-

life ordusuna geçmesi, halkın nazarlarında kendilerine bir kuvvet ve heybet verdi.

Basra'nın büyük Şeyhlerinden olan Kays'ın oğlu Ahnef Hac için Mekke'ye giderken, Medine'ye uğramıştı. O zaman Hazret-i Osman, evinde kuşatılmış bir halde bulunuyordu. Ahnef işin sonunda Hazret-i Osman'ın öldürüleceğini anlamış ve o zaman Medine'de bulunan Hazret-i Aişe ile Talha ve Zübeyir'e gidip "Osman'dan sonra kime biat edeyim" deyince, Üçü de "Ali'ye" demişler. Sonra Hazret-i Osman şehid edildikten sonra Hazret-i Ali Halife olunca, Ahnef Mekke dönüşü Medine'ye uğrayıp Hazret-i Ali'ye biat ettikten sonra Basra'ya gitmişti. Aişe, Talha ve Zübeyir, Basra'ya gelip Ahnef'i Ali ile muharebeye çağırdıkları zaman, Ahnef hayrette kalmış ve "Siz bana, Ali'ye biat et demediniz mi" diye sormuş, "Evet, demiştik ama, sonra onun halinde değişiklik oldu" demişler. Ahnef de, "Ben biatımı bozmam, fakat Mü'minlerin ana-sıyla de muharebe etmem. Topluluğun içinden çıkıp bir tarafa çekilirim" diyerek altıbin kadar adamıyla Basra'ya iki saat mesafede bulunan Celca adındaki yere çekilmişti.

Bu sefer Kays'ın oğlu Ahnef, Hazret-i Ali'nin huzuruna geldi. Geçeni hikâye etti ve "İstersen seninle beraber cenk edeyim, istersen onbin kılıcı muharebeden men etmek için tarafsız durayım" dedi.

Hazret-i Ali, ikinci şekli tercih buyurduğundan, Ahnef, hemen Temim ve Beni Sa'd kabilelerine haber gönderdi. Hepsı ona uydular. O da, onlarla be-

raber tarafsız kalmak üzere topluluktan çekilip dışarıda kaldı.

Kâ'kâ ile Cemel topluluğu arasında verilmiş olan karara göre, sulh etmek, kuvvet bulmuşsa da, iki tarafta da yine muharebe etmek isteyenler çoktu.

Hatta Cemel topluluğundan bazıları, hemen harbe başlanmasını, Avvam'ın oğlu Zübeyir hazretlerine teklif etmiş ise de, O Kâ'kâ ile verilen karardan bahsederek kabul etmemiştir.

Öte taraftan da bazıları, hemen harbe başlanmasını Hazret-i Ali'ye söyledikleri halde O da kabul buyurmamıştı ve Talha ile Zübeyir'e "Eğer Kâ'kâ ile vermiş olduğunuz kararda duruyorsanız, muharebeden vaz geçiniz. İnelim işimize bakalım" diye haber gönderdi.

O sırada Talha ve Zübeyir, ileri doğru çıktılar. Hazret-i Ali de yürüyüp onların yanına gitti ve onlara "Döğüşmeğe hazırlanmışsınız, fakat Allah huzurunda da buna bir sebep ve özür hazırladınız mı? Ben sizin din kardeşiniz değil miyim, size benim kanımı helâl kılacak bir sebep var mı" dedi. Sonra Talha'ya dönerek "Ey Talha, kendi haremimi evinde bırakıp, Rasûl-i Ekrem'in haremimi buraya getirerek, onunla beraber mi çarpışacaksın. Sen bana biat etmedin mi" deyince, Talha "Evet ama kılıç boynumun üstündeydi" diye cevap verdi.

Bununla beraber Hazret-i Ali'nin sözlerinden müteessir olarak, Hazret-i Talha'ya bir tereddüt ve pişmanlık geldiği de söylenir.

Sonra Hazret-i Ali, Hazret-i Zübeyir'e dönerek "Ey Zübeyir, hatırında mıdır ki, bir gün Rasûl-i Ek-

rem, sana sen zalim olduğun halde Ali ile çarpışacaksın) buyurmuştu” deyince Peygamber’in Hadisi Zübeyir’in hatırına geldi. Sanki derin bir uykudan uyanıp kendine gelmişçesine “Evet Yâ Rab” dedi ve “Eğer bu Hadis-i Şerif evvelce hatırıma gelseydi, buraya gelmezdim. Allah’a yemin ederim ki, asla seninle döğüşmem” diye yemin etti.

Hazret-i Ali dönüşünde, arkadaşlarına “Zübeyir sizinle muharebe etmemek üzere yemin etti” demişti.

Zübeyir de arkadaşlarının yanına gitmiş ve işi bildirmişdi. Hazret-i Aişe “O halde ne yapacaksın” diye sorunca, “Savuşup gideceğim” diye cevap verdi.

Oğlu Abdullah ise, ona itiraz ederek “İki fitneyi bir yere getirdin, tam vuruşacakları vakit, savuşmak istiyorsun. İş öyle değil, Sen Hazret-i Ali’nin bayrakları altındaki yiğitlerden korktun” demesiyle Zübeyir “Ne yapayım yemin ettim” deyince, Abdullah “Yeminine kefarete ver de, yine Ali ile cenk et” diyerek kölesi Mekhul’ü azad ettirmiş olduğu söylenir.

Talha ve Zübeyir, Aşere-i Mübeşşere’den oldukları halde fikirlerinde ve içtihadlarında yanılarak fitnenin büyümesine sebep olmuşlarsa da, vak’aların gelişine nazaran onların bu derece ileri gitmelerine oğulları sebep olmuştur. Hususiyle Hazret-i Zübeyir, hakkındaki Hadisi hatırlayarak, Hazret-i Ali ile muharebe etmemek için yemin etmişken, oğlunun çarpışması için o derece kuvvetle zorlaması şaşılacak şeydir.

Babalar barışmak istiyor. Oğulları razı olmuyor. Demek ki, Kur'an'ın buyurduğu gibi, (insana malı ve evlâdı büyük birer fitnedir).

Eshab kendilerini haklı sanarak, içtihadlarında yanılısalar da mazur olurlar. Fakat dünya için muharebe eden halk zalim olarak öldürülmüş olurlar.

İster öyle olsun, ister böyle olsun, İslâm'ın büyük büyük fetihlerine yardım edecek olan bunca kahramanların birbirini öldürmelerine üzülmemek kabil değil.

Ne gariptir, bu ne büyük fitnedir ki, bir tarafta, Rasûlullah'ın Halifesi ve sevgili torunları ile Yasir'in oğlu Ammar gibi Eshabın büyüklerinden bir kimse ve Bedir muharebesine katılanlarla, Şecere-i Rıdvan altında biat eyleyen birçok seçkin Sahabe ve bunların karşısında, harbe hazırlanmış binlerce âsî ve onların yanında Talha ve Zübeyir gibi Eshabın büyüklerinden şanı yüce iki zat ve onlara yardımcı olan Hazret-i Aişe'nin bir kardeşi kendisiyle beraber, diğeri Halifenin maiyetinde idi.

Basra ahalisi de, üç fırka olup, Kays'ın oğlu Ahnef ve Husyan'ın oğlu İmran gibi bir fırka taraf-sızdı. Bir fırka da, Hazret-i Ali'ye bağlı, diğeri bir fırkası da Cemel topluluğu ile beraberdi.

Diğer kabileler de bu suretle iki kısma ayrılmışlardı. Kûfe Mudari'leri Basra Mudari'lerine karşı, Kûfe Rebia'sı da, Basra Rebia'sına öteki kabileler de böylece kendi kabilesi efradına karşı iki taraf olup birbirinin can düşmanı idi. Harba hazırlanmışlardı.

Hazret-i Ali'nin ordusu yirmibin kişiden ibaret iken, Cemel topluluğu otuzbin kişiye yükselmişti.

Her iki taraf bu suretle harbe hazır oldukları halde sulh yapılmasını kuvvetle beklemekte idiler.

Talha ve Zübeyir “Biz Kâ’kâ ile verdiğimiz karar üstündeyiz” diye Hazret-i Ali’ye haber gönderdiler. Hazret-i Abbas’ın oğlu Abdullah, onların yanına gitti. Talha’nın oğlu Muhammed de, öbür tarafa gidip Hazret-i Ali ile görüştü. Her iki taraf birbirine yaklaştı, sulh müzakeresine başlandı.

Her ne kadar andlaşma hemen hemen meydana geleceği görünüyorsa da, iç tarafta muharebe hazırlıkları yapılmakta idi.

Her iki taraf barıştıkları zaman, Hazret-i Osman aleyhine çıkmış olanların cezaları verilmesi tabii olduğundan, onların Sebe’in oğlu Abdullah, Mülcem’in oğlu Halid ve Üştür’ün oğlu Malik gibi reisleri, kendilerinin selâmeti için her iki tarafı muharebeye tutuşturmak için gece yaptıkları müzakere ve toplantıda verdikleri karar üzerine hemen Cemel topluluğu üzerine hücum etmişler ve işin aslından kimsenin haberi olmadığı için, her kabile karşısındaki kabile ile cenge başlamışlar.

Talha ve Zübeyir, sağ ve sol kollara adam göndermişler. Kendileri de ordunun ortasına gelip, “Bu ne” diye sormuşlar. Halk da, “Kûfe’liler geceleyin bizi bastı” diye cevap verince, ikisi de, “Ali kan dökmedikçe bu işten vaz geçmeyecek” diye onun hakkında yanlış ve fena zanda bulunmuşlar.

Hazret-i Ali feryadları işitince, “Bu ne” diye sordu. Sebe’yye gürûhu işe, onun yanına bir casus göndermişlerdi. İşte o casus, Hazret-i Ali’ye “Ne olduğunu bilmiyoruz. Cemel topluluğunun bir fır-

kası geceleyin bastı, biz de def ettik ve onları karşımızda hazır bulduk” diye cevap verdi.

Bunun üzerine Hazret-i Ali, sağ ve sola memurlar gönderdi ve “Talha ve Zübeyir, kan dökmedikçe bu işten vaz geçmeyeceklerdir” dedi.

Sur’un oğlu Kâ'b Hazret-i Aişe'nin yanına gitti ve onu evinden çıkardı. Yukarıda adı geçen devenin üzerine bindirdi. Mahfesi zırhla kapladı. Devenin yularından tutup, çekerek şehrin dışında muharebenin ıstılabileceği bir yere getirdi. İki taraf sebebi birbirini üzerine ata dursun, artık askerin önünü almak kabil olmadığından, taraf taraf birbirlerinin üzerine hücum ettiler. Çok şiddetli ve kanlı bir muharebe başladı. Bu suretle Sebeiyye gürûhu da muradına erdi.

Hazret-i Zübeyir yukarıda geçtiği gibi, Hazret-i Ali ile cenk etmemek için yemin etmişken, Abdullah onu vaz geçirmişti. Bu sefer ansızın muharebe çıkınca, ne yapacağını şaşırarak ve oğlu Abdullah'ı çağırarak “Bugün öldürülecek olan ya zalim, yahutta mazlumdur. Ben zannederim ki, mazlum olarak öldürüleceğim. En büyük tasam borçlarımdır. Mallarımı sat, borçlarımı ver” demiş ve ister istemez harp meydanına at sürmüştü.

Ebu'l Yekzan, yani Yasir'in oğlu Ammar, kargı ile Zübeyir'in üzerine hücum etti. Zübeyir de ona hamle ederek geçiştirdi. Fakat hayret içinde derin fikirlerle daldı.

Çünkü Rasûl-i Ekrem “Her kim, Ammar'a düşmanlık ederse, Allah ona dost olmaz” buyurmuş. Bir gün de, “çok yazık, Ammar'ı asi bir topluluk

öldürecek” demiş. Başka bir gün de “Ammar, sana müjde, seni asi bir topluluk öldürecek” diye Ammar’ı şehidlikle müjdelemişti.

Bu Hadis-i Şeriflere göre, Ammar eğer bu muharebede öldürülecek olursa, Cemel topluluğunun asi oldukları anlaşılabilecek, Zübeyir de onları haklı zan ederek aralarına katılmış olacaktı.

Ammar (R.A.) Hazret-i Zübeyir üzerine karşısını doğrulttukça, Zübeyir onu def ederdi. Fakat karşılık olarak onun üzerine hücum etmezdi.

Ammar, pek ihtiyar ve bünyece zayıf idi. Zübeyir ise kılıç sallamakta fevkalâde mahir ve meşhur bir harbçi asker olduğundan, istese bir vuruşta Ammar’ı karşısı ile beraber yere düşürürdü. Ammar da, Zübeyir gibi cennetle müjdelenen on kişiden biri olan kadri yüksek bir zata kıyamazdı. Fakat Hazret-i Ali’nin haklı olduğunu bildiğinden, dini vazifesini yapmak için kendisini muharebeye mecbur görüyor ve Zübeyir’in üstüne birbiri ardı sıra hamlelerde bulunuyordu.

Zübeyir ise, ona hücum etmediğinden “Ey Ebâ Yakzan, beni öldürmek mi istiyorsun” deyince, Ammar da “Hayır, seni öldürmek istemem, fakat buradan savuş, git” dedi. Zübeyir ise, oraya geldiğine pişman olduğundan hemen savuşup gitti.

Bu sırada iki taraf her koldan birbiri üzerine hücum ederek, muharebe çok şiddetlendi.

Askerin korkunç feryadları ve acı sesleri arasında çekirge sürüsü gibi havada uçan okların vızıltısı işitilmez oldu. Atların ayakları altından kat kat yükselen tozlardan hava boz bulanık olup, göz gözü

görmez oldu. Kılıçlar ise bulutlar arasında parlayan şimşekler gibi gözleri kamaştırıyordu.

Sonunda Halifenin askeri galip geldi ve Cemel topluluğu fena halde bozuldu. Dağınık, perişan bir halde Basra'ya doğru kaçmağa başladılar. Hali-fe'nin askeri de onları takip ediyordu.

Bu bozgundan hayrete düşen Talha, safların arasından çekilip bir kenarda duruyordu. Ansızın kendisine bir ok saplandı ,yarası çok ağır olduğundan şehrin içine götürüldü.

Talha biat etmeden Ahirete gitmekten korktuğu için, Hazret-i Ali'nin askerlerinden birine rastlayınca "Sen Mü'minlerin Emirinin adamlarından mısın" deyip, O da "Evet" demesiyle, "Elini ver, onun adına sana biat edeyim" diyerek vasıta ile Hazret-i Ali'ye biat etmiştir.

Basra'ya girerken, pişmanlığı ifade eden beyitler okuyordu. Bir Arap evine götürüldü. Kanı dindirilemediği için, çok geçmeden vefat etti.

Bu oku atan Hakem'in oğlu Mervan'mış. Talha'yı Hazret-i Osman'ın katillerinden sayardı. Bu kargaşalığı fırsat bilerek, hemen bir ok atıp onu şehid etmiştir ve Hazret-i Osman'ın oğlu Eban'a "Baban'ın katillerinden bazısını öldürdüm, artık intikam sevdasına düşmem" demiş.

Hazret-i Aişe'ye gelince, bindiği devenin üzerinde dururken, büyük bir feryad ve vaveyla işitince, yanındakilere "Bu ne" demiş, "Askerin feryadı" demişler. "Hayır mı, şer mi" diye sormuş. "Şer" diye cevap vermişler. Tam o sırada Hazret-i Zübeyir harp meydanından çıkıp Hazret-i Aişe'nin

önünden geçerek, Siba' vadisine doğru gitmiş, arkasından da bozulan asker gelip çatmıştı.

Hazret-i Zübeyir, bir kölesi ile yürürken, Kays'ın oğlu Ahnef'in askeri yanından geçmiş, bir adam "İşte Zübeyir gidiyor" demesiyle, Ahnef de "İki askeri birbirine düşürüp de, kendisi döndü mü" demiş.

Orada bulunan Cürmuz'un oğlu Amr, Zübeyir'in arkasına düşmüş ve iki arkadaşı ile beraber koşarak Siba vadisinde Zübeyir'e yetişmiş. Namaz kılmak için hayvanlarından indikleri zaman, İbn-i Cürmuz, Hazret-i Zübeyir'in arkasından geçerek, hemen onu zırhının yakasından vurup şehid ettikten sonra, kılıcını alıp Ahnef'in yanına gelmiş ve işi anlatmıştır.

Ahnef "İyi mi yaptın, fena mı yaptın, bilmem" deyince, İbn-i Cürmuz o kılıcı Halifenin makamına götürdü ve Zübeyir'in katili olduğunu perdecieye söyleyip, Halifenin huzuruna girmek için izin istedi.

Perdeci içeri girip, olanı Hazret-i Halife'ye bildirince, Hazret-i Ali "Rasûlullah'tan işittim Zübeyir'in katilini cehennemle müjdeleyiniz" diye buyurmuştu. Hadi git, İbn-i Cürmuz'u cehennemle müjdele" dedi.

İbn-i Cürmuz, Zübeyir'i öldürdüğünden dolayı müjdesinin karşılığını beklerken, böyle kötü bir müjdeyi alınca, hiddetlenip, hakaret yollu sözler söyleyerek cehennem olup gitmiştir.

Hazret-i Aişe'ye gelince Asker adındaki deve üzerinde ve bir ihtiyat ordusu yerinde durup kendi askerinin perişan olarak döndüklerini esefle ve hüznle seyrediyordu. Bozulan asker Basra'ya kadar ge-

lince deveyi ve yanında atlıları görünce, dönüp orada toplandılar. Kendilerini derip toplayıp tekrar muharebeye hazır olarak saf bağladılar.

Hazret-i Ali, ordusunun öncüleri ise, oraya yaklaşmış olduklarından, Hazret-i Aişe Sur'un oğlu Kâ'b'a bir Mushaf'ı Şerif vererek "Devenin yularını bırak da, ileri koş ve halkı buna davet et" dedi.

Kâ'b ilerledi ve gelenleri Kur'an-ı Kerim'e davet etti. Sebeiyye gürûhu ise, onu okla vurup öldürdüler ve Hazret-i Aişe'nin mahfesini oka tuttular.

Hazret-i Aişe feryad ederek etraftan imdat istedi. Sağa ve sola adamlar gönderip halkı muharebeye teşvik etti.

Muzar kabilesinin, Basra'lıları ile Kûfe'lileri ilerlediler ve devenin önünde birbiri üzerine hücum ettiler. Bu suretle tekrar kanlı bir muharebe başladı.

Kûfe büyüklerinden olup, Kûfe Mudariyleri ile beraber bulunan Suhan'ın oğlu Zeyd ve kardeşi Seyhan şehid oldu ve bir kardeşi Sâ'sâa yaralandı ve muharebe gittikçe şiddetlendi. Kûfe'nin Yemen'lileri ile, Rabiası geri kalmışlarken ilerleyip şiddetli bir muharebeye giriştiler. İki tarafın kahramanları sabr-ü sebat diye bağıştılar.

Askerin okları bitti. Kargılarla vuruştular. Kargıları kırıldı, göğüs göğüse geldiler. Sonra şiddetli bir kılıç muharebesine giriştiler. Birbiri ardı sıra bayraktarlardan biri düştükçe, yerine başkası geçiyordu. Bu suretle bayraklar altında pekçok adamlar öldü, birçok ocaklar söndü.

Muharebe ve döğüş devenin önüne kadar geldi. Deve sanki bir sancak idi. Yularını tutanlar düştükçe, yerine ötekileri geçiyordu. Bu suretle devenin yuları üstünde yalnız Kureyşten kırk kişi öldürüldü. Hakem'in oğlu Mervan ile Zübeyir'in oğlu Abdullah da yaralandı.

Ezd kabilesinden bir adam, devenin yularını tutarken ev halkından on üç kişi ile beraber öldürüldü. Hasılı devenin yuları üzerinde nice eller kesildi, nice canlar bedenden ayrıldı. Nihayet Hazret-i Ali, "Devenin ayaklarını kesin, deve yere düşünce asiler dağılır" diye bağırdı. Hemen askerden biri devenin ayağına vurdu. Deve yanı üstüne düşerken çok şiddetli ve korkunç bir ses çıkardı.

Deve düşünce, asiler dağılıp kaçmağa başladılar. Hazret-i Ali'nin emriyle tellallar Kaçanların arkasına düşmeyin, yaralıları öldürmeyin, evlere girmeyin" diye bağırdılar.

Hazret-i Ali, Hazret-i Ebû Bekir'in oğlu Muhammed'i çağırdı, "Git, Hazret-i Aişe için bir çadır kur ve yarası beresi var mı haber getir" diye emretti.

Muhammed ve Yasir'in oğlu Ammar (R.A.) gittiler, devenin üstündeki mahfeyi yüklenip, ölümler arasından çıkardılar ve bir kenara getirdiler. Mahfe'ye o kadar ok saplanmıştı ki, adeta kirpiye dönmüştü. Fakat üstü zırh ile kaplı olduğundan, oklar içeri işlememişti.

Sonra Emir-ül Mü'minin Hazret-i Aişe'nin yanına gitti. Hal ve hatır sordu. Sonra Kûfe büyüklerinden bazı kimselerle Kâ'kâ (R.A.) gidip görüş-

tükleri vakit, Hazret-i Aîşe “Keşke bundan yirmi sene evvel vefat etmiş olsaydım” dedi. Akşam olunca, Hazret-i Aîşe’yi, erkek kardeşi Muhammed alıp Basra içinde bir konağa götürdü ki, orada birtakım kadınlar ağlıyordu. Çünkü konak sahibi Hazret-i Aîşe tarafında ve kardeşi, Hazret-i Ali tarafında bulunuyorlardı. İkisi de muharebede ölmüşlerdi.

Geceleyin yaralıları, ölüleri arasından birer birer sıvıştılar ve Basra’ya girip hanelerine gidip evlât ve iyalleriyle görüştüler.

Ertesi gün Hazret-i Ali harp sahasını dolaştı. Ölüleri gördü. Hazret-i Talha’yı toz ve toprak içinde yatmış görünce ağlamağa başladı ve yüzünden tozları silerek, (İnnâ Lillâhi ve innâ ileyhi râciun) “Yemin ederim ki, ben bir Kureyşliyi böyle yere düşüp serilmiş olarak görmek istemezdim” diyerek eseflendi. O sırada Talha’nın oğlu Muhammed’i de ölüleri arasında görüp, onun için de ayrıca ağladı.

Sonra Hazret-i Ali, ölülerin gömülmesine izin verdi. Basra ahalisi şehirden çıkıp ölülerini gömdüler.

Halife askerlerinin şehidleriyle, Cemel topluluğunun ölüleri sayıldı, hepsi onbin kişi kadardı. Evvelce de üç bin kişi ölmüş olduğundan Cemel vakalarında ölenlerin hepsi onüçbine çıkmış oluyor.

Asker elinde ne kadar mal varsa, Hazret-i Ali onları toplattı ve Basra mescidine gönderdi. Üzerinde miri damgası olanlardan başkalarını, sahiplerine verdi.

Hazret-i Ali’den, Cemel topluluğunun ahvali sorulunca “Onlar din kardeşlerimizdir. Bize karşı

çıkıldılar' 'demıştır. Hazret-i İmam'ı Azam Ebû Hani-fe'den rivayet olunur ki, "Hazret-i Ali'nin emirleri ve yaptığı işler bizce bilinmezse asiler hakkında ne muamele yapılması lâzım geldiğini bilemezdik".

Müşriklerle yapılan muharebelerde, galip gelindiği zaman, malları harb eden gaziler arasında tak-sim ve evlâd ü iyalleri esir ediliyordu. Ona kıyas ederek, bazı kimseler Cemel topluluğu hakkında da, o suretle muamele yapılmasını istedikleri zaman, Hazret-i Ali'nin "Aışe, kimin hissesine isabet edecek" diyerek onları susturmuş olduğu rivayet edilir.

Vak'a biter bitmez, Kays'ın oğlu Ahnef, Beni Sa'd kabilesiyle beraber gelip, Mü'minlerin Enîrine itaatini arzetmiştir.

Cemel Vak'ası, Cemaziyelahirin ortasında, Per-şembe günü olup, Hazret-i Ali üç gün Basra dışında kaldıktan sonra, Pazartesi günü şehrin içine girdi. Bütün Basra ahalisi hatta yaralıları bile, bayrakları altında gelip ona biat ettiler.

Sonra Emir-ül Mü'min'in hazretleri Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah'ı, Basra valisi tayin etti ve Basra ileri gelenlerinden, Ebih'in oğlu Ziyad'ı haraç ve Beyt'ül Mal memurluğuna tayin edip, İbn-i Ab-bas'a da, onun reyini almak suretiyle hareket etme-sini emretti.

Ebih'in oğlu Ziyad Arabın dahilerinden, çok gü-zel konuşan hatiplerinden biri olup, Hazret-i Ömer, onu Basra'da bazı memuriyetlerde bulundurmuştu.

Hazret-i Ömer, onu Basra'da bazı memuriyetler-de bulundurmuştu.

Hazret-i Ali sonra, Hazret-i Aîşe'nin Medine'ye kadar olan yol ihtiyacını, hazırladı ve onunla birlikte Basra'ya gelmiş olanların, yine beraber avdetlerine izin verdi ve onu, kardeşi Ebû Bekir'in oğlu Muhammed'le beraber gönderdi. Hazret-i Aîşe, Basra kadınlarından seçtiği kırk kadını alıp beraber götürdü. Receb'in başında yola çıktı. O gün Hazret-i Ali gidip ona veda etti ve bir mil uzaklığa kadar uğurladı. Oğulları, Hasan ve Hüseyin ve Muhammed Hanefi ise, bir günlük mesafeye kadar uğurladılar.

Hazret-i Aîşe, doğru Mekke'ye, Hacdân sonra da Medine'ye gidip, vefatına kadar orada bir köşeye çekilmiş ve yaptığı hatayı hatırlayarak ağlamıştır.

TALHA'NIN HÂL TERCEMESİ

Ubeydullah'ın oğlu Talha (R.A.), Hazret-i Sıddık'ın çağrısı üzerine en evvel imân eden beş kişiden ve cennetle müjdelenen on kişiden biridir.

Uhud muharebesinde, kendisini Rasûl-i Ekrem'e siper etti, başından yaralandı ve bir kâfirin Hazret-i Peygamber'e salladığı kılıca karşı, elini tuttu, ondan dolayı eli çolak kaldı.

Rasûl-i Ekrem "Talha ve Zübeyir, cennette benim komşularımdır" buyurmuş ve bu Hadis-i Şerifi Hazret-i Ali rivayet etmiştir.

Hazret-i Talha, kırmızıya yakın beyaz renkli, güzel yüzlü, orta boylu idi. On oğlu ve dört kızı vardı ve pekçok servet sahibi olup, günde bin akçe iradı

vardı. Hazret-i Osman'ın bazı yaptıklarına çok şiddetli bir lisan ile itiraz ederdi. Fitne çıkıp Hazret-i Osman şehid edilince, çok büyük bir üzüntü geçirmiş ve Osman'ın kanını almak için canını feda etmeğe karar vermişti. Yukarıda geçtiği gibi, Cemel vak'asında öldürüldü. Fakat Halife askeri tarafından öldürülmeyip Mervan'ın hiyanetle attığı bir okla mazlum olarak şehid oldu. O zaman yaşı altmışı geçmişti. Allah ondan hoşnud olsun.

ZÜBEYİR'İN HÂL TERCEMESİ

Aşere-i Mübeşşereden Hazret-i Zübeyir (R.A.)'ın, Babası olan Avvam, Rasûllullah'ın zevcesi, Hazret-i Hatice'nin kardeşidir. Annesi de, Rasûl-i Ekrem'in halası olan, Abdul Muttalib'in kızı Sâfiye'dir. Hazret-i Ebû Bekir'den biraz sonra genç yaşında iman etmiştir. İlk iman edenlerin dördüncüsü yahut beşincisidir. Önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmiştir.

İslâmdan, Allah uğrunda, kılıcını ilk sıyıran odur. Rasûl-i Ekrem, onun hakkında "Her Peygamber'in havarisi vardır. Benim de havarim Zübeyir İbn-ül Avvam'dır" buyurmuştur.

Orta boylu, esmer, hafif sakallı, semizce ve bünyesi kuvvetli idi.

Hazret-i Ebû Bekir'in büyük kızı Esma ile evlenmiş, ondan Abdullah, Asım, Urve, Münzir adında dört oğlu ve Ümmül Hasan adında da bir kızı olmuştu.

Bin kölesi vardı ve ona haraç verirlerdi. Gelen haraç'tan bir dirhemini bile evinde bırakmayıp, yanında bulunanlara verirdi.

Mısır'da ve Kûfe'de birer, ve Basra'da iki, Medine'de onbir evi vardı, ayrıca pekçok mülkü ve arazisi vardı. Medine havalisinde vaktiyle yüzyetmişbin dirheme satın aldığı geniş arazi terekesinden bir milyon altıyüzbin dirheme satılmış ve o para alacaklılarına verilmiştir.

Yukarıda geçtiği gibi, Cemel Vak'asında muharebeden çekilip, Siba' vadisine gelince, İbn-i Cürmuz adındaki adam tarafından haince vurulup şehid edilmiştir. Yaşı yetmiş geçmişti. Allah kendisinden hoşnud olsun.

BAZI VEFATLAR

Vaktiyle Mısır valisi olan, Ebû Serh Sa'd'ın oğlu Abdullah, Hazret-i Osman'ın şehadetinden sonra Askalan'da bir köşeye çekilmişti. Hazret-i Ali veya Muaviye'ye biat etmeden, bu sene öldü.

Mısır'dan Hazret-i Osman aleyhine olarak ayaklanıp gelenlerin reislerinden Udeys'in oğlu Abdurrahman ki şecere-i Rıdvan altında biat edenlerdendir. O da bu sene vefat etmiştir. Bedir muharebesinde bulunanlardan Maz'un'un oğlu Kuddâme, Dabbet-ül Fihri'nin oğlu Amr'in oğlu Amr de bu sene vefat etmiştir.

HAZRET-İ ALİ'NİN BASRA'DAN KÜFE'YE GELİŞİ VE ŞAM'DAN GAYRİ VİLÂYETLERİN BİATİ

Hazret-i Ali, Cemel topluluğunun mallarını, diğer ganimet malları gibi, askerler arasında taksim etmediğinden, Sebeiyye gürûhu hoşnud kalmadılar ve “Asilerin kanlarını helâl görüp de, mallarını haram kılmaya ve bizi ganimetten mahrum bırakmağa sebep nedir” diye Hazret-i Ali'nin aleyhinde bulunmağa başladılar ve ondan izin almaksızın, kalkıp Kûfe'ye geldiler.

Hazret-i Ali, Basra taraflarının işlerini düzeltmek için, biraz daha Basra'da kalmayı isterken, belki Sebe'iyye'nin bozuk ve kötü niyetleri olabilir düşüncesiyle, onlara meydan vermemek için hemen o da Basra'dan çıkıp Kûfe'ye gelmiştir.

Irak, İran, Horasan, Yemen, Yemame, Hicaz ve Mısır vilayetleri halkı Hazret-i Ali'ye biat ettikleri halde, Şam valisi Muaviye biat etmek istemiş. Şam'lılar da ona uymuşlardır.

Bundan dolayı Hazret-i Ali, Muaviye'yi biat ve itaate çağırmak ve gelmezse, Şam üzerine yürümek niyetinde olduğundan, ona göre lâzım gelen hazırlığa başlamıştı.

BAZI İRAN VAK'ALARI

Cemel vak'asından sonra, Attab-ı Hayti'nin oğlu Müske, Fudayl-ı Bürcümi'nin oğlu Imran, Arap

serserilerinden bir gürûhla, Halifenin itaatinden çıkarak Sicistan'a gittiler ve bazı şehirleri zaptettiler. Hazret-i Ali, onlara Cüz'ü Tai'nin oğlu Abdurrahman'ı gönderdi.

Müske, onu öldürünce, Hazret-i Ali, Sicistan'a bir vali göndermek için Basra Emîri Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah'a emirname gönderdi.

İbn-i Abbas da Kas-ı Anberi'nin oğlu Ribi'yi vali tayin edip, dörtbin askerle Sicistan'a gönderdi. Ebi'l Harri Anberin'in oğlu Husayn'i de onunla beraber gönderdi. Sicistan'a vardıklarında Müske onunla dövüştü fakat kendisi öldü, askeri bozuldu, Ribi de Sicistan'ı zaptetti ve şehirlerini de yoluna koydu.

O sırada Nişabur tarafında da isyan çıktığı için, Hazret-i Ali, Kurre'nin oğlu Huleydi de oraya göndermiştir.

EBÛ HUZEYFE'NİN OĞLU MUHAMMED'İN AHVALI

Eshabın büyüklerinden, Ebû Süf'yan'ın oğlu Muaviye'nin dayısı olan, Ebû Huzeyfe (R.A.) Yemame muharebesinde şehit olunca oğlu Muhammed küçük kalmış ve Hazret-i Osman, onu alıp öz evlâdı gibi terbiye etmişti.

Bir gün sarhoş olduğu için, Hazret-i Osman, ona içki cezası olan had vurdurdu. Sonra tövbe istiğfar ederek, zühd ü takva yolunu tuttu ve ibadetle meşgul oldu.

Hazret-i Osman'dan, valilik isteyip de "Sen valiliği yapamazsın" denince, Savaşmak için Mısır'a gitmek üzere izin aldı. Mısır'a gidince, Mısır valisi Ebû Serh'in oğlu ile, deniz muharebelerinde bulundu ve Hazret-i Ebû Bekir'in oğlu Muhammed'le birleşip, ikisi de çok sofı olarak halk arasında tanınmış ve hürmet görmüşüldü. Hazret-i Osman'ın, Ebû Serh'in oğlunu vali yaptığı için, aleyhinde bulunmağa başladılar. Ebû Serh'in oğlu, onlardan şikâyet ederek, Hazret-i Osman'a mektup yazdı. Hazret-i Osman cevabında "Ebû Bekir'in oğlunu babasına ve Aişe'ye bağışlamalı, Ebû Huzeyfe'nin oğlu ise, benim oğulluğumdur ve bir kureyş yavrusudur" buyurdu.

Buna cevaben, Ebû Serh'in oğlu "Bu yavru büyüdü, tüylendi, uçması kaldı" diye tekrar şikâyet mektubu gönderince, Hazret-i Osman, Ebû Huzeyfe'nin oğlunun geri gelmesini temin için kendisine otuzbin dirhem ve bir yük elbise gönderdi.

Ebû Huzeyfe, bunları mescide götürüp, meydana koydu. "Ey Cemaat... Osman'a bakın, bana hile ile, din hususunda kayıtsız kalmam için rüşvet veriyor. Ben dinimi dünyaya değişir miyim" yollu sözler söyleyerek, halkın zihnini heyecana getirdi. Artık herkes Ebû Huzeyfe'nin oğluna evvelkinden daha çok ihtiram gösteriyorlar ve Hazret-i Osman'ın aleyhinde bulunuyorlardı.

Sonradan Mısır'da Hazret-i Osman aleyhine ayaklananlar ile, Ebû Bekir'in oğlu Muhammed Medine'ye gidince, Huzeyfe'nin oğlu ise, Mısır'da kalmış ve yukarıda geçtiği gibi hükümeti eline almış ve kendi kendini Mısır'a vali yapmıştı.

Hazret-i Ali, Halife olup, vilâyetlere valiler tayin ederek gönderdiği sırada, Mısır'a da Sa'd'ın oğlu Kays'ı vali yapmış, bunun üzerine Ebû Huzeyfe'nin oğlu Hazret-i Ali'ye gücenmiş ve bin kadar adamıyla Mısır'dan çıkıp Gazze'ye gelmişti. Bu suretle iki tarafın da sevgisinden mahrum kaldı. Daha sonra Şam valisi Muaviye'nin eline düşüp, bir müddet hapiste kaldı.

**SA'D'IN OĞLU KAYS'IN AZLEDİLEREK,
YERINE HAZRET-İ EBÜ BEKİR'İN OĞLU
MUHAMMED'İN MİSİR VALİSİ TAYİN
EDİLMESİ**

Yukarıda geçtiği gibi, Hazret-i Ali, Sa'd'ın oğlu Kays'ı, Safer ayında Mısır valisi tayin ederek, "Askerle Mısır'a git" demişti. Kays ise, "Medine'den götüreceğim askerle Mısır'a giremezsem bir daha giremem, bu askeri burada bırakayım, sen onları mühim işlerinde kullanırsın" dedi yedi kişiden ibaret olan adamlarıyla çıkıp gitti.

Mısır'a gidince, minbere çıktı, memuriyetine dair emirnameyi okudu. Sonra hutbesinde "Ey ahalî... Biz Peygamber'imizden sonra en hayırlı bildiğimiz zata biat ettik. Siz de ona ve Allah'ın kitabına ve Rasûl'in sünnetine uymak üzere biat ediniz" dedi.

Mısır ahalisi, hemen Hazret-i Ali'ye biat ve Kays'a itaat ettiler. Kays da bu suretle, Mısır eyaletini eline geçirdi ve her tarafa memurlar gönderdi.

Ancak Harebta taraflarında Haris'in oğlu Yezid ve Muhallid-i Harzeci'nin oğlu Mesleme ve onlara bağlı bir topluluk, Osman'ın kanını istemekte ısrar ettiklerinden biat etmediler.

Haris'in oğlu Yezid, Bedir muharebesinde bulunanlardandır. Muhallid'in oğlu Mesleme de Mısır'ın fethinde bulunmuş ve orada kalmış, sonradan Muaviye tarafından Mısır ve Mağrib valisi tayin edilen meşhur bir adamdır. Kays, onlara biat etmeleri için zorlasa ve onlardan itaat istese, Şam valisi Muaviye tarafına geçmeleri mümkün olduğundan, üzerlerine varmadı ve onların yüzlerine gülecek idare etti.

Sa'din oğlu Kays işte bu suretle Mısır eyaletini zabtederek, devlet gelirlerini kavgasız sükûn içinde toplamakta idi.

Muaviye biat ve itaatten uzak kalınca, Hâzret-i Ali'nin Şam üzerine yürümesi, tabii idi. Muaviye de ona karşı bu niyette idi. Muaviye, Kays'ın da Mısır askeri ile yürümesi ihtimâlini düşünerek endişe ediyordu.

Kays, Ensarın büyüklerinden, Ubade'nin oğlu Sa'd'in oğlu idi. Kabilesinin yanında muhterem ve itibarlı bir zat idi. Aynı zamanda şecaatli, cömert, tedbirli, iş bilir, karşısındakinin hilelerini anlar bir zat idi. Rasûl-i Ekrem'le bulunduğu zaman çeşitli hizmetlerde bulunur. Ensar'ın bayrağını çekmişti. Arabın büyük zekâlarından sayılırdı.

Muaviye Kays ile mektuplaşmağa başladı. Birçok vaadlerle onu kendi tarafına, çekmeğe çalıştı. Kays da ona aldanır gibi göründü ve ipucu verme-

yerek Muaviye'yi aldatmağa çalışırdı. Hasılı bu iki büyük dahi birbirlerini aldatmağa çalıştılsa da ikisinin de gayreti bir sonuç vermedi.

Muaviye, Kays'ı aldatamayacağını anlayınca Hilâfet tarafını aldatmağa başladı. Şam'lılara "Kays'ın aleyhinde bulunmayınız, o bizimdir. Görmüyorsunuz, sizin kardeşleriniz olan Harbeta kahramanlarını bekliyor ve onlara ihsanlarda bulunuyor. Bize de gizli mektupları geliyor" dedi ve Kays'ın ağzından Hazret-i Osman'ın kanını istemekte beraber olduğuna dair bir mektup düzdü ve onu Şam'lılara okudu.

Bu düzme havadisi casuslar vasıtasıyla Hazret-i Ebû Bekir'in oğlu Muhammed'le, Cafer-i Ebû Talib'in oğlu Muhammed de işittiler ve Hazret-i Ali'ye de haber verdiler.

Hazret-i Ali, hemen oğulları Hasan ve Hüseyin ile Cafer'in oğlu Abdullah'ı çağırdı ve işi onlara bildirdi. Cafer'in oğlu "Ey Mü'minlerin Emîri, şüpheli yolu bırak da, şüphesiz yola git. Kays'ı Mısır'dan azlet" dedi. Hazret-i Ali "Ben bu havadisi tasdik edemem" buyurdu.

O sırada Harbeta tarafında, tarafsız kalan gü-rûh hakkında müsamaha olunduğuna dair Kays'ın mektubu geldi. Cafer'in oğlu "Korkarım, bu da Kays'ın onlar hakkında bir müsaadesi olmasın. Kays'a emret, o gü-rûh ile çarpışsın" dedi. Hazret-i Ali dahi Kays'a o tarzda emirname gönderdi.

Kays bu emirnameye cevaben yazdığı mektupta "Şaşıyorum ki sana zararı olmayan bir kavim ile döğüşmemi emrediyorsun. Onlarla döğüşmeğe kal-karsan, düşmanlarına yardımcı olurlar. Şimdi on-

lar kendi hallerinde bir köşeye çekilmişlerdir. Doğru fikir, onları bulundukları halde bırakmaktır” dedi. Hazret-i Ali bu mektubu okuyunca Cafer’in oğlu eski fikrini tekrarladı ve Kays’ın azledilerek yerine Ebû Bekir’in oğlu Muhammed’in tayinini tavsiye etti. Hazret-i Ali de, Cafer’in oğlunun dediğini yaptı.

Cafer’in oğlu, amcası olan Hazret-i Halîfeye sadık olması tabiiyse de tecrübesizliğinden Arab dahilerinin arasında dönen hile dolabını anlayamadığından, amcasını böyle yanlış bir yola sevketmişti.

Hazret-i Ebû Bekir’in oğlu Muhammed, Mısır’a gidip, taşıdığı emri halkın önünde okuduktan sonra, bir güzel hutbe ile işine başlamıştı. Sa’d’ın oğlu Kays, bu muameleden müteessir olarak, hemen Mısır’dan hareket ederek, Medine’ye gitti. Hakem’in oğlu Mervan o zaman Medine’de bulunuyordu. Kays’a kötü muamele ettiğinden, onu gücendirdi. Kays da, Hanif’in oğlu Sehl ile beraber Medine’den çıkıp Hazret-i Ali’nin yanına gitti.

Muaviye, Kays’ın bu suretle Hazret-i Ali’nin yanına gittiğini haber alınca, Mervan’a bir takdir mektubu yazdı. “Ali’ye yüzbin askerle yardım et-sen, Kays’ın Ali’nin yanına gitmesinden, bana göre daha ehvendi” dedi.

Hakikatte de, Sa’d’ın oğlu Kays gibi, çok zeki ve eşraftan ve Arabın kahrâmanlarından bir zatın, bir orduda bulunması çok büyük bir kuvvettir.

Kays, Hazret-i Ali ile görüşüp, olup biteni etrafıca arzedince, Hazret-i Ali, böyle çok zeki ve cin fikirlilerin, iş becerme hususunda, yaptıkları hilelerden dolayı, birçok meşakket ve zahmetlerin ön-

lenebileceğini anlamış ve Kays'ın söylediklerini vak'alar tasdik edince, onun hakkındaki emniyet ve itimadı artmıştı.

Hazret-i Ebû Bekir'in oğlu Muhammed'e gelince, işine başladıktan bir ay sonra, Harbetada tarafsız duran halka "Ya itaat ediniz, yahut bu diyardan gidiniz" diye haber gönderdi. Onlar da "Şimdilik bizi bırak bakalım iş neye varacak, anlıyalım" demişlerse de, Muhammed, onların özürlerini kabul etmediğinden, onlar da silâha sarıldılar ve Mısır valiliğinin başına büyük bir belâ oldular.

İşte bu suretle Mısır eyaletinde Muaviye'ye birçok taraftarlar peyda olmuş ve aşağıda geleceği gibi Sıffiyın vak'asına kadar Mısır'ın ahvali keşmekeş içinde kalmıştır.

EK BİLGİ

Yukarıda geçtiği gibi Cemel vak'asında Ebih'in oğlu Ziyad, Basra'da bir köşeye çekilmişti. Vak'a'nın sonunda Hazret-i Ali, onu Basra mal müdürlüğüne tayin etti. Bu sıralarda Ziyad'ın adı söylenmez olduğundan, Araplar beş kişiye dâhî dediler. Dâhî: Çok zeki ve cin fikirli demektir. Bunlar, Muaviye, As'ın oğlu Amr, Muğire, Sa'd'ın oğlu Kays ve Büdeyl'in oğlu Abdullah'tır.

Büdeyl'in oğlu Abdullah, Hazret-i Ali'nin yanında idi. Sa'd'ın oğlu Kays da, Mısır valiliğinden ayrıldıktan sonra, Hazret-i Ali'nin yanına girmişti. Her ikisi büyük işlerin uhdesinden gelecek, güzel buluşlu hakîm adamlardı.

Araplar öteden beri, dört kişiye Dühat'ı Erba'a derlerdi. Bunlar, Muaviye ve As'ın oğlu Amr, Şube'nin oğlu Muğire, bir de Ebih'in oğlu Ziyad'tır.

Fakat Hazret-i Ali'nin yaradılışı ve alicenablığı, öyle hile ile, desise ile, iş görmeğe mani idi. Çünkü, Halifeliğin saf suyunu bulandırmaya gönlü razı değildi. Fakat ne çare ki, alemin ahvali bulanmış, hile ve desise ile iş görülmeğe başlamıştı.

Şube'nin oğlu Muğire, kendi memleketi olan Taif'te bir köşeye çekilmiş, işleri uzaktan seyrediyordu.

As'ın oğlu Amr de, Filistin'deki evinde sakin bir hayat yaşarken, aşağıda görüleceği gibi Muaviye'nin yanına gelmiş, bu suretle iki dahî birleşmiştir.

AMR-I AS'IN MUAVİYE'YE BAĞLANIŞI

Hazret-i Osman muhasara edildikten sonra, Amr-ı As işin neye varacağını keskin zekâsıyla bularak, oğulları Abdullah ve Muhammed'le beraber Filistin'e gelip, evine kapanmış ve Hazret-i Osman'ın şehadetini haber alınca, kadınlar gibi ağlamağa başlamış ve Talha'nın Halifeliğini beklerken Hazret-i Ali aleyhine döndüklerini işitince de, umide düşmüştü. Fakat Cemel vak'asında Hazret-i Ali'nin galip geldiğini haber alınca, yine derin düşüncelere dalmıştı. Sonra Şam valisi Muaviye'nin Hazret-i Ali'ye karşı geldiğini işitince, "Nasıl hareket edelim" diye çocukları Abdullah ve Muhammed'den sormuştu.

Abdullah ki babasından evvel islâmiyetle müşerref olmuştu. Alim, fazıl, ve sahabenin fakihı, kadri büyük bir zattı. Babasına dedi ki: “Rasûlullah, Ebû Bekir ve Ömer senden razı oldukları halde, öbür dünyaya gittiler. Halk bir fikir etrafında toplanıncaya kadar, sen evinden dışarı çıkmamalısın” diye babasına nasihatla bulunmuştu.

Öteki oğlu Muhammed ki, babası gibi Arabın kahramanlarındandı. Babasına “Sen bu kavmin büyüklere mensupsun, sensiz bu işin bitmesi uygun olur mu” deyince, Amr-ı As “Ey Abdullah, sen bana Ahi-ret için hayırlı olan hareketi tavsiye ediyorsun. Muhammed de, dünyaca faydalı olan yolu gösteriyor” demiş. Sonra şan, şöhret ve mevki hırsıyla Şam’a gitmeğe karar vermişti. Her ne kadar Abdullah, o tarafa gitmekten vaz geçirmek için “Hiç cımazsa Kûfe’ye gidelim” demişse de, Amr-ı As “Ali’nin secaati ve fazileti ve İslâmda olan kıdemi ve Rasûlullah’a olan akrabalığı dolayısıyla, bizim gibilere ihtiyacı yoktur. Bizim işimize Muaviye elverir. Evlâdın babasına itaat etmesi de vaciptir” demiş ve Abdullah’a bir gün Rasûl-i Ekrem “Babana itaat eyle” demiş olduğundan, o da, o güne kadar her hususta babasına itaat etmiş olduğundan Amr-ı As iki oğlu ile beraber Şam’a geldiler.

Muaviye üçüne de ihsanlar vermiş ise de Abdullah’ın, Ali’yi sevdiğinden Muaviye’nin verdiği ihsanı kabul etmediği söylenir. Amr-ı As bakmış ki, Şam halkı, Hazret-i Osman’ın kanını istemekte ısrar ediyorlar. Onlara “Siz haklısınız” diyerek kararlarını kuvvetlendirmiş ve Hazret-i Ali’ye karşı muzaffer olduğu takdirde, kendisi Mısır valisi ol-

mak şartıyla Ali aleyhine Muaviye ile ittifak etmiştir.

HAZRET-İ ÖMER'İN OĞLU UBEYDULLAH'IN ŞAM'LILARA KATILMASI

Yukarıda geçtiği gibi, Hazret-i Ömer'in oğlu Ubeydullah, haksız yere Hürmüzan'ı öldürdüğü için, Hazret-i Osman, onun diyetini verip Ubeydullah'ı kısıstan affettirmiş ise de, Hazret-i Ali, kisasın yapılması fikrinde bulunmuş olduğundan, Ubeydullah ondan korkup sakınarak, Şam'a gelip, asilere katılmış idi.

Ubedullah'ın milletçe büyük kardeşi, Abdullah kadar şanı büyük değilse de kendisi Arabın kahramanlarından olup, babasının namı ise çok büyük olduğundan, Muaviye onu kendi gayesi için kullanmak istemiştir.

Muaviye, Ubeydullah'ı hususi meclisine çağırarak ve Hazret-i Osman'ın mazlum olarak öldürüldüğünden bahs ile, minberde bu hususa dair Hazret-i Ali'yi töhmetliyecek sözler söylemesini emredince, Ubeydullah "Ebû Talib'in oğlu Ali gibi bütün faziletleri kendi nefsinde topladığı için herkesten yüksek bir durumda bulunan ve Allah'ın teyidi ile mümtaz ve kadri yüksek bir zatın aleyhinde bulunarak, Hazret-i Osman'ın kaniyle onu nasıl töhmetlerim, eğer hatırlınız için yalan söyleyeceksem, o başka" demiş. Amr-i As da, "Canım, asıl maksad halkın kalbinden Ali'ye olan muhabbeti çıkaracak şeyler yaymaktan ibarettir. Bu yolda bir iki söz söyleyiver" demekle, Ubeydullah "Peki" de-

miş ve kalkıp minbere çıkarak hutbe okumuş ise de, Osman ve Ali'ye dair hiçbir söz söylemeksizin minberden inmiştir.

Muaviye, ona "Niçin vadini yerine getirmedin" deyince, "Allah'tan utandım, halkın önünde yalan söyliyemedim" demesiyle, Muaviye gücenmişti. Birkaç zaman sonra Ubeydullah Hazret-i Osman'ın mazlum olarak öldürüldüğüne dair bir mersiye söylemiş olduğundan, Muaviye, yine ona iltifatta bulunmuştur.

MUAVİYE'NİN RUM KAYSERİNE MEKTUBU

Muaviye, Hazret-i Ali'ye karşı çıkmak üzere büyük harb hazırlıklarıyla meşgul iken, Rum kayserisinin Şam'a sefer edeceği işitildiğinden, Kayser'e bir tehdit mektubu göndermiş ve demiş ki: "Eğer Şam üzerine gelersen, sahibimle yani Hazret-i Ali ile sulh ederim ve onun askerine öncü olarak senin üzerine gelirim ve Allah'a yemin ederim ki, başkenden olan, sisli, dumanlı Kostantiniyye şehrini yıkıp, yakıp kapkara kömür haline korum ve yerden havuç çekip koparıldığı gibi, seni mülkünden çekip çıkarırım ve sana domuz çobanlığı yaptırırım" diye yazmıştı. Hakikatte de Muaviye bu dediğini Allah rızası için yapsaydı, daha o zaman Kostantiniyye alınabilirdi. Çünkü (Muhakkak Kostantiniyye feth olunacaktır. O ordunun kumandanı ne güzel kumandandır ve o asker ne güzel askerdir.) diye bir Hadis-i Şerif rivayet olunduğunda Kostantiniyye seferi ve onun fethi, Müslümanların kalbinde yerleşmiş bir

arzu idi. 'Kostantiniyye'ye 'sefer ilân olunca, tarafsız duran bütün Eshab ve Tabiînin büyükleri hep birden cihad etmeğe mecbur olup ve bütün müslüman memleketlerinde bulunan muharip kimseler, koşup gelir ve bu suretle Halifenin Şam için tertib ettiği asker kat kat çoğalırdı. İşte Muaviye öyle büyük bir orduya öncü olarak Kostantmiyye üzerine yürümüş olsaydı Kayser ona karşı koyamazdı. Ne çare ki, Muaviye'nin zihnini istiklâl ve saltanat sevdası bürümüş olduğundan ve belki Kostantiniyye'nın fethi şerefi kendisine nasip olmasını düşündüğünden, Emir-ül Mü'minine muhalefette devam etmişti. Öyle büyük bir fethin uhdesinden gelecek olan İslâm cengâverlerinin çoğu aşağıda yazılacağı gibi, Sıf-fyn muharebesinde telef olmuştu ve Kostantiniyye şehrinin şeref ve şanı Fatih Sultan Mehmet Han'a kalmıştır. İnsan çalışıp çabalar, Allah'ın dilediği olur.

CERİR-İ BECLİ'NİN ŞAM'A GİDİP DÖNÜŞÜ

Cemel vak'asından sonra Hazret-i Ali, Şam üzerine yürümeği kararlaştırmış olduğundan Kûfe'ye gelince, Hemedan valisi Abdullah Beceli'nin oğlu Cerir ile Azerbeycan valisi Kays-ı Kindi'nin oğlu Eş'as'ı Kûfe'ye çağırmıştı.

Abdullah'ın oğlu Cerir, Becile kabilesi reisi olup, Rasûl-i Ekrem'in vefatından kırk gün evvel bir cemaatle Medine'ye gelip Müslüman olmuş ve Hazret-i Peygamber tarafından ikram ve iltifat görmüştü. İran muharebelerinde işe çok yaradı. Sonra

Kûfe'de yerleşti, Kûfe büyüklerinin hürmet gören meşhurlarından biri oldu.

Kays'ın oğlu Eşas da Kinde şeyhlerinden olup Hicretin onuncu senesinde altmış kişi ile Medine'ye gelmiş ve Müslüman olarak Hazret-i Ebû Bekir'in kızıkardeşi ile evlenmişti. Irak ve İran fetihlerinde bulunup, sonra Kûfe'de yerleşmiştir. Kûfe büyüklerinin tanınmış meşhurlarındandır.

İkisini de Hazret-i Osman tayin etmişti. Sonradan eyaletleri halkı ile beraber Hazret-i Ali'ye biat etmek ve emir almak için Kûfe'ye gelmişlerdi.

Muaviye'ye Cemel vak'asının başlangıç ve sonunu anlatmak ve onu Muhacirlérle Ensarın girdikleri itaat dairesine çağırarak ve ondan biat almak için, Eshab'tan birinin Şam'a gitmesini Hazret-i Ali uygun buldu ve kimin gönderilmesinin münasip olacağını meclisinde bulunanlardan sordu.

Cerir, "Bu benim işimdir. Çünkü Muaviye ile eski ülfetim vardır. O benim sözümü tutar" deyince, Malik-i Üştür "Onun Şam'a gönderilmesi uygun olmaz. Çünkü, Cemel vak'asında bulunmadı. Hem de onun Muaviye'ye sevgisi vardır" dediyse de, Hazret-i Ali, onun sözünü dinlemeyip, Cerir'i Şam'a gönderdi.

Cerir Şam'a gitti. Muaviye ona pek çok iltifatla bulundu. Fakat, evet ve hayır diye kati bir cevap vermeyip, onu oyaladı ve Amr-ı As'ın gelmesine kadar onu bekletti.

Eğer ona kesin cevap verse, Hazret-i Ali'nin Şam üzerine hareket edeceği tabiiydi. Bu sıralarda ise, Kayser'in Suriye tarafına hareket etmek üzere

asker toplamakta olduğu işitiliyordu, bir de yukarıda geçtiği gibi, bir takrible ele geçirilip de Şam'da mahbus olan Huzeyfe'nin oğlu Muhammed bu sırada hapisten kaçmıştı. Çok cesur ve çok sofu ve meşhur bir adamdı. Ne tarafa gittiği de bilinmiyordu. O da, bir mesele olmuştu.

Bütün bunlar arasında Muaviye, tereddüt içinde kaldı. "Üç müşkül iş arasında kaldık, ne yapalım" diye Amr-i As'tan sordu. O da, Huzeyfe'nin oğlu Muhammed'in işi kolaydır, arkasından adamları gönder, onu tutsunlar. Ele geçmezse, o sana birşey yapamaz. Kayser de seni düşündürmesin. Şam'da ne kadar Hristiyan esir varsa, onları Kayser'e teslim etmek suretiyle sulha yanaşırsın. Hristiyanları senden hoşnud olup, rahat dururlar. İşin zor olan tarafı, Ebû Talib'in oğlu Ali'nin meselesidir. Çürkü İslâm'da eskiliği ve senden evve! dine girişi, Rasûl-i Ekrem'e akrabalığı, işinin düzgün oluşu, alın., tadıl ve çok cesur ve şeci' olmasıyle o senden üstündür. Halk onu sana tercih eder. Sen hile yolu ile çare aramalısın" diye cevap verdi.

Muaviye tarafından, Huzeyfe'nin oğlu Muhammed'in arkasından gönderilen adamlar Havran cihetinde kendisini bulup idâm etmişlerdi. Kayser tarafından da bir hareket görülmedi. Muaviye: "Ali hakkında ne yapalım" diye Amr-i As'ın reyini sordu. Samt'ı Kindi'nin oğlu Şurahbil'i buraya çağır. Onu eseleyip, beseleyip bu yolda kullanalım demiş.

Şurahbil, Muaviye'nin Hunus sancağı kumandanı idi. Asr-ı Saadete yetişmiş olan meşhurlardan ve Hazret-i Osman'ın kanını istemekte ileri giden Şam büyüklerindendi. Cerir ile aralarında eskiden

düşmanlık olduğundan, Cerir'in kazanmasını istemezdi.

Amr-ı As'ın öğrettiği gibi, Muaviye onu Şam'a çağırıldığı zaman, sekiz on adama gizli talimat vermiş ve aralıklı olarak Şurahbil'in yolu üzerinde, onları Humus tarafına doğru dizmişti.

Şurahbil gelirken o adamlardan biri karşısına çıkıp, "Ebû Talib'in oğlu Ali'ye ne dersin, Osman'ın öldürülmesinde parmağı varmış, katilleri o teşvik etmiş, şöyle yapmış, böyle yapmış" yollu sözler söylemiş. Sonra diğerleri de, birer birer Şurahbil'in önüne çıkıp evvelkinin sözlerinin kuvvetlendirmiş olduğundan, Şurahbil bu düzme lâkırdıları tevatür derecesine varmış doğru haber olarak kabul edip, canı çok sıkılmış ve hiddetli bir halde Şam'a gelip, Muaviye'nin meclisine gitmiş ve "Emniyet attığın birçok adamlardan işittim ki Ali Osman'a kahretmiş. Eğer sen, ona biat edersen, biz seni Şam'dan çıkarırız" dedi.

Muaviye "Ben size nasıl muhalif olabilirim ki ben de sizdenim ve siz benim elim ve ayağımsınız" deyince, Şurahbil "Öyleyse Cerir-i Beceli'ye izin ver gitsin" demesi üzerine Muaviye, "acele etme, hele sen Şam memleketlerini dolaş, bütün ahalinin bizimle bir oldukları anlaşılsın da o zaman Cerir'i geri gönderelim" dedi.

Bunun üzerine Şurahbil bütün Şam şehirlerini dolaşarak "Ali Osman'a zulmetmiş ve bütün memleketleri zabtetmiş ve birçok asker toplayarak bu tarafa hücum ve bütün Şam halkını katliam edecekmiş. Ona Muaviye'den başka kimse karşı koyamaz. Hemen onun başına toplanınız, müdafaaya hazır olu-

nuz diyerek kendisinin aldanmış olduğu yalanlara Şam halkının saf olanlarını da inandırmış ve bütün Şam halkını Hazret-i Ali ile cenk etmek üzere kandırmıştı.

Altıncı cüzde geçtiği gibi, Beşir'in oğlu Numan Hazret-i Osman'ın kanlı gömleğini ve zevcesi Naile'nin kesilmiş parmaklarını Şam'a götürmüştü. Muaviye de onları camiin minberi üzerine koyarak, cuma günleri halka ziyaret ettirirdi. Amr-ı As gelince "Onların ziyaret edilmesini böyle ucuzlatma, onları bir yerde güzelce sakla, muharebe zamanında halkın önüne çıkar ki onların hamıyyet damarları harekete gelsin ve Ali ile hırs ile çarpışsınlar" demişti. Muaviye de öyle yaptı.

Şimdi tam sırası gelmişti. Muaviye, halkı camiye davet etti. Hazret-i Osman'ın kanlı gömleğini minber üzerine serdi. Naile'nin parmaklarını da, minbere astırdı. Kendisi minberde olduğu halde, Asker bir müddet onlara bakıp ağlaştılar ve Osman'ın katillerinden intikam almadıkça döşek üstünde yatmamak üzere yemin ettiler.

Muaviye, işi bu kerteye getirdikten sonra, Cerir'in dönüşüne izin verdi. O da, böylece dört ay kadar Şam'a kaldıktan sonra, meysus bir halde Kûfe'ye gelip, gördüğünü ve işittiğini Hazret-i Ali'ye bildirdi.

Üstür, O zaman Hazret-i Ali'ye "Ben Cerir'i gönderme demedim mi? İşte Muaviye'ye vakit kazandırdı. Bütün Şam halkının Hazret-i Osman'ın kanını istemekte onunla birleşmesine meydan verdi. Şimdi de iş büyüdü" dedi.

Cerir, bu sözlerden canı sıkılarak, Habur nehri üzerindeki Karkisiya şehrine gitmiş, Muaviye ise böyle fırsatları kaçırmadığından, Cerir ile mektuplaşarak onu kendi tarafına çekmiştir.

Cerir'in bu suretle Şam'dan dönüşü, harb ilânı demek olduğundan, Hazret-i Ali Kûfe'den çıkıp şehrin dışında ordu kurmuş. Muaviye de ordusuna çeki düzen vermişti.

ŞAM'IN İSYANI

Yukarıda geçtiği gibi, Bedir muharebesinde Kureyşin reisleri öldükten sonra Ebû Süfyan meydanı boş bulunca, Kureyşe reis oldu. Mekke'nin fethine kadar bu reislikte müstakil ve tek başına daimi olarak kaldı.

Mekke'nin fethinden sonra oğulları ile beraber Müslüman olarak Medine'ye naklettiler.

Büyük oğlu Yezid Şam'da sancak beyi iken, ölünce Hazret-i Ömer onun yerine kardeşi Muaviye'yi tayin buyurdu.

Muaviye ise, saltanatı seven bir adamdı. Hazret-i Ömer, Şam'a geldiği zaman, onu çok debdebeli, tantanalı muhteşem bir halde görünce, "Bu adam, Arabın kisra'sıdır" demişti.

Sonra Hazret-i Osman, diğer Suriye sancaklarını da birer birer Muaviye'ye bağladı. Bu suretle Muaviye bütün suriye kıtasının valisi oldu ve Mısır hududundan fırat nehri vadisine kadar hükmü su gibi yürüdü. Rum diyarına da zaman zaman akınlar yaparak nice şehirleri eline geçirdi.

Bu suretle Muaviye uzun müddet müstakıl olarak Suriye valiliğinde bulundu ve pek çok servet ve samân edindi, çok kuvvetli ve usta bir siyasi olduğundan, Şam'da adeta saltanata benzer ezici kuvvette bir hükümet kurdu.

Hazret-i Osman'dan sonra Muaviye, Üneyye oğullarının reisi olmak dolayısıyla, onun yerine Mü'minlerin Emiri olmak emeline düştü ve "Osman'ın amcazadesi olduğum için, onun velisiyim" diyerek, Osman'ın kanını talep ve davaya kalkıştı. Bu davayı da kendi maksadına uygun bir vesile yaptı.

Hazret-i Osman'm Halifelik zamanında, Emevilerden başkaları da bir hayli servet ü sâmana maliktiler. Hemen hemen bunların hepsi, Muaviye'ye tabi oldular. Başka dünya sevenlerle, mevki ve mansıb hırısında olanlar da ona dönuktüler. Herhangi sebepten olursa olsun, Hazret-i Ali'ye muhalif olanlar, yavaş yavaş Şam'a gelip, Muaviye'ye bağlandılar.

Muaviye Şam'da bir hayli kuvvet buldu ve Osman'ın kanını istemek için başına pek çok halk üşüştü ve babasının cahiliyyet zamanında Kureys'in reisi olmasından, kendisinin de Hazret-i Osman'dan sonra Emevilerin reisi bulunmasından başkaca zengin ve kudretli olmasına da güvenerek Emirlik ve saltanat davasına düştü.

Halbuki kavim ve kabile üstünlüğü ve servetçe başkalarından üstünlük, İslâmdan sonra bırakılmıştır. Eshab yalnız, İslâm'daki önceliklerine ve İslâm dinine olan hizmetlerine göre, birbirine karşı itibarlı ve efdal oluyorlardı. Önce Aşere-i Mübeşşere ve hicretten evvel imân edenler, Bedir'de bulunan

Muhacir ve Ensar, sonra Uhud gazasında bulunan Eshab, sonra Şecere-i Rıdvan altında biat edenler ve daha sonra Mekke'nin fethine kadar imân eden Eshab, derece derece, birbirine nisbetle efdaldır. Biat-ı Rıdvan'dan Mekke'nin fethine kadar imân edip, hicret eyliyenler, Muhacirlerin sonuncusudur. İşte Ebû Musa El-Eş'ari ve As'ın oğlu Amr ve Bü-deyl'in oğlu Abdullah onlardandır. Eshab'm en son tabakası, fetihten sonra İslâm ile müşerref olanlardır. Mekke'nin fethinden sonra hicretin kıymeti yoktur. Fetihden sonra evini Medine'ye nakledenler Muhacirlerden sayılmazlar.

İşte Muaviye, bu en son tabakada bulunan Eshabtan olduğu halde, yüksek tabakanın birinci derecesinde bulunan ve Mü'minlerin Emîri bulunan Hazret-i Ali'nin önüne geçerek, Müslümanların Emîri olma emeline düşmüştü.

Hazret-i Osman zamanında, mühim işlerde bulunarak çok servet kazanmış olan Müneyyenî'nin oğlu Yâ'lâ da bu en son tabakada bulunan Eshabtan'dır ki, Cemel topluluğunun büyüklerinden olduğu halde, sonradan Hazret-i Ali'ye tabi olmuştur.

Ebû Vakkas'ın oğlu Sa'd, Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah, Sabit'in oğlu Zeyd, Zeyd'in oğlu Usame, Mesleme'nin oğlu Muhammed, ve Ebû Musa El-Eş'ari gibi bazı Eshab, "Eğer kâfirlerle muharebe olursa gideriz. Fakat ehl-i kible ile cenk etmeyiz" diyerek evvel ahir köşeye çekilmeyi uygun bulmuşlardır. Fakat Hazret-i Ali'nin üstünlüğünü itiraf ederler ve onun gayretini güderlerdi.

Hazret-i Ebû Hüreyre, (R.A.): "Muaviye'nin taamı edsem, yani yağlı ve Hazret-i Ali'nin arka-

sında namaz edsem. Yani mükemmel ve kusursuz, harbi terk ise eslem'dir" diyerek tarafsız kalmıştı.

Bu hâle göre, As'ın oğlu Amr'ın Şam'a gelmesi Muaviye'ye epeyce kuvvet vermiş ise de, Hazret-i Ali'nin İslâma hizmeti büyük, kadri yüksek olduğundan, umumi efkâr da ona dönük idi ve onu daha çok seviyorlardı. Bundan dolayı Muaviye, Muhacir ve Ensarın büyüklerinden bazı kimselerin daha Şam'a gelmesine lüzum görmüştür.

MUAVİYE'NİN BAZI ESHAB İLE YAZIŞMASI

Hazret-i Ali, Halife ve Mü'minlerin Emîrî olup maiyyetinde bulunan Eshab ile, tabiinin seçkinlerinin maksatları ancak İslâm dinine hizmet idi.

Muaviye'nin yanında bulunanlar ise, mal ve mansıb düşkünü bir gürûh olduğundan, Muaviye'nin manevî kuvveti ancak Osman'ın kanını istemekten ibaretti. Muaviye İslâm efkârını kendi üzerine çekebilmek için, Medine'lilere davetname göndermek isteyince, Amr-ı As "Bunun faydası olmaz, çünkü cemaat şimdi üç fırka olmuştur. Bir fırkası Hazret-i Ali ile beraber olup, onlar sana asla dönmezler. Osman'ı seven fırka ise acizdir. Üçüncü fırka da, Osman ve Ali kavgasından geçip, bir köşeye çekilmiş olanlardır. Onlar, senin için yerlerinden kıvıldamazlar. Fakat madem arzu ediyorsun, öyle bir mektup yaz ki, faydası olmasa da zararı da olmasın" demiş.

Bunun üzerine Muaviye tarafından Medine halkına hitaben "Karışıklık günlerinde ben Medine'de

bulunmadığımdan işin doğrusunu bilmiyorum. Fakat Ali, Osman'ın katilleri ile birleşmiştir. Katiller hâlâ onun yanındadır. Ben ki Osman'ın velisiyim, onun kanını istiyorum, katilleri de Ali'den istiyorum. Verirse kısas yapacağım. Hilâfeti de Ömer'in yaptığı gibi şûrâ'ya havale edeceğim ve eğer Ali, katilleri vermez ise, onunla cenk ederim. Osman'ı sevenler hemen buraya gelsinler" diye mektup yazmıştı.

Medine'liler bu mektubu alıp okuyunca, hiddetlenerek, Muaviye ile Amr-ı As'ın büyük hatada olduklarından bahsederek, tekdirname şeklinde bir cevap yazdılar.

Muaviye bu cevabı alıp okuyunca "Medine'de Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah, Ebû Vakkas'ın oğlu Sa'd, Mesleme'nin oğlu Muhammed gibi büyük zatlar varken, onlara yazmayıp da, halka mektup yazmakta hata etmişiz" diyerek bu üç zata birer mektup yazmayı münasip görmüş.

Amr-ı As ise, "Sen bu sevdadan vazgeç, çünkü onlar senden daha efdal olan Talha, Zübeyir ve Aişe'ye uymayıp tarafsızlığı seçmiş olduklarına göre sana asla uymazlar" diyerek Muaviye'ye nasihatte bulunmuş.

Ebû Vakkas'ın oğlu Sa'd ki, ilk imân edenlerin dördüncüsü, bir rivayette de beşincisidir ve ilk önce Allah yolunda kan döken ve ok atan, ve İran'ı fetheden odur. Bütün gazalarda Rasûl-i Ekrem'le beraber bulunmuştur ve Aşere-i Mübeşşere'dendir. İslâm aleminde kadr-u şanı pek büyüktü. Hazret-i Ali'den sonra, o zaman Eshabın efdali idi.

Mesleme'nin oğlu Muhammed de Bedir'de bulunanlardan ve Ensar'ın büyüklerinden kadri yüksek bir zat idi.

Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah ise Eshabın alim ve fadıllarından yüksek ahlâklı bir zat olup Şam'lılar kendisini çok severlerdi. Bundan dolayıdır ki Muaviye, onları kendi tarafına çekmeyi zihninde kurmuştu.

Ebû Vakkas'ın oğlu Sa'd fitne çıktığı zaman tarafsız kalmış ve bir köşeye çekilmişti. Eğer bir tarafa dönecek olsa, Hazret-i Ali ile beraber olacağı tabii idi. Mesleme'nin oğlu Muhammed de, Hazret-i Osman'ın şehid edilmesi üzerine kılıcını kırıp ağaçtan kılıç yapmış, ve evine kapanıp kalmıştı ve "Rasûl-i Ekrem, bana bir kılıç verdi. "Bunu müşriklerle karşı kullan. Müslümanlar arasında ayrılık düşünce, onu taşa vur, kır at" diye buyurmuştu. Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah ise, din işlerinde çok takva sahibi idi ve ihtiyatlı davranırdı. Bir fetva istenince, çok düşünür, yanılmaktan pek çok sakınırdı. Bundan dolayı fıkıh ilmindeki şöhreti, Hadis ilmindeki şöhreti kadar değildi. İşte tarafsız durmasının sebebi buydu. Bununla beraber asilerle yapılan muharebelerde Hazret-i Ali ile beraber bulunmadığına sonradan pişman olarak, ömrünün sonuna kadar üzülmüştü.

Bu açıklamalara göre Muaviye'nin bu üç zatı celbe çalışması, pek faydasız ve Amr-ı As'ın bu noktadaki düşüncesi doğru idi.

Muaviye ise, öyle Muhacir ve Ensarın büyüklerinden birkaç zatın kendi yanında bulunmasına lüzum gördüğünden, bir rivayette de, Hazret-i Ömer'in

oğlu Ubeydullah da büyük kardeşi Abdullah'ın ve Sa'd ile, Mesleme'nin oğlu Muhammed'in çağırılmasını uygun buldukları için, Muaviye üçüne de birer mektup yazdı. Bu mektupların hülâsaları Osman'ın kanını istemek için kendisine yardım etmelerini ve Şam ordusuna katılmalarından ibaretti. Fakat Ebû Vakkas'ın oğlu Sa'd'e gönderdiği mektupta "Soyca, ve İslâmda öncelikle, sana denk olan Talha, Zübeyir, Osman'ın kanını talep ile, Hazret-i Ali'ye karşı çıktılar. Hazret-i Aişe de onlara uydu. Sen de onların yolunu tutmalısın" demişti. Mesleme'nin oğlu Muhammed'e gönderdiği mektupta, Osman'a yardımda ihmâl edildiği için mazlum olarak öldürüldüğüne dair sözler vardı ve Ömer'in oğlu Abdullah'a gönderdiği mektupta da sanki Abdullah'ın Ali'ye karşı olduğundan dolayı bir köşeye çekilmiş olduğundan bahsetmişti.

Hazret-i Sa'd-ı Vakkas'ın, Muaviye'nin mektubuna verdiği cevapta "Mektubun okundu. Meâlî bilindi. Beni batıl bir yola davet ettiğin anlaşıldı. Bilesin ki, ben Ali ile asla muharebe etmem ve onun aleyhinde seninle birleşmem. Ben Müslümanları arasında bir fitnenin çıkmasından sakınır ve Allah'tan korkarak, viran hanemde bir köşeye çekilmişim. Talha ve Zübeyir de, Ali aleyhine çıkmasaydılar, haklarında hayırlı olurdu. Allah'ı tealâ onların hatalarını affetsin ves'selâm" demiştir.

Mesleme'nin verdiği cevapta ise, "Bence, artık tamamiyle anlaşıldı ki, senin maksadın hükûmet ve saltanattır. Yoksa Osman'ın aleyhinde bulunanlardan intikam almak değildir. İyi bil ki, ben, seni asla Ali'ye üstün tutmam ve senin hatırın için onur aley-

hinde bulunmam. Ey Muaviye, Osman'ın Halifeliği zamanında, bir fitne yüz göstermeğe başladı. Baktım ki, onu ortadan kaldırmaya kudretim yok, ve benim gibi adamların nasihati fayda vermiyor, hemen kılıcımı kırıp bir köşeye çekildim. Kendi çalışmalarının fayda vermeyeceğini anlayan Eshabtan bir cemaat de, fitneden uzak durmak hususunda, bana uydular. Şaşılacak şeydir ki, Osman kuşatıldığı zaman, kaç kere yardım için Şam'a haberler gönderilmişti. Senin buna gücün yeterken, imdad edip yardımda bulunmakta ağır davrandın. Veli nimetinin, nimet hakkını yerine getirmedi. Onun düşmanları, onu ortadan kaldırırlarsa, meydan sana kalır, sen de muradına erersin sandın. Şimdi onun kanını istemek bahanesiyle hükümdarlık tacını başına giymek istiyorsun" demiştir.

Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah ise, Muaviye'ye yazdığı cevap mektubunda "Mektubun geldi. Maksat öğrenildi. Şaşıyorum ki, beni sana uymaya çağırıyorsun ve Muhacir ve Ensarla cenge teşvik ediyorsun. İyice anlaşıldı ki, senin, Osman'ın kanını istemekten maksadın, mevki tutmaktan başka bir şey değildir. Ali tarafını bırakıp da, senin hükmüne mahkûm olurum zannetmen büyük hatadır ve sanki Ali'ye muhalif olduğumdan dolayı, bir köşeye çekildiğimi zannetmen de, başka bir hatadır. Allah korusun, ben Ali'ye muhalefette bulunmam. Ey Muaviye... malumun olsun ki, ben Müslümanlarla çarpışmaktan geri durmuş isem de, içimden Mü'minlerin Emiri ile beraberim ve bir tarafı tercih etmem lâzım gelirse, Ali evvel gelir. Çünkü onun İslâmda kadri pek büyüktür. Allah katında da mertebesi yü-

cedir. Hilâfete en lâıık olan odur. Rasûlullah'ın Es-habının efdalidir ve Rasûlullah'a herkesten daha yakındır. Ancak İslâm üzerine kılıç çekmek, mizacıma uygun olmadığı için bir köşeye çekildim. Sana nasıl uyarım ki, ben senden üstünüm, babam ve anam seninkilerden daha şerefli dirler. Şimdi ben evimi ibadet yeri yapıp Allah'a ibadetle meşğul oluyorum. Keşke bu zaman halkı ile bütün bütün görüşmekten kesilerek bir yerde sakin olaydım. Zaman vefasızdır. Ceylânların haline imrenirim. Mamureden uzak ve harap yerde ömür sürerler" demişti.

Muaviye bu cevapları alıp okuyunca, Amr-ı As "Ben sana onlarla mektuplaşma demedim mi diye sitemde bulunmuş. Muaviye de, "Hakkın varmış. Bize onlardan medet yok, biz kendi başımızın çaresine bakmalıyız ve hemen muharebe hazırlıklarını tamamlamalıyız" demiş, minbere çıkıp hutbe okumuş ve halkı Hazret-i Ali aleyhine kışkırtmıştır. Hutbede şunları söylemiştir. "Osman'ın mazlum olarak öldürüldüğü muhakkaktır. Cenab-ı Hak Kur'an-ı Keriminde Kim mazlum olarak öldürülürse, onun velisini hâkim yaparız" mealindeki Ayet-i Kerimeyi okumuş ve Osman'ın velisi benim. Ömer'e uyararak, Osman, bana Şam valiliğini verdi ve ölüncüye kadar azletmedi. Şimdi bana karşı gelenler asidir. Fitneyi çıkaranlar Halifeyi öldürenler ve onlara yardım edenler, asidir, bağıdır. Ali ise, Hilâfet makamına geçip, katilleri yakınları arasına geçirmiştir ve pek çok asker toplayarak bizimle muharebeye hazırlanmıştır. Her ne kadar Irak askerî cesursa da, ben de sizin sabr-u sebatınıza dayanırım" dedi.

Şam kumandanlarından Ebû Aver-i Süleîmî, söze başlayarak “Osman’ın biati henüz boynumuzda iken, mazlum olarak öldürüldü. Sen onun velisi ve amcazadesisin. Ali ise ona yardım etmeyip, onu muhaliflerin ellerine bırakmıştı. Ne vakit emreder sen biz onunla cenk ederiz” dedi.

Sonra Himyer kabilesi şeyhlerinden Zül Külab söze başlayarak: “Ya Muaviye, Osman seni bütün Şam eyaletine vali yaptı. Sen ise ona, sıkışık zamanında yardım etmedin. Şimdi artık onun kanım istemelisin. Bütün Arap kabileleri senden yüz çevir-seler bile, biz akraba ve aşiretlerimizle senin hizmetinden ayrılmayız” dedi.

Sonra Himyer kabilesinden bir adam kalkıp - “Ey Şam ahalisi, içinizde Allah için doğru söyleyen yok mudur. Ebû Talib’in oğlu Ali, Rasûlullah’a akrabalığı ve ahlâk ve etvarının güzelliği, ilmi, fazlı, şecaâti ve sayısız faziletleri dolayısıyla Halîfeliğe, o herkesten lâyıktır. Bu diyarı gelip istila ederse, zarar gelmez. Herkesin muradı hasıl olur” deyince, Muaviye, onun tutularak hapsedilmesini emretti. Hemen onu tutup öldürmek istediler. Fakat akrabasının şefaati ile ölümden yakasını kurtardı ve bir yolunu bularak, savuşup Hazret-i Ali’nin yanına gitti.

Muaviye evvelce Hazret-i Ali ile yaptığı haberleşmede de, velisi olduğundan bahsederek, Osman aleyhine çıkıp çalışmış olanları kısas için Hazret-i Ali’den istemişti. Hazret-i Ali Muaviye tarafından gelen adama, “Rasûl-i Ekrem’in irtihalinde, amcam Abbas ile, Muaviye’nin babası Ebû Süfyan hemen ona biat etmek istediklerinde Eshab arasına ayrı-

lık düşmek ihtimalini düşünerek Hilâfeti kabulden çekilmiştim. Bu sefer Muhacir ve Ensarın zorlaması ile Hilâfeti kabule mecbur oldum. Muaviye'ye lâzım olan da bana biat eylemektir. Sonra Osman'ın evlâdı, dava açıp ve davalarını ispat ettikten sonra kisasın yapılması lâzım gelir. Bu da, Emir'ül Mü'min'ine ait bir vazifedir" diye cevap vermiştir.

Bu cevap tamamıyla doğru idi. Muaviye'nin yukarıda geçtiği gibi kendisinin delil olarak okuduğu Ayet-i Kerime, kendi aleyhine delil idi. Çünkü Ayet-i Kerimenin mealen manası (Her kim ki, mazlumen yani haksız olarak öldürülürse, onun velisinin yerine göre ondan kisas veya diyet istemeye hakkı vardır) demektir. Ayette geçen veli kelimesi, doğrudan doğruya varisi demektir. Başka akraba-siyle alâkalı değildir. Muaviye ise, Hazret-i Osman'ın amcazadelerinden biri idi. Yani Hazret-i Osman'ın babası As'ın oğlu Affan, onun babası Ümeyye, onun da babası Abd-uş Şems idi. Muaviye'nin babası Ebû Süfyan ise; Harbin oğlu, o da Ümeyye'nin oğlu olduğu için üç batın yukarıda birleşiyorlardı ve Hazret-i Osman'ın Muaviye gibi daha nice amcazadeleri vardı. Abd-uş Şems, Hakim'in kardeşi olduğundan, Hazret-i Ali de Hazret-i Osman'ın amcazadelerindendi. Her ne kadar Ali'ye nisbetle Muaviye Osman'a daha yakın ise de, Hazret-i Osman'ın evlâdı olduğundan, kisas davası onların hakkı idi. Yakın olsun uzak olsun, amcazadelerinden hiçbirisi kisas için veli olamazlardı. Bundan dolayı Muaviye'nin yukarıda geçtiği gibi, "Osman'ın velisiyim" demesine, şeriat bakımından yol yoktur. Kur'an-ı Kerimi de o yolda tefsir ve tevil etmesi hatalı idi.

İslâmdan evvel Araplar arasında kan davası gütmek ve katili, yahut aşiretinden veya müttetiklerinden hangisi rastgelirse onu öldürmek adeti vardı. O zaman aşiret şeyhleri de, böyle işlerin arkasına düşerdi. İslâm şeriatı geldikten sonra bu gibi cahiliyye adetleri yasaklandı ve her kimin katil olduğu sabit olursa, ancak onun kısas edilmesi meşru idi.

Bundan dolayı Muaviye'nin Osman'ın amcazadesi ve Ümeyye oğullarının reisi olmak dolayısıyla, "Osman'ın velisiyim" diye kanını isteyerek meydana çıkması cahiliyye adetlerinden birine uymak olurdu.

Fakat evvelce Şam'da oturan, Sahabenin fakih ve alimleri kalmamıştı. Şam büyüklerinin çoğu Kur'an ahkâmını gereği gibi bilmedikleri için Muaviye'nin yanlışlarını ayıramazlardı. Oldukça vakıf olanlar da, ağız açamazlardı.

Hatta sahabenin alim ve fakihlerinden Amr-ı As'ın oğlu Abdullah, yukarıda yazıldığı gibi babasının zoruyla, gönülsüz olarak Şam'a gelmişti. Babasına doğruyu söylemekten çekinmez ve Muaviye'nin tutumunu beğenmezdi. Fakat sukûta mecbur olup, babasının yanında ses çıkarmazdı.

O sırada alimler ve fakihler Medine'de ve Mekte'de idi ve çoğu da Hazret-i Ali'nin yanında bulunuyordu ve hepsinin en büyüğü ve en faziletlisi, Hazret-i Ali olup, Kur'an-ı Kerim'in ahkâmını ve ince-liklerini herkesten iyi bilirdi. Rasûl-i Ekrem'in "Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır. İlmi isteyen kapısına gelsin" diye bir hadisi olduğu rivayet edilir.

İbn-i Abbas'ın da "Halka verilen ilmin beşte dördü Ali'ye verilmiştir. Geri kalan beşte birine de

halkla beraber Ali ortaktır” dediği, kendisine emniyet edilir kişilerden rivayet edilmiştir.

Hasılı Hazret-i Ali, Eshabı Kiramın en alimi idi. Şam’da alim ve fakih geçinenlerin onunla şer’i meseleleri mübaheseye kalkışmaları, kedilerin ars-lana karşı mırıldanmalarına benzerdi.

Muaviye ise, kendi kusurlarını bilmeyerek, Hazret-i Ali’ye tuttuğu yolun hatalı olduğunu söylemek istiyordu. Hatta bu sırada Hazret-i Ali’ye gönderdiği mektubunda “Osman’ın katli sırasında senin yaptığın hatadan dolayı, sana biat etmem, bundan evvel Hicazlılar doğru hareket edegeldiklerinden, devletin işlerini çözüp bağlamak, onların elinde idi. Fakat şimdi, dalkavukluk yolunu tutuklarından Halife seçme hakkı, ve din işlerini yürütme Şam’lılara geçmiştir” diye yazmıştı.

Hazret-i Ali de ona cevabında “Benim Osman vak’asında hiçbir suçum yoktur. Ben o zaman Muhacirlerden birisi idim, Şam’da Kureyşten iki kişi çıkmakla, Şam’lıların Hilâfet gibi büyük bir işe karışmaya hakları olamaz. Hem siz kendinizi Talha ve Zübeyir’e kıyas etmeyin. Aranızda çok fark vardır. Çünkü onlar Bedir harbinde bulunanlardır. Muhacirlerin ve Ensar’ın biat ettiklerine halkın da tabi olması vaciptir” diye yazmıştır.

Fakat Muaviye’nin zihnini Emîrlik sevdası sarmış olduğundan bu türlü nasihatler hep tesirsiz kaldı. Konuşmaya ve yazışmaya son verildi ve davanın halli kılıca havale edildi.

HARP HAZIRLIKLARI

Yukarıda yazıldığı gibi Cerir-i Beceli Şam'dan dönüşü üzerine Hazret-i Ali, Ebû Mesud-u Ensari'yi Kûfe kaymakamlığına tayin etti. Kendisi askeriyle Kûfe'den çıkıp Nahile adındaki yerde ordu kurdu. Askeri nizama soktu ve asker toplamak üzere de etrafa adamlar gönderdi. Sonra Basra valisi Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah, Basra askeriyle gelip orduya katıldı. Başka taraflardan da askerler gelerek ordu kuvvetlendi. Hatta Hazret-i Ali'nin ordusunda Bedir'de bulunanlardan seksen kişi ve Şecere-i Rıdvan altında biat etmiş olanlardan sekiz-yüz Eshabın toplandığını bazı tarihler yazar.

Bunun üzerine Hazret-i Ali, askere hitaben çok güzel bir hutbe okudu ve onları asilerle harbetmeğe teşvik etti. Üstür denmekle tanınan, kahraman Malik "Ey Mü'minlerin Emiri, biz hiçbir vakit senden ayrılmayız, senin uğrunda canımızı feda ederiz" diyerek Hazret-i Ali'nin çağrısına başkalarından evvel koştu.

İlk Müslümanlardan ve Bedir'de bulunanlardan, Yasir'in oğlu Ammar ve Hanif-i Ensari'nin oğlu Sehl, ve Eshabtan meşhur Hatem-i Tai'nin oğlu Adiy, gibi büyükler asilerle harbe hazır olduklarını, kabile şeyhleri de ihlâsla itaat ettiklerini bildirdiler. Bazıları Müslümanlara kılıç çekmek hususunda şüphe ve tereddüde düştüklerinden Hazret-i Ali "Bana, haktan yüz çevirenlerle, cemaatin arasından çıkıp ayrılanlarla, yani Havariç taifesiyle vuruşmak üzere emrolundu" dedi.

Bazı kimseler, o zaman Hazret-i Ali ile beraber bulunan Hazret-i Halid-i Eyyub-u Ensari hazretlerine gelip "Sen Rasûlullah ile beraber bulunarak müşriklerle dövüştün, Şimdi Müslümanlarla dövüşmek üzere buraya geldin" dediklerinde, "Rasûlullah bana ahdini bozan, zulmeden ve haktan yüz çeviren ile cemaatten ayrılan kimselerle dövüşmek üzere emretti" diye cevap vermişti.

Fakat Mesud'un oğlu Abdullah (R.A.) ın arkadaşları olan, hafız-ı kurradan küçük bir cemaat, bu yolculuktan geri kaldılar ve "Ey Mü'minlerin Emîri senin şanının yüceliğini ve derecenin takdir ederiz. Biz ehli kible ile dövüşmekte tereddüd ediyoruz ve şüpheleniyoruz. Eğer kâfirlerle cenk etmek ve hudutta nöbetçilik etmek üzere bizi İslâm hudutlarından bir yere gönderirsen hakkımızda lütfetmiş olursun" dediler.

Hazret-i Ali de, onların ricalarını kabul etti. Haş'am'ın oğlu Rebi'i'yi onların başına geçirerek, bir sancak verdi ve o zümreyi Rey ve Kazvin hududuna gönderdi.

Mürret'ül Hemcdânî ile Mesruk (R.A.) 'dahi ih-sanlarını aldıktan sonra, onlarla beraber Kazvin'e gittiler. Fakat Mesruk verdiği bu karardan pişman olarak ömrünün sonuna kadar tövbe etmiştir.

O sırada tabîinin ulusu olan meşhur, Veys-ül Karani (Rahmetullah aleyh) Hazretleri Nakîle'ye gelerek, Hazret-i Ali ile görüşüp birlikte sefere gittiği rivayet olunur.

Muaviye de Şam'da ordusunu yoluna koyduğu sırada, Amr-ı As'a ve oğullarına birer sancak verdikten başka, Hazret-i Ali'nin azatlısı olan Kam-

ber'e verdiği sancak gibi, Muaviye de, Amr-ı As'ın kölesi olan Verdan'a bir sancak verince, Amr-ı As çok memnun olup övünmüş ve şiirler söylemiştir.

Hazret-i Ali bunu işitince "Bir gün sabahleyin yetmişbin başı bağlı ve atlı, develi seçkin askeri, O Asi'nin oğlu asi üzerine göndereceğim" yollu şiirler söylemiştir.

Muaviye bunu işitince "Yemin ederim ki, Ali asılsız söz söylemez ve büyük bir kuvvete sahip olmazsa böyle sözler söylemez" diyerek korku içinde bulunuyordu.

Amr-i As ise "Ali'nin askeri azdır. Basra ahalisi ona yâr ve yaver değildir. Kûfe askeri de Cemel topluluğunda çok zedelenmişlerdir" diyerek Muaviye'yi teselli ediyordu.

SİFFİYİN VAK'ASI

Hazret-i Ali, yol hazırlığını yaptıktan sonra ordu öncüsü olarak sekizbin askerle Nadr'ın oğlu Ziyad'ı, dörtbin askerle de Hani'nin oğlu Şüreyh'i ileri gönderdi.

Kendisi orada kalıp, ertesi günü alınmadan evvel Başkent olan İran'ın Medayin şehrine gitti.

Musul askerlerini göndermek üzere üçbin süvari ile Kays'ın oğlu Makil'i Musul'a gönderdi ve Rakka'da kendisine kavuşmak üzere talimat verdi .

Meşhur Ebû Ubeyd'in oğlu Muhtar'ın amcası olan, Sakıflı Mesud'un oğlu Sa'd'ı Medayin kaymakamı yapıp, o taraftaki askerlerle birlikte Rakka'ya gitti.

Hazret-i Ali, ordu ile Rakka'ya gelince, Fırat üzerine köprü kurulmasını emretti ise de, ahali onu yapmak istemeyip, orduyu geçirmek için kayıklarını hazırladılar.

Halbuki öyle büyük bir ordunun kayıklarla böyle büyük bir nehirden geçmesi zor olduğundan Hazret-i Ali Menbiç köprüsünden geçmek üzere yukarı doğru harekete karar verdi. Üstür ise, ahaliyi korkutarak Fırat üzerine büyük bir köprü kurdurdu. Hazret-i Ali de, ordu ile Fırat'ın batı tarafına geçiverdi. Hazret-i Ali, Hazret-i Ebû Bekir ve Ömer zamanında olduğu gibi halkı bir söz ile idare etmek ve kırk kişiyi bir kıl ile yetmek ister ve kimse hakkında zorla iş yapmaktan çok sakınırdı.

Zamanın mizacı ise, fasid olduğundan iş görebilmek için Üstür gibi cesur, cerbezeli ve çakır pençeli adamlara ihtiyaç vardı.

Eğer Üstür'ün zorlamasıyle Rakka'da köprü kurulmayıp da Menbiç köprüsüne kadar çıkılırsa çok dolaşmış ve çok vakit kaybedilmiş olurdu ve Muaviye bundan faydalanırdı.

Ordu öncülüğüne memur edilen Ziyad ve Şureyh, Fırat kenarıyla yukarı doğru hareket ederek Ane'ye geldiklerinde Muaviye'nin büyük bir ordu ile hareket ettiğini işitmişler ve aralarında görüşmeğe başlamışlardır. "Halife hazretleri ordusu ile. aramızda böyle büyük bir nehir varken ileri gidilip Muaviye'nin büyük ordusu ile karşılaşılırsa, hayırlı bir iş olmaz" demişler ve hemen Ane'den Fırat'ın doğusuna geçmek istemişlerse de ahali önlerine çıkınca geri dönmüşler ve Heyt'den Fırat'ı geçmişler

ve hemen ilerleyerek Karkısıyya tarafından Hazret-i Ali'nin ordusuna kavuşmuşlardı.

Hazret-i Ali, onları görünce “Ne tuhaftır ki, benim ordu öncülerim arkadan geliyor” dedi ve onlar işi anlatınca “İsabetli hareket etmişsiniz” dedi. Fırat'ın batısına Rakka köprüsünden geçildikten sonra Hazret-i Ali onlara eskisi gibi ordu öncüsü olarak onikibin askerle ileri gönderdi.

Muaviye ise büyük bir ordu ile, Şam'dan çıkıp yavaş yavaş ve etrafı gözeterek, Fırat yalısına doğru gelirken büyükçe bir fırkayı Ebû'l Aver-ı Süle-mi ile ileri göndermişti.

Ziyad ve Şureyh, işte bu fırka ile karşılaşarak durmuşlar ve Hazret-i Ali'ye haber göndermişlerdi. O da üçbin süvari ile onlara yardım için Üştür'ü gönderdi ve “Koşarak asker öncülerinin imdadına yetiş. Ziyad ile Şureyh'i birer tarafına al. Kızıp da hemen cenge girişme, ağırbaşlı ve yavaş hareket et. Asileri daima itaate çağır ve mümkün olursa, ben gelinceye kadar onları öyala” diye Üştür'e talimat verdi. Ziyad ve Şüreyh'e de, Üştür'e bağlanmaları için emirname gönderdi.

Üştür, süratle hareket ederek ordu öncülerini yetişti ve aldığı emre göre, hareket ederek, ne onlardan korkar gibi uzak durdu, ne de harbi kızıştıracak kadar yaklaştı. Bu suretle akşama kaadr her iki taraf uzaktan birbirlerine bakarak bekletiler.

Sonra Ebû'l Aver, bir hamle yaptı. Üştür de sebat göderdi. Bir saat kadar çarpıştıktan sonra Şam'lılar geri dönünce, birbirinden ayrıldılar.

Ertesi günü, Uştür bir adam gönderip, Ebû'l Aver'i dövüşe çağırdı. Ebû'l Aver, bu tek başına dövüşten çekindi ve giden adama söverek geri gönderdi. Ertesi günü sabahleyin Hazret-i Ali, ordusu ile geldi ve ordugâh kurmak için uygun bir yer aramağa başladı.

Muaviye ise, evvelce Sıffiyın toprağına gelip, düz ve geniş bir yer seçerek ordusunu kurmuş ve Fırat'ın su alacak yerini zabtederek, asker sevki fennine göre bir ustalık göstermiş oldu.

Sonra Hazret-i Ali de gelip, onun ordusuna yakın bir yerde askeri yerleştirdi. Asker su almak için Fırat'ın yanına geldiler ise de, Muaviye'nın askeri mani oldu. Bu suretle Halifenin askeri Fırat'tan su alamadılar. Araştırdılar, su alacak başka bir yer de bulamadılar ve işi gelip Hazret-i Ali'ye şikâyet ettiler.

Hazret-i Ali, Muaviye'ye husûsi bir memur gönderdi ve "Bizim niyetimiz, önce görüşmek idi. Hakka yakın bir sözünüz varsa, dinleyecek idik. Fakat Ebû'l Aver muharebeye başlamış, bu suretle arada bir muharebe geçmiş. Şimdi mübah olan suyu men etmeğe hakkınız yoktur. Israr ederseniz, muharebe bundan sonra başlayacaktır. Günahı boynunuza" dedi.

Muaviye, ümerasını toplayarak müşavere etti. Amr-ı As "Suyu men etmek doğru olmaz" demişse de, Ukbe'nin oğlu Velid ve onun gibi reisler "Onlar nasıl Osman'ı susuz bıraktılar ise, siz de onları susuz bırakınız. Bir gece susuz kalırlarsa, dönmeğe mecbur olurlar. Bu dönüşleri ise bozgun demek olur" demeleriyle Muaviye, su yolunun kapa-

tılması için bir fırka askerle Ebû'l Aver'i gönderdi. Hazret-i Ali ise, kan dökmek için şer'an hakkı kazanmak istiyordu. Sonra askere dönerek "Su almak hakkı için asilerle harbediniz" diye emir verdi. Kays-ı Kindi'nin oğlu Eş'as "Ben gideyim" diyerek askeriyle kalkıp gitti. Ebû'l Aver ona karşı çıktı. Önce ok atıştılar. Sonra kargı ve daha sonra kılıç muharebesine giriştiler.

Muaviye, Ebû'l Aver'e yardım için bir fırka süvari ile Esed-i Beceli'nin oğlu Yezid'i, Hazret-i Ali de Reb'i'nin oğlu Şit'i yeteri kadar askerle gönderdi.

Daha sonra Muaviye pek çok askerle Amr-ı As'ı gönderince Hazret-i Ali de, ona karşılık olmak üzere o da pek çok askerle Üştür'ü yolladı. Şiddetli bir muharebe oldu. Nihayet Hazret-i Ali'nin askerleri muzaffer oldu. Asiler susuz kaldı, fakat Hazret-i Ali "Akan su mübahtır, insanlar ona ortaktır. Ne kadar isterseniz su alınız, fakat su yolunu kapayıp, Şam'lıları sudan mahrum etmeyiniz" diye kumandanlara haber gönderdi ve asilere güzel bir misal gösterdi.

İki gün sonra ortalık yatıştı. Zilkade ayı da tamamlandı. Zilhicce'nin başında Hazret-i Ali, Muaviye'ye nasihat etmek ve onu itaate çağırmak üzere memurlar gönderdi.

Memurlar gittiler, Muaviye'ye nasihat ettilerse de, Muaviye, Osman'ın kanını almak için onun aleyhine çıkmış olanları teslim edilmedikçe sulha yanaşmayacağını söyledi ve memurlar üzümlere geri döndüler.

Hazret-i Osman aleyhine çıkmış olanların binlerce kişi olduğunu ve bunların da Cahiliyye adeti üzere idam edilmek için Muaviye'ye teslimi kabil olmadığını, Muaviye de biliyordu. Fakat kendi mevkiini korumak için ancak muharebe etmesi gerekiyordu. Halkın avam tabakasını harbe teşvik etmek için de Hazret-i Osman'ın kanını istemekten başka bir çaresi yoktu. İşte bundan dolayıdır ki, yapılamayacak şeyleri teklif ediyordu.

İşte bundan dolayı, kalem yerine kılıcın oynaması lâzım geldi ve hemen harbe başladı. Fakat iki ordu birden birbirini üstüne hücum etse, büyük telafat olacağı tabii bulunduğundan bu suretle hareket edilmeyip hergün çarpışmak, bazan da günde iki defa iki tarafın ileri gelenlerinden kimseler birer fırka ile meydana çıkıp savaşıyorlardı.

Hazret-i Ali tarafından çok kere Üstür çıkarıldı. Bazan da, nöbetleşe Adiy-yi Kindinin oğlu Hacer, Reb'i'nin oğlu Şit, Ma'mer'in oğlu Halid, Nadr-ı Haris'in oğlu Ziyad, Teyim'li Hasafa'nın oğlu Ziyad, Hemedan'ın Kays'ın oğlu Sa'd, Kays'ı Riyahi'nin oğlu Ma'kil ve Sa'd-ı Ensari'nin oğlu Kays nöbete çıkarlardı.

Muaviye tarafından da, onlara karşı yine nöbetleşe Halid Velid'in oğlu Abdurrahman, Ebû'l Averi Sülem'i, Mesleme-i Fehri'nin oğlu Habib, Zülküla-ı Himyeri, Ömer Hattab'ın oğlu Ubeydullah, Sımt-i Kındi'nin oğlu Şurahbil, ve Malik-i Hemedani'nin oğlu Humre çıkarlardı.

Zilhicce'nin sonuna kadar böylece muharebe ettiler. Muharebeler daha çok kısım kısım çatışma-

lar tarzında oldu. Sonra belki sulh olur diye her iki taraf mütarekeye karar verdi.

OTUZYEDİNCİ HİCRET YILI VAK'ALARI

Otuzyedinci hicret yılı muharreminin sonuna kadar mütarekeye karar verilmiş olduğundan, Muharrem ayı içinde hiçbir çarpışma olmadı

Her iki taraftan mebuslar gidip geldi. Şer'i ve akli türlü türlü deliller getirildi. Uzlaşmaya çare arandı. Fakat muvaffakiyet el vermedi. Muharrem'in sonunda Hazret-i Ali, şöyle emretti Bir tellal meydana çıkıp "Ey Şam'lılar Mü'minlerin Emiri diyor ki; Hakka dönünüz, şimdiye kadar dönersiniz diye bekledim, siz ise isyanınızdan vazgeçmediniz, hakkı kabul etmediniz, artık mütareke ve bekleme zamanı geçti" diye seslendi.

Bunun üzerine Şam askerleri Amirlerine baş vurdular. Hemen Muaviye ve Amr-ı As fırkaları dizmeğe, askeri hazırlamağa başladılar. Muaviye sağ koluna Zül Küla'ı, soluna da Mesleme'nin oğlu Habibi, asker öncülüğüne de Ebu'l Aver'i, Şam süvarisine de Amr-ı As'ı, piyadeye de Ukbe'nin oğlu Müslim'i kumandan yaparak, ordu kumandanlığına da Arabın kahramanlarından Kays'ın oğlu Dahhak'ı tayin etti. Şam askerlerinden bir fedai gurubu, "Ölmek var, dönmek yok" diye biat ettiler ve beş sıra olarak sarıkları ile kendilerini birbirlerine bağladılar.

Hazret-i Ali de, askerini ta'biye ve sahr ü se-bata teşvik ettiği sırada "Asiler cenge başlamadıkça siz başlamayınız. Onları bozarsanız, kaçanları

kovalamayınız, yaralıları öldürmeyiniz, ölenlerin burun ve kulaklarını kesmeyiniz. Kimsenin avret yerini açmayınız, evlere girmeyiniz, mal almayınız, karıları size yahut büyüklerinizden birine sövüp sayacak olurlarsa bile, onlara dokunmayınız. Çünkü onlar yaratılışça zayıftırlar” diye nasihat etti.

Ertesi sabah Hazret-i Ali, Kûfe süvarisi üzerine Üştür’ü, piyadesine de Yasir’in oğlu Ammar’ı, Basra süvarisine Hanif’in oğlu Sehl’i, piyadesine Sa’d-i Ubade’nin oğlu Kays’ı kumandan yaptı. Sancağı da Arabın kahramanlarından ve seçkin alimlerden Ebû Vakkas’ın oğlu Sa’din kardeşinin oğlu olan Ebû Vakkas zade Utbe’nin oğlu Haşim’e verdi ve Fedek’ir, oğlu Musir’i Kûfe ve Basra hafızları üzerine memur etti.

Önce harp meydanına çıkan Kûfe askeri ile Üştür olup, ona karşı da Mesleme’nin oğlu Habîb çıktı. Bütün gün şiddetle savaştılar.

İkinci gün bir fırka askerle Utbe’tül Mirkal’in oğlu Haşim çıktı. Ebu’l Aver de ona karşı geldi. Onlar da akşama kadar savaştılar.

Üçüncü günü, Yasir’in oğlu Ammar çıktı, ona da bir Şam fırkası ile Amr-ı As karşı geldi. Şiddetle devam eden savaş sırasında Ammar “Ey Iraklılar, şu asiye karşı dayanınız” diyerek onları Amr-ı As ile çatışmağa teşvik ettikten sonra süvari kumandanı olan Nadr’ın oğlu Ziyad’a “Atıl, hücum et” diye emir verdi.

O hücum edince Şam askerleri de dayandılar, iki taraf birbirine girdi. Ammar bütün askerleriyle şiddetli bir hücum yaparak Amr-ı As’ı olduğu yerden kaldırdı. Sonra Nadr’ın oğlu Ziyad meydana

atılıp er diledi. Mürtefik oğullarından Muaviye'nin oğlu Amr ona karşı çıktı. Halbuki onlar ana bir kardeş imişler. Birbirlerine yaklaştıklarında tanıştılar ve hemen birbirlerinden ayrılıp geri döndüler.

Ertesi günü, Hazret-i Ali'nin küçük oğlu Muhammed bin Hanife harp meydanına çıktı. Hazret-i Ömer Hattab'ın oğlu Ubeydullah kumandasındaki büyük bir askeri fırka ile ilerledi. Çok şiddetli çarpıştılar. Bir aralık Ubeydullah Muhammed Hanifeyi döğüşe çağırdı. O da atını ileri sürdü. Fakat Hazret-i Ali oğlunu geri çevirdi ve kendisi Ubeydullah'a karşı çıktı. Ubeydullah da onu görünce geri döndü. Muhammed Hanife babasına "Beni bıraksaydın, umardım ki onu öldürürdüm. Ey Mü'minlerin Emîri, bu fasık ile niçin döğüşe tenezzül ediyorsun. Yemin ederim ki, benim sana olan bağlılığım, onun babasından ziyadedir" deyince, Hazret-i Ali, "Oğlum, yavrum... Onun babası hakkında ancak hayırlı söz söyle" dedi.

Beşinci günü, Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah askeriyle çıktı. Ukbe'nin oğlu Velid de onu karşıladı. Şiddetli çarpıştılar. Velid o sırada, Abdul Muttaib oğullarına sövdü. O zaman Abdullah Abbas, onu şahsi döğüşe çağırdı. Fakat Velid cesaret edemedi.

Altıncı günü, Sa'd'ı Ensari'nin oğlu Kays çıktı. Onu da Zül Küla' karşıladı. Onlar da birbirleriyle şiddetli çarpıştıktan sonra ayrıldılar.

Yedinci Salı günü, yine Üştür'le Habib karşılaşıp çok şiddetli savaştılar. Birbirinden epeyce intikam aldılar ve öğle vakti birbirlerinden ayrıldılar.

Bunun üzerine Hazret-i Ali “Ne vakte kadar bu asilerle böyle fırka fırka dögüşeceğız. Niçin hep birden onların üzerine hücum etmiyoruz” dedi ve kalkıp halka hitaben çok tesirli bir hutbe okudu ve gece askeri hazırlamakla meşgul oldu. Ertesi çarşamba günü sabahleyin Şam’lıların kabilelerini sordu. Yerlerini öğrendi, her kabileye kendi tarafındaki O kabile efradını yerleştirdi. “Her kabile kendi kardeşlerine karşı koysun” dedi. Becile gibi Şam’da kardeşleri bulunmayanları dahi Lahm kabilesine karşı koydu ve bütün ordusu ile hareket etti. Muaviye de Şam ordusu ile meydana çıktı. Akşama kadar çok şiddetli bir muharebe oldu. İki tarafta birbirini yenemedi geri döndüler.

Ertesi Perşembe günü Hazret-i Ali, sabah namazını alaca karanlıkta kıldı ve ordusu ile hareket ederek, Şam askeri üzerine hücum etti. Sağ kolunda Huza’a kabilesinin şeyhi olan Bedil’in oğlu Abdullah, sol kanadında da Abbas’ın oğlu Abdullah vardı. Kurra denen kısım da Ammar, Sa’d’ın oğlu Kays ve Bedil’in oğlu Abdullah’ın idaresinde üç kısım olmuşlardı. Hazret-i Ali Medinelilerle ordunun ortasında idi.

Kûfe ve Basra’lılar da orada idi. Medine’lilerin çoğı Ensardan olup bir miktar da Huza’a, Kinane, kabileleri ile başka kabilelerindendi. Muaviye de büyük bir çadır kurdurmuş ve etrafını Şam süvarileri kaplamış, ve Şam’lıların çoğı Muaviye’ye ölüm üzerine söz vermişlerdi.

Bedil’in oğlu Abdullah. Muaviye’nin solunda bulunan Mesleme’nin oğlu Habib’in fırkası üzerine hücum etti ve öğle vaktine kadar kanlı ve şiddetli mu-

harebe ederek, Şam süvari fırkasını bozdu ve, onları Muaviye'nin çadırına dönmeğe zorladı. Muaviye hemen etrafındaki fedaileri Habib'in yanına gönderdi. O da onlarla kuvvet bularak Bedil oğlunun fırkası üzerine şiddetli bir hücum edince, Abdullah'ın askeri dağıldı. Yalnız yanında iki üçyüz kadar kurra kaldı. Bozgun askerin bir ucu Hazret-i Ali'nin yanına kadar geldi. Hazret-i Ali, onlara yardım için Medine'lilerle Hanif'in oğlu Sehl'i gönderdi. Fakat Şam'lıların büyük büyük fırkaları onları karşılayarak, hareketlerine engel oldu.

Bu sırada sol kolda bulunan Muzar kabilesi açıldı ise de, Rebia kabilesi sebat edince, Hazret-i Ali onları teşvik için, oğulları Hasan, Hüseyin ve İbn-i Hanife ile beraber ve piyade olarak Rebia'nın yanına giderken, Ebû Süfyan'ın azatlısı Ahmer karşı çıktı. Hazret-i Ali'nin azatlısı Keysan araya girdi. Ahmer onu öldürünce, Hazret-i Ali Ahmer'in kemerinden tutup yere çarptı. Ahmer'in kolları kırıldı. Omuzları hurdahaş oldu. Sonra Hazret-i Ali Rebia'ya yaklaştı ve onları sabra ve dayanmağa teşvik etti. Onlar da birbirine "Ey Rebia oğulları... Emir-ül Mü'minin içinizde iken, ona bir hal olursa, bütün Arap aleminde rezili rüsvay olursunuz" diye bağıştılar ve çok şiddetli bir muharebeye giriştiler. Bunun üzerine Hazret-i Ali onların hakkında över yollu bir kasîde söyledi.

Yukarıda yazıldığı gibi, Hazret-i Ali sol kola doğru giderken, Üştür'e rastgelmışti ki, sağdaki feryad ve figanı işitince, atını mahmuzlayıp c tarafa doğru gidiyordu. Hazret-i Ali, ona "Ey Üştür... Onlara sor ki, ölümden kaçıp nereye gidiyorlar.

Ölümden kurtulmanın çaresi var mı” demiş olduğundan Üştür bozgun askerin yanına gidip, Hazret-i Ali’nin sözünü tebliğ etti ve çok tesirli sözler söyledi. Bozgun asker, Üştür’ün sesini işitip sözünü dinleyerek cesaretlendiler ve onun başına toplandılar. O da, bu kuvvetle hemen Şam’lıların üzerine şiddetli hücumlar ve kanlı muharebeler ederek onları Muaviye’nin yanına kadar sürdü ve oradan İbn-i Bedil’in yanına gitti. İki üçyüz kadar kurra ile beraber adeta yere yapışmış gibi bir halde olduklarından Şam’lılar onları yere yayılmış çekirge zannederek üzerlerine gitmemişlerdi. Yoldaşlarını görünce davrandılar Ve “Emir’ül Mü’min’in ne halededir” diye sordular. Üştür de, sol kolda harbetmekte olduğunu söyledi. Bedil’in oğlu Abdullah, “Haydi doğrucu Muaviye’nin üzerine hücum edelim” dedi. Üştür razı olmadı.

İbn-i Bedil onu dinlemeyip, hemen kendi arkadaşlarıyla beraber hücum etti ve önüne gelenleri kesip biçerek ta Muaviye’nin yanına kadar gitti. Halbuki Muaviye’nin etrafında dağlar gibi asker yığılmış, yaklaşanlara eman ve zaman vermiyorlardı. Hemen Bedil oğlunun etrafını çevirdiler. Kendisini ve arkadaşlarından birçoğunu şehid ettiler. Geri kalanı da yaralı olarak geri çekilmeğe mecbur oldu. Asiler, onları takip etmekte olduklarından Üştür bir miktar askerle Cumhan’ın oğlu Haris’i gönderdi. Onları kurtardı ve selâmete çıkardı.

Üştür Hemedan kabilesi yiğitleri ile, diğer táfeleri toplayarak hep birden asilerin üzerine hücum etti ve onları yerlerinden kaldırdı ve Muaviye’nin yanında birbirlerine sarklarıyla bağlı bulunan beş saf

fedainin yanına kadar ilerledi. Sonra bir hücum daha yapıp bu safların dördünü yarıp yere düşürdü. Bunun üzerine Muaviye kısırağını isteyip bindi, bozgunu gördüğü halde araplık damarı kendisini teredüde düşürmüş ve ne yapacağını birden kestirememiş bir halde iken, Amr-ı As ona "Bugün sabır, yarın öğünme" diyerek cesaret verdi. Muaviye de gayrete gelip dayandı. Hemen Şam'lılara gayret vererek askerini topladı ve Üştür'ün başına üşürdü.

O sırada muharebe şiddetlenip toplu bir halde ve tek tek meydana çıkarak, birbirlerine saldırdılar. Hayat kumaşını bedava alıp sattılar. O sırada Ebû'l Hasin-i Ezdi'nin oğlu Abdullah, Yasir'in oğlu Ammar'ın yanındaki kurra ile çıkıp Şam'lıları birbirine kattılar.

Hadid-i Nemiri'nin oğlu Abdullah da, "Dünya merası kurudu. Ağaçları çalı çırpı oldu. Yenisi eskidi, tadı kaçtı, ben dünyadan usandım, her muharebeye gidiyorum, her kavgaya koşuyorum, şehadetini istiyorum. Allah kavuşturdu bugüne geldim. Şimdi mutlaka şehid olmak istiyorum. Ey Ailah'ın kulları ne duruyorsunuz? Allah düşmanı olan asilerle cihad etmek için daha ne bekliyorsunuz" diyerek ileri gitti, kardeşleri Abdullah, Avf, Malik "Senden sonra biz de dünya rızkını istemeyiz" diyerek onun arkasından gittiler ve hepsi şehid oluncaya kadar döğüşüler.

Mekşuh'un oğlu Kays ki Becile sancağı onun elinde idi. Sancağı çekip kavminin önüne düştü. Şehid oluncaya kadar döğüştü. Sancağı amcazadelerinden biri aldı. O da şehid oldu. Sonra sancağı Ayas'ın oğlu Afif almış ve harbin sonuna kadar kahraman-

ca döğüşerek bulunduğı yerde kalmış ve Becic'den, Eshabdan Ebû Hazim ve oğlu Hazim gibi nice tanınmış zatlar şehid olmuştur.

Hazret-i Ali, sol cenahta muharebe ederken, sağ kanat askerinin bozulmuş iken düzelmiş ve eski yerlerine gelmiş olduklarını görünce, yanlarına gitmiş, yüzlerine karşı överek ve dua ederek, onları teselli etmiş. Kendilerini sabra ve sebata teşvik etmiştir.

Her tarafta karşılıklı mübarizler ve muharibler meydana çıkıp şiddetli muharebeye tutuştular. Hazret-i Ali tarafından Tay ve Neha kahramanları ilerleyip kanlı bir muharebeye giriştiler. Meşhur kimse-lerden nice zatlar şehid oldu. Muharebe gittikçe şiddetlendi.

Şam'lıların sağ kolunda bulunan Himyer kabilesi ve onlara katılmış olan Zül Kula' ileri doğru hareket ettiler. Hazret-i Ömer'in oğlu Ubeydullah da beraberdi. Irak ordusunun sol kolunda ve Abbas'ın oğlu Abdullah'ın maiyetinde bulunan Rebia kabilesi üzerine gayet şiddetli hücum ettiler. Zayıflar bozuldular ise de cesurlar güzel muharebe ederek dayandılar. Dağılanlar da sancaklarının yerli yerinde olduğunu görünce cesaretlendiler ve geri döndüler. O sırada Abd-ül Kays kabilesi gelip, onların imdadına ulaştı ve bir kanlı çatışma başladı. Bu suretle muharebe daha çok şiddet buldu. Zül Küla' ile Ömer'in oğlu Ubeydullah da öldüler.

O sırada Eshab'ın seçkinlerinden olan Yâsir'in oğlu Ammar (R.A.) da meydana çıktı. Mızrağı elinde, fakat eli ihtiyarlıktan dolayı titremekte idi. "Ya Rabbi... Bugün bu fasıklarla cihad eylemenin, senin

yanında en makbul bir iş olduğunu biliyorum. Eğer bundan daha hayırlı bir iş olduğunu bilseydi onı yapardım” dedikten sonra halka dönerek, “Allah rızası için çalışıp da, malına ve ailesine içinizde dönmeyecek kim var” diye seslendi ve hemen başına birçok halk toplandı. “Haydi yürüyünüz, bu asilerin üzerine gidelim. Yemin ederim ki, meramları Osman’ın kanını istemek değildir. Onlar dünyanın tadını tattılar ve dünyaya tamahları arttı. Biliyorlar ki, hak meydana çıkınca bozuk maksadlarının elde edilmesi mümkün olmayacak. Kendilerinin İslâm’da eskilik şerefleri olmadığı cihetle, Emîlik ve valiliğe hakları olmadığından, Osman’ın kanını istiyoruz sözüyle kendilerine bağlı olanları aldattılar. Yoksa onlara iki kişi bile gitmez” diyerek ve Allah’tan Hazret-i Ali’ye yardım talep ederek hareket etti.

Ammar-ı Yasir, kalbi pırıl pırıl bir ihtiyardı. Arı beyi gibi her nerede bulunsa, hangi safta görünse, Eshab’ın en seçkinleri ve tabî’nin büyükleri onun başına toplanırlar ve arkasına düşerlerdi. Hazret-i Ali’nin sancaktarları olan Ebû Vakkas zade Utbenin oğlu Haşim’in yanına gidince, “Ey Haşim. Cennet kılıçların gölgesi altındadır. Ölüm ve mızrak ucundadır. Gök kapıları açıldı. Huri’iyn bezen-di” diyerek Haşim’i harekete teşvik etti ve yanında toplu bulunan askerle gitti. Hatta Amr-ı As’ın yanına yaklaştı. “Ey Amr, yazıklar olsun sana, dinini Mısır’a değiştin” diye azarladı. Amr ise, “Öyle değil, ben Hazret-i Osman’ın kanını istiyorum” deyince Ammar “Ben bilerek inanırım, ki, sen hiçbir işte Allah rızasını aramazsın. Ey Amr, bugün öldü-

rülmezsen, yarın öleceksin, herkese niyetine göre ceza verileceği gün, senin de niyetin ne ise görürsün. Bu sancak sahibi Rasûlullah ile beraber olduğu halde, yani, sen henüz imana gelmeden üç defa onunla muharebe etmiş idin. Bu dördüncüsü evvelkilerden iyi değildir dedi.

Hakikatte de, Kur'an-ı Kerim, Ayet Ayet nazil olurken, müşrikler imân etmeyip, Rasûl-i Ekrem ile cenk ediyorlardı.

O zaman Ebû Süfyan Kureysin reisi olup, bütün Emevilerle beraber Amr-ı As onun yanında idi. Hazret-i Ali ise, daima Rasûl-i Ekrem'in yanında bulunuyordu. Çok kere onlara mukatele etmişti. Bu sefer Hazret-i Peygamber'in sancağı, Halifesi olan Hazret-i Ali'de olduğu halde Ebû Süfyan'ın oğlu Muaviye, asilere reis olarak onlarla cenk ediyordu ve bütün Emevilerle beraber Amr-ı As da onun maiyetinde idi.

Fakat Ebû Süfyan, o zaman Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu sırada cenk ediyordu. Oğlu Muaviye ise, Kur'an-ı Kerim'in tevili ile muharebe ediyordu ki, yukarıda geçtiği gibi bazı Kur'an Ayetlerini kendi maksadına uygun bir surette tefsir ve tevil ederek Mü'minlerin Emîri ile münazaa ve muharebe ediyordu.

Rasûl-i Ekrem Hazretleri "Ey Ali, Ben Kur'an'ın tenzili üzerine muharebe ettim. Sen de tevili üzerine edeceksin" buyurmuştu.

İşte bu kere o Hadisin manası güneş gibi meydana çıktı.

Bundan dolayı, Hazret-i Ammar "Biz nasıl evvelce sizinle, Kur'an-ı Kerim'in tenzili üzerine dö-

ğüşmüş isek, şimdi de tevili üzerine muharebe ederiz” diyerek asiler üzerine hücum ile, kanlı bir muharebeye tutuştu.

Kendisini hararet basmakla, bir aralık dönüp su isteyince, bir kadın ona bir bardak sulu süt verdi. “Rasûlullah doğru söyledi” diyerek sütü içti ve “Bugün ben dostlarıma, yani Hazret-i Muhammed’e ve Eshabına kavuşacağım. Çünkü Rasûlullah bana Dünyada son rızkın sulu süttür” demişti ve bu söz üzerine, asiler üzerine hücum etti ve bir daha dönmeyip şehid oluncaya kadar döğüştü. Allah kendisinden hoşnud olsun.

Habet-ül Cüveynel Urfi dedi ki: “Hazret-i Peygamber’in sırrına sahip olan Huzeyfe İbn-i Yeman’a “Biz fitneden korkuyoruz, bize malûmat ver” dediğimde “İbn-i Sümeyye’nin yani, Ammar’ın bulunduğu fitneden sakınıınız. Çünkü Rasûlullah’tan işittim. “Ammar’ı, yoldan sapan, asi bir topluluk öldürecek ve en son rızkı sulu süt olacak” buyurmuştu. Ammar’ı öldürüldüğü gün gördüm. “Bana son rızkı getiriniz” diyordu. Bir kadeh sulu süt verildi. O bir geniş bardaktı ve kenarında bir kırmızı halka vardı. Onu içti ve “Ben bugün dostlarıma, Muhammed ve Eshabına kavuşacağım” dedi. Huzeyfe kıl kadar yandımadı.

Ammar’ı öldürenin kim olduğu ihtilâfıdır. Meşhur olan rivayete göre, onu, Ebû’l Adıye vurup yere düşürmüş. Bir başka asi de onun başını kesip, Muaviye’ye getirmiş. İkisi de, “Ammar’ı ben öldürdüm” diyerek Muaviye ile Amr-ı As’ın yanlarında kavgaya tutuşmuşlar. Amr “İkiniz de cehennemliksiniz” demiş. Herifler gittikten sonra,

Muaviye “Bizim için can ve başlarını feda eden adamlara niçin öyle söyledin” diye Amr-ı azarlamış. Amr de, “Yemin ederim ki öyledir. Sen de öyle olduğunu bilirsin. Keşke yirmi sene evvel ölüp de, bu hali görmeseydim” demiş.

Ammar’ı asi bir topluluğun öldüreceğine dair olan Hadis-i Şerifi Himyer’li Zül Külâ’ işitince, Amr-ı As’a “Vah, vah... Yazık sana Ey Amr... Bu nedir” deyince, Amr-ı As “Yakında Ammar bizim tarafa döner” diye cevap vermiş. O gün önce, Zül Kül’ sonra da Ammar öldürülünce, Amr-ı As Muaviye’ye “Bilmem hangisinin ölümü ile daha çok sevinmeli, Ammar’ın mı yoksa Zül Külâ’nın mı, yemin ederim ki, Zül Külâ’ eğer Ammar’dan sonra kalsaydı bütün Şam’lıları Ali’ye çevirirdi” demiş ve macerayı hikâye etmişti.

Abdurrahman-ı Sülemi’nin beyanına göre, Muaviye, Amr-ı As ile, oğlu Abdullah ve Ebû’l Aver, konuşurlarken, Abdullah “Bugün siz de bu adamı, yani Ammar’ı öldürdünüz. Halbuki, Medine-i münevverede Peygamber’in mescid yapılırken, herkes birer kerpiç taşıyordu. Ammar ise, ikişer kerpiç taşıdığından, bayılıp düştü. Rasûl-i Ekrem, onun yanına gelip, mübarek eliyle yüzünün tozunu sileyerek “Vah, vah... Herkes birer kerpiç taşıırken, İbn-i Sümeyye yani, Ammar daha çok sevap kazanmak istediğinden ikişer kerpiç taşıyor. Bununla beraber onu asi bir topluluk öldürecek” diye buyurmuştu. Bunun üzerine Amr-ı As Muaviye’ye “İşitmiyor musun Abdullah ne diyor” demiş ve Muaviye “Ne diyor” diye sorunca, oğlu Abdullah’ın dediğini anlatmıştı.

Muaviye hemen o Hadisin manasını tevil ederek "Ammar'ı biz mi öldürdük. Onu buraya getiren öldürdü" demiş. Arkasından birçok halk "Ammar'ı buraya getiren öldürdü" diyerek çadırlardan dışarı çıkmışlar. "Bilmem Muaviye'nin tevili mi yoksa bu adamların sözleri mi daha çok tutmuştur" diyerek Abdurrahman hayretini açıklamıştır. Fakat şaşmamalıdır, çünkü dünya sevgisi insanı şaşırtır ve türlü tevillere düşürür. Akıllıyı gafil eder. Gaflet içinde olanı da akıllı gösterir.

Bedir'de bulunanlardan "Sabit-i Ensari'nin oğlu Huzeyme, Rasûlullah onun şahadetini iki adamın şahadetine mukabil tuttuğundan ona "Zü'sş-şehâdeteyn" denir. Cemel vak'asında Hazret-i Ali ile beraber harb etmemiş olduğu gibi, bu sefer Sıffiyn de dahi Hazret-i Ali ile beraber olduğu halde muharebe etmiyordu. Ammar'ın öldürüldüğünü görünce Rasûlullah'tan işittim. "Ammar'ı asi bir fırka öldürecek" buyurdu diyerek hemen kılıcını çekip şehid oluncaya kadar muharebe etti. Allah ondan hoşnud olsun.

Hazret-i Ali, Ammar şehid edilince Rebia ve Hemedan kabilelerine "Siz benim zırhım ve silâhımsınız" demekle onikibin kadar kahraman seçildi. Hazret-i Ali, onların önüne düşüp asiler üzerine, öyle şiddetli hücum etti ki, Şam'lıların bozulmadık safaları kalmadı.

Hazret-i Ali "Asileri öldürüyorum ama, onları azaltan gözleri çıkık ve karnı büyük, Muaviye'yi görmüyorum" diyordu. Nihayet önüne gelenleri kesip Muaviye'nin yanına kadar geldi. "Ey Muaviye, halk bizim için, niye birbirini kırsın, tek başına meydana çık, seninle kozumuzu Allah'a havale

edelim. Her kim hasmını öldürürse iş kavgasız ona kalır" dedi.

Amr-ı As Muaviye'ye, "Amcazaden insaf etti" deyince, Muaviye "Evet ama sen insaf etmiyorsun. Pekâla bilirsin ki, Onun karşısına kim çıkarsa ölür." deyince Amr-ı As, "Artık bu söz üzerine meydana çıkmamak sana yakışmaz" deyince Muaviye, "Sen benden sonra Emir olmak istiyorsun" demiş.

Hazret-i Ali'nin sancaktarı Utbe'nin oğlu Hâşim ise "Allah'ı seven ve ahireti isteyen yanıma gelsin" demesiyle, yanına birçok kahraman toplandı. Akşam üstü Hâşim birkaç defa asiler üzerine hücum etti. Fakat onlar dayandı. Hâşim kendi askerine dönerek "Onların dayanması bir Araplık gayretidir. Yoksa onlar sapıklık üzerindedirler. Sizler ise hak üzeresiniz" diyerek yanındaki kurra cemaatiyle beraber çok şiddetli hücum etmekle yine kanlı bir muharebe başladı. O sırada asi fırka içinden meydana bir genç çıktı "Ben Gassan hükümdarı oğullarıdanım. Osman'ın kanını istiyorum. Bizim kurramız ne olmuş ise, bize haber verdiler. Muhakkak Ali Osman'ı öldürmüştür" deyip, sövüp sayarak hücum ediyor ve kılıcını bir adama dokundurmadıkça geri dönmüyordu. Hâşim ona "Yahu, önce konuşalım, sonra döğüşelim. sen ne dediğini biliyor musun. Allah'tan kork. Allah sana bugünü sorar" deyince, O yiğit "Ben sizinle döğüşürüm, çünkü sizin kumandanınız, namaz kılmaz, siz de kılmazsınız. Sizin Emiriniz bizim Halifemizi öldürmüş, siz de ona yardım etmişsiniz" deyince, Hâşim de "Osman'ı Rasûlullah'ın Eshabı ve enların evlâdı ve halkın kurrası mı öldürdü. Onlar din ilim

adamlarıdır. Din işini bir an ihmâl etmemişlerdir. Önce Rasûl-i Ekrem'e uyup, namaz kılan bizim Emîrimizdir ve din işinde insanların en fakihî ve en alimî odur. Bu yanımdaki adamlar ise, hep Kur'an-ı Kerimî okurlar. Geceleri uyumayıp teheccüd kılarlar. Sen o şekillere aldanma" demesiyle o kahraman yiğit Haşim'in nasihatlerini kabul etti ve tövbe ederek dönüp gitti.

Asilerin reislerinin birtakım cahil ve saf adamları ne türlü hilelerle aldatarak ve doğru yoldan saptırarak, hak üzerinde olanlarla, muharebeye sevk ettikleri bu hikâye ile meydana çıkar.

Haşim ve arkadaşları, yukarıda yazıldığı gibi, çok şiddetli döğüşerek zaferi elde etme işaretlerini görmüşler iken, güneşin batışı zamanında Tenuh kabilesinin bir büyük fırkası gelip, hücum etti. Haşim onlara karşı durdu. Dokuz on kişi öldürdü, zaferi kazanmak üzere idiler. Fakat Tenuh'lu Münzir'in oğlu Haris yanaşıp Hâşim'i vurdu ve yere düşürdü. İşte o zaman, Hazret-i Ali tarafından bir memur gelip, ileri hareket emrini verdi. Haşim ise, ağır yaralı olduğu için, ahiret yolculuğuna hazırlanmıştı. Allah ondan hoşnud olsun.

Hazret-i Ali, ileri hareket ederek, Şam'lılardan Gassan kabilesinin bir yerde mih çıkını gibi durduklarını gördü. Hemen bir fırkaya, oğlu Muhammed Hanife'yi baş yaparak onların üzerine gönderdi. Onları yerlerinden kaldırdılar ve birçoklarını öldürdüler.

İşbu Cuma gecesi, muharebe sabaha kadar devam etti. Oklar bitti. Mızraklar kırıldı. Ses seda kesildi. Karanlık basıp göz gözü görmez oldu. Ancak

kılıçlar oynuyor ve bir mırıltı işitiliyordu. Hazret-i Ali de, sağ sol kanatları dolaşp, hemen ileri hareket emrini verdi.

Sabah olunca, görüldü ki, Hazret-i Ali, askerin ortasında ve Üstür sağ kolda, Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah da sol kolda oldukları halde, muharebe meydanı arkalarında kalmıştı. Bu ise bir zafer alameti idi.

Üstür Perşembe günü akşam üstü, sağ kola memur olup, Cuma gününün sabahına kadar şiddetli muharebe ederek, adım adım ilerlemişti. Sabahleyin yine askerini ileri sürmekte idi. Asker ise, doğuştan yorulmuş ve çoğu halsiz kalmıştı.

Üstür bunu görünce, atına bindi. "Ya kazanmak, yahut Mevlâ'ya kavuşmak üzere Üstür'le yoldaş olacak var mı" diyerek sağ kanadın bir ucundan öbür ucuna kadar gidip geldi. Başına yorulmaz ve cenkten usanmaz birçok bahadırları topladı. Hemen "çek sancağı sancaktar" diyerek ileri hareket edip, asileri ordugâhlarına kadar sürüp, orada döğüşe başladı.

Hasılı sağ taraftan muzafferiyet işaretleri belirdi. Hazret-i Ali onu görünce, Üstür'e imdat için bir fırka asker gönderdi. Üstür daha çok hücumla başladı ve Şam'lılar bozulmağa yüz tuttu.

Amr-ı As bu hali görünce ürktü ve sonundan korktu. Muaviye'ye dönerek "Sana bir tedbir söyleyeceğim. Başka çaremiz kalmadı. Askere emret: Mushafları yukarı kaldırsınlar" deyince, Muaviye hemen emretti. Mushafları mızrakların uçlarına koyup, yukarı kaldırdılar. "Sizi Allah'ın kitabına davet ediyoruz" diye bağırdılar.

Berî taraftan bazı kimseler “Madem ki, Allah’ın kitabına davet ediyorlar. Kabul edelim” deyince, Hazret-i Ali, “Siz işinize devam ediniz. Muaviye, Amr-ı As ve İbn-i Ebi Muayt ve Kays’ın oğlu Dahhak, Kur’an ehli değillerdir. Ben onların ahvalini sizden ve Allah’ın kitabının ahkâmını hepinizden iyi bilirim. Onların Mushafları kaldırmaları ancak hiledir” deyince, “Bizler, Allah’ın kitabına davet edildiğimiz zaman ona uymaktan başka birşey yapamayız” demeleri üzerine, Hazret-i Ali “Ben de onlar ile Allah’ın kitabına itaat etsinler diye cenk ediyorum. Çünkü onlar Allah’ın emrine asi oldular” dedi. O sırada Temim’li Fedek’in oğlu Mis’ar ve Tay’lı Hasin’in oğlu Zeyd, sonradan havarice katılan bir gürûh ile birlikte “Ey Ali, Allah’ın kitabına uy. Yoksa seni düşmanlarına teslim ederiz. Yahut Afvan’ın oğluna yaptığımızı sana da yaparız” dediler.

Hazret-i Ali “Bu sözünüzü unutmayınız benim dediğimi de belleyiniz. Bana itaat ediyorsanız Muharebede devam ediniz. Etmiyorsanız istediğinizi yapınız” deyince “Üştür’e adam gönder muharebeden el çeksin” dediler. O da ister istemez Üştür’ü çağırmak için Hani’nin oğlu Yezid’i gönderdi.

Hani’nin oğlu Yezid gitti, Üştür’ü çağırdı. Üştür ise üst üste hamle ve hücumlar yaparak asilere galebe çalmış ve Şam ordusunu bütün bütün perişan olacak bir hale getirmiş olduğundan “şimdi benim yerimden ayrılacak vaktim yoktur” diyerek Yezidi geri çevirdi. O da dönüp işi Hazret-i Ali’ye bildirdi. Bunun üzerine muhalif takım daha çok hiddetlen-diler, mırıldandılar, söylendiler, gürültü büyüdü, sesler yükseldi, söz ayağa düştü. Emir-ül Mü’minin’in

ordusunda bayağı isyan ve ihtilâl alâmetleri görünmeğe başladı. Nihayet muhalifler “Ey Ali Üştür’e haber gönder gelsin yoksa senden ayrılırız” dediler. Çaresiz o da tekrar Yezid’i gönderdi. Yezid gidip fitne çıktığını haber vererek Üştür’ü kandırdı ve alıp orduya getirdi.

Bu muhaliflerin çoğu Kurra kısmı idi. Bunlar birçok vakitlerde Kur’an okuyarak ibadetle meşgul olurlardı ve evlâdı Araptan oldukları için nazm-ı Kur’an-ın manalarını bilirlerdi. Yalnız şu var ki bir adam Arapça bilerek Kur’an-ın kelimelerine mana vermekle alim ve fakih olamaz ve Kur’an-ı Kerim’de din hükümlerini çıkartamaz. Bu kura tabakası ise fakih olmadıklarından şer’i hükümlerin hakikatlerini bilmedikleri için cahilâne taassuba düşmüşlerdi.

Hatta bu kurra gürûhu Hazret-i Osman’ın taraftarlarına dinsiz ve mezhepsiz gözü ile bakıp Alevilikte (Ali taraftarlığında) ileri gitmişler iken, bu sefer Hz. Ali’ye karşı geldiler ve pişmiş aş soğuk su kattılar. Fukahayı hafızlardan ayıramayan avamın yani cahil halkın çoğu onların dış yüzlerine bakıp aldanarak yanlış yola gittiler. Bu suretle çoğunluğun fikri mütareke yolunda göründü.

Aşağıda geleceği gibi bu muhalif fırka sonradan Haricî olarak yani Hazret-i Ali’ye adeta asi olmuşlar ve Şii tavrı gösterir iken Havariç adını almışlardır. İşte Fedeyin oğlu Misar, Hasin’in oğlu Zeyd, Kays’ın oğlu Eşas bu Havariç gürûhunun büyüüklerinden olduğu için onlara riyaset ediyorlardı.

Üştür muharebeyi bırakıp ordugâha geldikten sonra bu karışıklığı görünce “Ey Iraklılar ey düş-

kün ve miskin adamlar şimdi muharebeden el çekmenin zamanı mı? Daha yeni meydan buldunuz düşmanlarınıza galebe ettiniz, onlarda bozulup kahrolacaklarını anladılar ve çaresiz kaldıkları için sizi Kur'an-ı Kerim'in hükmüne çağırdılar. Yemin ederim ki onlar çoktan beri Allah'ın emirlerini ve Peygamber'in sünnetini bırakmışlardır. Bana biraz daha zaman veriniz hiç olmazsa bir at koşturacak kadar mühlet veriniz. Çünkü zafer bize yüz gösterdi" deyince "olmaz o zaman bizde senin günahına ortak olmuş oluruz. Ey Üştür bu işten vaz geç biz onlarla Allah için muharebe ettik şimdi de Allah için muharebeyi bırakıyoruz" demeleri üzerine Üştür de "yazık size ki o hilekârın hilelerine aldandınız ve mütareke fikrinde bulundunuz. Ey yüzleri kara olası herifler biz sizin okuduğunuz Kur'anları ve yaptığınız ibadetleri görerek sizi takva sahibi adamlar saydık ve bunları Allah'a kavuşmak için yaptığınızı umardık. Meğer sizin bütün işleriniz riya ve maksadınız dünya imiş. Bundan sonra hiç şan-u şeref sahibi olmayacaksınız. O zalimler bizden uzak olduğu gibi siz de uzaklaşınız" deyince O'na sövdüler, O da onlara sövdü. Hemen Hazret-i Ali her iki tarafa susunuz diye haykırdı ve kavgaya son verdi.

O sırada Kaysın oğlu Eşas Hz. Ali'nin yanına gidip "görüyorum ki halk Muaviye'nin çağrısına uymak fikrindeler. Emredersen ben Muaviye'nin yanına gideyim ve maksadını öğreneyim" dedi. Hz. Ali de çaresiz o'na izin verdi.

Kaysın oğlu Eşas Muaviye'nin yanına gitti. "Mushafları yukarı kaldırmaktan maksadınız nedir" diye sordu. Muaviye de "Maksadımız Allah'ın kita-

bına baş vurmaktır ki iki tarafta birer hakem seçilsin ve onlar Allah'ın kitabına uygun bir karar versinler ve iki taraf da onların verecekleri karara uyacaklarına dair muahede yapsınlar" diye cevap verdi. Eşas da "bu dediğin doğrudur" diyerek dönüp geldi. Hz. Ali'nin meclisine girdi, işi bildirdi. Onlar da her iki taraftan birer hakem tayin edilmesini uygun gördüler.

Artık Hz. Ali'ye göre bir diyecek kalmadığı için o kabul etti ve tabii olarak iki taraf arasında mütareke oldu. Üştür'ün galebesi neticesiz kaldı ve bu suretle Amr-ı As muradına erdi.

Hasılı orduda ayrılık çıktı. Muhalifler meydan aldı. Devlet işleri onların elinde kaldı ve iş başka şekle girdi.

Hakemlerin seçilmesine gelince Kays'ın oğlu Eş'as ile onunla beraber olanlar "Bizim tarafımızda Ebû Musa El-Eşari olsun" dediler. Hz. Ali "Bir ke-re bana asi oldunuz bari bu hususta sözümü dinleyiniz. Ben Ebû Musa'yı uygun görmem" deyince Eş'asla beraber Husayn'ın oğlu Zeyd ve Fedek'in oğlu Mis'ar da "Biz Ebû Musa'yı isteriz" diye ısrar ettiler. Hz. Ali "Ebû Musa bu hususta emîn değildir. Çünkü benden ayrıldı ve halkın bana yardımına da mani oldu. Sonra da kaçtı Bir kaç ay sonra onu getirttim, onun seçilmesi doğru olmaz, Bence Abbas'ın oğlu Abdullah uygundur ve ona üstün tutulabilir" deyince "O senin amca zadendir, biz ise tarafsız adam istiyoruz" dediler. Hz. Ali o halde "Üştür'ü seçelim" deyince "Bu işi alevlendiren c değil mi" diyerek onu da kabul etmediler.

Hız. Ali "Demek oluyor ki siz Ebû Musa'dan başkasını kabul etmeyeceksiniz" deyince "Ever" demeleri ile Hız. Ali "öyle ise bildiğiniz gibi yapın" demesi üzerine hemer. Ebû Musa'ya bir memur gönderdiler. Ebû Musa ise o zaman muharebeden çekinmiş ve bir köşeye çekilmişti. Giden memur ona "Barış oldu" deyince "Elhamdülillâh" dedi ve "Senedi hakem seçtiler" deyince de (Inna lillâh ve inna ileyhi raciun) diyerek orduya kalktı geldi. Şam'lılar da Amr-ı As'ı seçmişlerdi.

Ebû Musa el-Eşari hiç bir hususta Amr-ı As ile karşılaştırılamazdı. Çünkü Ebû Musa'nın dili kalbini söylerdi. Amr-ı As ise düşündüğünü gizlemekte ve bu suretle adam aldatmakta usta idi. Sonra Ebû Musa ne olursa olsun doğuşmenin ortadan kalkmasını istiyordu. Amr-ı As ise Mısır valiliğini elde etmek için Muaviye'nin kazanmasına canla başla çalışıyordu. Bazı akıl ve idrak sahipleri ise bu incelikleri düşünerek üzüliyorlardı.

Hatta Kays'ın oğlu Ahnef kendisi hakem olmak için gereken şartları kendinde topladığı halde "Ey Mü'minlerin Emiri Ebû Musa bu işin adamı değildir. Eğer beni hakem yaparsa iyi bir netice alacağımızı umarım. Eğer bu olamıyorsa bari beni ikinci hatta üçüncü hakem tayin ediniz" demişse de halk kabul etmediğinden iş başlı başına Ebû Musa'nın eline kalmıştı.

Sıffiyn vak'alarında pek çok adam öldüğü için iki tarafın da çarpışmaktan gözleri yılmıştı. Şam'lılar daha çok kayıp verdilerse de Muaviye'nin ordusunda inzibat vardı. Çünkü Muaviye daima askerlerini para ile sevindirir buna karşılık yerine göre ceza vermek-

ten de geri durmazdı. Hz. Ali'nin Mükâfaatı da cezası da hep ahrete ait olduğundan yalnız ahret için canını verenlerin çoğu Sıffiyın vak'alarında şenit olmuşlardı ve bunların sayısı da günden güne azalmıştı. Dünyalık arayanlar gittikçe çoğalmakta idi.

TAHKİMNAMENİN HAZIRLANMASI VE YAZILMASI

Hicretin 37. senesi seferinin 13. çarşamba günü Amr-ı As orduya gelip Emir'ül Mü'minin huzurunda Ebû Musa el-Eşari ile buluşarak tahkimnamenin yazılmasına başlandı. Baş tarafa (Emir'ül Mü'minin Ali ile Muaviye arasındaki bir kararnamedir) diye yazıldıktan sonra Amr-ı As "O sizin emirinizdir fakat bizim emirimiz değildir. Emir'ül Mü'minin kelimesini kaldırınız" deyince Kays'ın oğlu Ahnet "Bütün halk birbirini kırsa biz Emir'ül Mü'minin unvanının silemeyiz" deyince Hz. Ali bir müddet durduysa da Kays'ın oğlu Eş'as "Bu kelimeyi sil" diye ısrar edince Hz. Ali onu sildi ve "Allah-u Ekber tıpkı onun gibi onun gibi. Yemin ederim ki ben Hudeybiyye günü Rasûl-i Ekrem'in kâtibi idim. Ahitnamenin başına (Muhammed Rasûlullah) diye yazdım. Kâfirler, sen Rasûlullah değilsin kendi adını ve babanın adını yaz dediler. Rasûl-i Ekrem (Rasûlullah kelimesini sil) dedi. Ben ona bunu yapamam dedim. O kelimeyi bana göster buyurdu ben de gösterdim. Onu kendi eliyle sildi ve Yakında sana da böyle bir teklif yapılır sen de kabu edersin demişlerdi. Bunu işiten Amr-ı As "Süphanellah

sen bizi kâfirlere benzetiyorsun biz ise Müslümanız” deyince Hz. Ali ona “Ya sen ne zaman fasiklere yardımcı ve Müslümanlara ihanet eder olmadın” dedi. Bunun üzerine Amr-ı As “Bundan sonra seninle bir mecliste bulunmam” dedi. Hz. Ali de “Ben Cenab-ı Hakka yalvarırım ki benim meclisimi senden ve senin gibilerden temizlesin” dedi.

Sonra tahkimnamenin yazılmasına başlandı. Bu vesika Talib’in oğlu Ali ile Ebû Süfyan’ın oğlu Muaviye arasında yapılan bir kararnamedir. Ali Irak’lılarla onlarla beraber bulunanlar için Muaviye de Şam’lılarla onların beraberindekileri için taahhüt ettiler ki Allah’ın hükmüne ve Kitabına razı olarak Allah’ın kitabının yaşattığını yaşatmamak, yok ettiğini yok etmeğe kararlıdırlar. Şimdi hakemler ki Ebû Musa ile As’ın oğlu Amr’dır. Allah’ın kitabında buldukları hükümler ile ve onda bulamadıklarını Hz. Peygamber’in sünneti ile hareket edeceklerdir” diye yazıldı.

Hakemler gerek kendileri gerekse çocukları hakkında emin olduklarına ve ümmetin onların verecekleri hüküm ve kararlara yardımcı olacaklarına dair Ali’den ve Muaviye’den ve iki tarafın askerlerinden söz aldılar. Kendileri de bu ümmet arasında Allah’ın kitabı ile hükmetmek üzere söz verdiler ve verecekleri hükmü Ramazan’a isterlerse daha sonraya bırakmak ve toplanmaları Kûfe’lilerle Şam’lılar arasında orta bir yerde yapılmak için karar verdiler.

Irak büyüklerinden Kays’ın oğlu Eş’as ile diğer sekiz kişi ve Şam’ın ileri gelenlerinden Ebû’l A’ver, Mesleme’nin oğlu Habib ve Halid’in oğlu

Abdurrahman ile diğer birkaç kişi şahit olarak tahkimnameyi imza ettiler. Üştür'e de imza etmesini teklif ettikleri zaman şiddetli bir dil ile reddetti ve Eş'as "Gel imza et bizden ayrılma" deyince Üştür onu da tekdir ve tehdit etti.

Kays'ın oğlu Eş'as tahkimnameyi aldı ve çıkıp halka okudu. Temim oğullarından bir taife içinde bulunan Edye'nin oğlu Urve "Allah'ın emrinde adamları tahkim ediyorsunuz, halbuki kimsenin hükümü yoktur. Hüküm ancak Allahındır" dedi ve Eş'as'e kendi kavminden ve Yemenlilerden birçok halk da kızdılar. Muharebe fikrinde olan Üştür ise tahkimnameyi imza etmedi.

O sırada bazı kimseler Hz. Ali'ye gelip onu yeniden harbe teşvik ettilerse de Hz. Ali "Verilen karara ben zaten razı değildim, sizin de ona uymanızı istemezdim. Fakat düşmanların teklifini kabul için ısrar ettiniz. Ben de kabule mecbur oldum. Bir kere söz verdikten sonra dönmek ve ikrarı değiştirmek doğru olmaz. Siz bir iş yaptınız ki kuvvete zayıflık getirdiniz. Düşmanlarınıza galip iken onların hilelerine aldandınız. İstediklerini verdiniz. Bundan sonra doğru bir yol tutacağınızı zannetmiyorum"

SIFFIYN'DE ÖLDÜRÜLENLER VE ŞEHİD OLANLAR

Sıffiyn vak'alarında asilerden kırkbeşbin adam öldü. İçlerinde tanınmış kahramanlardan birçok adamlar vardı. Hz. Ali tarafında da yirmibeşbin ki-

şi şehid oldu ki bunlardan yirmialtı Bedir muharebesinde bulunanlardan idi.

Ezcümle bunlardan Eshabın seçkin büyüklerinden Yasir'in oğlu Ammar ile şehidliği iki şahadet yerine geçen Sabit'in oğlu Huzeyme, Amr-ı Ensari'nin oğlu Süheyl, Ensardan Ebû Umre ve yine Ensardan Ebû Fudale hep Sıffiyn'de şehid oldular.

Bedir'de bulunanlardan ve Ensarın oniki seçkininden birisi olan Teyyiha'nın oğlu Ebû'l Heytem ve onun kardeşi olan ve Uhud muharebesinde bulunan Teyyiha'nın oğlu Ubeydullah ve Tabiînın en efdali olan Üveys-ü Karnî Rahmetü Allah doğru rivayetlere göre Sıffiyn'de şehid olmuşlardır.

Eshab'dan Müniyye'nin oğlu Ya'lâ, Cemel'de bulunanların büyüklerinden iken bu kerre Sıffiyn'de Hz. Ali ile beraberken şehid oldu.

Eshab'dan Sa'd-i Tâinin oğlu Hâbis ki Hz. Ömer onu çağırarak "Seni Humus kadısı yapmak istiyorum nasıl yapabilir misin" deyince "fikrimle ihtihad ederim yanımdakilerle danışarak iş görürüm" demesi ile Hz. Ömer onu Humusa göndermişti. Fakat çok geçmeden geri dönerek "Ey Mü'minlerin Emiri acaip bir rüya gördüm sana arz etmek isterim. Şöyle ki: Güneş şarktan geldi. Yanında birçok Melekler vardı. Ay da garptan geldi yanında birçok yıldızlar vardı. Deyince Hz. Ömer "Sen hangi tarafta idin" diye sordu. Hâbis "Ay tarafında idim" deyince Hz. Ömer "Sen ziyası mahvolan alâmetlerle beraber olduğun için ben artık seni kullanmam" diyerek azletti. Tuhaftır ki Hâbis, bu muharebede Muaviye ile beraber bulundu ve Sıffiyn'de öldürüldü.

HABBAB'IN VEFATI

Erett'in oğlu Habbab Hz. Ebû Bekir ile birlikte ilk İslâma girenlerden biridir. Rasûl-i Ekrem'i amcası Ebû Talib koruduğu gibi Hz. Ebû Bekir'i de kavmi koruyordu. Habbab, Bilâl, Ammar'ın ise koruyucuları olmadığından müşriklerin onlar hakkında yapmadığı eza ve cefa kalmamıştı. Hele Habbab'ın arkasını kızgın demirler ile dağlamak ve güneşin karşısında tutmak gibi tahammül olunamayacak işkenceler yapmışlardı. Habbab ise bu eziyetlere dayanarak Allah'ın adını zikre devam ederdi. Rasûl-i Ekrem de "Ya Rabbi Habbab'a yardım et" diye dua ederdi.

O zaman Hz. Ali henüz çocukluktan çıkmamış olup Hz. Peygamber'in evinde bir arslan yavrusu gibi terbiye edilmekte idi. Fakat yaşının küçük olmasına rağmen yeni Müslüman olan fedailerle beraber namaz kılardı. Fakat babası Ebû Talib Kureys'in reisi olduğu için ona kimse dokunamazdı. Bir gün Hz. Ömer Habbab'a müşriklerden nasıl eziyet çektiğini sordu. O da arkasını açıp gösterdi. Sırtının büsbütün yanık olduğu görüldü. Görenler kan ağladı. Kendisinin dert ortağı olan Ammar yukarıda geçtiği gibi Sıffiyn de şehit olduğu gibi c da Kûfe'de Cennete gitti.

İşte Hz. Ali'nin derecesini onlar gibi ilk Müslüman olanlar bilirdi. Hz. Ali Sıffiyn'e giderken Habbab hasta olduğundan ve yatağında yatmakta bulunduğundan Kûfe'de kalmıştı. Eshabtan tırkaç zat onu yoklamak için evine gittikleri zaman "Ey Habbab sana müjdeler olsun Kevser Havzının ya-

nında kardeşlerine kavuşacaksınız” dedikleri zaman “Siz bana o kardeşimi hatırlattınız ki onlar dünyada kazandıkları sevaptan başka bir şey elde etmeden göçüp gittiler. Ahiretlerini istendiği gibi mamur ettiler. Biz geri kaldık. Dünyadan biraz hisse aldık ki amellerimizin sevabına mahsup edilmesin diye korkuyoruz” dedi. Hakikatte de Bedr ve Uhud muharebesinde şehit olanlar İslâma büyük hizmet etmiş oldukları halde İslâm fetihlerinden maddeten hiç faydalanamamışlardı. Fakat Cennet-i alâya gitmiş olduklarından onlara gıpta olunur. İşte Habbab (R.A.) de onların haline gıpta ederek vefat etmiştir.

O zamana kadar Kûfe ahalisi ölülerini evlerinin avlularında ve kapularının yanında gömerlerdi. Hz. Habbab kendisinin Kûfe dışında defnolunmasını vasiyet ettiği için şehrin dışına gömüldü. Ondan sonra başkaları da ona uyarak cenazelerini onun yanına gömdüler. Bu suretle Kûfe dışında bir mezarlık meydana geldi.

SIFFIYN'DEN DÖNÜŞ

İki ordu Siffiyn'de yûzon gün kaldıktan sonra yukarda geçtiği gibi tahkimname imza olundu, Şam askerleri Şam'a Halife ordusu da Kûfeye döndü.

Hz. Ali Kûfeye yaklaştıktan Ensardan Veiia'nın oğlu Abdullah ile karşılaştı. Hz. Ali ona yaklaşıp “Halk bizim hakkımızda ne diyor” diye sordu. Vedianın oğlu “Kimi hoş görüyor kimi hoş görmüyor” diye cevap verdi. Hz. Ali “İleri gelen ve iyi düşü-

nenler ne diyor” dedi. Vedia’nın oğlu, onlar da “Ali’nin etrafında büyük bir topluluk vardı dağıttı. Sağlam bir kal’ası vardı, yıktı. Kal’ayı ne zaman yapacak ? Dağılan cemiyeti ne zaman toplayacak? Halbuki ya galip gelmek yahut ölmek üzere kendisine bağlı olanlarla asiler üzerine hücum edeydi daha doğru olurdu diyorlar” deyince Hz. Ali “Kal’ayı ben mi yıktım yoksa onlar mı ? Cemiyeti ben mi dağıttım yoksa onlar mı ? Her ne olursa olsun asiler üzerine hücum etmeye gelince : Bu inceliği bilmez değildim ve kendi nefsimden harcamayı daha cömertce yapardım. Canımı hiç esirgemem, fakat şu ikisi yani Hasan ve Hüseyin yanımdan ayrılmadılar. Baktım ki onlar ölürse Rasûlüllah’ın nesli kesilecek. Buna vicdanım razı olmadı. O asilerle bir daha çarpışacak olursam ikisini beraber götürmem” buyurdu.

Muhammed İbn-i Hanîfe’den “Niçin baban seni döğüşe sevk ediyor da büyük kardeşlerin Hasan ve Hüseyin’i sevk etmiyor” diye sorulduğu zaman “Onlar babamın iki gözü gibidirler. Ben de eli ayağı gibiyim” diye cevap verdiği rivayet olunur.

Sonra Hz. Ali Kûfe dışındaki yedi kabri gördü. “Bunlar kimlerin kabirleri” diye sordu. “Ey Emirül Mü’minin siz Sıffiyn’e gittikten sonra Hz. Habbab vefat etti. Vasiyeti üzere şehrin dışına gömüldü. Halk da ölülerini onun yanına gömmeye başladı” dedikleri zaman Hz. Ali “Habbab’a ve orada gömülü olanlara dua ettikten sonra Habbab gibi en eski din kardeşlerinden birinin vefatını işittiğinden dolayı büyük bir teessür içinde Kûfeye girdi ve Sıffiyn’de şehit olanların evleri önünden geçerken onların

ağlamakta bulunan çoluk çocuklarını feryatlarından müteessir olarak Halife Köşküne geldi.

HARİCİLERİN ORTAYA ÇIKMASI

İki taraf arasında hakemler ayrıldıktan ve tahkime karar verildikten sonra mütareke yapılmış oldu.

Halkın bir kısmı tahkimi ve mütarekeyi reddettiler ve hele İslâm kanını mübah kılan Amr-ı As'ın hakem tayin edilmesini büyük günah saydılar ve karı koca davalarındaki anlaşmazlıkta tahkim yapılırsa da Müslüman kanı dökmek gibi mühim bir işte tahkim doğru olmaz, dediler.

Hız. Ali ile beraber Kûfe'ye girmeyip Harura köyüne gittiler ve orada onikibin kişilik bir topluluğa Reb'inin oğlu Şit'i kumandan yani serasker ve Yeşkürlü Kevva'nın oğlu Abdullah'ı namaz kıldırmak için kendilerine imam tayin ettiler ve biat ancak Allahadır ve hak yolu ile iyiyi ve doğruyu emretmek ve kötülüğü yasaklamak ve memleket idare etmek şura iledir, diyerek hilâfeti inkâr edip cumhuriyet yolunu seçtiler.

Bu Haruriye taifesi Mü'minlerin Emirine itaat etmekten çıkıp ehl-i Sünnet ve Cemaattan ayrıldıkları için kendilerine Havariç denildi.

Hız. Ali taraftarları ve akrabası Havariç'in sözlerini işitince Hız. Ali'ye gelip "Şimdi bizim boynumuza ikinci bir biat borç oldu, senin dostuna dost ve düşmanına düşman olmak üzere biat etmemiz lâzım geldi" dediler.

Havariç onların bu biatlarını işitince “Siz Şam’lılarla beraber at başı sapık bir yola gidiyorsunuz. Şam’lılar severek sevmeyerek Muaviye’ye biat ettiler. Siz de Ali’ye nasıl olursa olsun dostuna dost düşmanına düşman olmak üzere biat ettiniz” diye itiraz ettiler.

Nadr’ın oğlu Ziyad da Haricilerce cevap olarak “Biz Ali’ye ancak Allah’ın Kitabı ve Rasûlünür, sünneti üzerine biat ettik. Sonra siz karşı gelip ayrıldınız. Ali’nin taraftarları dahi ona gelip biz senin dostuna dost ve düşmanına düşmanız dediler. Bizim de kanaatımız budur, Ali doğru yoldadır. Ona karşı gelenler ise yolunu şaşırmışlardır ve başkalarını da yoldan çıkarırlar’ dedi.

Hz. Ali bu anlaşmazlığı kaldırmak için hemen Hz. Abbas’ın oğlu Abdullah’ı Harura şehrine gönderdi. Arkasından kendisi de gitti ve Hariciler yanında en çok sözü geçen Kays’ın oğlu Yezid’in çadırına indi, onu Isfahan ve Rey’ ülkelerine vali tayin etti.

O sırada İbn-i Abbas Havariç ile münakaşa ediyordu. Hz. Ali hemen onların yanına gitti. “Reisiniz ve itimad ettiğiniz adam kimdir” diye sordu.

İbn-i Kevva’yı gösterdiler. Hz. Ali “ona niçin bizim aleyhimize döndünüz” dedi. İbn-i Kevva “Senin Sıffiyin’deki hükümetin için aleyhine döndük” diye cevap verdi. Yani oradaki icraatını beğenmedik demek istedi.

Hz. Ali “Allah şahittir ki Şam’lılar mağlûp olunca Mushafları mızrakların uçlarına saplayıp yukarı kaldırdıkları zaman ben onlar Kur’an ehli değildir. Hilelerine aldanmayınız dedim. Siz dinlemediniz on-

ların bu yalancı çağrısına koştunuz, ben de uymaya mecbur oldum. Bununla beraber ben hakemlere Kitabullah ile hükmetmelerini şart kıldım. Eğer Kur'an'ın ahkâmına uygun bir hüküm verirlerse bizim de diyeceğimiz kalmaz yoksa biz onların vereceği hükümden uzağız" dedi ve Haricilerin şüphelerini çok güzel fasih ve belîğ cevaplar vererek halletti ve "Hadi geliniz şehrinize giriniz" dedi. Onlar da Hz. Ali'nin nutkuna hayran kalarak verdiği hükme uydular ve Kûfe'ye girerek hakemlerin toplanmasını beklediler.

HAKEMLERİN TOPLANMALARI VE VERDİKLERİ HÜKÜM

Hakemlerin toplanma zamanı olan Ramazan yaklaşınca Hz. Ali Ebû Musa el-Eşariyi toplartı yerine göndermek istedi. Haricilerin ileri gelenlerinden bazıları "Ey Ali günahına tövbe et ve bu hakem işinden vaz geç" demeleri ile Hz. Ali "Bir kararname imzalandı söz vererek bağlandık., Sözü yerine getirmek ise vaciptir" deyince "Hüküm ancak Allah'ındır. Adamları tahkim etmek günahıdır. Ondan tövbe etmeli" dediler.

Hz. Ali "Bu bir günâh değildir ,vaktiyle ben sizi bu yola gitmekten alıkoymak istedim dinlemediniz. Şimdi verilen sözü yerine getirmekten başka çare yoktur" dedi ve dört yüz kişi ile beraber Ebû Musa el-Eşariyi Kûfe'den yola vurdu ve bu askere meşhur Kûfe Kadisi Hani'nin oğlu Şüreyh'i reis yaptı. Namaz kıldırmak için de Hz. Abbas'ın oğlu

Abdullah'ı vazifelendirdi. Muaviye de dört yüz kişi ile Amr-ı As'ı yolladı. Her iki taraf Du'met'ul Cendel nahiyesine gittiler ve orada anlaşarak Ezruh denen köyde toplandılar.

Hız. Ömer'in oğlu Abdullah ve Hız. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman ve Hız. Zübeyrin oğlu Abdullah ve Eshabın küçüklerinden Haris-i Hişamın oğlu Abdurrahman ve Kureys'in büyüklerinden Huzeyfe'nin oğlu Ebû Cehem, Yagus'üzzührinin oğlu Abdurrahman ve Arabın meşhur dahilerinden Şu'be'nin oğlu Mugire de gelip o toplulukta bulundular.

As'ın oğlu Amr Ebû Musa'ya dönüp onu bir ikrar ile faka bastırmak için hileli bir iş görmek istedi. Ebû Musa'ya dönüp "Sen Rasûlüllahın eshabındansın hem de benden yaşlısın" diyerek önünde diz çöktü ve o söze başlamadıkça söz söylememek gibi pek ihtiramlı ve ta'zimli bir gösteriş yaptı.

İş görüşmek üzere toplandıkları zaman Amr-ı As, Ebû Musa'ya "Bilirsin ki Osman mazlum olarak öldürüldü. Muaviye ile onun aşireti ise onun velisidir ve Muaviye'nin Kureys içinde şeref ve itibarının derecesini bilirsin. Onun Halife seçilmesine ne mani var. Her ne kadar Muaviye'nin İslâm'da eskiliği yoksa da mazlum Halifesinin velisidir ve onun kanını istemektedir ve siyasi adamdır. Tedbir sahibidir, Rasûl-i Ekrem'in zevcesi Ümmü Habîbenin kardeşidir ve Rasûlüllahın kâtiplerindendir" dedi ve Ebû Musa'ya da valilik verileceğini işaret etti.

Ebû Musa "Ya Amr, Allah'dan kork. Halîfeliğe lâıyk olmak ancak dince fazilet ve meziyet üstünlüğü ile olur. Yoksa kavmiyetce hasep ve nesep şerefi ile olmaz. Bununla beraber Halîfeliği Kureys Ka-

bilesinin en şereflişine verecek olsam Ebû Talib'in oğlu Ali'ye veririm. Muaviye Hz. Osman'ın kanını istiyormuş diye ilk Muhacirleri bırakıp da onu Halifelîğe seçmem, mevki ve valilik bahsine gelince Allah'a yemin ederim ki Muaviye bütün varını bana verse onu Halifelîğe seçmem ve Allah'ın hükmü verileceği yerde rüşvet almam, fakat Hz. Ömer'in adını yaşatmak istersen oğlu Abdullah'ı seçelim" dedi.

Amr-ı As "Ey Ebû Musa Emîrlik ve Halifelîğe ancak tedbirli ve siyasi bir adam lâyıktır. Ömer'in oğlu Abdullah ise kayıtsız bir adamdır. Benim oğlum Abdullahın seçilmesine ne mani var? Onun faziletini ve nasıl iyi bir adam olduğunu sen bilirsin" 'deyince Ebû Musa "Oğlun sadık bir adamdır, lâkin sen onu fitnenin içine soktun, bulaştırdın" dedi. Bu sırada Zübeyr'in oğlu Abdullah'ın adı da geçti.

Nihayet Ebû Musa "Ey Amr Arap daha bir büyük muharebeden henüz kurtuldu. Sana itimat ettiler onları yine bir muharebeye sokmak insaf değildir" deyince Amr-ı As "Senin fikrin nedir" demesi ile Ebû Musa "Benim fikrim bu iki adamı yani Ali ile Muaviye'yi işin başından ayırıp yapılacak muameleyi şuraya havale edelim. Müslümanlar istediklerini seçsinler" deyince Amr-ı As "Doğrusu söz budur" diyerek bu fikir üzerinde birleştiler.

Sonra ikisi beraber meydana çıkıp onların kararını bekleyen halka Ebû Musa el-Eşari dönerek "Biz Amr-ı As ile bir fikir üzerinde birleştik. Umarım ki Allah-u Tealâ bu fikrimizle bu ümmetin halini düzelttir" dedi.

Amr-ı As da onu tasdik etti ve Ebû Musa'ya "haydi buyur halka kararımızı bildir" dedi.

Hz. Abbas'ın oğlu Abdullah Ebû Musa'nın yanına gitti. "Aman Ey Ebû Musa korkarım Amr seni aldatmasın bir şeye karar verdiniz ise onu ileri sür, önce o söylesin çünkü ona emniyet olunmaz" diye nasihat etti.

Ebû Musa "Yok biz onunla söz birliği yaptık" diyerek ileri geçti ve halka dönerek "Ey aha'i Amr ile beraber bu ümmetin işine baktık, en yararlı fikir üzerinde birleştik. Şöyle ki: Ali ile Muaviye'yi işlerinden alıyoruz. Halk istediğini seçecektir. İşte ben Ali'yi ve Muaviye'yi hal'ettim şimdi siz işinize bakınız. Halifelige lâayık gördüğünüzü seçiniz" deyip geri çekildi.

Sonra Amr-ı As onun yerine geçti. "Ey ahalî Ebû Musa'nın söylediğini işittiniz. Ali'yi azletti ben de onun gibi Ali'yi azlettim ve Muaviye'yi yerinde bıraktım. Çünkü Osman'ın velisidir ve onun kanını istemektedir ve onun yerine en çok hak sahibi ve başkalarından daha lâayık olan budur" deyince Ebû Musa şaşır kaldı ve o zaman Amr'ın hilesini anladı.

Hz. Abbas'ın oğlu Abdullah Ebû Musa'ya kızıp söylendiği zaman "Ne yapayım Amr bana uymuşken sözünden döndü" diyerek sanki özür diledi. Abbas'ın oğlu "Suç sende değil seni bu işe getirendedir" dedi.

Ebû Musa yine "Ne yapayım Amr-ı As sözünde durmadı. Bana zulmetti" deyince Hz. Ömer'in oğlu Abdullah "Bak şu Ümmetin hali neye varacak pervazsızca ne yapayım deyiveren bir adamın eline kaldık" diye üzüntüsünü bildirdi.

Ebû Bekir'in oğlu Abdullah da "Eş'arî bir gün evvel ölseydi hakkında daha hayırlı olurdu" dedi ve birtakım dokunaklı sözler söyledi.

Bunun üzerine Ebû Musa hiddetlenerek Amr-ı As'a "Allah seni muvaffak etmesin herif, bana zulmettin, büyük günâh işledin" dedi.

Kadi Şüreyh ise kamçı ile Amr'ın başına vurdu. Amr'ın oğlu da mukabele etti. Halk araya girip ayırdılar. Fakat Kadi Şüreyh sonradan kılıç yerine kamçıyı kullandığı için pişman olduğunu söylemiştir.

Amr-ı As Şam'lılarla beraber dönüp Muaviye'nin Halifeliğini tebrik etti. Abbasın oğlu ile Kadi Şüreyh de Kûfe'ye dönerek işi Hz. Ali'ye bildirdiler. Sonra Abbas'm oğlu Abdullah vali bulunduğu Basra'ya gitti.

Ebû Musa ise halktan utanıp Mekke'ye kaçtı. Ne fayda ki ondan sonra Hz. Ali'nin hükûmeti zayıflamaya ve Muaviye'nin hükûmeti ise artmaya başladı.

Hz. Ali'nin bu halden üzülererek sabah namazından sonra Muaviye, Amr-ı As, Habib, Muhalled'in oğlu Abdurrahman ve Kays'ın oğlu Dahhak ve Velid ve Ebû'l A'ver'e beddua etmeye başladı. Muaviye de bunu işitince Ali'ye Abbas'ın oğluna Hasan'a Hüseyin'e ve Üştür'e beddua etmeye başladı.

BİR DÜŞÜNCE

Hakikat gözü ile bakılırsa insana öyle gelir ki Arabistan'da yumuşak bir cenup rüzgârı yani gü-

ney rüzgârı eserken Hz. Osman'ın Halifeliği zamanında serin serin bir şimal rüzgârı esmeye başladı ve Arab'ın dinine medenileşme ve türlü türlü nimetlerin kokuları gelmeye başladı ve bu iki semt rüzgârının çarpışmasından meydana gelen kasırga Arabistan'ı karıştırdı. İşte Hz. Ömer'in kırktuğu ve Yaman'ın oğlu Huzeyfe'den sorduğu büyük fitne budur. O fitne Hz. Osman şehid oldu ve ondan dolayı Basra ve Sıffiyın sahralarında seksenbinden çok İslâm kahramanı mahvolup gitti. Evemilerin başlarında ise hükümdarlık sevdası yelleri esiyordu. Arap gençlerinin çoğu da o düşünceler içinde idiler. İşte bundan dolayı Hz. Ali'nin hükümeti zayıflamakta ve Muaviye'nin hükmü ise kuvvet bulmakta idi.

HARİCİLERİN HALİ VE NEHREVAN VAK'ASI

Yukarıda geçtiği gibi Halife ordusunda ayrılık çıkınca Hariciler Hz. Ali'yi mütareke yapmağa ve tahkimname imzalamaya ve Ebû Musa'yı da hakem tayin etmesine zorlamışlarken içlerinden bir çoğu fikir değiştirerek tahkimin bozulmasını istemişler ise de Hz. Ali onların sözlerine bakmayıp Ebû Musa'yı hüküm yerine gönderdi ve verdiği sözü yerine getirdi.

Kûfe'de bulunan Hariciler ise aralarında görüserek Vehab'ın oğlu Abdullah'ı kumandanlığa seçip, Şevvalin onunda ona biat ettiler ve Nehrevan köprüsü'nde toplanmaya karar verip, Basra'daki arkadaşlarını da oraya çağırdılar ve takım takım Kû-

fe'den çıkıp Nehrevan'a gittiler. Basra'daki Haricilerde kendilerine Fedek'in oğlu Mis'ar-ı reis yapıp Nehrevan'a yürüdüler.

İşte o sırada hakemlerin yaptığı iş meydana çıktı ve Ebû Musa halktan utanıp Mekke'ye kaçmıştı.

Bunun üzerine Hz. Ali Kûfe'de okuduğu hutbede "Günah nedamet getirir. Ben tahkim işinde ve hakemlerin seçilmesi hususunda size fikrimi söylemiştim. Siz dinlemediniz. İstedığınızı yaptınız. Sonra pişman oldunuz, hakemler ise Kur'an'ın hükmünü geri bırakıp kendi hislerine uydular ve fikirlerinde ayrılık oldu. İkisi de doğruyu bulamadılar. Onların verdiği hükümden Allah ve Rasûlu ve Ümmetin salihleri uzaktır. Haydi bakalım Şam seferine hazır olun" dedi.

Nehrevan da bulunan Haricilerde yazdığı emir-namede "Hakemler hislerine havalara uydular. Allah'ın kitabına karşı geldiler. Peygamber'in sünneti ile amel etmediler. Onların verdiği hükümlerden Allah ve Rasûlü ve Mü'minler uzaktır. Derhal bu tarafa geliniz, düşmanlarımızın üzerine gidelim. Biz evvelki fikrimiz üzerinde bulunuyoruz" dedi.

Hariciler ise "Biz tahkim işini kabul ile kâfir olduk ve sonra da tövbe ettik" diyerek garip bir taassup ve sapıklık yolunu tutmuşlardı. Hz. Ali'ye de "Sen önce kâfir olduğuna ikrar et sonra da tövbe et biz de o zaman düşünelim" diye cevap verdiler.

Hz. Ali Haricilerden ümidini keserek onları kendi hallerine bırakıp Şam üzerine yürümeyi uygun buldu ve Kûfe'lileri bu yola teşvik ederek on-

ları inandırdı. Basra askerini toplamak için de vali Hz. Abbas'ın oğlu Abdullah'a emirname yazdı.

Abbas'ın oğlu halkı sefere çağırdı. Binbeşyüz asker toplandı. Abbas'ın oğlu onlara "Sizin harb darba elverişli altmışbin kişiniz varken Halifenin emrine binbeşyüz asker göndermek ayıp değil mi" diyerek tekrar Basralıları teşvik edince binyediyüz adam daha seçildi. Bu suretle Hz. Abbas'ın oğlu Basra'dan güç hal ile üçbin asker çıkarabildi.

Hz. Ali Kûfe'nin ileri gelenlerini toplayarak çok tesirli bir hutbe okudu. Basra'da bu kadar çok asker varken gelen Basra askerinin üçbinikiyüz kişiden ibaret olduğunu söyledi ve "benim yardımcılarımla sizlersiniz" diyerek onların gönlünü aldı ve bütün Kûfe askerinin toplanması için onları teşvik etti.

Kûfe büyükleri baş üstüne dediler ve Kûfe'den altmışbeşbin asker topladılar. Basra'dan gelen askerle beraber hepsi altmışsekizbin ikiyüz kişi oldu. Hz. Ali Medainden de asker toplanması için Mes'ut Sekafinin oğlu Sad'e emirname gönderdi ve "Şam üzerine harekete hazır olunuz" diye emir verdi .

Basra'dan çıkan Haricilerin bir bölüğü Nehrevan'a gelirken bir merkep üstünde bir kadının gelmekte olduğunu, bir adamın da merkebi sürdüğünü görmüşler. Dur diyerek onları durdurmuşlar. Meğer o kadın Habbab'ın oğlu Abdullah'ın zevcesi imiş. Merkebi süren de kocası imiş. Kadın hamile olup doğurması yakın görünüyormuş. Hariciler ona "sen kimsin" demeleri ile "Ben Eshab'dan Habbab'ın oğlu Abdullahım" deyince "korkma bize işimize yarar bir Hadis rivayet et demişler" o da "Babamdan işittim o da Rasûlüllah'dan işitmiş. Buyurmuşlar ki: "Bir

fitne çıkacak onda kişinin bedeni öldüğü gibi kalbi de ölecek. Mü'min olarak yatan kâfir olarak sabahlayacak, kâfir olarak sabahlayan, Mü'min olarak akşama varacak" deyince "Senden bu Hadisi öğrendik. Şimdi Ebû Bekir ve Ömer haklarında ne dersin" demişler, onları hayır ile anmış. "Osman'ın Halifelığının evveli ve sonu için ne dersin" diye sordukları zamanı "Önünde de sonunda da haklı idi" demiş. "Tahkimden evvel ve sonra Ali hakkında ne dersin" diye sordukları zaman "Ali; Cenabı Hakkı şahit tutarım ki hepinizden daha alimdir ve dininde herkesden çok takva sahibidir ve herkesden çok basiret sahibidir" demesi üzerine "Sen hissine uyuyorsun isme ve şöhrete bakıyorsun ona göre taraftarlık ediyorsun onların işlerine bakmıyorsun, biz de şimdiye kadar kimse hakkında yapmadığımız bir şekilde seni öldürelim" diyerek onu ve zevcesini tutup bir hurma ağacının altına götürdüler. O sırada ağaçtan bir hurma düştü. Haricilerden birisi onu yemek için ağzına götürdüğü zaman bir başkası "Hurmayı sahibi helâl etmeden yahut parayı vermeden aldın" diye itiraz edince hemen hurmayı ağzından çıkarıp atmış ve o sırada zimmilerden yani haraç veren hristiyanlardan birinin domuzu oraya gelince içlerinden biri bir kılıç sallamış. Öteki arkadaşları " Bu senin yaptığın yeryüzünde fesat çıkarmaktır" demişler o da hınzırın sahibini bulup onu memnun etmiş. Hz. Habbab'ın oğlu Abdullah bu halleri görünce "Bu gördüğüm hallere bakılırsa ve eğer siz bu yaptıklarınızda sadık iseniz sizden bana bir zarar gelmez. Çünkü ben Müslümanım ve İslâm'da bir kötülük işlemedim" de-

mesi üzerine onu koyun gibi yatırıp boğazlamışlar ve karısının karnını yarmışlar ve Tay Kabilesinden üç kadını da öldürmüşler.

Haricilerin bu hareketleri ibret alınacak garip hallerdendir. Bir hurmayı sahibinin rızası olmadığı için yemeyi caiz görmeyen ve domuzu öldürünce sahibini razı eden mutaassıplara bakın ki Pâsûlul-lah'ın Eshabından bir zatın Sahabenin küçüklerinden sayılan oğlunu haksız yere boğazlamaktan çekinmiyorlar ve Müslümanlar arasında kadınları hangi din ve mezhepde olursa olsun her türlü teavüzden korunmuşlarken, ayı günü tamamlanmış bir hamile kadının karnını yarmak gibi çok çirkin bir cinayeti işlemekten çekinmiyorlar. Kötü taassubun insanı ne kadar din ve akıl dışı yollara götürebileceği ve karışıklık günlerinin nasıl korkunç ve tehlikeli zamanlar olduğu bu vak'a ile de iyice anlaşılır.

Hız. Ali bu vak'adan çok müteessir olarak işin tahkiki için bir adam gönderdi. Hariciler onu da öldürdüler. Onun üzerine ileri gelen reisler ve eşraf "Ey Mü'minlerin Emîri biz bu zalimleri arkada bırakıp da nasıl Şam tarafına gideriz. Çoluğumuzu çocuğumuzu, malımızı mülkümüzü kime emanet edelim" dediler. Kays'ın oğlu Eş'as Sıffiy'n'de mütarekeyi uygun görerek Hariciler tarafını tuttuğu zannolunurken o da öteki büyükler gibi bu sözleri tasdik etti.

Bunun üzerine Hız. Ali Şam seferini geri bırakarak Nehrevan'a doğru yürüdü. Önce Sa'd'ın oğlu Kays Haricilerin yanına gitti, sonra da Ebû Ey-yub-u Ensari (R.A.) gidip onlara nasihat verdi sonra da Hız. Ali gidip onları korkuttu ise de hiç bir fayda vermedi.

Bunun üzerine Hz. Ali askerini sıraya dizdi ve "Sizin şehitleriniz onu bulmaz. Haricilerden de on kişi kurtulmaz" dedi. Hz. Ali ordusuna karşı Hariciler de dört bin kişi oldukları halde muharebeye hazırlandılar.

Sonra Hz. Ali Ebû Eyyub el-Ensari'ye aman sancağını verdi. O da sancağı alıp meydana çıktı. "Her kim bu sancağın altına gelirse emindir. Her kim çarpışmaz ve tecavüz etmezse emindir. Her kim Kûfe'ye ve Medain'e gider ve bu topluluktan ayrılır ise emniyet altındadır" diye seslendi.

Haricilerin reislerinden Nevfel'in oğlu Ferve "Ben Ali ile niçin harbedeceğimi bilmiyorum, şimdi ben gidiyorum işi anlayıncaya Ali ile muharebe eder, yahut ona uyarım" diyerek beşyüz atlı ile ayrılıp Deskere tarafına gitti. Haricilerden bir kısmı dahi ayrılarak Kûfe'ye girdiler. Bir kısmı da Hz. Ali tarafına geçtiler.

Veheb'in oğlu Abdullah'ın yanında dörtbin kişiden binsekizyüz kişi kaldığı halde hiç çekinmeden iki kısma ayrılarak sağ ve sol kollara hücum ettiler. Fakat ileri gidenler oklarla karşılaştı ve hemen süvari ile piyade her taraftan üzerlerine hücum edince hepsi Veheb'in oğlu ile beraber bir anda öldüler.

Ölenlerden biri de meşhur Züheyr'in oğlu Harkus'dur ki Eshabtandır ve Suk-u Ehvaz'ın fatihidir. Cemel topluluğu ile beraber harbertikten sonra Sıffiyn'de de Hz. Ali ile beraber bulunmuş iken sonradan Haricilere geçmiş bu sefer onlarla beraber ölmüştür.

Hız. Ali tarafından yalnız yedi kişi şehid oldu. Birincisi Uhud'de bulunanlardan ve Ensar'dan Nüveyre'nin oğlu Yezid Hazretleri idi.

Hız. Ali Nehrevan seferinden Kûfe'ye dönünce hemen Şam üzerine yürümek istedi. Fakat Kays'ın oğlu Eş'as ile diğerk bir kısmı "Çok yorulduk biraz dinlenelim, silâhlarımızı tamir edelim, eksiklerimizi tamamlayalım" diye özür dilediler ve her ne kadar teşvik olundularsa da ağır davrandılar. Hız. Ali'nin canı sıkıldı, fakat çaresiz Kûfe'de beklemeğe mecbur oldu.

HİCRETİN OTUZSEKİZİNCİ SENESİ VAK'ALARI AMR-I AS'IN MISIR'I İSTİLÂSİ

Yukarda geçtiğı gibi Mısır ahalisi Hız. Ali'ye biat etmek istemeyerek Harbeta nahiyesinde toplanıp tarafsız kalmışlardı. Mısır valisi olan S3'd'ın oğlu Kays (R.A.) onları hoşlukla idare etmekte iken azledilerek yerine Mısır valisi olan Hız. Ebû Bekir'in oğlu Muhammed (R.A.) gelince onları sıkıştırdı. Onlar da silâha sarılarak karşı geldiler.

Sıffiyn vak'asından sonra hakeme baş vurulunca Harbeta'da bulunanlar Mısır valiliğini gözlerine kestirip açıktan açığa harp ilân ettiler ve Ebû Bekir'in oğlu Muhammed tarafından bir askeri fırka ile Haris-i Cumhan'ın oğlu Muhammed gönderildi ve muharebe sonunda askerin kumandanı olan Haris'in oğlu Muhammed öldürölünce muhaliflerin kuvveti arttı.

O sırada Hadiç'in oğlu Muaviye Hz. Osman'ın kanını davaya kalktı ve halktan birçok kimseler de ona uyunca Mısır valiliğinin zorlukları çoğaldı.

Şam valisi Muaviye ise bir taraftan Muhalled'in oğlu Mesleme ve Hadiç'in oğlu Muaviye ile muhavere ederek onları isyana teşvik etti ve Mısır'ın istilâsını kolaylaştırdı.

Hz. Ali bu işlerden haber alınca El Cezire valisi olup Nusaybin şehrinde bulunan Üştür'ü çağırarak Mısır valiliğini ona verdi ve lâzım gelen talimatı ve yol hazırlığını yapan Üştür Mısır'a gitmek üzere Irak'tan hareket etmiş ise de Süveyş denizi sahiline varınca vefat etti. Allah rahmet eyesin.

Muaviye'nin Süveyş'deki memurunun zehirli bal şerbeti ile Üştür'ü zehirlediği ve Muaviye'nin de bunu işittiği zaman "Allah'ın baldan askeri vardır" dediği rivayet edilmiştir.

Hz. Ali Üştür'ün vefatını işitince "İnna lillâh ve inna ileyhi raciun" diyerek pek çok üzüldü.

Muaviye ise Mısır valiliğini Amr-ı As'a vaad etmiş olduğundan hemen altıbin askerle Mısır'a gönderdi.

Amr-ı As gidip Mısır hududunda durdu. Hz. Osman'ın taraftarları onun başına toplandı, Amr'ın kuvveti arttı ve Hz. Ebû Bekir'in oğlu Vali Muhammed'e bir mektup yazarak "Ey Ebû Bekir'in oğlu kendini sakın. Benden sana zarar gelmesini istemem. Bu memleket ahalisi senin aleyhine düşmüşler seni teslim edecekler, sana nasihat ederim buradan savuş istediğin tarafa git" diye yazdı ve

yine bu mealde Muaviye'den gelen mektubu da gönderdi ki Osman'ın muhasarasını hatırlatarak tehdid etmekte idi.

Ebû Bekir'in oğlu Muhammed bu iki mektubu da Hz. Ali'ye gönderdi ve Mısır'lıların harbe katılmakta ağır davrandıklarını bildirdi ve imdat istedi.

Hız. Ali Mısır'a yardım için yardım göndereceğini kendi taraftarlarını toplayarak imdat gelinceye kadar sabretmesini bildirdi.

Muhammed Ebû Bekir, halkı muharebeye davet ve teşvik ederek ilk çağrıda toplanan iki bin askere Bısr'ın oğlu Kinane'yi başbuğ yapıp öncülükle ileri gönderdi. Kendisi de ikibin askerle arkadan gitti.

Amr-ı As Kinane üzerine fırka fırka askerini yürüttü. Kinane ise onları birer birer geri püskürttü. Hâtîç'in oğlu Muaviye Şam askeri ile beraber hareket ederek her taraftan Kinane'yi kuşattı. Kinane fevkalâde sebat ederek şehit olunca ya kadar döğüşti.

Kinane'nin şehit olduğu haberi Muhammed Ebû Bekir'e gelince yanındaki asker bozulup dağıldı ve kendisi tek başına kaldı dönerek bir harabece gizlendi.

Hâtîç'in oğlu Muaviye onu saklandığı yerde bularak öldürdü. Bir eşek leşinin içine koyup yaktı. Amr-ı As'ın beraberinde bulunan kardeşi Abdurrahman, biraderinin böyle vahşice öldürölüp yakıldığına uzaktan içi yanarak baktı.

Bu işi Hız. Aişe işitince çok büyük üzüntü geçirdi ve namazdan sonra Muaviye ve Amr-ı As'a beddua etmeğe başladı.

Amr-ı As ise Mısır'ı Muaviye adına zapdederek valilik koltuğuna oturdu.

Hız. Ali'ye gelince Mısır'a yardım için halkı pek çok teşvik etmişse de bu sefere rağbet eden olmadı.

Kendisi Muhammed Ebû Bekir'e askerle yardım edeceğini vaad etmiş olduğundan Kûfe'nin ileri gelenlerini toplayarak onlara sertçe çıkıştı. Bunun üzerine Malik-i Erhabî'nin oğlu Ka'b, halkı sefere çağırarak topladığı ikibin askerle Kûfe'den yola çıktıysa da Muhammed Ebû Bekir'in öldürüldüğü ve Amr-ı As'ın Mısır'ı istilâ ettiği haberi gelince Hız. Ali askeri geri çevirdi ve halkı toplayarak olanı bildirdi. Çok dokunaklı sözlerle onlara sitem etti.

Ne fayda ki koskoca Mısır iklimi Emîr'ül Müminin'in hükmünden çıkıp Şam valiliğine bağlanmış ve Muaviye'nin kuvveti iki kat artmıştı. Asiler de daha çok meydanı boş buldular.

BASRA VAK'ALARI

Muaviye Mısır işini bitirdikten sonra Basra'ya el attı. Basra ahalisinden Hız. Osman'ın kanını istemeleri için Hadramî'nin oğlu Abdullah'ı Basra'ya gönderdi ve Peygamber'in yolunda gideceğine ve Basra'lılara verilen maaşların iki kat yapılacağına dair Basra ahalisine karşı yazılmış bir mektubu da Hadramî'nin oğluna verdi. Abdullah Hadramî Basra'ya gidince Temim oğulları mahallesine indi. Ümeyye oğulları taraftarı olanlar onun başıra toplandı. O da Osman'ın kam davasını ortaya koydu

ve Muaviye'nin mektubunu okudu. İleri gelenlerin bazıları onu kat'iyyen kabul etmedilerse de bür kısmı da kabul etmek için yumuşak davrandılar.

Basra valisi olan Hz. Abbas'ın oğlu Abdullah evvelce Kûfe'ye gelip Ebih'in oğlu Ziyad'ı Basra'da vekil bırakmış olduğundan Ziyad bu hali Hz. Ali'ye bildirmekle beraber Hadrami'nin oğlu taraftarlarına karşı gelebilecek Basra büyüklerini toplayarak memleketi karışıklıklardan korumaya çalıştı.

Hz. Ali Temim oğullarını Hadrami'den ayırmak için Zubeyanın oğlu A'yen'i Basra'ya gönderdi. O da Basra'ya gidip Hadrami oğullarına taraftar bulunanlara nasihat verdi fakat dinlemediler. Gece Haricilerden bazıları bir hile ile A'yen'i öldürdüler.

Bunun üzerine Hz. Ali, Sa'd oğulları kabilesi Reislerinden ve Kays'ın oğlu Amr'in akrabasından Hudame'nin oğlu Cariye'yi beşyüz atlı ile Basra'ya gönderdi ve Basra ahalisine karşı korkutucu bir mektup yazıp onun eline verdi.

Hudame'nin oğlu Cariye Basra'ya gidip halkı Halifeye itaate çağırdı ve Hz. Ali'nin tehdid mektubunu okudu. Basra ileri gelenlerinin çoğu "Başüstüne" deyince, hemen Hadrami'nin oğlu Abdullah üzerine hücum etti. Küçük bir muharebeden sonra İbn-i Hadrami'nin askeri bozuldu. Basra'lılardan ona uyanlar da dağıldı. Kendisi de yetmiş kadar adamı ile bir harap kuleye girdi. Cariye o kuleye ateş verince Hadrami'nin oğlu ile arkadaşlarını hepsi yanarak öldüler ve bu suretle Basra işi de bitti.

FARIS VAK'ALARI

Naciye oğullarının şeyhi Raşid'in oğlu Hırris Cemel topluluğunda Hz. Ali ile beraber bulurmuştu. Sonra üçyüz kişi ile Basra'dan çıkıp Kûfe'ye gelmiş ve Sıffiy'n'de de Hz. Ali ile beraber bulunmuştu. Tahkim kararından sonra otuz arkadaşı ile Hz. Ali'nin yanına gelip "Ey Ali ben artık senin emrine itaat etmeyeceğim ve senin arkanda namaz kılmayacağım ve yarın senden ayrılacağım" deyince Hz. Ali "Gel otur sana Kur'an ve sünnetin hükümlerini anlatayım" diyerek nasihat etmişse de fayda vermemiş ve gece arkadaşları ile beraber Kûfe'den çıkıp gitmişti.

Raşit oğlunun topluluğu az olduğundan bu suretle gitmesi o kadar düşünülecek şey değilse de etraftan birtakım serserilerin katılarak çoğalmaları düşünüldüğünden Huzafa'nın oğlu Ziyad yüzotuz atlı ile arkasından koştu ve yolda yetişip ona nasihat etti fakat fayda vermeyip bu konuşma muharebeye dayandı. İki taraftan birçok ölen ve yaralanan oldu. Akşam olunca iki taraf birbirinden ayrıldı. Hırris gece kaçıp Ehvaz'a, Ziyad da yaralı olduğundan yarasına baktırmak üzere Basra'ya gitti.

Bunun üzerine Hz. Ali Kays'ın oğlu Ma'kil-i ikibin Kûfe askeri ile gönderdi ve ona "Allahdan kork kibleye dönmüşlere karşı yapılacak muameleyi bil, zimmetin altında bulunan dini başka raayâya zulmetme. Kibirilenme, çünkü Allah azamet taslayanları sevmez" diye nasihat verdi ve Basra valisi olan Abdullah Abbas'a da bir emirname yazıp Ma'kil'in maiyetine ikibin asker göndermesini bildirdi.

Ehvas'ın yerlilerinden olup haraçtan kurtulmak isteyenlerden hırsız ve serseri gürûhundan birçok halk Hırris'in başına toplanıp Faris eyaletini baştan başa karışıklığa soktular. Hatta Hz. Ali tarafından Faris'in valisi tayin edilmiş olan Hanif'in oğlu Sehl Hazretlerini de Faris'ten çıkardılar.

Ma'kil Kûfe'den çıkıp hızlı yürüyüşle Ehfaz'a gitti ve oradan Hırris'in arkasına düştü bir gün ona erişti ve hemen harbe girişti.

Hırris'in yanındaki Araplardan yetmiş, yerlilerden ve kürtlerden üçyüz kadar yardımcısı öldü geri kalanı da dağıldı. Hırris de kaçtı ve sahillere doğru gitti. Çünkü o taraflarda pek çok taraftarı vardı. Kendisinin topluluğu geçen sene Sıffiyın vak'aları dolayısı ile öşür ve haraç vermedikleri gibi bu sene de vermek istemiyorlardı.

Hırris kendi yanındaki Haricileri "Ben sizin fikrinizdeyim" diyerek aldattı. Emevîyye oğulları taraftarlarına da "Osman mazlum olarak öldürüldü. Onun intikamını almak lâzımdır" diyor ötekîlerini de "Ali tahkime razı oldu halbuki kendi hakemi kendisini azletti" yollu sözler söylüyor ve yerlileri de öşür ve haracı memurlara vereceğinize kendi çocuk çocuğunuzun ihtiyaçlarına sarfedin" diye isyana teşvik ediyordu. Hasılı herkesi hoşnut edecek şekilde dil kullanıyordu. Bundan dolayı başına her sınıftan birçok halk toplanmıştı.

Ma'kil ise süratle gidip ona ulaştı ve bir eman sancağı dikerek "Bu sancak altına gelenler emniyet altındadır" diye tellâl çağırıttı. Hırris'in başındaki serserilerin çoğu dağıldı. Yanında az adam kaldı. Muharebe sonunda kendisi ile beraber yüzyetmiş

kadar yardımcıları da öldüler. Geri kalanlar da sağa sola gitti.

Sonra Ma'kil geçen seneden beri öşür ve haraç vermekten çekinenleri topladı. İki senelik öşür ve haracı birden aldı ve hepsinden Hz. Ali için biat aldı.

Asilere katılan Hristiyanlar çoluk çocuğu ile beraber beşyüz kişi oldukları halde Ma'kil onları da esir etti ve dönüşünde onları da beraber yola çıkardı. Onlar ise vatandaşları olan Müslümanlara alışmış olduklarından, Müslümanlar kendilerini uğurlamağa çıkınca hepsi ağlayıp Müslümanları da ağlattılar. Hz. Ali tarafından Erdişir-Harre şehrinin valisi olan Şeybani Hübeyre'nin oğlu Maskala yanından geçerken çoluk çocuğu ağlaştılar. Kendileri de Maskala'ya dönerek "Ey fazl-ı ihsan babası, ey zavallıların koruyucusu lütuf ve mürüvvet et de bizi azad buyur" diye bağıştılar.

Maskala bu feryada dayanamayıp "Sizi azat eylerim" diye yemin etti ve Ma'kilden onları beşyüz bin dirheme satın aldı. Kendilerine hiç bir borç ve vergi yüklemeyen hepsini azad etti ve kendisi beytülmale borçlu kaldı.

Ma'kil "bu parayı hemen Halifeye gönderir" deyince Maskala "hepsini birden gönderemem bir kısmını şimdi bir kısmını da yavaş yavaş öderim" dedi.

Ma'kil Kûfe'ye gelip işi Hz. Ali'ye söyleyince Halife Maskala'ya bir emirname gönderdi ve içine "Ya o parayı gönder yahut buraya gel" diye yazdı. Maskal'a ikiyüzbin dirhem bularak alıp Kûfe'ye getirdi ve Haris'in oğlu Zühül'ü akşam yemeği ile davet etti.

Zühül der ki:

Akşam yemeğinden sonra Maskala bana “Bu paranın hepsini Mü'minlerin Emîri benden istiyor ben ise hepsini bulamam” dedi. Ben “Bir hafta içinde bulabilir misin” dediğim zaman “Halka bunu yükleyemem fakat Hind'in oğlu yani Muaviye olsa bu para için beni sıkıştırmazdı. Affan'ın oğlu Osman olsa onu bana bağışlardı. Hatırlamaz mısın her sene Azerbaycan tahsilâtından Kays'ın oğlu Eş'ase yüzbin dirhem verirdi” dedi. Ben de “Ali'nin rey'i öyle değildir o beyt ül ma'lin bir harbesiden geçmez. Sen o paraları toplamaya bak” dedim. Maskala geceleyin kaçtı ve Muaviye'nin yanına gitti.

Hız. Osman kendi fikir ve ictihadına göre bazı valilere kumandanlara bol bol ihsanlarda bulunurdu. Hız. Ali'nin fikir ve ictihadı ise ona uygun olmadığından itiraz eder ve itirazlarını Hız. Osman'ın yüzüne söylerdi. Hız. Ali'nin fikri Şeriatın hükmüne uygun ve Hız. Ebû Bekir ile Hız. Ömer zamanlarına da muvafık düşerdi. Fakat sonraki zamanların icapları Hız. Osman'ın düşünce ve ictihadlarına uygundu. Hepsinin bir yönü vardı. Zamanın değişmesi ile ahkâmın değişeceği ise inkâr kabul etmez.

HARİCİLERİN SON HALLERİ

Nehrevan vak'asından sonra Deskerede ve sonra Masepezanda ve Cuha tarafında meydana gelen Hariciler üzerine Hız. Ali tarafından gönderilen askerler galip gelerek Haricileri dağıtmışlar iken Medayin taraflarında yine bir kısım Hariciler çıktığın-

dan Medain Emiri olan Mes'udun oğlu Sa'd Recep ayı içinde onlara hücum edip dağıttı.

Sonradan Şehrizur tarafında beliren Hariciler Kûfe'ye beş saat mesafeye varıncaya kadar hücum ettiklerinden Hz. Alı yediyüz kişi ile Hani'nin oğlu Şüreyh'i gönderdi ve muharebe sonunda Şüreyh'in askeri dağıldığından kendisi gidip onları vurup dağıttı. Fakat içlerinden amana gelen yetmiş kişiyi alıp Kûfe'ye getirdi.

SEHL VE SUHAYB'İN VEFATLARI

Bedir'de bulunanlardan ve Uhud muharebesinde İslâm ordusu bozguna uğradığı zamanda sebat edip direnenlerden ve Ensar'dan Hanif'in oğlu Sehl, (Allah ondan hoşnut olsun.) Sıffiyn'de Hz. Ali ile beraber bulunduktan sonra Hz. Ali onu Faris'e Emir tayin etmişti. Yukarda geçtiği gibi orada ihtilâl ve isyan çıkınca ahali onu şehirden çıkarmışlardı. Bu sırada vefat etti ve namazını Hz. Ali kıldırdı.

Eshabır: ileri gelenlerinden ve ilk Müslüman olanlardan Suhayb-ı Rumi (R.A.) bu sırada yetmiş yaşını geçmiş olduğu halde vefat etmiştir. Kendisinden yukarıda bahsedilmişti.

HİCRETİN OTUZDOKUZUNCU SENESİ VAK'ALARI

Yukarıda yazıldığı gibi Faris ahalişi öşür ve haraç vermek istemeyip isyan etmişler ve kumandanları olan Sehl'i Faristen çıkarmış olduklarından

Hız. Ali Basra'da Beytülmal memuru olan Ebih'in oğlu Ziyad'ı Faris ve Kirman eyaletlerine vali tayin etmişti. Bu eyâletler, Basra Emirliğine bağlı olduğu için Ziyad'ın Farise gönderilmesi hususunda Basra Emiri olan Hız. Abbas'ın oğlu Abduliah'a emirname yazdı. O da yeteri kadar askerle Ziyad'ı Farise gönderdi. Ziyad çok zeki ve tedbirli ve ileri-yi gören bir adamdı. Maiyetindeki askeri istediği gibi kullanmak için sıkıntı çekmez, güzel tedbirler bularak iş görürdü. İşte başlayınca Faris ve Kirman'ın reislerini toplayarak onları birbirine düşürdü ve birbirine vurdurarak terbiye ettirdi az vakit içinde Faris ve Kirman eyâletlerini idaresi altına aldı. Dik başlılarını da amana getirdi.

ŞAM ASKERLERİNİN TECAVÜZLERİ

Muaviye bu otuzdokuzuncu senede çetelerini taraf taraf dağıttı. Irak şehirlerini birçok zararlara soktu.

Hız. Ali Şam asilerini terbiye için Kûfelileri çağırdı. Fakat onlarda bir gayret eseri görülmedi. Minbere çıkıp onlara hayli dokunaklı sözler söyledi ise de yine fayda vermedi.

Altıyüz kadar Şam askeri ise Embar şehrine gidip ahalisinin mallarını ellerinden alarak Muaviye'ye getirdi. Binyediyüz kadar Şam askeri de Teyma'ya gitti ve Muaviye'ye biat etmeleri için halkı zorladı. Fakat Hız. Ali tarafından gönderilen ikibin kişilik bir alay Teyma'ya gidip onları geri püskürttü. Sonra Muaviye Kays'ın oğlu Dehhak'ı üçbin as-

kerle Sa'lebi'ye tarafına gönderdi. Ona karşılık olarak da Hz. Ali, Adi'nin oğlu Haceri dörtbin askerle karşı çıkardı. İki ordu Tedmür de buluşup akşama kadar savaştılar. Dahhak geceleyin savuşup kaçtı.

Yine bu sırada Muaviye, Şam'dan hareket ederek Dicle kıyılarına kadar gidip geldi ve bu suretle Cezire halkına bir gösteriş yaptı.

Yine bu sırada Muaviye, Şam'dan hareket ederek oğlu Yezidi Mekke'ye gönderdi. Mekke Emîri olan Abbas'ın oğlu Kusem Hazretleri müdafaa için Mekkelileri çağırdı ise de kabul etmediler. Şecere'nin oğlu Yezid Hac mevsiminde Mekke'ye girdi. Ensar'ın büyüklerinden ve meşhur muhaddislerden Ebû Said-i Hudri'yi çağırarak "Valinizin zaafı meydandadır. Ona söyle halka namaz kıldırmasın. Ben de İmam olmak istemem. Halk istediklerini imamete seçsinler" dedi. O da Kusem'e söyledi ve halk İmamlığa Abdüddar oğullarından Osman'ın oğlu Şeybe'yi seçti.

Şeybe halkın seçimi ile İmam oldu. Herkes hacetti ve Mekke tarafsız kaldı. Bu da Muaviye'nin kudret ve kuvvetinin yükseldiğine bir delildi.

Hz. Ali, Şecerenin oğlu'nun Mekke'ye gittiğini haber alınca Mekke'ye üçbin atlı gönderdi ise de onlar gidinceye kadar Şam'lılar dönmüş olduklarından iki asker birbirini buluşamadı.

Muaviye, tarafından Cezire üzerine gönderilen bir bölük Heyt denen yerde Hz. Ali tarafından Muhafız bulunan Kumeyl ile muharebe ederek tozguna uğradı. Nusaybin şehrinde kumandan olan Amir'in oğlu Şebip, Kumeyl'e yardım için gittiği halde Şamlıların bozularak döndüklerini görünce arkala-

rına düştü. Ba'lebek'e kadar gitti ve bulduğu hayvanları sürüp getirdi.

Semave'nin vergisini toplamak için hem Muaviye hem de Hz. Ali tarafından memurlar gönderilmişti. Semave'de karşılaşp dövüşüler. Hz. Ali'nin memurları mağlup oldu.

Du'metü'l Cendel ahalisi tarafsız kaldılar. Muaviye tarafından giden memurların biat teklifini kabul etmediler. Hz. Ali tarafından giden memura da "Müslümanlar bir Halife üzerine toplanıp birleşmedikçe bir tarafa biat etmeyiz" diye cevap verdiler.

Mürretü'l Abdi'nin oğlu Haris bu sene Hz. Ali'den izin alıp gönüllü olarak Sind tarafına gitti. Gaza etti. Birçok ganimet mal aldı. İki sene kadar oralarda çarpışmakla meşgul oldu.

BAZI VEFATLAR

Akabe'de imân eden Ensar'dan Ebû Mes'ud (R.A.) bir rivayette bu sene vefat etmiştir.

Rasûl-i Ekrem'i metheden meşhur şair Sabit'in oğlu Hassen (Allah ondan hoşnud olsun) da bu sene yüzyirmi yaşında iken Medine de vefat etti. Çok korkak bir zat olduğundan Peygamber'in yaptığı muharebelerde bulunamamıştır.

KIRKINCI SENENİN VAK'ALARI

Bedir de bulunanlardan ve Ensar'dan Huzeyme'nin oğlu Haris, bu sene vefat etmiştir. Yine Ensar'dan Cübeyr'ın oğlu Havvad da bu sene Medine'de

vefat etmiştir. Kendisi Rasûl-i Ekrem'in süvarilerinden idi. Bedir muharebesine giderken ayağını taş incittiği için yaralanmış Hz. Peygamber de onu Medine'ye göndermişti ve Bedir muharebesindeki ganimetlerden de kendisine hisse vermişti.

Ensar'ın seçkinlerinden Münzir'in oğlu Ebû Lubabe Bedir gazasına giderken Rasûl-i Ekrem onu Medine Kaymakamı tayin ederek geri çevirmişti. Ona da ganimetten hisse vermişti. O da Hz. Ali'nin Halifeliği zamanında vefat etti.

Uhud'da bulunanlardan ve Eshabın âlim ve fazıllarından Rey' şehrini alan Ensar'dan Ka'b'ın oğlu Karaza, Hz. Ali ile bütün muharebelerde beraber bulunduktan sonra Kûfe'de vefat etmiştir.

MÜTAREKE

Kırkıncı senenin içinde Muaviye üçbin kişi ile Ertat'ın oğlu Bisir'i Hicaz tarafına gönderdi. O da Medine'ye giderek, Medine Kumandanı olan Ebû Eyyub'u Ensari Kûfe'ye kaçmış olduğundan Bisir hiç bir güçlüğü uğramadan Medine'ye girdi. Sonra Mekke'ye gitti ve Ebû Musa El-Eş'ari korkup kaçtı. Bisir Medine ve Mekke ahalisini zorlayarak ister istemez Muaviye'ye biyat ettirdi ve oradan Yemen'e gitti. Yemen'in Emiri olan Hz. Abbas'ın oğlu Ubeydullah kaçtı. Bisir orada Hz. Ali'yi sevenlerden birçok adam öldürdü.

Hız. Ali bunları işitince Kudame'nin oğlu Cariye'yi ikibin ve Mes'ud'un oğlu Vehab'i de ikibin kişi ile Yemen tarafına gönderdi. Cariye Necran'a

gitti. Emevî taraftarlarından birçok kimseleri öldürdü. Bısr oradan savuştu. Cariye onun arkasına düştü ve onu izleyerek Mekke'ye geldi. Mekkelilerin Hz. Ali'ye biatlarını yeniledi. Sonra Medine'ye geldi. Orada halka namaz kıldırırmakta olan Ebû Hureyre korkup kaçmakla Cariye, "Eğer o kedi babasını bulaydım öldürürdüm" dedi ve Kûfe'ye döndü. Ebû Hureyre de yine Medine'ye gelip halka namaz kıldırmağa başladı.

Hâsılı Ali ve Muaviye kavgası ile İslâm memleketlerinde bir çekişmedir sürüp gitti. Halk bundan şikâyet etmeğe başladı. Bunun üzerine iki taraf arasında birçok yazışmadan sonra Irak tarafı Hz. Ali'de Şam tarafı da Muaviye'de bulunmak ve iki taraf birbirinin memleketlerine girmemek üzere o sene bir mütareke yapıldı.

Hz. ABBAS'IN OĞLU ABDULLAH'IN İSTİFASI

O sıralarda Basra Emiri bulunan Abdullah, Basra Kadısı Ebû'l Esved'i gücendirdiği için o da kızarak Hz. Ali'ye bir mektup gönderdi. Hz. Ali Abbas'ın oğlundan sordu. Abdullah da bildirilen haberlerin aslı olmadığına, Beytülmal'e ait malların korunmasında hiç bir kusur olmadığına dair cevap yazdı. Bunun üzerine Hz. Ali Cizye mallarının hesabını istedi. Abbas'ın oğlu bundan gücenerek "Sen işine başkasını gönder" diye bir cevap yazdı ve Basra'yı terk ile Mekke'ye gitti.

Hz. ALİ'NİN ŞEHADETİ

Haricilerin kılıç artıklarından Mülcem-i Mura-di'nin oğlu Abdurrahman, Temimli Abdullah'ın oğlu Berk, Bekr-i Sadi'nin oğlu Amr Hicaz'da toplanarak halkın uğradığı zorlukları görüşüp ve Nehrevanda ölen arkadaşlarını hatırlayıp üzülerək “Onlardan sonra bizim bu dünya'da ne işimiz var? Hiç olmazsa yoldan çıkan İmamları, yani hükümet Başkanlarını öldürüp de halkı onların ellerinden kurtaralım” demişler bunun üzerine Mülcem'in oğlu “Ali bana yeter”. Berk de “Bana da Muaviye yeter”. Bekr'in oğlu Amr de “Benim için de As'ın oğlu Amr kâfidir” diye bir günde her üçünün öldürülmesine karar vermişlerdi ve “Ölme var dönme yok” diyerek birer zehirli kılıç alıp Ramazan'ın yirmiye-disini gün olarak kararlaştırmışlar ve kararlaştırdıkları taraflara gitmişler.

Bekrin oğlu Amr Mısır'a gidip Ramazan'ın yirmiye-dinci gecesı Amr-ı As'ın mescide çıkaracağı yerde onu gözetlemiş, Amr-ı As hasta olduğundan kendisinin zabıta memuru olan Habibe'nin oğlu Harice'yi imamlığa vekil yapmış olduğundan Harice de namaz kıldırmak için camiye giderken Bekir'in oğlu Amr onu tutup öldürdü. Derhal tutup Amr-ı As'ın yanına getirilince “sen kimi öldürdün diye sordu”. Bekir'in oğlu Amr, “Ey fasık yemin ederim ki ben seni zannettim” deyince Amr-ı As “Sen Amr'ı istedin Allah'ın iradesi ise Harice'ye imiş” deyip hemen onun öldürülmesini emir verdi.

Berk de o gece Şam'da Muaviyenin Sarayından çıkmasını bekleyip Muaviye sabah namazını kıldır-

mak için camiye giderken Berk ona bir kılıç vurdu. Muaviye'nin oyluğuna ras geldi fakat etrafında yaverler çavuşlar bekçiler olduğundan Berk'i tuttular. Berk "Bir müjdem var söylesem faydası olur mu" deyince Muaviye "Evet söyle bakayım" demesi ile "Şimdi benim bir arkadaşım Ali'yi öldürmüştür" dedi. Muaviye "Ne biliyorsun belki öldürememiştir" deyince "Mutlaka öldürmüştür, çünkü Ali'nin yanında yaverler ve bekçiler yoktur" dedi. Fakat bu müjde kendisine fayda vermedi. Muaviye hemen onun öldürülmesini emretti ve Saidi adındaki doktoru çağırttı. Doktor yarayı açan kılıcın zehirli olduğunu anlayınca Muaviye'ye "İki şekilden birini seçmelisin. Ya bir demiri kızdırıp yaranın üzerine koymalıyız. Yahut sana bir şerbet içirmeliyim ki bu zehiri alsın. Fakat ondan sonra evlâdın olmaz deyince "ben ateşe dayanamam oğullarım Yezid ile Abdullah bana yetişir" demesi ile Doktor ona bir şerbet içirdi. Yara iyileşti. Fakat Muaviyen'in ondan sonra evlâdı olmadı.

İbn-i Mülcem Mısırlı idi. Kûfe'ye gelip Haricilerden olan yoldaşları ile görüştü ise de kararlaştırılan sırrı açmadı. Fakat Nehrevan'da kocası ve kardeşi öldürülmüş çok güzel bir kadın vardı. İbn-i Mülcem onu görünce gönül vermiş ve evlenmek istemişti. O da evlenmek için Ali'nin öldürülmesini şart koşmuştu. İbn-i Mülcem "Yemin ederim ben buraya bu iş için geldim dediğin olsun" demesi ile kadın da ona yardım için kendi akrabasından Verdan adında birini katmış ve İbn-i Mülcem bu yolda kendisine yardım için Şebib adında başka birinin de zihnini çelmiş o da İbn-i Mülcem'in yanı-

na gelerek üçü birleşip kararlaştırılan vakti beklemeğe başlamışlar. O gün Ramazanın yirmiyedinci gecesı idi. Lâkin Haricilerin bundan haberi yoktu fakat Kays'ın oğlu Eş'as'ın bu sırrı bildiği işir gelişinden anlaşıyor. Çünkü o gece İbn-i Mülcem, Eş'asla sohbet edip sabah vakti onun yanındır ayrılmış ve sabahleyin Eş'as, oğlunu işi anlaması için hükümet konağına gönderdiği rivayet edilir. İbn-i Mülcem yoldaşları ile beraber camiye gitmişler ve Hz. Ali'nin çıkacağı kapı önüne durmuşlar.

Hz. Ali Mescit'e gitmek için adet olduğu gibi Müezzini önünde: "Ey ahali namaza, namaza" diye seslenerek ve oğlu Hasan arkasından yürüyerek evinin kapusundan çıkarken pusudaki hainlerin üçü birden hücum ettiler. Şebib'in kılıcı kapının kemerine değdi. İbn-i Mülcem ise "Ey Ali hüküm ancak Allahındır. Senin ve arkadaşlarının değildir" diye hakem işini kabul ettiğinden dolayı çıkışarak kılıçla Hz. Ali'nin başına vurdu. Ağır bir yara açtı. Verdan'la Şebib kaçtılar, halk toplanıp İbn-i Mülcem'i tuttular.

Hz. Ali sabah namazını kıldırmak için kızkardeşi Ümm ü Hanı'nın oğlu Hübeyre'nin oğlu Cade'yi imamlığa vekii yaptı. O da mescidi şerife girip halka sabah namazını kıldırdı.

Sonra İbn-i Mülcem'i kolları bağlı olduğu halde Halife'nin huzuruna getirdiler. Hz. Ali "Ben sana iyilik etmedim mi" diye sordu. O da "Evet ettin" diye cevap verdi. "O halde bu hainliğe sebep nedir" deyince İbn-i Mülcem "Ben bu kılıcı kırk gün bileğim. Onunla insanların en kötü ve en zararlısının öldürölmesini Allah'dan diledim" demesi ile

Hız. Ali "Görüyorum ki sen o kılıçla öldürüleceksin ve biliyorum ki sen bu halkın en zararlılarından-sın" dedi.

Sonra Hız. Ali "Ben ölürsem bunu kısas olarak öldürün. Ey Abdülmuttalıp oğulları, Mü'minlerin Emiri öldürüldü diye Müslümanların kanlarına girmeyiniz. Benim için ancak beni öldüren öldürülür.

O sırada Abdullah'ın oğlu Cendep geldi. "Ey Emir-ül Mü'minin Allah bize senin eksikliğini göstermesin. Şayet sana bir hal olursa biz oğlunu Hasan'a biat eyleriz" dedi. Hız. Ali "Ben bu hususta size ne emrederim ne de mani olurum. Siz işinizi daha iyi bilirsiniz" diyerek sözü kesti.

Sonra Hız. Ali oğullarına vasiyet ederek Hasan ve Hüseyin'e dönüp "Size Allah korkusu ve ibadeti tavsiye ederim. Dünya'ya gönül vermeyiniz. Kaybettiğiniz şeyler için ağlamayınız. Daima doğru söyleyiniz. Allah'ın kitabı ile iş görünüz. Zalımlara düşman ve mazlumlara da yardımcı olunuz. Şeriatın ahkâmını icra ederken aleyhinizde söylenecek sözlerden sakınmayınız" dedikten sonra Muhammed İbn-i Hanife'nin yüzüne baktı "Kardeşlerine yaptığım vasiyeti işittin mi? Sana da aynı tavsiyede bulunuyorum ayrıca sana şunu da vasiyet ederim ki kardeşlerine hürmet et. Onların fikirlerine göre hareket et ve sonra onu Hız. Hasan'a emanet ve tavsiye etti ve Hız. Hasan'a hususi surette başkaca vasiyette bulundu.

Mü'minlerin Emiri ve Rasûl-i Ekrem'in Halî fesi olan Hız. Ali vasiyetlerini yaptıktan sonra dünya kelâmı söylemedi. Kelime-i Tevhid ile sözü bitirdi ve dünyadan göçtü. Vefatında ak sakalı ol-

duğu halde atmış üç yaşında idi. Namazını oğlu Hz. Hasan kıldırdı. Halifelik müddeti beş sere den üç ay eksiktir.

İbn-i Mülcem Hz. Hasan'ın huzuruna getirilince "Ben Ali ve Muaviye'yi öldürmek üzere Kâbe'de Allaha söz vermiştim. Bana meydan ver gidip Muaviye'yi öldüreyim. Sağ kalırsam gelip kendüni sana teslim ederim dediyse de fayda vermedi. Hz. Hasan onu kısasen öldürdü.

Şiilerin bir kısmı Hz. Ali'nin kıyametten evvel dirileceğine inanıyorlardı. Bu husus Hz. Hasan'dan sorulduğu zaman bu inancın batıl olduğunu anlatmak için "Öyle olsa biz onun mirasını taksim etmezdik" demiştir.

Hz. Ali Irak'a gitmek üzere Medine'den çıkarken bir ayağı üzengide olduğu halde Selâm'ın oğlu Abdullah yanına yaklaşarak "Ey Emir ül Mü'minin Irak'a gitme. Korkarım orada sana kılıcın ucu dokunur" deyince Hz. Ali "Onu bana Rasul-i Ekrem haber vermişti" diyerek atına binip gitmişti. Dediği gibi Hz. Peygamber Ali'nin katili halkın en şakisi olduğunu haber vermişti.

Kırk senesinin Ramazanı gelince Hz. Ali yemekten kesildi. İftarda üç lokmadan fazla yemedi. "Allah'ın emrini, yani ecelin aç iken gelmesini isterim" derdi. Nihayet bir iki günlük ömrü kalmış olduğunu haber verdi. Ramazanı şerifin yirmiyedinci geces i rüyasında Rasûl-i Ekrem'i görün ümmetten şikâyet edince (Onların aleyhine dua et) buyurmasıyle o da "Ya Rabbi bana onlardan daha hayırlısını ver onlara da benden fenasını ver" diye dua etmiş ve hemen uyanıp rüyasını oğlu Hz.

Hasan'a söylemişti. Vakit sabah namazı zamanı idi. Müezzin ezan okuyordu. Hz Ali Mescite doğru yürüdüğü zaman avludaki ördekler onun üzerine doğru bağırarak yürüdüler. Yanındakiler onları koğmak istedikleri zaman "Onlara dokunmayınız, onlar ölülerin taziyetçileridir" demişti ve kapudan çıkarken insanların en bahtsız olan İbni Mülcem kılıçla onu vurdu.

Nevayih: Cenazenin arkasından ölünün iyiliklerini anarak ağlayan kadınlara derler. Arabistan'da bu matem için ücretle tutulan kadınlar vardır. Yukarda geçen Hz. Ali'nin cümlesi şöyledir. "Dokunmayınız onlar nevayihtir" şeklinde idi. Bu bir nevi taziyet telâkki edilir.

Bu hallerden anlaşılıyor ki Hz. Ali öleceği seneyi ayı ve günü biliyormuş diye Üsd ül'gabe adındaki kitapda yazılıdır.

Hz. Ali'nin böyle kerametleri pek çoktur. Başka faziletleri ve menkıbeleri yukarda mevcuttur. Biz kısaca terceme-i halini yazalım.

Hz. ALI'NIN HAL TERCEMESİ

Hz. Ali babadan ve anadan Haşimidir. Çünkü dedesi Abdülmuttalip Haşim'in oğludur. Annesi Fatıma Esed'in kızı onun da babası yine Haşim'dir.

Rasûl-i Ekrem Hazretleri babadan ve anadan yetim kalıp önce dedesi Abdülmuttalib'in sonradan amcası Ebû Talib'in yanında büyümüş olduğu gibi kendisi de Hz. Ali'yi küçükken saadethanesine alıp büyütüp yetiştirmiştir.

Rasûl-i Ekrem'e Peygamberlik geldiği zaman önce Hz. Hatice imân etmiş onunla beraber namaz kılmış ve bir gün sonra da Hz. Ali ergin olduğu halde Müslüman olmuştur. Bu suretle Hz. Ali imân etmiş olduğu halde bülûğ yaşına ulaşmış ve asla putlara secde etmemiştir. Allah aziz etsin.

Şahsen esmer büyük sakallı büyük gözlü güller yüzlü orta boylu, iki omuzunun arası geniş, pazuları ve baldırları kalın, mafsalları ince, pençeleri aslan gibi kuvvetli, çok şeci yani cesur, insan güzeli, her muharebede galip, bununla beraber halim, selim, alçak gönüllü, cömert, insaniyetli, zahid ve adil, kadri yüksek emsalsiz bir zat idi.

Bedir'de ve diğer muharebelerde Peygamber efendimizle beraber bulunup büyük işler görmüş ve pek çok mertlik ve yararlık göstermiştir. Yalnız Tebük muharebesinde Rasûl-i Ekrem onu Medine'de kendi yerine vekil bırakmakla o muharebede bulunamamıştır. Hakkında nice ayetler inmiş ve Rasûl-i Ekrem de birçok Hadisler söylemiştir. İmam Ahmed İbn-i Hanbel buyurur ki: Ali hakkında varid olan eserler Eshab'dan hiçbirine nasip olmamıştır.

Sıffiy'n'e giderken düşürmüş olduğu zırhını dönüşünde bir Hristiyan'da görüp onu Kûfe kadısı Hz. Şureyh'e götürdü ve "Bu zırh benimdir" diye dava etti ve Hristiyan inkâr edince Kadı Şüreyh, Hz. Ali'den şahit istedi. Hz. Ali'nin şahitleri! oğlu Hasan ile azatlısı Kanberdi. Peygamber torununun yalan yere şahadet etmeyeceği herkesce bilindiği halde inkâr eden hasma karşı evlâdın babası lehine şahitliği şer'an makbul olmadığı için Kadı Şüreyh Hz. Hasan'ın yerine başka şahit istedi. Hz. Ali'nin

başka şahidi olmadığından Kadı Şüreyh onu davadan men etti. Hz. Ali bundan hiç üzülmeyip talâkis gülüyordu. Hıristiyan ise bu hallere şaşa kaldı. Zırhı alıp biraz ilerledikten sonra durdu. Düşündü ve geri döndü. “Bu mahkemenin verdiği hüküm ancak Peygamber’in hükmüdür” diyerek Müslüman oldu ve zırhı Hz. Ali’nin Sıffiyn’e giderken öşürmüş olduğunu söyleyerek geri verdi, fakat Hz. Ali zırhı ona bağışladı, bir de at ihsan etti.

Kendisi ne yer ne giyer ise hizmetçilerine ve kölelerine de onu yedirir ve onu giydirirdi. Ebû'l Nevar adındaki bezzazdan rivayet edilmiştir ki: Bir gün Hz. Ali kölesi ile beraber pazara geldi. İki gömlek satın aldı. Kölesine beğendiğini al diye emretti. Köle birisini aldı ötekini de Hz. Ali giyip gitti.

Rasûl-i Ekrem en sevgili kızı olan Hz. Fatımayı Hz. Ali’ye verdi. Ondan Hasan ve Hüseyin ile Muhassin adındaki oğulları ve Büyük Zeynep, Büyük Ümmükülsüm adındaki kızları oldu. Muhassin küçükken vefat etti.

Büyük Zeynep Cafer-i Tayyarın oğlu Abdullah’a vardı ve ondan Avn, Ali, Abbas ile Ümmükülsüm doğdu.

Büyük Ümmükülsüm Hz. Peygamber’in vefatından biraz evvel dünyaya gelmişti. Hz. Ömer Halife iken onunla evlenmek istedi. Hz. Ali “Altı yedi yaşındadır” diye özür diledi ise de Hz. Ömer “Maksadım ancak Peygamber sülâlesine intisap etmektir” diyerek ısrar edince Hz. Ömerle evlendirildi ve sonra Rukiye adındaki kızı ile Zeyd adındaki oğlu doğdu ve Hz. Ömer’in vefatından sonra Cafer-i Tay-

yar'ın oğlu Muhammed'e varıp yine ondan da Cariye adındaki kızı doğmuştur. Hz. Ali Hz. Fatımanın üstüne başka kadın almadı. Fakat onun vefatından sonra başka kadınlar ve cariyeler aldı, onlardan da öteki evlâtları olmuştur. İsimleri şunlardır. Erkek çocukları: Büyük Muhammed, Abbas, Osman, Cafer Abdullah, ortanca Muhammed, Yahya, Avn, büyük Ömer, küçük Muhammed, Ubeydullah, Ebû Bekir. Kız çocukları: Rukiyye, Ümm-ül-Hasen, büyük Remle, Ümm-ü-Hani, Meymune, küçük Zeynep, küçük Remle küçük Ümm-ü-gülsüm, Fatıma, Ümmül-kiram, Ümm-ü-seleme, Ümm-ü Cafer, Cemane, İmame, Nefise.

Büyük Muhammed'in annesi Beni Hanife kabilesinden olduğu için Muhammed İbn-i Hanife diye tanınmıştır. Çok kahraman cömert, düzgün konuşan, kadri yüksek bir zattı. Hz. Ali'nin zürriyeti Hasan, Hüseyin, Muhammed İbn-i Hanife, Abbas ve Ömerden yayılıp öteki evlâdının nesli devam etmemiştir.

H U L Â S A

Rasûl-i Ekrem Hz. Ali'ye "Sen Kâbe gibisin. Herkes sana gelir sen kimseye gitmezsin. Bu millet eğer sana gelip de işi teslim ederlerse kabul et. Gelmezlerse sen ileri atılma" buyurmuş o da bu emre uymuştur.

Allah'ın sevgilisi vefat edince Ensar içlerinden Halifelğe seçmek istediler. Muhacirler de Halife'nin Kureyş'den olması lâzımdır dediler ve Hz. Ebû Bekir'e biat olunarak Muhacirlerle Ensar arasındaki

fikir ayrılığı ortadan kalktı. Fakat Rasûlu'llah'ın amcası olan Abdulmuttalib'in oğlu Abbas ve Avvam'ın oğlu Zübeyr gibi bazı seçkin Eshap Halife'nin Haşimî olması fikrinde oldukları için Hz. Ali'ye biat etmek istediler. Ümeyye oğullarının reisi ve Muaviye'nin babası olan Ebû Süfyan'da bu fikirde idi.

Hız. Ali Eshap arasına ayrılık düşmemesi diye onların biatlarını kabul etmeyip kendisi Hz. Sıddik'e biat edince onlar da biat ettiler. Bu suretle İslâm efkârı bir noktada toplandı ve Hilâfet kuvvet tuldu.

Hız. Ebû Bekir Hz. Ömer'i veliaht yapınca önce Hz. Ali kabul ederek biat etti. Hz. Ömer hastalanınca Halifeliği Şuraya havale etti. Şuralardakilerden biri de Hz. Ali idi. Görüşme sonunda Halifelik Ali ve Osman arasında kararlaşmamıştı. Avf'ın oğlu Abdurrahman hakem olarak Hz. Osman'ı tercih etti. Hz. Ali ona uymakta da tereddüt etmedi.

Hız. Osman zamanında büyük fetihler yapılarak İslâm ülkesi genişledi Beylik gelir çoğaldı. Arap zengin oldu. Dünya sevgisine daldı. Ümeyye oğullarının büyükleri devlet memurluklarını elde ederek kendilerine yiyecek yer ve malikâne yaptılar. İslâm'da öncülüğü olan Eshab'ın büyükleri geride kaldı. Bu hal ise halka hususiyle Haşimilere ağır geldi. Halk bundan dolayı gücenip Hz. Osman aleyhinde söz söylemeğe başladılar. O sırada şia gürûhu meydana çıktı. Halkı isyana ve karışıklığa teşvik ettiler. Onun üzerine Mısır-Basra ve Kûfe'den birer asi fırka çıkarak Medine'ye gelip Hz. Osman'ı sardılar sonunda da şehit ettiler. Hz. Ali'ye biat etmek istedilerse de kabul etmedi. Fakat Medinelile-

rin zorlaması ile Bedir'de bulunan Eshab toplanıp onu Hilâfete seçince o da kabule mecbur oldu.

Hâsılı Hz. Ali zorbaların biatine ehemmiyet vermeyip kendinden evvel gelenler gibi Eshap'tan büyük ve kıymetli kimselerin ve işi çözüp bağlama kudretinde olan Medinelilerin ve bilhassa Bedir gazilerinin seçimi ile Hak Halife oldu ve Şam'dan başka bütün eyaletlerin, ahali si kendisine biat etti. Fakat Medine'de toplanmış olan zorbaları dağıtmaya vakit bulamayıp ne tarafa döndüyse çaresiz onlarda ordu içinde karışık olarak bulundular. Şam valisi Muaviye biatten çekinmekle Şam üzerine hareket edileceği sırada Hz. Osman'ın kanını dava etmek meselesi meydana çıktı. Bunun üzerine Cemel vak'ası oldu. Hz. Ali o çarpışmada muzaffer olduktan sonra Sıffiyin vak'aları çıktı. Hz. Ali onda da galip gelmişken hakem meselesi ortaya atıldı ve orduda fikir ihtilâfı başladı. Muhaliflerin zorlaması ile Hz. Ali tahkimnameyi imzaya mecbur kaldı.

Onun üzerine Havariç taifesi meydana çıkmakla tahkimin bozulmasını teklif ettiler. Hz. Ali verdiği sözde sebat gösterdi. Fakat tahkim işi üzülecek bir netice verdi. Hilâfetin nüfuzu zayıfladı. Şam ahali si Muaviye'ye biat etti. İslâm milleti ikiye ayrıldı. Sonra Amr-ı As Mısır'ı istilâ ederek Şam'a bağladı ve Muaviye'nin hükümeti de bir derece daha kuvvet buldu. Öbür tarafta da ayrılıklar baş gösterdi. Şia taifeleri Hz. Ali'yi sevmekte çok ileri giderek yalnız Hz. Osman'ın değil Hz. Ebû Bekir ile Ömer'in bile Halifeliklerine itiraz ederek sapıklığa düştüler. Hariciler de tahkime uyulduğun-

dan dolayı Hz. Ali'ye nefretle düşmanlık etmeğe başladılar ve bundan dolayı helâk oldular.

Rasûl-i Ekrem Ali'ye "İsa'ya yahudiler nefret ve düşmanlıklarından dolayı, hristiyanlar da derecesiz sevgilerinden dolayı sapıklığa düştükleri gibi senin için de bu çok muhabbet ve düşmanlıktan dolayı iki fırka helâk olacaktır" diye buyurmuş olduğu rivayet olunur. İşte bu Hadis-i Şerif'in manası daha o zaman meydana çıkmıştı.

İbn-i Asakir'in rivayetine göre Ukle'nin oğlu Süveyd demiş ki: Bir gün şiadan birkaç kişinin toplantısına gittim. Hz. Ebû Bekir ile Ömer aleyhinde konuşuyorlardı. Hemen Hz. Ali'nin yanına gidip "Ey Mü'minlerin Emiri senin arkadaşlarından birkaç kişinin yanında bulundum Ebû Bekir ile Ömer aleyhinde lâıyk olmayan sözler söylüyorlardı. Onların açıkça söylediği şeyler senin kalbinde gizli olmasa, onlar da buna cesaret edemezdi" deyince Hz. Ali müteessir oldu. Gözleri doldu ve ağlayarak "O iki büyük zat hakkında kini olanlara Allah Lânet etsin" diyerek kalktı elimi tuttu mescide gitti, Minbere çıktı oturdu, Aksakalını tutup etrafa şöyle bir göz gezdirdi ve kalkıp kısa ve belâgatlı bir hutbe okudu. Dedi ki:

"Kureyşin uluları ve Müslümanların babaları olan Ebû Bekir ile Ömer'i diline dolayanların hat ve şanı nedir? Allah'dan korkan Mü'minler bu iki zatı sever, bunlara ancak facir ve alçaklar hücum ile aleyhinde bulunur. Onların her ikisi de Rasûlullah'ın en vefalı arkadaşları idiler. Rasûl-i Ekrem o ikisi kadar kimseyi sevmezdi ve onların fikirleri kadar kimsenin fikrine itibar

etmezdi. Rasûllullah ikisinden de hoşnut olduğu halde irtihal buyurdular. Onların ikisi de Müslümanların hepsi kendilerinden razı oldukları halde göçüp gittiler. Rasûl-i Ekrem'in emri ile Ebû Bekir İmam olup yedi gün Müslümanlara namaz kıldırdı ve Rasûl-i Ekrem'in vefatında Müslümanlar kendi dilekleri ile isteyerek biat ettiler. Muttalip oğullarından ona önce biat eden bendim. Kendisi Halife olmayı istemiyordu. Bizlerden birisinin bu yükü yüklenmesini istiyordu. Yemin ederim ki geri kalanların en hayırlısı ve en merhametlisi ve en Allah'dan korkanı yaşı ve İslâm olma bakımından en büyüğü ve en kıdemlisi idi. Rasûllullah'ın yolundan yürüdü. Onun ahlâkı ile iş gördü. Ondan sonra Ömer iş başına geçince halkın bazıları memnun olduysa da, memnun olmayanlar da bulundu. Fakat sonradan memnun olmayanlar sevindiler ve memnun kaldılar. O da Hz. Peygamber'in ve onun en yakını olan arkadaşının izlerinde yürüdü. Allah'a yemin ederim ki O da merhametli idi. Mazluma yardım ve merhamet ederdi. Allah'ın emrini yerine getirirken başkalarından hiç korkmazdı. Cenab-ı Hak onu doğru yolda ve doğru sözde muvaffak etmişti. O konuşurken biz zannederdik ki sanki bir melek konuşuyor. Allah onun Müslüman olması ile İslâm dinini aziz etti ve onunla münafıkların kalbine korku ve Mü'minlerin kalblerine de sevgi verdi. Onun gibi kimseyi görebiliyor musunuz? Allahü tealâ bu ikisinin mesleği üzere gitmeye bizleri muvaffak buyursun. Onların derecesine varmak, ancak onların yolundan gitmek ve onları sevmekle mümkündür. Beni seven o ikisini de sevsin. Onlardan

nefret eden benden de etmiş olur. Ben o adamdan uzağım. Biliniz ki: Peygamberlerden sonra bu milletin en hayırlısı Ebû Bekir ile Ömer'dir. Bundan sonra onları diline dolayan olursa haklarında iftiracı cezasını tatbik edeceğim. Allah'dan size ve kendime mağfiretler dilerim."

Hız. Ali Haricileri tepeleyip dağıttığı gibi şiipleri de böylece tektir etmiş ve bazılarını da idam etmiş ve reisleri olan Sebe'in oğlu Abdullah'ı medain şehrine sürmüşse de onlar kanaatlarını değiştirmemişler ve pek çok sevdikleri Hız. Ali'nin nasihatini asla dinlememişlerdir.

Haricilerle Şiiiler birbirine kâfir deyip Ehli Sünnet velcemaatı da bu surette şaşırttılar. Muaviye ise bu hallerden faydalanarak gittikçe kuvvetini artırdı ve kendisine bağlı bulunmayan eyaletleri korkutmağa başladı.

Hız. Ali Kûfe büyüklerini sefere çağırırken onlar evet hay hay diyerek yan çizip vakit kazanmak istiyorlardı. Fakat işin sonu ağır olacağı belli idi. O sırada Iraklılardan kırkbin kişi ölüm kalım üzerine Hız. Ali'ye biat etmişlerdi. O da Şam seferine hazırlanmakta iken Haricilerden kaçıp kurtulan İbn-i Mülcem onu şehit etmişti.

Hız. HASAN'IN HİLAFETİ

Hız. Ali şehit olduktan sonra Iraklılardan vakiyle Hız. Ali'nin emrine geçen kırkbin kişi oğlu Hız. Hasan'a biat ettiler. Önce biat eden Enzar'dan Sad'ın oğlu Kays idi. "Elini uzat Allah'ın kitabı ve Rasûlün sünneti üzerine ve dinden çıkanlarla dö-

vüşmek üzere sana biat edeyim” deyince Hz. Hasan Kitab ve Sünnet üzerine biat aldı ve “bu ikisi her şartı camidir” dedi. Sonra herkes biat edince “Bana itaat etmek ve barış olduğum kimselerle barış içinde bulunmak ve harbettığım kimse ile de harbetmek üzere” diyerek biat aldı.

Daha sonra İran, Mekke, Medine, Hicaz ve Yemen ahalisi hasılı Hz. Ali’ye biat etmiş olanlar birkaç ay içinde hep oğlu Hz. Hasan’a biat ettiler. Yalnız Şam ve Mısır eyaletleri bunun dışında kaldı.

Hakemler toplanıp dağıldıktan sonra Şam ahalisi Muaviye’ye biat edip ona Şam Emiri diyorlardı. Sonradan Mısır’da Şam’a katıldı. Bu sefer Hz. Ali’nin şehit edildiği haberi Şam’a gelince Şam’lılar Muaviye’ye biatlerini yenilediler. Kendisine Emirü’l Mü’minin demeğe başladılar. Bu suretle iki Halife’nin olamayacağı için bu bir muharebeye alâmetti.

BAZI VEFATLAR

Kûfe büyüklerinden Kays-ı Kindi’nin oğlu Eş’as bu sırada vefat etti. Hicret’in onuncu senesinde Yemen’den altmış süvari ile Medine’ye gelerek İslâm olmuştu. Hz. Osman onu Azerbaycan valisi yaptı. Sonra Siffiyn’de Hz. Ali ile beraber bulundu. Önce Hz. Ali’yi hakemi kabul etmeğe mecbur eden reislerden olduğu halde sonra hakemliğin bozulmasına kalkan Haricilere karıştı. Bu sefer Hz. Hasan’ı biat etti. Fakat çok geçmeyip vefat etti. Namazını Hz. Hasan kıldı. Kızı Ca’de Hz. Hasan’ın zevcesi idi.

Şam’ın büyüklerinden olup Muaviye tarafından Humus valisi tayin edilen sonra da Şamlıları Hz.

Ali aleyhine kıskırtan samt-ı-kindî'nin oğlu Şurah-bil de bu sırada vefat etmiştir.

KIRKBİRİNCİ SENENİN VAK'ALARI

Hız. Ali şehit olunca meydan Emevîlere kaldı, Muaviye kendisini Halife tanıdı ve Emir'ül Mü'minin ünvanını aldı.

Kûfe'de Hız. Hasan'a biat odlunduğu için Muaviye'nin arzusuna Kûfeliler set çekmiş oldular.

Bunun için Hasan'ın ahlîfeliği iyice oturmadañ Muaviye onu biate zorlamak için büyük bir ordu ile Kûfe üzerine yürüdü.

Ona karşılık olarak Hız. Hasan da kırkbir Kûfe askeri ile Kûfe'den çıktı ve ordu öncülüğüne onikibin askerli Sad'ın oğlu Kaysı tayin etti.

Fakat Iraklılar içine nifak tohumları atılmış olduğundan Hız. Hasan'ın ordusunda intizam ve inzibat yoktu. Sad'ın oğlu Kays öldürülmüş diye bir yalan söz yayıldı. Bu halka korku verdi. Ordu birbirine girdi, birtakım serseriler Hilâfet makamına hücum ederek Hız. Hasan'ın mallarını ve eşyasını yağma ettiler ve bu kargaşalık sırasında kendisini oyluğundan yaraladılar.

Hız. Hasan, kan dökmeyi sevmezdi. Askerin böylece yolsuz hareketini görünce muharebeden bütün bütün nefret etti, böyle başı bozuk askerle harbe girmekten iyi bir netice çıkamayacağını gereği gibi anladı. Çünkü Arabın eski saflığı, temiz kalbîliği kalmayıp dünya işlerine dalmışlar ve aralarında türlü çekişmeler çıkmış olduğundan eskisi gi-

bi yalnız Halife'nin emri ile halkın idaresi kabil olmuyordu. Muaviye gibi kahreden bir hükümdarın iş başına geçmesine lüzum görülmüştü.

Bir de Rasûl-i Ekrem "Benden sonra Hilâfet otuz senedir. Sonra hükümdar ve saltanat gelir" demiş olduğunu Rasûl-i Ekrem'in azatlılarından Sefine (R. A.) rivayet etmişti.

İşin gelişi ve zaman bu Hadisi mealine uygun düşmüştür. Dört Halife'nin Halifelik zamanları yirmidokuzbuçuk sene idi. Hz. Hasan'ın altı ay kadar süren Hilâfet müddeti ile otuz seneye ulaşmıştı.

Peygamber Halifeliği din ve dünya işleri için umumi bir reisliktir. Ancak tam bir adaletle ve halka hizmetle aynen ibadet gibidir. Hükümdarlık ve saltanat ise ezici kuvvetle halk üzerine nüfuz yürütmek ve hükümet etmektir.

Hz. Hasan olanı biteni etraflıca ve ağır başlılıkla düşünerek binlerce kişinin kanım dökmektense Halifelikten çekilmeyi tercih etti. Borçlarını vermek için Kûfe hazinesinde bulunan beş milyon dirhem kendisine bırakılmak ve geçimine yetecek maaş tahsis edilmek gibi bazı şartlarla Hz. Hasan Halifelikten çekileceğine dair Muaviye'ye mektup gönderdi.

Kardeşi Hz. Hüseyin ile amcazadesi Cafer'in oğlu Abdullah bunu işitince itiraz ettiler ise de Hz. Hasan, "Ben işin iç yüzünü daha iyi bilirim" diyerek kararında durdu. Muaviye ise müstakil kalmak için her türlü şartı canına minnet bildiğinden her şarta razı olacağını Hz. Hasan'a bildirdi. Bunun üzerine aralarında kararlaştırılmış olan şartlarla Halifelikten istifa etti, Muaviye de Kûfe'ye girince halk ona biat etti.

Hız. Hasan kalkıp Medine'ye gitti ve bu suretle Hız. Peygamber'in bir mucizesi daha meydana çıktı.

Hız. Hasan küçük iken Rasûl-i Ekrem ona işaretle ederek "Bu oğlum Seyyiddir, umarım ki onunla Cenab-ı Hak iki İslâm cemaatinin arasını düzeltir" diye buyurmuştu.

Hız. Hasan ev halkı ve ona bağlı olanlarla Kûfe'den çıkarken bütün ahali ağladı. Hız. Hasan'a "Niçin böyle yaptın" denildiği zaman "Dünyadan tiksindim ve baktım ki her kim Kûfelilere inanırsa mağlup olur çünkü hiç bir hususta birbirleri ile anlaşamıyorlar. Babam onların yüzünden büyük güçlüklerle uğradı. Bakalım benden sonra kimlerle anlaşacaklar, önce harabolacak şehir Kûfe şehridir" buyurdu.

Hakikaten Kûfe şehri o vakit Hilâfet şehri olmuş sonra da ilim ve marifet yuvası haline gelmiş fakat çok geçmeden haraba yüz tutmuş ve zaman onu öyle bir hale sokmuş ki bugün yerinde yeller eser.

Hız. Hasan Muaviye ile uzlaştıktan sonra işi Sad'ın oğlu Kays'a bildirmiş, onun da Muaviye'ye biat etmesini söylemişti.

Kays ise Arabın dahilerinden, kahraman, iyi düşünür bir zat olduğundan birçok Alevileri taşına toplamış ve muharebeye hazır olarak Muaviye'ye itaat etmemiştir.

Bunun üstüne Muaviye Kays'ı biate davet edince Kays cevaben kendisinin mal ve menfaat düşüncesinde olmayıp ancak Alevilerin karışık günlerde yaptıklarından, öldürme ve yağma gibi işlerinden dolayı kendilerine ceza verilmemek ve ellerindeki mallar alınmamak şartı ile kabul edeceğini söyledi.

Amr-ı As, Kays'ın üzerine asker gönderilmesini istedi ise de Muaviye onun fikrine uymayıp Kays'ın öne sürdüğü şartları kabul etti. Kays da yanındaki Alevilerle beraber ona biat etti, bu karışıklıkta böylece bitti.

Sonra Irak halkından geri kalanlarda biat edince Muaviye hükümetinde müstakil oldu ve herkes tek bir Halife'ye bağlandığı için bu seneye Cemaat senesi denildi.

Aşere-i Mübeşşereden Irak fatihi olan Ebû İshak yani Ebû Vakkas'ın oğlu Sa'd Hazretleri de Muaviye'yi tebrik edince biat işi tamamlandı.

Sa'd Hazretleri, Muaviye'nin huzuruna gelince "Esselâmu Aleyk ey Melik" dedi. Muaviye gülerek "Ey Emir'ül Mü'minin desen olmaz mı ey İshak" deyince Sa'd Hazretleri "sen bunu ciddî şekilde ve memnun olarak mı söylüyorsun, yemin ederim ki ben senin yerine seçilmiş olsam memnun olmam" diye cevap verdi.

Muaviye, halim ve tahammüllü ve tedbirli bir zattı. Duası kabul olunan bir zatın tebriki ise kendisince öğünmeğe değerdi. Bundan dolayı Hz. Sa'd'm tarizli sözlerine karşı yumuşaklıkla karşı koyarak iltifat etti.

Hakikaten Hz. Hasan bu çok ehemmiyetli ve büyük bir iş olan Halifeliği kendisine teslim etmesiyle Muaviye Halife olmuş ve Emir'ül Mü'minin ünvanını almış ise de onun Halifeliği ile Hulâfa-i Raşidin denen dört büyüğün Halifeliği arasında çok büyük fark vardır.

Çünkü, Hulâfa-i Raşidin Halifelğe seçilmeleri iş bilen kudretli büyük ve değerli kimselerin

toplanarak yaptıkları seçim sonu olmuştu, Muaviye'nin Emîrliği ise zora dayanan saltanat tarzında bir hükümdarlıktı. Hilâfet de bunun içinde tahakkuk etmişti.

Muaviye'nin ilk halleri Halife'ye isyan mahiyetinde idi. Hz. Hasan'ın ona Halifeliği teslim etmesi ve Vakkas oğlu Sa'd gibi büyük bir zatın biat etmesi onun hükümetini meşru bir hale koymuştur. Sa'd-ı Vakkas'ın ona Ey hükümdar diye hitabetmesi de bunun böyle olduğunu gösterir.

İlk Müslümanlardan olan Eshab hususiyle Aşere-i Mübeşşere hükümdarlık ve saltanat davasından uzak idiler. Muaviye ise Eshab'dan olduğu halde bu dereceye ezici kuvveti ile gelmişti fakat zaman böyle icabediyordu. Halk evvelki gibi yalnız Halife'nin sözü ile idare edilemiyor icabına göre zor kullanmak lâzım geliyordu.

Hâsılı hükümdarlık ve saltanat devri gelmişti. O zaman ise bu işe Muaviye en lâayık bir kimse idi. Allah ondan hoşnut olsun.

Eğer Muaviye işin başına geçmese Amr-ı As Halifelik davasına kalkacak Emevîlerin büyükleri de ona karşı koyacak ve bu suretle yine kanlı döğüşler olacaktı.

Muaviye Hilâfeti Hz. Hasan'dan teslim aldıktan sonra bütün halk ona biat etmişken Hariciler tarafı baş kaldırdılar ve üzerlerine gönderilen Şam askerlerini perişan ettiler. Bunun üzerine Muaviye Kûfe büyüklerini toplayıp "Ya çıkıp bu asileri vurup dağıttınız, yahut ben sizi mahvederim" diyerek korkuttu. Kûfeliler "Ahmet için Mehmed'e çatılmaz"

diyemediler ve hemen çıkıp, Haricileri vurup dar-madağın ettiler. Bu suretle Hariciler galesi de ortadan kalktı, Muaviye'de makamında müstakil kaldı.

H U L Â S A

Cahiliyet zamanında Arap kabile ve aşiretleri kavm-i kabile üzerine toplanırlardı. Hz. Muham-med'in Peygamberlik nuru iç ve dış âlemi aydınlatınca herkesin kalbleri İslâm nuru ile doldu Cahiliye âdetleri unutuldu. Kavm-i Kabile birliği yerine İslâm kardeşliği geçti.

O zamar herkesin zikri fikri Allah'dı. Bütün Müslümanlar hep kardeşti. Şeriat karşısında hepsi müsavi idi. İslâmiyette güzel iş ve yüksek hizmetle aralarında bir üstünlük oluyordu. Tam fazilet ve adalet devri o zamandı.

Cihanı aydınlatan Peygamberlik güneşi baka âlemine gidince iç ve dış âlemi yavaş yavaş alaca karanlık olmağa başladı. Ancak Peygamber etendimizin zamanına yakın olduğu için Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in Halifelik zamanları ile Hz. Osman'ın ilk devirleri Hz. Peygamber zamanı gibi geçti.

Vakt-i Saadet denen o devirden uzaklaşınca karanlık arttı. âlemin tavrı değişti, halk içine ayrılık düştü. Şia taifesi meydana çıkınca bu ayrılık ihtilâlle neticelendi. Büyük fitne çıkınca da Hz. Osman'ın kanı Mushaf-ı Şerif üzerine döküldü.

Sonra Hz. Ali Halife olunca şafak vaktinin be-yazlığı gibi etrafa bir aydınlık verdi fakat fikir ayrılığı ortadan kalkmadığı için Şiilere karşı olan

Hariciler meydana çıkınca bu ayrılık bir misli arttı. Her ne kadar Hz. Ali Haricileri ezip darma-
dağın ettiyse de sonunda kendisi de bir Harici ta-
rafından şehit edildi.

Onun üzerine Kûfe'de Hz. Hasan'a biat olundu
ise de Şam'da da kavm-i kabile davası ile Muavi-
ye'ye biat edildi ve saltanat devri gelmiş olduğun-
dan devlet işlerinin yürütülmesi zorlu kuvvete ihti-
yaç gösterdi, bu yolda işi yürütmek ise Muaviye
için daha münasip görüldü.

Hz. Hasan Halifelikten çekilerek milletin işle-
rini Emevilerin başı ve Şam'la Mısır'ın Emiri olan
Muaviye'ye teslim etti.

Hâsılı Peygamber Halifeliği önce gayet sade
ve her türlü merasimden uzak bir şekilde halka
doğru yolu göstermek üzere bir ruhani reislik gibi
göründü. Sonra tavrını değiştirerek saltanat aba-
sına büründü.

İşte bu suretle Emeviye Devleti meydana geldi.
Şeriatın ahkâmı Halife'nin bir emri ile yapılagelir-
ken, ondan sonra kuvvetle ve saltanatla yapumağa
başlandı.

Asıl maksat şeriat ahkâmının yerine getiril-
mesi olduğundan o zaman bulunan Eshap Muaviye'ye
biat etti. Allah cümlesinden razı olsun.

EMEVİLER DEVRİ

BAŞLANGIÇ

Arap kabilelerinin en şerefli olan Kureyş Kabilesi içinde Abd-i Menaf oğullarının üstünlüğü Kureyş'in öteki kolları arasında kabul edildiği için Ab-i Menaf oğullarının reisliğine karşı gelmezlerdi.

Abd-i Menaf oğulları içinde de Abd-i Şems oğulları ile Haşim oğulları ötekilerden daha seçkin olup bütün Kureyş bu iki sülâlenin reisliğini kabul için hiç tereddüt etmezlerdi. Abd-i Şems oğullarının Haşim oğullarına göre nüfusu daha çok olup kuvvet ise çoklukta olduğundan İslâmdan evvel Abd-i Şems'in oğlu Benî Ümeyye'nin kuvveti ve nüfuzu daha çoktu.

Fakat Abdülmuttalib'in zemzem kuyusunu kazarak hacılara su temin etmesi ve iyi bir ahlâk ve fazilet sahibi olmasından dolayı şanı şöhreti büyüktü. Evlâdı da onun şerefine mirascı oldu.

Sonradan Vahiy ve Peygamberlik ve Melâikenin inmesi ve birçok fevkalâde hallerin zuhuru bütün halka dehşet ve hayret verdi. Cahiliye âdetleri şeriatle men edildiğinden terk ettiler. Müşrikler de bu büyük inkılâplar karşısında muvakkaten kavm-i kabile davasını unuttular. Sonra hicret başlayınca Benî Haşim'in çoğu Medine'ye gittiler. Mekke'de de meydana Emevilere kaldı.

İslâm zaferinin başlangıcı olan Bedir günü de Abd-i Şems oğullarının Rebîa, Utbe, Ukbe gibi büyükleri ölünce Mekke reisleri Abd-i Şems sülâlesinden ve Ümeyye oğlundan Ebû Süfyan'a kaldı. Ebû Süfyan Kureys'in reisi oldu.

Mekke'nin fethinde Ebû Süfyan ve oğulları Müslüman oldular ve Müslümanlar arasında da hürmet ve itibar buldular. Fakat tabiatı ile ilk Muhacirler derecesine yükselemediler.

Ümeyye oğullarının büyükleri bu halden toşnut olmayarak Hz. Ebû Bekir'e şikâyet ettiler o da onları mürtedlerle muharebede kullandı ve bu hal bir derece kendilerine şeref verdi.

Sonra Hz. Ömer onları Şam diyarına attı ve Ebû Süfyan'ın büyük oğlu Yezidi Şam sancağına Emir yaptı. Yezid ölünce de yerine kardeşi Muaviye'yi getirdi.

Hız. Osman Halife olunca Suriye sancaklarını birer birer Muaviye'nin emrine bağladı ve onun şan ve itibarını bu suretle büyüttü.

Muaviye bütün Suriye eyaleti ile ona bağı olan yerlerin umumi valisi olup günden güne kudreti serveti artmakta ve genişlemekte idi.

O zamanlarda Allah'dan korkan zahitler dünya adamlarından ayrılmakta, dünya'yı sevenler ise Emevilere kapılmakta idi. Haşim oğullarının Hz. Peygamber'in işleriyle ve emirleriyle meşgul olup da dünya'yı arkalarına attıkları, Rasûl'ü ile Allah'a yaklaşmayı dünya'ya karşı tuttıkları günlerde Mekke'de Ümeyye oğullarının reis oldukları zamanlar daha halkın zihinlerinden çıkmamış olduğundan, İs-

lâm olduktan sonra da elde ettikleri reisliği Mekke'nin fethinden evvelki reisliğine bağlamış olduklarından yine kavm-i kabile davası ve sevdası meydana geldi.

Hız. Ali Halife olunca Muaviye biatten çekinecek pervasızca karşı koydu. Her kadar Hız. Ali'nin dince olan fazileti biliniyorsa da Halifelik makamında olduğu için askeri de daha çoksa da Rebîa ve Yemen kabileleri ile öteki kabilelerden toplanmış idi. Muaviye'nin başındaki topluluk ise Şam alımalı beri Kureys'den hudutlara ve su başlarına yerleşmiş olan Şam askeri idi ki Mudar oğullarının toplandığı bir kuvvet olduğu için Muaviye'nin askeri daha derli toplu ve kavmi kabile davasından da daha kuvvetli idi.

Muaviye Sıffiyın muharebelerinde harbi kazanamadı ise de kendisine uygun bir mütareke ile işin içinden sıyrılıp çıktı ve Amr-ı As vasıtası ile Mısır'ı ele geçirdi.

Haricilerin zuhuru ise Hız. Ali'nin kolunu kanadını kırdı.

Hız. Ali'nin vefatında oğlu Hız. Hasan'a biat olundu ise de o zaman halk Peygamber'i ve onun mucizelerini unutmuş ve umurun fikirleri yine kavmi kabile hislerine dönmüştü.

İşte bunun üzerine yedinci cüzde geçtiği gibi Muaviye Şam askeri ile korkusuzca Kûfe üzerine yürüdü. Hız. Hasan da Irak ordusu ile onu karşıladı, fakat Iraklılar içinde ayrılıklar belirdiği için beyhude kan dökmekten çekindi ve hükümeti Muaviye'ye terketti.

Muaviye'nin isyanla başlayan hükümeti işte bu suretle meşru bir yola girdi. Ümeyye oğulları öteki Arap kabilelerine galip geldiler. Muaviye onların büyüğü olduğundan kendisine karşı duracak ve ona güçlük verecek kimse bulunmadığından hükümet reisliğinde istiklâl sahibi oldu, zamanı saltanat devri olduğu için âlem başka bir âlem oldu.

Şu hale göre Muaviye İslâm sultanlarının birincisi demek olur, ancak onun zamanı Hulafa-i Raşidin zamanlarına benziyordu. Çünkü onun zamanında birçok Eshab ile Tabiinin büyükleri daha yaşıyorlardı. Kendisi de Eshab'dan ve Peygamber efendimizin iltifatların kazanan Kureyşin büyüklerinden biri idi. Bu yüksek makama kavm-i kabile asaleti ile yükselmiş ise de, onun ezici kuvvati sayesinde, halkın Peygamber'in Halifesi üstündeki işlerini görmek mümkün olmuş ve Halifelik bir saltanat elbisesine bürünmüş olduğuna göre ona Rasûlullah'ın Halifesi ve ondan sonra gelenlere de Hulâfa yani Halifeler denilmiştir.

Şia gürûhu Hz. Hasan'ın Hilâfeti bırakmasından dolayı ona gücendiler ve Halifelik hakkının ehl-i beyte ait olduğunu aralarında gizlice şöyleşirlerdi ve halkı Hz. Hüseyne biat için çağırıp Hz. Hüseyin bunu istemeyerek işi Muaviye'nin ölümüne bırakmayı uygun görünce onlar da Muhammed İbn-i Hanife'ye baş vurmak ve mümkün olursa meydana çıkarak Halifeliği istemek için gizlice ona biat etmişler. Bunun üzerine İbn-i Hanife de gizlice her şehirde bir memur bulundurmuş. idi. Muaviye ise Şia gürûhundan baş kaldıranların cezasını vermekten geri kalmıyordu. Nitekim aşağıda geleceği gi-

bi halk arasında çok itibarlı olan Adiy'nin oğlu Ha-
cer ile arkadaşları hakkında çok şiddet göstermiş-
tir. Bununla beraber ehl-i beyte ait davalarda müsa-
maha ile iş görürdü. Ne deve kalksın, ne çan çalın-
sın, tarzında iş görürdü.

Emeviye Devleti tarihini tafsilâtı ile yazmak
emeline değilim fakat o zaman Eshab'ın yaşayan-
ları mevcut olup onlar ise Peygamberlik nuru ile
nurlanmış olan ve saadet zamanından kalmış olan
doğru yolu gösteren birer yıldız oldukları için kı-
saca onların terceme-i hallerini bildirmek ve bu sı-
rada Emeviye Devletinin umumi olarak siyasi iş-
lerine dair kısa malûmat vermek niyetindeyim.

MUAVİYE'NİN HİLÂFET DEVRİ

Hicretin kırbirinci senesinde Muaviye Hilâfet
makamına geçti. Vezirlerinin en büyüğü büyük da-
hilerden Mısır valisi Amr-ı As idi. Muaviye onu seç-
kin bir mevkide tutar ve ondan çekinirdi.

Çünkü Muaviye ilerisini düşünen bir zat olup
daima ihtiyatlı bulunur kendisine karşı koyabilecek
ve aleyhinde söz söyleyebilecek adamları idare ile
kullanır ve halk arasında bir anlaşmazlık çıkmasın-
dan pek çok çekinirdi.

Bundan dolayı dört dahiden biri olan Şu'benin
oğlu Mugire'yi Kûfe valisi tayin etti ve Hz. Ömer'in
tayin ettiği meşhur Kadi Şureyh'i de Kûfe Kadılı-
ğında bıraktı.

Bu suretle Muaviye'nin emirleri her tarafta yü-
rümeye başladı, fakat dört büyük dahiden biri ve

Faris eyaletinin Emîri olan Ebîh'in oğlu Ziyad henüz biat etmemiş olduğundan Muaviye şark tarafından telâş ve endişe içinde idi.

Ziyad'ın evlâdı ise Basra'da bulunduğundan onları sıkıştırarak kendisine itaate zorlamak için emniyetli adamlarından Ertat'ın oğlu Büsrü Basra'ya gönderdi. O da Basra'ya gidip Minberde Hz. Ali'ye sövdü ve "Allah için beni doğru bilen doğrulasın yalancı bilen de yalanlasın" deyince Eshab'dan ve Basra büyüklerinden Ebû Bekre "Yemin ederim ki biz seni yalancı biliyoruz" demesi ile Bisir onu öldürmek istemiş fakat bazıları onu koruduğu için Muaviye de Bisri Şam'a çağırmıştır.

Sonra Muaviye Umeyye oğullarının büyüklerinden Amir'in oğlu Abdullah'ı Basra valisi tayin edip, Horasan ve Sicistanı da Basra eyaletine kattı.

Hicret'in kırkikinci senesinde Hakem'in oğlu Mervan'ı Medine, Hişamzade As'ın oğlu Halid'i Mekk'e Emîri ve kardeşi Ebû Süfyan'ın oğlu Utbe'yi Hac Emîri tayin etti.

O esnada Şia gürûhu perde arkasına saklanmış fırsat beklerlerken Hariciler taraf taraf hareket ve çıkış yapıyorlarsa da Emeviye Devletinin kuvveti onları dağıtmağa kâfi idi.

Hatta Amir'in oğlu Abdullah Basra valisi olduğu sırada Hariciler meydana çıkmışsa da muharebe sonunda mağlûp olarak Amir'in oğlundan aman dilediler, o da eman verdi. Fakat Haricileri böyle müdara ile kullanması Şamca beğenilmedi. Sonra Kûfe'de Hariciler yine meydana çıkıp hatta reisleri olan Müstevrid, Mü'minlerin Emîri ünvanını

aldı. Fakat Kûfe valisi Mugire onu öldürdü, Mugire'nin bu hizmeti Muaviyece beyenildi.

Amir'in oğlu kudretli, aynı zamanda insaniyetli bir zat ise de o vaktin mizacına göre lüzumundan fazla yumuşak olup Haricileri bile güzelliikle idare etmek isterdi. Basra'nın sefih düşkünleri ise yüz bulmuş ve memlekette inzibattan eser kalmamış olduğundan kırkdört senesinde Amir oğlu azledilip yerine Abdullah Ezdi'nin oğlu Haris Basra valisi oldu.

BAZI FETİHLER

Cemel ve Sıffiyn vak'alarında İslâmın pek çok kahramanları ölüp gitmiş ise de İslâm milletin gençlik zamanı olduğundan halk arasına düşmüş olan fikir ayrılığı ortadan kalkınca yine cihada başlandı.

Şam tarafında da İslâm askerleri Rum memleketlerine gaza etmekte iken öbür taraftan da Dağıstan'a ve Sint ülkesine sefer etmekte idiler.

Mısır valisi Amr-ı As'ın teyzezadesi Nafi'in oğlu Ukbey'i kırkbir senesinde bir fırka askerle Afrika üzerine göndermişti. Ukbe Afrika kitasının içlerine doğru girip çarpışarak Gaddamis, Veddami gibi nice memleketleri fethetmiş sonra da Keyruvan şehrini almıştır.

Kırküş senesinde Ertat'ın oğlu Büsr Kostantiniye'ye kadar gelmiş ve kırkdört senesinde Kabil ve Hindistan diyarında daha birçok şehirler fethedilmiştir.

TANINMIŞ BÜYÜK ADAMLARIN VEFATI

Meşhur şair Rebia'nın oğlu Lebid ki muallıakası ve diğer şiirleri şairler arasında bilinir. Vakt-i Saadette Peygamber'in huzuruna gelip İslâm ile müşerref olduktan sonra şiir söylemekten vaz geçmişti. Hz. Ömer bir gün "Ey Lebid bize şiirlerinden birşeyler oku" deyince "Bakare ve Âl-i İmran sûrelerini işittikten sonra şiir okumaktan vaz geçtim" diye cevap vermişti. Hicret'in kırkbirinci senesinde yaşı yüzelliyi geçtiği halde Kûfe'de vefat etmiştir. Yine o sene Mü'minlerin anası Hz. Ömer'in kızı Hafsa vefat etmiştir. Kırkiki senesinde de Talha'nın oğlu Osman, Ümeyye'nin oğlu Saffan, Ensar'dan Neyyar'ın oğlu Hani vefat etmişlerdir.

Talha'nın oğlu Osman, Kureys'in büyüklerinden ve Abd-üd-dar oğullarından olup Velid'in oğlu Halid ve As'ın oğlu Amr ile beraber Medine'ye gelerek Müslüman olmuşlardı ve Mekke'nin fethedildiği zaman Rasûl-i Ekrem Kâbe anahtarını bu Talha'nın oğlu Osman'la Amcasının oğlu Şeybe'ye teslim etmişti.

Ümeyye'nin oğlu Safvan da Kureys'in büyüklerinden olup Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştu.

Neyyar'ın oğlu Ebû Bürde Hani Bedir'de ve Akabe biatında bulunanlardan olup Ensardandır ve Azib'in oğlu Berra'nın dayısıdır.

Ensar'ın oniki seçkininden biri olup Uhud'de şehit olan Malik'in oğlu Rafi'in oğlu Rifaa ki Bedir'de bulunanlardan ve Akabe'de imân eden Ensar'dan olup Cemel ve Sıffiyn vak'alarında da Hz.

Ali tarafında olup ona yardım etmişti. O da Muaviye'nin ilk günlerinde vefat edenlerdendir.

Hicret'in kırküçüncü senesinde de Bedir'de bulunanlardan ve Ensar'ın büyüklerinden Mesleine'nin oğlu Muhammed ve Yahudi âlimlerinden olup Rasûl-i Ekrem'in hicretinde İslâm olan Selâm'ın oğlu Abdullah Medine'de vefat etmişlerdir. İkisine âit bilgiler yukarıda geçmiştir. Allah onların hepsinden hoşnut olsun.

Arab'ın dahilerinden ve kahramanlarından Mısır valisi olan Amr-ı As da bu kırküç senesinde Ramazan Bayramı gecesini ölmüştür. Ölümü sırasında ağlayınca oğlu Abdullah "Niçin ağlıyorsun ölümden mi korkuyorsun" deyince "Hayır ölümden korkmam fakat sonrasından korkuyorum. Çünkü ben üç devir geçirdim, evvelâ kâfirdim ve herkesden çok Rasûlullah'ın aleyhinde bulundum. O vakit öleydim bana cehennem vacip olurdu. Sonra Rasûl-i Ekrem'den utanan bendim. O vakit öleydim halk beni tebrik ederdi ve Müslüman olarak iyilik üzerinde olduğu halde gitti derlerdi ve benim için o zaman cennet umulurdu. Sonra saltanat elbisesi giydim, şimdi ne haldeyim bilmiyorum. Ölümümde bana ağlamayınız. Arkamdan ölüye ağlayanlar gelmesin. - Bu adet hala Mısırda vardır - Mezarımın üzerine taş ve ağaç koymayınız. Beni toprak ile örttükten sonra bir kurban kesip etleri parçalanıncaya kadar yanımda durunuz ta ki sizinle beraber olduğumu bileyim ve Rabbimin Meleklerinin emirleri nedir anlıyayım" dedi ve tövbe ve istiğfar ederek irtihal etti. Allah ondan hoşnud olsun.

Mısır'ın fatihi olup Hz. Ömer zamanında dört sene ve Hz. Osman zamanında dört seneder, iki ay eksik ve Muaviye'nin devrinde de iki seneden bir ay eksik Mısır valiliğinde bulundu.

Vefatında oğlu Abdullah, Mısır valisi olduysa da iki sene sonra Muaviye onu azlederek Eshar'dan ve Hz. Osman'ın valilerinden Hadiç'in oğlu Muaviye'yi tayin etmiştir.

ZİYAD'IN AHVALI

Meşhur Ziyad İbn-i Ebîh ki Peygamber'in hicret'i senesi Ebû Süfyan'ın sulbünden doğmuştu Fakat veled-i zîna olduğundan onun adını alamayıp Ziyad İbn-i Ebîh yani babasının oğlu diye tanınmıştı. Önde gelen zekâlardan ve çok kuvvetli hatiplerderdi. Basra valisi Ebû Musa el-Eş'ari'nın kâtipliğinde bulunmuş ve Hz. Ömer zamanında Basra'da bazı işlerde bulunmuştu.

Hız. Ali Cemel vak'asından sonra Ziyad'ı Basra'da mal memuru tayin etti. Sonrada Faris ülkesine vali yaptı. Kendisi çok tedbirli ve kudretli bir adam olduğundur Faris iklimini çok iyi bir inzibat altına almış, sonradan Muaviye kendi soyuna kattığı için kendisine Ebû Süfyan'ın oğlu Ziyad denilmiştir.

Irak taraflarında yapılan bazı fetihleri Halife'ye arz için müjdeci olarak Medine'ye geldiği zaman Muhacir ve Ensar'dan büyüklerin de bulunduğu Hz. Ömer'in meclisine girince o fetihleri güzel bir lisan ile ve edebî bir dil ile o kadar iyi bir şekilde söylemişti ki orada bulunanlar hayret içinde kalmış-

tı. Amr-ı As "Bu yiğit Kureysî olsaydı elindeki deynekle Arab'ı istediği yere sevkederdi" deyince Hz. Ali'nin yanında oturan Ebû Süfyan ona "Allah'a yemin ederim ki ben bunu ana rahmine koyanı biliyorum" demiş Hz. Ali de "Kimdir" deyince "benim" demesi üzerine "Ey Ebû Süfyan sus, Ömer bunu işitirse seni hiç boş bırakmaz" demişdi. Bu vak'ayı Muaviye işitmişti. Sonradan Hz. Ali Ziyad'ı Faris Emîri tayin ettiği zaman Muaviye Ziyad'a mektup yazıp bunu anlattı ve Ziyad'ı kendi tarafına çevirmeğe teşebbüs etti, eğer kabul etmezse hakkında iyi olmayacağını da ilâve etti.

Ziyad ise bunu herkese açıkladı ve Muaviye'nin herkes önünde aleyhinde bulundu. O mektubu da Hz. Ali'ye gönderdi. Hz. Ali verdiği cevapta "Ben seni bu vilâyete tayin ettim ve sen bence bu işin ehlisin, fakat Ömer zamanında Ebû Süfyan'ın ağzından çıkıvermiş olan bir söz ile sen onun nesebine ve mirasına konamazsın. Muaviye ise şeytan gibi insanın önünden arkasından, sağından solundan gelir. Ondan sakınmanı tavsiye ederim" demişti.

Fakat bu hadise Ziyad'ın kalbinde yer etmişti. Çünkü Ebû Süfyan gibi Kureys'in reisi olan bir adamın nesebine karışmak kendisince büyük bir servet ve iyi bir öğrenme sermayesi idi.

Hz. Hasan'ın Halifelikten istifası üzerine şark ve garb halkı Muaviye'ye biat eyleyince Ziyad biat etmek istemeyerek bir kaleye saklanmıştı. Muaviye bunu işitince telâşlandı.

Hicret'in kırkikinci senesinde Şu'benin oğlu Mugire Kûfe valisi idi. Hz. Muaviye ile görüşür-

ken “Bu gece Ziyad’ın Faris eyaletinde kaldığını düşündüm. Gözüme uyku girmedii” deyince Mugire “Ondan endişe edecek ne var” demesi ile “Ziyad Arab’ın bir dahiyesidir, Faris’in hazinesi de elindedir. Korkarım ki ehl-i beytten birine biat eder de muharebeye başlar” demesi üzerine “izin verirsiniz ben Ziyad’ı buraya getiririm” dedi. O da memnun kalarak uygun buldu. Mugire’nin Ziyad ile arası çok iyi olduğundan ona teminat vermiş, Muaviye de Ziyad’a bir amanname göndermiş olduğundan Ziyad hemen Muaviye’nin yanına geldi, görüştüler, barıştılar.

Ziyad’ın arzusu Ebû Süfyan’ın soyuna geçmekti. Muaviye ise daha evvel bunu ona teklif etmişti. Ziyad bu sırada yolunu bularak kendisinin Ebû Süfyan’ın oğlu olduğunu halk arasına yaydı. Muaviye de onu hoş gördü, bu hususta aralarında anlaştılar.

Bunun üzerine Hicret’in kırkdördüncü senesinde bir büyük mecliste şahit dinlenerek Ebû Süfyan’ın Semiyye adındaki fahişe ile zina ettiği ve Ziyad’ın ondan doğduğu isbat olundu. Muaviye onu nesebine katınca baba bir kardeşliği kabul etti. Bu ise şeriate uygun değildi. Çünkü Rasûl-i Ekrem, evlâdı meşru bir buluşmaya bağlamıştı. Zina edenin de taşlanması emretmişti. Bundan dolayı Babasının oğlu yerine Ebû Süfyan’ın oğlu sözünü ümmetin büyüklerine kabul ettirmek zordu.

Ziyad şöyle bir tedbir düşündü. Ebû Süfyan’ın oğlu Ziyad’dan Mü’minlerin anası Aişe’ye başlıklı bir mektup yazdı. Maksudı bu başlıkla bir cevap elde ederse onu kendisince bir senet olarak kullanmak istiyordu. Dediği gibi Hz. Aişe’den de öyle bir

cevap gelse kendisi için kuvvetli bir senet olacaktı. Fakat Hz. Aîşe yazdığı cevabın başlığında “Ümmül Mü'minin Aîşe'den babasının oğlu Ziyad'a” diye yazması ile Ziyad'ın kuruntusu boşa çıktı.

Bu mesele Müslümanlara ağır geldi. Hususiy-le Ümeyye oğulları kendi soylarına piç karıştırılmış olduğundan çok üzüldüler ve çok dedikodu yaptılar. Hatta Mervan'ın kardeşi Hakem'in oğlu Abdurrahman; “Ey Muaviye, babanın zina ettiğine nasıl razı oluyorsun” diyerek Muaviye'nin aleyhinde bulunmuştu.

Muaviye tarafırı tutanlar “Cahiliyet zamanında türlü türlü nikâhlar vardı. Sonra İslâm şeriatı onları men etti. O zaman cahiliye adeti üzere Ebû Süfyan'dan olduğu için onun soyuna alındı” diye tevîl yollu bir söz söyledilerse de öbür taraftan da “Cahiliyet zamanında belli bir nikâh vardı, nikâhsız olan çocuklar piç sayılarak soyları kabul edilmezdi. Bundan dolayı şimdiye kadar hiç benzeri geçmeyen Ziyad'ın nesebinin kabul olunması Muaviye'nin afvolunmaz bir hatasıdır” diye itiraz olundu. Hakikatte de cahiliyet zamanı türlü türlü kötü hal-ler vardı. Fakat o zamanda da bilinen bir nikâh vardı, o nikâh yapılmadan kadına yaklaşmak zina sayılırdı. İşte Ziyad da o zaman zinadan hasıl olmuş olduğundan Muaviye'nin nesebine katması meşru değildi.

Hicret'in kırkbeşinci senesinde Muaviye Ziyad'ı Basra, Horasan ve Sicistan valisi yaptı. Sonra Bah-reyn ve Umman'ı da ona kattı. Ziyad o senenin Re-biüllâhırında Basra'ya gitti. O sırada Basra'da ah-lâksızlık yayılmıştı. Ziyad minbere çıktı, çok fasih

ve belîğ bir hutbe okundu. Fisku fücurun aleyhinde bulunarak halkı ondan sakındırdı ve düzeltneleri için ahaliye belli bir zaman için mühlet verdi. Sonra yatsı namazını geççe kıldırdı. Bakara sûresini yahut öteki sûrelerden uzun süren âyetleri okuyarak halkı geciktirir sonra Basra'nın en uzak yerine gidilebilecek kadar bir zaman verir ve ondan sonra da zabtiye müdürünü sokaklara çıkarır o da her kimi sokakta bulursa öldürürdü Bu türlü örfi icraatla Basra şehrini tamamiyle elinin altına aldı.

Önce Muaviye'nin saltanatını kuvvetlendiren ve artıran, zan ve şüphe üzerine ceza veren Ziyad'dır.

Halk ondan o kadar korktu ki sokakda bir adamın bir şeyi yere düşse, sahibi gelip de alıncaya kadar kimse el sürmez ve kimse kapusunu kilitlemezdi. Ziyad onbin zabtiye askeri vazifelerindirdi. Böylece Basra şehrinde emniyeti koruduğu gibi Basra dışındaki umumi yolları da emniyet içine aldı. Hasılı Hz. Ömer zamanında olduğu gibi Basra'nın içinde ve dışında tam bir emniyet vardı. Fakat Hz. Ömer zamanındaki emniyet Allah korkusundandı. Bu sefer ki emniyet ise Ziyad'ın korkusu ile temin edilmişti.

Ziyad bu suretle siyasi hareketlerine iyice sarılmakla beraber Eshab'dan Hasin-ı Huzay'ın oğlu Ümran, Malik'in oğlu Enes, Sümren'in oğlu Abdurrahman, Cendep'in oğlu Sümre gibi nice tanınmış ve muhterem zatları iş başına getirerek onların yardımından faydalanırdı.

İbn-i Amir'in yumuşak huyluluğundan ve müsaahasından faydalanarak onun verdiği eman sa-

yesinde rahata kavuşan Hariciler bu sefer yine baş kaldırdılar. Fakat Ziyad onlara eman vermeyip reislerini öldürdü, kendilerini de darına dağın etti.

TANINMIŞ BÜYÜKLERİN VEFATI

Hicret'in kırkdördüncü senesi Mü'minlerin analarından Ümm ü Habibe hazretleri vefat ettiler.

Ümm ü Habibe, Ebû Süfyan'ın kızı ve Muaviye'nin hemşiresidir. En evvel imân edenlerdendir. Zevci ile beraber Habeş'e hicret etmişti. Kocasını orada vefat etti, o zaman babası Mekke'de Kureys'in reisi olduğu halde oraya gitmek istemeyip gurbet diyarında dul ve kimsesiz olduğu halde Müslümanlığı bırakmadı. Bu hali dikkat nazarı ve şefkati çektiği için Rasûl-i Ekrem onu teselli etmek için onu almak istemiş ve işi Habeş Hükümdarı Necaşi'ye bildirmiş o da Habeşistan'da Hz. Peygamber'e onu nikâhlayıp Medine-i Münevvere'ye göndermişti.

Muaviye kız kardeşi Mü'minlerin analarından olduğu için övünürdü. Fakat Ümm ü Habibe kardeşinin Emir'ül Mü'min ünvanını alması ile öğünmezdi.

Hız. Ebû Bekir ve Osman'ın zamanlarında Kur'an-ı Kerim'i toplayan Ensar'dan Sabit'in oğlu Zeyd (R.A.) hicret'in kırkbeşinci senesinin içinde hayat dersini bitirdi.

Hız. Osman zamanında Beyt ül mal memuru olmuş ve Hız. Osman şehit edildikten sonra tıfatsız kalıp bir köşeye çekilmişti. Fakat Hız. Ali'nin ilminden fazlından bahsederdi. Kuvvetli âlim ve fazıl seç-

kin Eshabtandı. Vefat ettiği zaman Ebû Hureyre "bugün bu ümmetin allâmesi vefat etti, inşaallah Cenab'ı Hak Abbas'ın oğlunu ona halef yapar dedi" dediği gibi Hz. Abbas'ın oğlu Abdullah onun yerine geçti ve Kur'an-ı Kerim'in tefsirine bir kapı açtı.

Şecere-i Rıdvan altında biat eden Eshab'dan Dahhak'ın oğlu Sabit de hicret'in kırkbeşinci sene-sinde irtihal etmişti.

Yine o sene Bedir gazasında bulunanlardan ve Ensar'dan Adiy'nin oğlu Âsım da yüzyirmi yaşını geçmiş olduğu halde vefat etti. Yine Bedir'de bulunan ve Akabe'de biat eden Ensar'dan Selâmenin oğlu Mesleme yetmiş yaşında olduğu halde vefat etti. Allah cümlesinden hoşnut olsun.

Hız. Halid İbn-i Velid'in oğlu Abdurrahman, Rum diyarına gazalar ederek zaferler kazanmış, gerek babasının Şam'daki şöhretinden gerek kendisinin kazandığı zaferlerden dolayı Şam ahali-si kendisine çok sevgi gösterdiklerinden dolayı Muaviye kendisinden çekinmeye başlamıştı. Kırkaltıncı sene içinde Rum diyarından Humus'a dönüşünde zehirlenerek öldüğü için Muaviye'den şüphelenenler olmuştur.

KOSTANTİNİYE SEFERİ

İslâm askerleri, yazın Rum diyarına gaza eder ve yıldırım gibi uğradıkları yerleri vurup geçerler, kış başlayınca dönüp gelirlerdi. Birkaç seneden beri gittikleri yerlerde kışlamağa ve ara sıra deniz-den de muharebe etmeğe başladılar. Hicret'in kırk-

dokuzuncu senesinde Muaviye Avf'ın oğlu Süfyan'ı bir büyük ordu ile Rum diyarına gönderdi. Oğlu Yezid'in de beraber gitmesini emretti. Bundan maksadı oğluna şan, şöhret kazandırmaktı. Yezid ise rahatlığa ve bolluğa alışmış olduğundan böyle sıkıntılı işlerde bulunmak istemediğinden ağır davranarak geri kaldı. Muaviye hemen orduya yetişmesi için Yezide bir tehdidname gönderdi. O da çaresiz kalarak bir fırka askerle orduya ulaştı. Bu askerinin içinde Hz. Abbas'ın oğlu, Hz. Ömer'in oğlu, Hz. Zübeyir'in oğlu ve Ensar'dan Ebû Eyyûp Halit (R.A.) ile Arab'ın meşhur kahramanlarından Zürene'nin oğlu Abdülaziz de vardı.

İslâm askerleri ilerleyip Konstantaniye'ye geldiler ve Rumlarla defalarca şiddetli muharebeler yaptılar. Nihayet bir gün Abdülaziz, şiddetli bir hücumla karşısına gelen Rumları öldürerek içlerine daldı. Rumlar da her taraftan hücum ederek onu şehit ettiler.

Ebû Eyyûb'ül Ensari Hazretleri de o sırada vefat etti ve şehrin kalesine yakın bir yerde defnedildi. Ondan sonra İslâm askerleri de Yezidle beraber Şam'a döndüler.

İslâm askerleri ondan sonra da Muharebeler yapmışlardır, hatta hicret'in elliüçüncü senesinde Rodos adasını fethetmişler, ellidörtte de diğer bazı adaları almışlardır.

MERVAN'IN AZLI

Ümeyye oğullarının büyüklerinden olup çoktan beri Medine valiliğinde bulunan Hakem'in oğlu Mer-

van'a Muaviye'nin bazı hallerinden dolayı canı sıkılması ile kırkdokuz senesinde onu azlederek yerine Asi'nin oğlu Said'i tayin etti.

Bu Said de Ümeyye oğullarının büyüklerinden ve Eshab'ın küçüklerinden, cömert ve hatib, güzel söz söyleyen biri olup Hz. Osman zamanında Kûfe valisi iken Taberistan ve Cürcan'ı fethetmişti. Hz. Osman şehit edilince bir köşeye çekilmeyi uygun buldu. Cemel ve Sıffiyın vak'alarına da karışmadı. Muaviye hükümdarlıkta başlı başına kaldıktan sonra gidip onunla görüştü. Muaviye ona sitem ettiyse de Said özür diledi o da onun özrünü kabul etti. Bu sefer de onu Mervan'ın yerine Medine valisi tayin etti.

Hz. ALİ'NİN OĞLU Hz. HASAN'IN VEFATI

Hz. Hasan kadınların seyyidesi Hz. Fatıma'nın ilk oğludur. Rasûl-i Ekremi'n torunudur ve ona Hz. Hasan kadar benzeyen kimse yoktur. Çok halım ve mürüvvetli idi. Harb ve darbı sevmezdi. Çok sofu ve zahitti. Çok büyük olan takvası ona Halifeliği ve dünyayı bıraktırdı. Seçildikten altı ay sonra istifa ederek bir köşeye çekilmişti. Hicret'in kırkdokuzuncu senesinde beka alemine göçmüştür. Onbeş erkek ve sekiz kız evlâdı kaldı.

Zehirlenerek öldüğü ve onu zehirleyenin kendisinin zevcesi ve Kays'ın oğlu Eş'as'ın kızı Cade olduğu herkesce bilinir. Kadın boşanmaya alışık olup hatta babası Kûfe'de iken "Hasan'a vermeyiniz çünkü boşar" deyince Kûfeliler "Biz ona istediği

kızı veririz, ister tutsun, ister boşasın” dediler. Aldığı kadınlar ona can-ı gönülden aşık olurdu. Fakat Cade her nedense ona kırılarak canına kıymıştır. Hastalığı sırasında dedesinin yanında gömülmesi için Hz. Aişe’den izin almıştı. Ölmeden evvel kardeşi Hz. Hüseyin’i çağırdı. “Halifelik önce babamıza verilmek istenmişken sonra Hz. Ebû Bekir’e ondan sonra da Hz. Ömer’e geçti. Sonra danışma meclisinde onun Halife olması herkesce tabii görülürken iş Osman’a döndü. Osman şehit olunca babamız Halife olduysa da karşısına dikilen muhaliflere kılıç çekip bu kadar çarpıştı ise de tam bir istiklâle kavuşamadı. Benim anladığıma göre biz Ehl-i Beyt için Allah-u Tealâ Peygamberlikle Halifeliği bizde bir arada bulundurmayacak. Fakat korkarım ki Kûfe’nin düşkünleri seni rahat bırakmayıp davaya kalkışacaklar. Ben evvelce Hz. Aişe’den izin almıştım. Öldüğüm zaman yine kendisine sor izin verirse Rasûl-i Ekrem’in yanında defnet, fakat fitne korkusu olursa Müslüman mezarlığına götürürsün” diye vasiyet etti. Vefat edince Hz. Hüseyin Hz. Aişe’den izin alarak onu Hücre-i Saadete gömmek için hazırlanırken Emirlikten azledildiği halde Medine’de bulunan Hakem’in oğlu Mervan bunu haber alınca Ümeyye oğul’arını başına toplayarak “Biz Hücre-i Saadete kimseyi gömdürmeyiz” diyerek karşı koymaları ile Hz. Hüseyin de Benî Haşim ile silâhlانarak karşı çıktı.

Ebû Hüreyre bunu duyunca “Hasan’ın dedesinin yanında gömülmesine engel olmak zulümdür. Büyük günahdır” dedi. Emevilere nasihat etti, fakat fayda vermediğini görünce fitne çıkmasına mani

olmak için hemen Hz. Hüseyin'in yanına gitti. "Kardeşin sana fitne korkusu olmazsa beni Hz. Peygamber'in yanına göm demişti. Bu görünen hal ise fitnedir" diyerek onu niyetinden vaz geçirdi. **Öunun** üzerine Hz. Hüseyin kardeşini Baki' mezarlığına defnetti. Hz. Hasan'ın cenazesine Ümeyye oğullarından yalnız Medine valisi olan Âsî'nin oğlu Said bulundu ve namazını o kıldırdı. Allah kendisinden hoşnut olsun.

MUGİRE İLE BAZI ZATLARIN VEFATLARI

Hicret'in ellinci senesinde Kûfe'de Veba çıkınca vali olan Şu'benin oğlu Mugire kaçmıştı. Taun geçince tekrar Kûfe'ye döndü. Allah'ın hikmeti o senenin Şaban'ı içinde yine vebadan vefat etti. Dört büyük dahiden biri idi. Ölümünde yetmiş yaşında idi. Şecere-i Rıdvan altında biat eden Eshabtandır.

Yine bu sene Hz. Peygamber'in zevcelerinden Huyey'in kızı Safiyye İran fatihlerinden Sakafi Ebû'l As'ın oğlu Osman ile Sümre'nin oğlu Abdurrahman ve Sıffiy'n'de iki hakemden biri olan ve utancından Mekke'ye giden Ebû Musa el-Eş'ari ve Hudeybiye seferinde bulunan Mekke'nin fethi gününü Cüheyne bayrağını taşıyan Halid'in oğlu Zeyd Bedir'de ve diğer muharebelerde bulunan Ömer-i Sülemi'nin oğlu Midlâc vefat etmişlerdir. Allah hepsinden hoşnut olsun.

Horasan Emîri Amr-ı Gifari'nin oğlu Hakem de bu ellinci hicret senesinde vefat etmiştir. Kendisi ölümünü istemişti.

Ziyad, kırkbeşinci sene Basra valisi olunca Ebû'l As'ın oğlu Osman'ın kardeşi Hakem'i Horasan kumandanı tayin etmek için çağırdığı zaman, davetçi yanlılıkla Amr-ı Gifari'nin oğlu Hakemi çağırmıştı. Hakem-i Gifari Ziyad'ın huzuruna gelince "Ben seni istemedim amma Allah seni istemiş" diyerek onu Horasan Emiri tayin etmişti. Hakem-i Gifari Horasan'a gitti. Taharistan'da muharebe etti. Pek çok ganimet malı aldı. Fakat elde edilen ganimetlerden paralar ve altınlar gaziler tarafından taksim edilmeyip hepsinin Şam hazinesine gönderilmesi için Muaviye tarafından Ziyad'a bir emirname gönderilmişti. Ziyad bu emri Hakem-i Gifariye gönderdiği talimatta şöylece yazdı: "Muaviye'nin bana gönderdiği emirde ganimet paralarının kendisi için ayrılması yazılı olduğundan paraları ve altınları gazilere taksim etme" diye bildirmişti. Buna cevaben Hakem de yazdığı mektubda "Emir'ül Mü'minin sana yazdığı emir bana geldi. Bence Allah'ın Kitabı Emir'ül Mü'minin mektubundan üstündür" diye bildirdi ve halka "hisselerinizi alınız" diyerek bütün ganimet mallarını taksim ettikten sonra "Ya Rabbi ben senin lütfuna mazhar olmayacaksam ruhumu al" diye dua etmiş ve duası kabul edilerek hemen vefat etmiştir.

BAZI TAYINLAR

Kûfe valisi Şu'benin oğlu Mugire hicret'in ellinci senesinde vefat edince Kûfe eyaleti Basra valisi olan Ziyad'a verildi ve bu iki büyük eyalet birleştirildi.

İran memleketleri iki kısma ayrılıp bir kısmı Basra'ya bir kısmı da Kûfe'ye bağlı olduğundan Ziyad bütün şark memleketlerinin hükümdarı oldu. Ziyad Eshab'dan Cendeb'in oğlu Sümre'yi vekil bırakarak Kûfe'ye gitti. Fakat İran'ı fethedenlerin oturduğu yer olan Kûfe ve Basra şehirleri öteden beri eyalet merkezleri olduğu için her hangisi merkez yapılırsa öteki kıskanacağından, Ziyad altı ay birinde ve altı ay da diğerinde kalmak suretiyle işi idare ederdi. Kendisi nerede bulunursa vekili olan Sümre de ötekinde bulunurdu. Sümre, Hariciler hakkında çok şiddetli davrandığı için Ziyad ondan emindi. Ziyad Kûfe'de iken Basra'da Hariciler baş kaldırdı ise de Sümre onları perişan etmiş ve o sırada Şia reislerinden bazıları da idam edilmiştir.

Muaviye, Ziyad dolayısı ile şark tarafından emniyet içinde olduğu gibi bu ellinci senede Mısır valisi olan Hadiç'in oğlu Muaviye'yi azlederek kendi yakın kumandanlarından ve Ensar'ın küçüklerinden Muhalled'in oğlu Mesleme'yi Mısır valisi tayin ettiği gibi Afrika valiliğini de ona bağlayarak garb tarafından da bu suretle kendini emniyet altına almıştır.

EMEVİLERİN BAZI ZULÜMLERİ

Hız. Ali'nin künyesi Eb'ül Hasendir. Fakat bir gün Rasûl-i Ekrem onu toz toprak içinde görünce Ebû Turab diye seslenmiş olduğundan Hız. Ali kendisine Ebû Turab denirse memnun olurdu.

Emevi valileri ise binberde Hız. Osman'a dua ettikten sonra Ebû Turab'a söverler ve Alëvilere Turabiler derlerdi. Şamlıların avam tabakası Ebû

Turab'ın kim olduğunu bilmezlerdi. Hatta bir gün Şamlılardan biri ötekine "Hatiplerin minberde sövdükleri Ebû Turab kimdir" diye sorunca öteki "Zanedersem o bir hayduttur" diye cevap verdiği söylenir.

Şu'benin oğlu Mugire Kûfe valisi olunca Emevilere hoş görünmek için Cuma günleri minberde Ebû Turab'a beddua ettikçe Hatem-i Tai'nin torunu ve Adi'r'in oğlu Hacer ve onunla beraber bir kalabalık bu sözü reddederlerdi. Mugire de onlara ses çıkarmazdı. Ziyad Kûfe valisi olup da minberde Hz. Osman'a dua ettikten sonra Ebû Turab'a sövünce eskiden yaptığı gibi Hacer kalkıp Hz. Ali'yi övmeye başlamıştı. Ziyad buna çok kızıp Hacerle onuç arkadaşını tutturarak zincire vurdurdu ve hepsini Şam'a gönderdi. İçlerinden altısına kendi aşiretleri yalvarıp şefaatt ettiklerinden salıverildi. Geri kalan yedisi ile Adi'nin oğlu Hacer idam edildiler. Hacer ise Milletçe çok büyük bir zat olduğundan dolayı birçok kimseler Muaviye'nin aleyhinde bulundular.

Hasan Basri'den rivayet olunur. Muaviye dört iş yapmıştır ki her biri başlıca bir felâkettir. Evvelâ Eshap ve fazilet sahipleri varken kimseye canı şmadan Halîfeliği kılıçla aldı. İkincisi oğlu Yezidi veliaht etti. Yezid ise şarap içer saz çalar ipekli elbiseler giyerdi. Üçüncüsü Ziyad'ı kendi soyuna kattı. Dördüncüsü Hadî'nin oğlu Hacer'i öldürdü demiştir.

MİNBER'İN NAKLİ MESELESİ

O zamanın ahvaline bakılacak olursa görülür ki Şam'da kurulan Emeviye devleti bir kartala benzer-

di. Başî Hicaz, kalbi Şam, olup kanadının birini Mısır'a birini de Irak'a uzatmış ayaklarını da Rum diyarına koymuştu. Yukarıda geçtiği gibi Mısır ve Irak vadileri birer hükümdar kuvvetinde idiler. Şam Hilâfet ve saltanatın merkezi olduğundan burada başka yerlerden daha çok kuvvet vardı. Ama baş tarafında o kadar kuvveti olmayıp En'evî'ye valileri Hicaz tarafına gittikleri zaman orada yüksekden atıp tutamazlardı. Çünkü Mekke'de Medine'de Eshab'ın büyüklerinden birçok kimseler vardı ve Kâbe herkesin tavaf ettiği ve ziyaret ettiği yer olduğundan Medine'de de Mescit-i Şerif ve Ravza-i Mutahhara bulunduğundan bütün ziyaretçilerin hürmet ve itibar gözleri oralarda idi.

Bundan dolayı Muaviye Hilâfet merkezi olan Şam'a şeref vermek ve herkesin kalbini oraya çevirmek için ellinci senenin içinde Rasûl-i Ekrem mes-cidinin minberi ile Hz. Peygamber'in müezzini olan Sa'd ül Karaz'ın elinde bulunan Peygamberlik asasının Şam camiine nakledilmelerini emretti.

Fakat tesadüfen o gün güneş tutuldu. Ortalığı karanlık kapladı. Halk bunu minberin nakli ile ilgili görerek feryad ettiler. Bir rivayete göre Hz. Cabirle Ebû Hureyre Muaviye'nin yanına gidip "Ey Emir ül Mü'minin Minber-i Şerifi yerinden oynatmak Hz. Peygamber'in asasını Şam'a nakletmek caiz olmaz" diye nasihat ettiler. Onun üzerine Muaviye pişman olduğunu söyleyerek özür diledi ve emrini geri aldı ve Minber-i Şerife de altı basamak daha ekledi.

İ L Â V E

Emevi Halifelerinden Mervan'ın oğlu Abdül Melik Halife olunca yine minberin Şam'a naklini emretmişti. Züveyb'in oğlu Kubeysa ona nasihat etti ve Muaviye'nin buna niyet etmişken emrini geri almış olduğunu hatırlattı. O da bundan vaz geçti. Oğlu Velid de Halife olup Hacca gidince yine bu işi tazeledi ise de Medine'de Tabiînin büyüğü olan Müseyyeb'in oğlu Said Hazretleri Abdülaziz'in oğlu Ömer Hazretlerine haber gönderip "arkadaşına söyle Mescit-i Şerife taarruz etmesin. Allah'ın gazabından korksun" dedi. O da Velid'e söyleyip onu bu niyetinden vaz geçirmiştir. Sonra Abdülmelik'in oğlu Süleyman Halife iken Hacca gidince Abdülaziz'in oğlu Ömer işi kendisine hikâye etti, o da "Emir ül Mü'minin Abdülmelik ve Velid haklarında böyle sözlerin söylenmesini istemem. Böyle şeyler bizim nemize lâzım. Biz dünyayı aldık, elimizdedir. Öyle Islâmın şearinden olup da halkın öteden beri ziyaret edegeldiği şeylere karışmak bize yakışır mı" demiştir.

FERAZDAK'IN KAÇMASI

Meşhur şair Ferazdak Muaviye'yi hicvetmiş olduğundan Ziyad onu Basra'da iken tutmak istemişse de Ferazdak bunu duyup Kûfe'ye gitmişti. Ziyad onu tutmak için Kûfe'deki Kaymakamına emirname göndermiş ise de Ferazdak onu işitip Hicaz'a gitmiş ve Umeyye oğullarının büyüklerinden Asi'nin oğlu Said'e sığınmıştı. O vaktin hükmüne göre Said de

onu himaye edince Ferazdak onun hakkında met-hiye söylemiştir ve Ziyad'ın vefatına kadar Irak tarafına gidemeyip kâh Mekke'de, kâh Meûine'de kalmıştır.

ZEYDİN OĞLU SAİD'İN VE DİĞERLERİNİN VEFATI

Hicret'in ellibirinci senesinde Aşere-i Mübeşşere-den Zeydin oğlu Said Hazretleri vefat etti. (R.A.) Kendisi Hz. Ömer'in eniştesi ve amcasının oğludur ve ondan evvel İslâm olanlardır. Vefatında Vakkas'ın oğlu Said kendisini yıkamış, namazını da Hz. Ömer'in oğlu kıldırmıştı. Mevsuken rivayet edildiği üzere Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyir, Sad İbn-i Ebi Vakkas, Abdurrahman İbn-i Avf ve Said İbn-i Zeyd muharebelerde Rasûl-ı Ekrem'in önünde ve namazda arkalarında bulunurlardı.

Yine ellibir senesinde Eshab'dan Abdullan'ı Bicili'nin oğlu Cerir ve Haris'in oğlu Ebû Bekre ve Ümm ül Mü'minin Meymune vefat etmişlerdir.

Elli ikinci senede Fukahadan ve Eshab'ın faziletli büyüklerinden ve duası makbul zevatten Husayn'in oğlu Ümran da Basra'da vefat etmiştir.

Elli üçüncü senede Hazm-i Ensari'nin oğlu Amr ve Şam kadısı olan Ubeyd-i Ensari'nin oğlu Fudale vefat etmişlerdir. Allah cümlesinden hoşnut olsun.

Fudale Uhudda bulunanlardandır. Muaviye Halife olunca onu Kadı tayin etti ve vefatında da Muaviye bizzat onun tabutunu taşıdı ve oğlu Abdullah'a "Gel bana yardım et bundan sonra böyle bir cenaze taşıyamayacaksın" dedi.

ZİYAD'IN VEFATI

Babasının oğlu Ziyad Muaviye'ye mektup yazarak "Ben Irak'ı sol elimle zabdettim, sağ elim boştur. Onunla da Hicazla meşgul olayım" diye ızzetmekle Muaviye Hicret'in elli üçüncü senesinde Hicaz'ı ona bağlayan fermanım kendisine gönderdi.

Hicaz halkı bunu haber alınca telâşa düştüler ve bir cemaat, Ömer'in oğlu Abdullah Hazretlerinin yanına gidip işi bildirince Hz. Ömer'in oğlu ellerini kaldırıp "Ya Rabbi bizi Ziyad'ın şerrinden koru" diye dua etmiş onlar da amin demişler, Allah'ı hikmeti ile Ziyad Kûfe'de iken elliüç yaşında olduğu halde vefat etti. Bazı şairler onun için mersiye yazdı Ferezdek ise hicviye söyledi.

TAYLOR

Muaviye Eshab'ın itirazlarından sakındığı gibi kendisinin akranı olan Ümeyye oğullarının büyüklerinden de çekinirdi.

Amcazadesi olan Hakem'in oğlu Mervan Muaviye Şam valisi iken Hz. Osman'ın sır kâtibi ve hususi müsteşarı idi. Asi'nin oğlu Said ki onu Hz. Osman yetiştirmiş, Kureyş'in büyükleri sırasına koymuştu. İkisi de hatırı sayılır Emeviyye valilerinden oldukları halde Medine'de oturuyorlardı. Mervan uzun müddet Medine valiliğinde bulunmuş iken Muaviye onu azlederek yerine Said'i tayin etmişti. Bu sefer de Said'i azlederek yerine Mervan'ı tayin etti. Maksudı ikisini birbirini aleyhine düşürüp de ikisini de halk nazarında küçük düşürmektir. Onlar ise

o devirde hüküm süren kavm-i kabile adetlerini bozmak istemeyip birbirlerine zarar vermediler.

Ziyad'ın vefatında oğlu Ubeydullah Şam'a geldi. Muaviye onu Horasan valisi tayin etti. Ubeydullah o zaman yirmibeş yaşında idi. Horasan'a gitti. Ceyhun nehrini geçip Buhara'da pek çok memleketler fethetti.

Pek çok ganimet malları aldı ve ellibeş senesinde Basra valisi oldu. O zaman Kays'ın oğlu Dahhak, Kûfe valiliğine tayin edildi.

BAZI VEFATLAR

Mekke'nin fethinde islâm olan Eshab'tan Yermun oğlu Said yüzyirmidört yaşında ve Abdüluzza'nın oğlu Huveytıp yüzyirmi yaşında ve Bedir'da bulunanlardan Ensar'dan Ebû Katade yetmiş dört yaşında iken hicret'in elli dördüncü senesinde vefat ettiler. Allah onlardan hoşnut olsun .

Yine bu sene Rasûl-i Ekrem'in azatlılarından Sevban vefat etti.

Rasûl-i Ekrem'in ahret oğlu Zeyd'in oğlu Üsâme ile Ensar'dan Enisin oğlu Abdullah da bu sene vefat etmişlerdir.

Ellibeş senesinde de Amr-ı Ensari'nin oğlu Ebûl Yüsür Ka'b vefat etmiştir.

SA'D'IN VEFATI

Aşere-i Mübeşşereden Ebi Vakkas'ın oğlu Sa'd (R.A.) bir rivayette hicret'in ellibeşinci senesinde vefat etmiştir.

Onyedî yaşında Müslüman olan önce Allah uğrunda kan döken ve ok atan odur. Bedir ve Uhud muharebeleri ile diğer muharebelerde de hep Rasûl-i Ekremle beraber bulunmuştur. İran ordularını bozan ve İran tahtının merkezi olan Medayin'i fetheden Kûfe şehrini kuran hep odur. Duası kabul olunanlardan idi. Her hususta duası ok gibi işlerdi. Herkes onun duasından korkardı. Hz. Ömer'in vefatında Şura meclisinde bulunanlardan biri idi. Hz. Osman katledildiği zaman uzlet köşesine çekilmişti. Oğlu Ömer ve kardeşinin oğlu Utbenin oğlu Haşim, Osman'dan sonra halkı kendisine biat etmek için davet ettilerse de o kabul etmemişti. Bundan dolayı Cemel ve Sıffiyn vak'alarında da bulunmadı. Muaviye Osman'ın kanını dava için meydana çıkınca onu kendi tarafına çekmek istedi. Said ise "Ben bir gün onunla beraber bulunmayı senin hayat ve memat müddetinden daha hayırlı olan Ali'ye katılmayıp tarafsızlığı seçmiş iken beni nasıl kendine davet ediyorsun hayret ediyorum" diyerek Muaviye'ye red cevabı vermişti. Sonra Hz. Hasan Halifeliği Muaviye'ye teslim edip de halk Muaviye'ye biat eyleyince Sa'd Hazretleri de topluluktan ayrılmadı. Lâkin yüzüne karşı Melik deyip, Halife yahut Emir'ül Mü'minin demedi. Kızı Ayşe'ye demiş ki "henüz Müslüman olmadan bir rüya görmüştüm. Bir karanlık içinde bulunuyordum, ansızın bir ay gördüm. Ona doğru ilerledim. Karşımda Harise'nin oğlu Zeyd ile Ebû Talib'in oğlu Ali'yi ve Hz. Ebû Bekir'i gördüm, Siz buraya ne vakit geldiniz diye sordum. Şimdi geldik dediler. Bu rüyayı gördükten sonra Rasûlullah'ın gizlice halkı dine davet ettiğini işittim. He-

men yanına gittim, imân ettim. İşte bu üçünden başka İslâm olmak hususunda beni kimse geçmemiştir”.

Sa'd Hazretleri Medine'ye yedi mil uzakta olan Akik denilen yerde vefat etti. Halk onu omuzlarında taşıyıp Medine'ye götürdüler. Mescid-i Şerif'e kondu, namazını Medine valisi olan Mervan kıldırdı. Vefatı sırasında softan yapılmış eski cühbesini istemiş “Beni bununla kefenleyiniz, çünkü ben Bedir muharebesinde müşriklerle karşılaştığım zaman bu cübbe sırtımda idi. Onu bugün için sakladım” demiş olduğundan kendisini o cübbe ile gömdüler. Aşere-i Mübeşşereden en son vefat eden odur.

Rasûl-i Ekrem'den rivâyet edilmiştir :

“Ebû Bekir Cennettedir, Ömer Cennettedir, Osman Cennettedir, Ali Cennettedir, Talha Cennettedir, Zübeyr Cennettedir, Avfın oğlu Abdurrahman Cennettedir, Ebî Vakkas'ın oğlu Sa'd Cennettedir, Zeyd'in oğlu Said Cennettedir, Cerrah'ın oğlu Ebû Ubeyde Cennettedir” buyurmuştur.

YEZİD'İN VELİAHDLIĞI

Muaviye, oğlu Yezid'i Veliahd yaptığından elialtı senesinde halk Yezid'e biat etti. Muaviye'nin en büyük hatalarından biri budur. Önce onu bu sevdaya düşüren Şu'benin oğlu Mugire imiş.

Muaviye'nin Mugire'yi Kûfe valiliğinden azlederek yerine Asi'nin oğlu Said'i tayin etmeyi düşünmekte olduğunu Mugire işitince sanki kendisi valiliği istemiyormuş gibi halka gösteriş yapmak mak-

sadı ile istifa etmek için Şam'a gitmiş Muaviye ile görüştüktan sonra oğlu Yezid'in yanına girip demiş ki:

"Rasûl-ül-lah'ın Eshabı'nın büyükleri Kureys'in de Rüesası ve onların emsali hep gittiler. Ancak oğullar kaldı. Sen ise onların en akıllısı en iyisi sünnet ve siyaseti bilmekte de en alimisin. Senin için bir biat yapmaktan Emir-ül Mü'minin çekindiği nedir".

Yezid bu sözden hoşlanıp "Acaba bu dediğin şey olabilir mi" deyince Mugire "Evet" demiş. Bunun üzerine Yezid hemen babasının yanına gitmiş işi haber vermiş Muaviye Mugire'yi çağırıp sormuş. Mugire "Ey Emir-ül Mü'minin gördün ki Osman'dan sonra fikirlerde nasıl ayrılıklar oldu ve ne kadar kanlar döküldü. Sen Zeyid'i veliahd yap. Eğer sana bir hal olursa halkın emniyetli bir sığınağı ve sana da hayırlı bir halef olur. Fitne olmaz kan da dökülmez" deyince Muaviye "Bu hususta bana kim yardım eder" deyince Mugire "Kûfelileri bana bırak Ziyad da Basra'ya yeter, bu iki şehirden sonra sana karşı koyacak memleket yoktur" demesiyle Muaviye "Hadi işinin başına git ve emniyet ettiğin adamlarla görüş ve onlarla anlaş" diyerek Mugire'yi Kûfe'ye geri göndermiştir. Mugire, Kûfe'ye gidince azilden kurtulmasının şükranı olarak Ümeyyeoğulları taraftarları ile görüşüp Yezid'in veliahtlığını kabul ettirdi.

Mugire onların içinden on kişi seçip oğlu ile beraber Şam'a gönderdi. Onlar da Şam'a gelip Muaviye ile görüştüler ve Yezid'e biatı uygun bulduklarını söylediler. Muaviye onlara "Bu hususu halka

açıklamakta acele etmeyiniz fakat fikirlerinizde sabit kalınız” dedi.

Onlar bu karar üstüne Kûfe’ye döndüler. Muaviye’nin de bu husustaki kararı kuvvetlenince işi Basra valisi Ziyad’a yazdı.

Yezid hava ve hevesine uymuş kötü hareketli bir şahıs olduğundan Ziyad bu hususta acele edilmemesini Muaviye’ye bildirdi. Yezid’e de ahlakını, tavrını düzeltmesini başkaları ile hatırlattı. Yezid de bazı kötü huylarından vaz geçerek mümkün mer-tebe hal ve tavrını düzeltti.

Muaviye’yi bu çıkmaza düşüren Mugire vefat edince bu hususta ağır davranmasını nasihat eden Ziyad da vefat etti. Fakat Muaviye’nin bu husustaki kararı kuvvet buldu. Bu kararına uymaları için Muaviye Hz. Ebû Bekir’in oğlu Abdurrahman ile Hz. Ömer’in oğlu Abdullah’a pek çok hediyeler ve ih-sanlar gönderdi isede onlar bu fikre yanaşmadılar.

Bunun üzerine Muaviye Medine Kumandanı olan Hakem’in oğlu Mervan’a bir emirname yazıp “Benim yaşam ilerledi, kemiklerim inceldi. Benden sonra Ümmet arasında ayrılık olmasından korkuyorum. Yerimi tutacak birini veliahd yapmak istiyorum. Fakat sana danışmadan kat’i bir karar veremeyi uygun bulmadım. Bunu Medine’nin seçkin kimseleri ile görüş ne derlerse bana bildir” dedi.

Mervan işi halka bildirince “Muaviye yerinde hareket etmiş olur, umarız ki hakkı ve doğruyu aramakta kusur etmez” demeleri ile Mervan işi Muaviye’ye bildirdi. Onun üzerine Muaviye yazdığı mektubda veliahdlık için oğlu Yezid’i düşündüğünü söyledi. Mervan bunu halka bildirince Hz. Ebû Bekir’in

oğlu Abdurrahman “Siz Hilâfeti Rum kayserliği gibi yapmak istiyorsunuz” diyerek şiddetle red cevabı verdi. Perde arkasında bulunan Hz. Aişe de Mervan’ı azarladı. Hz. Ali’nin oğlu Hüseyin ve Hz. Ömer’in oğlu Abdullah ve Zübeyr’in oğlu da birer birer kalkıp Muaviye’nin bu teklifini reddettiler.

Muaviye başka şehirlerdeki memurlarına da birer mektup gönderip Yezid’in adını söyleyerek onun veliahdlığı için merkeze meb’uslar gönderilmesini yazmış olduğundan her taraftan Şam’a meb’uslar geldi. Muaviye onları huzurunda topladı. Valilerinin kendi nezdinde en emniyetlilerinden biri olan Kays’ın oğlu Dahhak’e hususi talimat vermişti. O da söze başlayarak “Ey Mü’minlerin Emiri senden sonra halka baş vurmaları için bir adam lâzımdır ki Müslümanların kanı dökülmesin. Halkın işleri doğru yapılsın. Yollar emniyet altına alınsın, Yezid ise akıllı bir adamdır, ilmi de hilmi de hepimizden üstündür. Onu veliahd yap” dedi. Şam büyüklerinden bazıları da kalkıp onun sözünü tasdik ettiler. Muaviye Basra meb’uslarının reisi olan Kays’ın oğlu Ahnefe “Sen ne dersin deyince Ahnef “Doğrusunu söylemek lâzım gelirse senden korkarız. Yalan söyliyecek olursak Allah’dan korkarız, sen Emir-ül Mü’mininsin Yezid’in gizli ve açık hallerini herkesten iyi bilirsin, Eğer onu Allah için ve ümmet için hayırlı buluyorsan bizimle danışma yoksa sen ahrete giderken dünya için onun hakkında hazırlık yapma. Bize ancak baş üstüne demek düşer” dedi. Bunun üzerine Şamlılardan biri kalkıp “Bu Iraklı ne diyor, bizim baş üstüne demekten başka ne selâhiyetimiz var” dedi. Bunun üzerine mec-

lis dağıldı, fakat herkes Ahnef'in konuşmasını birbirleri arasında görüşür oldular.

Muaviye ise güzellikle Iraklıların çoğunun gön-lünü aldı. Onlar da Şamlılar gibi Yezid'e biat ettiler.

Fakat Hz. Hüseyin Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman ve Hz. Ömer'in oğlu Abdullah ve Zübeyr'in oğlu Ömer kabul etmediklerinden Hicazlılar biat etmediler. Bunun üzerine Muaviye bir miktar süvari ile Hicaz'a gitti. Medine'ye varınca ne Hz. Hüseyin ne de yukarda adı geçenlerle görüşmek istemedi. Onlar da çıkıp Mekke'ye gittiler. O sırada Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman vefat edince Muaviye'ye karşı gelenlerden biri eksilmiş oldu.

Muaviye Medine'de Hz. Peygamber'in minberine çıkıp hutbe okudu ve oğlu Yezid'i anlatarak öğdü. "Halifelige ondan daha lâayık kim var" dedi ve buna muhalif olanları ölümle korkuttu.

Sonra Hz. Aişenin yanına gidince Hz. Aişe ona: Sitemli nasihatlerde bulundu ise de Muaviye "Ne yapayım ben bir kere Yezid'e biat ettim halk da biat etti, şimdi bu biatı nasıl bozalım" diye itizar etti. Sonra çıkıp Mekke'ye gitti.

Hz. Hüseyin'e "Ey Rasûlüllah'ın evlâdı, ey Müslüman gençlerinin efendisi diyerek iltifat etti. Hz. Ömer ve Zübeyr'in oğlu her iki Abdullah hakkında da güzellikle muamele etti. Hergün her üçünün hallerini hatırlarını sorardı. Fakat veliahdlık hakkında onlara birşey açmıyordu. Nihayet Hac merasimini tamamladı. Eşyasını topladı. Hareket vakti yaklaşınca üçünü birden davet ederek onlara "Size olan hukuka nasıl riayet ettiğimi görüyorsunuz. Yezid sizin kardeşiniz ve amcazadenizdi. Onun Hilâfetini

kabul etmenizi arzu ediyorum. O suretle ki azletmek tayin etmek vergi toplamak mal taksim etmek hep sizin elinizde olsun. Ve hiç bir hususta o size karşı gelmesin” deyince üçü de sükût ettiler. Tekrar cevap istedi. Birşey söylemediler. Nihayet Zübeyr’in oğlu Abdullah’a dönerek bir cevap istediğinde Zübeyr “seni üç suretle serbest bırakırız. Rasûlullah’ın yaptığını yap yahut Ebû Bekir’in veya Ömer’in yaptıkları gibi yap” dedi.

Muaviye “Onlar ne yaptılar” diye sordu. Zübeyr’in oğlu “Rasûlullah irtihal buyurdu, Halife tayin etmedi. Halk Ebû Bekir’i buldular. Deyince Muaviye “İçinizde Ebû Bekir’e benzer kimse yok” demesi ile Zübeyr’in oğlu “Hakkın var o halde Ebû Bekir’in yaptığı gibi yap ki o Kureys’in Ümeyye oğullarından olmayan bir kolundan Halife seçti. İstersen Ömer gibi yap ki Halifeligi Altı kişi hakkında görüşülmek üzere Şûra meclisine havale etti. Bu altının içinde kendisinin ve babasının oğulları yoktu” diye cevap verdi. Muaviye “Başka bir diyeceğin var mı” demesi ile Zübeyr’in oğlu “Hayır” dedi. Muaviye bu sefer ikisine sordu. Onlarda “Bizim de fikrimiz onun dediği gibidir” dediler.

Bunun üzerine Muaviye minbere çıkıp hutbe okudu ve halka “Ümmetin hayırlıları hep Yezid’e biat ettiler siz de biat ediniz” diye emretti. Halk da milletin ileri gelenleri biat etmiş olduğunu zannederek biat ettiler. Muaviye hemen hareket ederek Medine’ye döndü Mekkeliler adı geçen üç büyüğe “Siz biat etmeyecektiniz” dedikleri zaman “yemin ederiz ki biz biat etmedik” demeleri üzerine halk hayret etti. Muaviye ise Medinelileri de biat

ettirdikten sonra Şam'a döndü. En büyük emeli oğlunu veliahd yapmaktı. Ona da kavuştu ve sevinç içinde Şam'a geldi.

TAYINLER VE BAZI VAK'ALAR

Hız. Osman'ın oğlu Said, Muaviye'nin yanına giderek babasının kendisi hakkında yaptığı iyiliklerden bahis ile bir memuriyet istedi o da ellialtıncı hicret senesi içinde Said'i Horasan valisi tayin etti.

Said, Horasan'a gidip Ceyhun nehrini geçerek Semerkand'a vardı ve muharebeye girdi. Babasının şöhreti büyük olduğundan asker kendisine yardımcı olmakla birçok fetihlere kavuştu. İşte o muharebe sırasında Hız. Abbas'ın oğlu Kusam şehit oldu. Eshab'ın büyüklerinden Muaviye'nin çekindiği kimseler vefat etmiş oldular. Kendi yaptıklarına karşı koyacak zatlar pek azaldı. Muaviye artık onları da küçük görmeğe başladı. Bundan dolayı Medine valisi olan Hakem'in oğlu Mervan'ı elliyedi senesinde azlederek kendi kardeşi olan Utbenin oğlu Velid'i tayin etti.

Muaviye bu suretle her istediğini yapmaya muktedir bir halde iken ihtiyar olunca ailesi işlere karışmağa başladı. Hususiyle hemşiresi Ümmü Hakem'in çok tesir ve itibarı vardı. Bu arada Kûfe valisi bulunan meşhur Ahnef yani Kays'ın oğlunu ellisekiz senesinde azl ile Ümmü Hakem'in oğlu Abdurrahman'ı Kûfe valisi tayin etti.

O sırada Kûfe tarafında Hariciler baş kaldırarak Kûfe'den asker gidip onları dağıtmışsa da

Abdurrahman'ın kötü hareketlerinden dolayı halk ayaklanıp onu şehirden çıkardıkları için Beşir'in oğlu Numan Kûfe valisi tayin edildi.

Abdurrahman, Şam'a dönünce annesinin hatırı için Mısır valisi tayin olundu ise de bu türlü yer-siz tayinlere Emeviye Devletinin büyükleri karşı gelmeğe mecbur oldular.

Abdurrahman Mısır'a yaklaşıncı Mısır büyüklerinden meşhur Hadicin oğlu Muaviye kendisini Mısır'a iki konaklık yerden karşılayıp "Kûfe'de yaptığını burada yapamazsın hadi geri git" demesi ile o da Şam'a dönüp şikâyetini bildirmişti.

Hadiç'in oğlu Muaviye ise Mısır'ın Emeviye devleti eline geçmesine büyük hizmet edenlerden biri olduğu için Şam'da pek çok hürmet ve itibar görürdü. Hatta Muaviye'nin yanına geldiği zaman geçtiği yollar kendisine hürmet yollu fesliyenlerle süslenirdi. Bu sefer Abdurrahman'ı Mısır'dan tardettikten sonra Şam'a gelip de Muaviye'nin huzuruna çıkınca orada bulunan Ümmü Hakem "Bu kimdir" demiş. Ebû Süfyan da Hadiç'in oğlu Muaviye'dir" deyince Ümmü Hakem "Merhaba diyecek adam değildir" dedi. İbn-i Hadiç de "Ey Ümmü Hakem lütfet, sen evlendin ama iyi evlât yetiştirmedin. Senin fasik oğlunu bizim üzerimize vali yapıp da Kûfe'de kardeşlerimize yaptığını bize de mi yapmasını istedin. O Kûfe'de yaptığını Mısır'da yapsaydı yemin ederim ki (Muaviye'yi göstererek) şu oturan hoşgörmese de biz senin oğlunu öyle döverdük ki başı aşağı gelirdi" deyince Muaviye kızkardeşi Ümmül Hakem'e "Sen sus" demesi ile o da ses çıkartmamıştır.

Ellisekiz senesinde Basra'da da Hariciler baş kaldırmış ise de Basra valisi Ziyad'ın oğlu Ubeydullah onları bozup dağıtmıştır.

Ziyad'ın yaptığı hizmetleri Muaviye pek beğendiği için oğulları da babaları tuttuğu yolda bulunduklarından ellidokuz senesinde Muaviye Ziyad'ın oğlu Abdurrahman'ı Horasan valisi tayin etmiştir.

BÜYÜKLERİN VEFATI

Ellialtıncı sene Mü'minlerin anası Cüveyriye irtihal etti.

Elliyedinci sene Sahabe'nin küçüklerinden ve Ümeyye oğlunun büyüklerinden ve İran fâtihlerinden Hz. Osman'ın dayızadesi Amir'in oğlu Abdullah ve Eshab'dan Hudame'nin oğlu Abdullah, Mutim'i Kureyşi'nin oğlu Cübeyr ve Abduddar oğullarından ve Kureyş'in büyüklerinden Ebû Talha torunu ve Şeybe'nin oğlu Osman ve Mü'minlerin anası Ümmü Seleme irtihal ettiler. Cenab'ı Hak cümlelerinden hoşnut olsun.

Bu Şeybe'nin oğlu Osman halâ Kâbe'nin anahartaları ellerinde olan Şeybe oğullarının, en büyük ceddidir.

Ümmü Seleme, Ebû Seleme'nin zevcesidir. Ebû Seleme'nin annesi Abdülmuttalib'in kızı Berre olmakla Rasûl-i Ekrem'in halâ zadesidir. İlk ırnân edenlerden olup zevcesi Ümmü Seleme ile beraber önce Habeş'e sonra Medine'ye hicret etmiştir. Uhud muharebesinde aldığı yaradan vefat etmekle Ümmü Seleme dul kalmıştı. Asilzade ve çok güzel bir ka-

dın olup Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer onu almak istedilerse de kabul etmemişti. Sonra Rasûl-i Ekrem istedi. Onu kabul ederek evlendi. Çok muhterem bir kadındı.

Ellisekiz senesinde de Mü'minlerin anası Hz. Aişe irtihal buyurdu. Allah hepsinden razı olsun.

Yine bu sene Sıffiy'n'de Muaviye ile beraber bulunan Eshab'dan Amir'in oğlu Ukbe, Cündüp'ün oğlu Semüre, Ubade'nin oğlu Malik vefat etmişlerdir.

Hz. Hatice'nin kardeşinin oğlu olup Mekke'nin fethinde Müslüman olan Huveylidin torunu ve Hizam'ın oğlu Hakim de bu sene yaşı yüzyirmiyi geçkin olduğu halde göçüp gitmiştir.

Elli dokuz senesinde de Arab'ın dahi ve kahramanlarından ve Ensar'dan Ubade'nin oğlu Kays Hazretleri de Medine'de vefat etti. Cömert alicenap ve Muaviye'nin sakındığı büyük bir zat idi. Sıffiy'n'de yararlıkları görünmüştür.

Eshab'ın küçüklerinden ve Ümeyye oğullarının seçkinlerinden ve o vaktin hükmünce hatırı sayılır kimselerden Asi'nin oğlu Said ve Eshab-ı Kiram'dan Ka'b-ı Sülemi'nin oğlu Mürre ve Hz. Peygamber'in müezzinlerinden Ebû Mahzure Eshab-ı Sûffedan Ebû Hureyre bu ellidokuzuncu sene vefat etmişlerdir Allah hepsinden hoşnut olsun .

Ebû Hureyre Hudeybiye anlaşması senesinde Müslüman olmuş ve Eshab'ı Sûffeye karıştıktan sonra bir an Hz. Peygamber'in hizmetinden ayrılmamıştır. Onun için çok Hadis ezberlemiş ve rivayet etmiştir.

“Altmış senesi başında vaki olacak musibetten Allah'a sığınırız” dermiş. Bu sözü doğrudan doğru-

ya Rasûl-i Ekrem'den mi yoksa Hz. Huzeyfe'den mi işittiği bilinmiyor. Fakat dediği olmuştur ki altmış senesinde Kerbelâ faciasının başlangıcı meydana çıkmıştır.

Uhud muharebesinde bulunanlardan olup Hicret'in altıncısı senesinde sefir olarak Rum kayserisine gönderilmiş olan meşhur Dihye-i Kelbi ve Eshab'ın alim ve fadıllarından ve Bedir'de bulunanlardan Ensar'dan Nu'manın oğlu Harise ve ilk Müslüman olanlardan önce Habeşistan'a sonra Medine'ye hicret eden Eshab'dan ve asker kumandanları arasında adı geçen Ümeyye-i Damri'nin oğlu Amr ve Uhud muharebesinde bulunup da Cemel vak'asından evvel Hz. Ali tarafından Basra valisi tayin edilen Hanif'in oğlu Osman ve Sakif oğulları kabilesinin mebusları olarak Medine'ye gelip de Hz. Peygamber tarafından onlara reis yapılan Segafi Ebül As'ın oğlu Osman ve Bedir'de bulunanlardan Ensar'da; Malik'in oğlu Utban, Amr'ın oğlu Süraka ve Eshab'dan Rebîi Ensari'nin torunu ve Hanzala'nın oğlu Sehl, Malik-i Ezdin'in oğlu Abdullah, Biat-ı Rıdvan'da bulunan Eshab'dan Yesar'ın oğlu Makil, Cündübün oğlu Naciye, Muzaffer'in oğlu Abdullah, Harise'nin oğlu Hind, Ebû Sa'lebetül Haşenî ve Kureys'in büyükelinden Ebû Cehem ve Akabe'de ve Bedir'de bulunanlardan Ensar'dan Rifaanın torunu ve Amr'ın oğlu Naiman hep bu sırada vefat etmişlerdir. Allah cümlesinden hoşnut olsun.

Eshab'dan Ebû Kays-ı Cüheni Hendek gazasında bulunan Muattalın oğlu Safvan, Mekke'ni; aldığı gün Müzeyne bayrağını taşıyan Haris'in oğlu Bi-

lâl (R.A.) Hicret'in altmışıncı senesi vefat etmişlerdir.

Yine bu sene Eshab'dan Hacer-i Hadremi'nin oğlu Vail vefat etmiştir. Kendisi Hükümdar evlâtlarından geri kalandı. Babası Hadramutun bir kıtasında meşhur bir hükümdardı. Mekke'nin fethinden sonra halk her taraftan bölük bölük Medine'ye gelerek Müslüman oldukları sırada Vail de İslâm'a girmek isteyerek Medine'ye gelmişti. Rasûl-i Ekrem onun geleceğini daha önce Eshab'ına bildirmiş ve uzak bir yerden Vail geliyor diye haber vermişti. Medine'ye gelip Peygamber'in huzuruna girince Rasûl-i Ekrem ona çok iltifat ve ikram etmişti. Hatta hırkasını çıkarıp onun altına sermiş ve herkes camiye gelsin diye tellal çağırtmıştı. Vail, Hz. Peygamber'in huzurunda Müslüman olduktan sonra Rasûl-i Ekrem ona hayır dua etmiş ve başını mübarek eliyle sıvazlamıştı. Öşür vermek üzere de eli altında bulunan yerleri ona mülk olarak vermişti.

Onu Medine dışında Harra adındaki yerde konaklamak üzere Ebû Süfyan'ın oğlu Muaviye'yi memur etmişti. Vail devesine binmiş, Muaviye'de yayan ve yalınayak beraberinde giderken güneşin sıcağından kızmış olan kumlardan ayakları yanınca Muaviye "Beni terkine al" demesi ile "Sen hükümdarların terkisine alınacak kimselerden değilsin" demesi ile Muaviye "Öyle ise bari ayakkabılarını ver giyeyim çünkü yerin sıcağından ayaklarım yanıyor" deyince Vail "Ahad'ı nâsdan yani hâlkdan adamlar hükümdarların ayakkabılarını giyemez, fakat benim devemin gölgesinde yürü bu şeref sana yetişir" demişti. Sonradan Vail Kûfe'de yerleşerek

Sıffiy'n'de Hz. Ali ile beraber bulundu. Muaviye Halife olunca Vail gidip onunla görüştü. Muaviye onu kendi tahtının üzerine çıkarıp yanında oturttu ve eski geçmişi ona hatırlattı. Vail "Keşke seni terkime değil önüme almış olaydım" dedi.

Her türlü halleri ve kuvvetleri değiştiren, Allah'ı tesbih ve takdis ederiz. Vail Arap yarımadasının bir ucunda küçük bir toprağı elinde bulunduran bir beyin oğlu olduğu halde Kureys'in büyüklerinden Ebû Süfyan'ın oğlunu terkisine almaya veya pabuçlarını vermeğe tenezzül etmediği halde Muaviye Hilâfetin kuvvet ve kudreti ile bütün İslâm memleketlerinde dilediği gibi kumanda ettiği zaman onu tahtına çıkarmış ve İslâmın yüksek bir hasletinin eserini göstermiştir.

H U L Â S A

Yukarıda geçtiği gibi Muaviye'nin çekindiği Eshab'ın büyükleri vefat etti. Kendisinin akranı olan Ümeyye oğullarının büyükleri de öldüler. Her ne kadar onlardan Hakem'in oğlu Mervan hayatta ise de o azledilmiş bir halde Medine'de oturuyordu.

Hâsılı Muaviye'nin akranı kalmamıştı. Meydan kendisinin idi. Talihi yaver oldu, her muradına nail oldu. Kendisinin Halifelîği saltanat kabilinden idi. Saltanatı ise evlâdın varis olması tabii olduğundan oğlu Yezid'i veliaht yapmak hevesine düştü. Yezid her ne kadar hava ve hevesine uymuş sefih bir adam ise de insan kendi kusurunu görmediği gibi evlâdı da ne kadar kötü olsa onun da ayıplarını görmez. Bundan dolayı Yezid'i veliahd yapıp halkı ona

biat ettirdi ve yaşı seksene yaklaşmış olduğundan dünyaca başka ilişiği kalmamıştı. Fakat yukarıda adı geçen Hz. Hüseyin ile Hz. Ömer ve Zübeyr'in oğulları her iki Abdullah, Yezid'e biat etmekten çekindiklerinden onları kandırmaya çok çalıştı ise de çare bulamadı. Fakat kendisinin vefatından sonra oğlu Yezid hakkında bu üçü tarafından çıkarılacak zorlukları ve bundan dolayı Müslümanlar arasında kan dökülmesi ihtimali kendisinin içine işlemiştir.

Hakikatte de halk üçüne de hürmetkârdı. Fakat Hz. Ömer'in oğlu Abdullah ibadetle meşgul bir zât olduğundan dünya işi ile uğraşmayı sevmezdi. Fakat halk kendisini Halifelige seçecek olsalar onu da reddetmezdi. Fakat Zübeyr'in oğlu Abdullah uğraşıcı bir zattı. Ümeyye oğulları ondan korkar ve çekinirlerdi. Fakat Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin varken onlara sıra gelmezdi. Milletin efkârı hep ona dönüktü.

Rivayet ederler ki bir gün Peygamber'in mescidinde Eshab'dan Ebû Said'i Hudri ve Abdullah İbn-i Ömer ve As'ın oğlu Amr ve diğer başkaları bir halka olup otururlarken Hz. Hüseyin yanlarından geçip selâm vermiş, onlar da selâmını almışlar fakat Abdullah ses çıkarmamış sonra hızlı ses ile "Ve aleykesselâm verahmetullah ve berekâtühü" yani Allah'ın selâmı da rahmeti de bereketi de senin üzerine olsun dedikten sonra "yeryüzündekilerden gök yüzünde bulunanlara en sevgili kimdir size haber vereyim mi" onlar da "Pek alâ haber ver" dedikleri zaman "İşte bu gidendir ki Sıffiyın günlerinden sonra bana bir söz söylemedi. Benden memnun kalması bence cihan değer" demesiyle Ebû Said'i

Hudri “Özür dilesen olmaz mı” deyince Abdullah da “Hay hay” demiş Hemen ertesi sabah Hz. Hüseyin’in huzuruna gitmeye karar vermişler ve gidip huzura girmişler. Ebû Said Abdullah’ın mescidde söylediğini anlatmış Hz. Hüseyin de “Ey Abdullah yerdekilerin gökyüzündekilere en sevgilisi ben olduğumu biliyor musun” deyince “Kâbe’nin sahibinin hakkı için söylerim öyledir” demesi ile Hz. Hüseyin “Öyle ise niçin Sıffiyn’de hem benimle, hem babamla muharebe ettin. Halbuki babam benden daha hayırlı idi” demiş. Abdullah da “Evet öyledir. Fakat babam bir gün benden Rasûl-i Ekrem’e şikâyet edip Ey Rasûlullah Abdullah bütün gece namaz kılar, gündüzün de oruç tutar” deyince Rasûl-i Ekrem “Ey Abdullah namaz kıl ve uyu, oruç tut ve iftar et ve Amre yani babana itaat et buyurmuştu. Sıffiyn günü üzerime yemin etti. Ben de harp meydanına çıkmağa mecbur oldum. Fakat yemin ederim ki kılıç çekmedim, süngü kullanmadım, ok atmadım” diye özür dilemiştir.

İşte Hz. Hüseyin ile Muharebe edenler bile onun kadrinin büyüklüğünü böyle itiraf ederlerdi. Binaenaleyh onun karşı gelmesi üzerine Yezid’in saltanat tahtında rahat duramayacağı herkesin hatırına gelirdi. Allah dilediğini yapar.

MUAVİYE’NİN VEFATI

Hicret’in altmışıncı senesi içinde Muaviye bir gün minbere çıktı., hutbe okuduktan sonra “Ey ahalî, idareniz hususundaki vazifem uzun sürdü. Siz benden, ben de sizden usandım. Ben sizden, sizde ben-

den ayrılmak istiyorsunuz. Fakat benden sonra si-ze benden hayırlısı gelmez. Nitekim benden evvel gelenler benden hayırlı idiler. Derler ki kim Allah'a kavuşmayı isterse Allah da onu ister. Ya Rabbi ben sana kavuşmayı istiyorum, sen de bu hususta irade buyur, seni mübarek ve mesut et' 'dedi. Sonra hastalandı ve oğlu Yezid'i çağırarak: "Oğulcağızım ben seni muharebelerde seferlerde dolaştırmadım. Düşmanları yumuşattım Arab'ı sana boyun eğdirdim. Kimsenin toplayamadığı malı topladım. Şimdi Hicazlılara iyi bak, onlar senin aslındır ve sana gelecek olanların en muhteremidir. Iraklıları da iyi gözet. Senden her gün bir memurun azlini isterlerse azlet. Bir memuru azletmek kendi üzerine yüzbin kılıcın çekilmesinden ehvendir.

Şamlılara da iyi bak. Onlar senin derdinle dertlenirler, sana sırdaş olurlar. Eğer düşmanda şüphen olursa onlardan yardım iste. İş bitince de onları yerlerine gönder. Çünkü başka memleketlerde çok kalırlarsa onların da ahlâkı bozulur. Ben senin için kimseden korkmam. Ancak Ali'nin oğlu Hüseyin'den ve Ömer'in oğlu Abdullah Zübeyr'in oğlu Abdullah'dan korkarım, fakat Ömer'in oğlu ibadete ve taate düşkün ve takvâ yolundadır. Herkes sana biat edince o da biat eder ama Hüseyin hafif bir zattır. Kûfeliler onu sana karşı çıkarabilirler. Eğer ona galip gelirsen affet ve çok iyi muamele yap. Onun bize yakınlığı ve büyük hakkı vardır ve Peygamber'in de torunudur. Senin üzerine aslan gibi hücum edecek ancak Zübeyr'in oğlu Abdullah'dır. Ona galebe çalarsan aman zaman verme parça parça et" dedi.

Sonra Muaviye'nin hastalığı ağırlaşınca "Rasûlullah Hazretleri bana bir gömlek giydirmişti. Teberrüken onu bugüne kadar sakladım. Bir gün kestiği tırnakları bir şişe içerisine koyup saklamıştım. Ölünce o gömleği bana giydiriniz ve o tırnakları havanda döverek gözlerime ve ağızıma koyunuz. Belki onların hürmetine cenabı Hak beni affeder" dedikten sonra "Ben öldüğüm zaman cömertlikte benimle beraber gider, birçoklarının maaşları kesilir, isteyenlerin elleri boş kalır" dedi ve hayatından ümidini kesince "Zitüva denen yerde oturur: bir Kureyşli olup da Emirlik ile meşgul olmayaydım" diye üzüldü ve altmış senesi Recebinde vefat etti. Allah taksiratını affetsin.

Kays'ın oğlu Dahhak hemen Muaviye'nin kefenlerini alıp minbere çıktı. Bir hutbe okuyarak dedi ki: "Muaviye Arab'ın kuvvetli bir eli idi. Allah onunla fitneyi kaldırdı ve bu kulları üstüne hükümdar yaptı, karada denizde askerini yürüttü ve onunla diğer memleketleri aldı. Fakat o da Allah'ın bir kulu idi, şimdi vefat etti. İşte kefenleri burdadır. Onu bu kefenlere sarıp kabre koyacağız ve onu ameli ile Allah'ın iradesine bırakacağız ondan sonra kıyamete kadar dünya karışıktır".

Dahhak hutbesini bitirdikten sonra Muaviye'nin namazını kıldırıldı ve oğlu Yezid saltanat tahtına oturdu.

Muaviye'nin üç oğlu vardı. Biri bu Yezid ötekiler de Abdurrahman ve Abdullahtılar Abdurrahman küçükken ölmüştür. Abdullah da ahmak bir adamdı.

Muaviye uzun boylu, beyaz renkli, heybetli, çok sabırlı ve yumuşak huylu idi. Hilmi yani yumuşak-

lığı Araplar arasında darbı mesel olmuştu. Bir gün huzuruna bir adam geldi. Çok ağır ve çirkin tır şekilde konuştu. Hakaretli tavırlar takındı. Muaviye hiç ses çıkarmadı. “Buna da mı sabır ve tahammül edeceksin” denildiği zaman “bizim mülkümüze ve saltanatımıza taarruz etmeyen ve karışmayanların sözlerine ehemmiyet vermeyiz” demiş. “En ziyade kimi seversin” diye kendisine soruldukta “Beni halka en çok sevdireni severim” diye cevap vermişti.

Ka'bül Ahbar Allah kendisine rahmet etsin “Bu ümmetten kimse Muaviye kadar mal mülk sahibi olmayacaktır” demiş ve Muaviye'nin Halifelik'inden evvel vefat etmişse de sözü doğru çıkmıştır. Muaviye yirmi sene kadar Şam'da beylik ettikten sonra yirmi seneye yakın bir zaman için de kavgasız gürültüsüz ve sıkıntısız Hilâfet sürmüştür. Fakat kendinden sonra gelenlere muhalif çıkanlar olmuştur ve kavgalar zuhur etmiştir ve bazı memleketle ellerinden gitmiştir.

İslâm milletleri içinde önce haremden harem ağası kullanan ve başının ucunda nöbetçiler bekleten Muaviyedir.

İslâm memleketlerinde medeniyet esasını kuran hatta posta usulünü koyarak şehirden şehire posta tatarı işleten de odur.

İbn-i Abbas'ın “Hükümdarlık ve saltanata Muaviye'den daha yakışan kimse görmedim” dediği rivayet edilir.

Hz. Ali'den rivayet edilir ki: “Muaviye'nin Emirliğini pek o kadar kötü görmeyiniz çünkü onu kaybederseniz başların arkadan çıktığını görürsü-

nüz" buyurmuştur. İşlerin hakikaten dediği gibi çıktığı aşağıda gelecek vak'alardan anlaşılır.

YEZİD'İN DEVRİ

Yukarıda geçtiği gibi Hicret'in elliüçüncü senesi Recebinde Muaviye'nin oğlu Yezid'e biat olundu. O zaman Medine'de Ebû Süfyan'ın torunu ve Utbe'nin oğlu Velid Mekke'de de Asi'nin torunu ve Said'in oğlu Amr Basra'da da Ziyad'ın oğlu Ubeydullah Kûfe'de de Numan'ın oğlu Beşir vali idiler.

Yezid'in, babası zamanında kendisine biat etmek istemeyen üç zattan başka hiç kimseden korkusu yoktu. Bunun üzerine Velid'e Muaviye'nin vefatını bildiren bir yazı yazdı ve ayrıca bir mektup gönderip "Mutlaka Ali'nin oğlu Hüseyin ile Ömer'in ve Zübeyr'in oğulları her iki Abdullah'dan biat alınsın" diye kat'i emir verdi.

Velid bu emirleri alınca evvelce Medine valisi olan Mervan'ı çağırarak fikrini sordu. Mervan: "Şimdi üçünü de çağır ve Yezid'e biat ettir. Kabul etmezlerse boyunlarını vur. Ömer'in oğlu Abdullah muharebeyi sevmez ve kendisine Hilâfet teklif edilmedikçe Halifelik davasına kalkmaz, fakat öteki ikisi Muaviye'nin vefatını işitince birer tarafa gidip halkı biate davet ederler" demekle Velid hemen Hz. Hüseyin ile Zübeyr'in oğluna adam gönderip onları çağırttı. Onlar da "Hadi git biz de geliriz" dediler. Fakat Velid'in halkın işi ile meşgul olmadığı bir zamanda çağırılmalarından şüpheye düştüler.

Hız. Hüseyin Ehl-i Beytini ve adamlarını toplayıp hükümet konağına gitti ve onları kapıda bıra-

kıp “bir ses işitirseniz hemen içeri giriniz” diye tenbih etti. Kendisi Velid’in yanına girdi, selâm verdi oturdu, Mervan da orada idi. Velid mektupları okudu, Hz. Hüseyin “İnna lillah ve inna ileyhi raciun” Muaviye’ye Allah rahmet eylesin, biate gelince benim gibi bir adam gizli biat etmez. Halkı toplayıp bizi de çağırmalısın” dedi. Velid sulhü sever bir adam olduğundan Hz. Hüseyin’in gitmesine izin verdi. Mervan ise Haşim oğullarının en büyük düşmanı olduğundan “Hüseyin şimdi biat etmeden giderse sonra her iki taraftan birçok adamlar öldürülmedikçe onu ele geçiremezsin. onu hapset ve biat etmezse öldür” deyince Hz. Hüseyin yerinden fırlayıp Mervan’a söverek kapıdan dışarı çıktı ve evine gitti.

Mervan Velid’e dönerek “Bir daha bu fırsatı ele geçiremezsin” deyince Velid cevaben “Ey Mervan yemin ederim ki bütün dünya mülkü bana verilecek olsa Hüseyin’i öldüremem. Allah’a yemin ederim ki yarın Hakkın huzurunda Hüseyin’in kanının hesabını verecek kişinin hali yamandır” dedi.

Hız. Hüseyine bir hal olsa Haşim oğulları perişan olurlardı, fakat ondan bütün milletin efkârı müteessir olarak Yezid’in devleti de temelinden şarsılırdı. Mervan her ne kadar Haşim oğullarının iş başına geçmesini istemezdi fakat Muaviye’den sonra kendisi Ümeyye oğullarının büyüğü olduğu cihetle Yezid gibi bir sefihin kendi önüne geçmesinden dolayı üzüleceği tabii idi. Bundan dolayı hem Hz. Hüseyin’i aradan çıkarmak hem de Yezid’in ortadan kalkmasına bir yol açmak için kargaşalığın ve karışıklığın çıkması Mervan’ın menfaatına uygun

düşerdi. Velid ise İslâm milleti yanında bütün bütün nefret edilmiş bir hale düşmeyi istemezdi. Emelilerin içinde onun gibileri eksik değildi .

Zübeyr'in oğlu Abdullah'a gelince; Velid'in yanına gitmeyip hemen evine gitti ve adamları ile taraftarların topladı. Velid'in adamları gelip evini sarınca kardeşi Cafer'i Velid'e gönderdi. Cafer Velid'in huzuruna çıkıp "Kardeşim Abdullah ürkümüş gelemedi. Bugün izin ver inşallah yarın gelir" dedi. Velid de kabul etti.

Abdullah kardeşi Caferle beraber gece Medine'den çıkıp bir kenar yoldan Mekke'ye gittiler. Velid arkalarından asker gönderdi ise de onlara yetişemediler. Velid ve adamları onlarla meşgul iken ertesi gece Hz. Hüseyin de oğullarını kardeşlerini ve kardeşinin çocuklarını ve bütün ailesini alıp Mekke'ye gitti. Fakat biraderi Muhammed İbn-i Hanife Medine'de kaldı ve Hz. Hüseyin'e nasihat yollu "Kardeşim, halk içinde herkesten çok seni severim. Sen benim yanımda herkesden aziz ve kıymetlisin ve herkesden çok senin hayrını isterim. Yezid'e biatten uzak bulun ve mümkün olduğu kadar şehirlerde bulunma. Halka memurlar gönder, kendine davet et. Biat ederlerse Allah'a şükredersin, başkasına biat ederlerse senin dinine aklına ve insanlığına bir eksiklik gelmez. Benim korktuğum şey bir şehre gittiğin zaman halk ihtilâfa düşer bir kısmı seninle olur bir kısmı aleyhinde bulunur. İki kısım da birbirleri ile çarpışır, ilk mızrak sana dokunur. Senin gibi şahsen ana ve babaca bu ümmetin en hayırlısı olan bir büyük adamın kanı dökülürse ailesi perişan olur" deyince Hz. Hüseyin "nereye gideyim kardeşim" diye

sorar. Muhammed Hanife "Mekke'ye git" orada rahat edersen ne alâ edemezsen şehir şehir dolaşırın ve işin sonunu beklersin" diye cevap vermişti. Hz. Hüseyin "Nasihatini kabul ettim" diyerek kardeşine veda edip Medine'den çıkıp Mekke'ye gitmiştir.

Zübeyr'in oğlu ise Mekke'ye gidip "Beyti Şerife sığındım" diyerek arkadaşları ile beraber bir köşede ibadetle meşgul olmakta idi. Harem'i Şerife sığınanların taarruzdan masun oldukları bilinir.

Hız. Hüseyin ile Abdullah bin Zübeyr Medine'den çıktıkdan sonra Velid Hız. Ömer'in oğlu Abdullah'a haber gönderip onu biat için davet edince "halk biat ederse ben de ederim" diye cevap vermesi ile ondan öteki ikisi kadar korkulmadığından Velid onu kendi haline bırakmıştır.

Bunun üzerine Yezid Velid'i azlederek Medine valiliğini Mekke Emîri Asi'nin torunu ve Said'in oğlu Amre verdi. O da Medine'ye geldi ve Zübeyr'in oğlu Amr kardeşi Abdullah'a düşman olduğundan onu kendine zabıta müdürü tayin etti ve ikibin kişi ile Mekke üzerine gönderdi.

Zübeyr'in oğlu Amr Mekke'ye yaklaşınca, kardeşi Abdullah'ı itaate çağırdı. Abdullah da Mekkelilerden kendisine bağlı olanlarla çıkıp Muharebe sonunda galebe çalarak Amr'i tuttu, hapsetti. Kardeşi Amr ölünceye kadar hapisteye kaldı.

Bu suretle Abdullah Zübeyr Hicaz tarafında şan ve şöhrat kazandı. Fakat Hız. Hüseyin orada iken hiç kimsenin ondan başkasına biat etmeyeceği belli idi. Bundan dolayı Abdullah daima ziyaretçileri ile beraber Hız. Hüseyin'e gider, onun görüşme mec-

lisine girerdi fakat meydan kendisine kalırsa Halifelik davasına kalkmaya kabiliyetli idi.

HZ. HÜSEYİN'İN KÜFE'YE GİTMESİ

HZ. Hüseyin Medine'den çıkıp Mekke'ye giderken Muti'in oğlu Abdullah, onu bulup "Uğurlar olsun Mekke'ye gittikten sonra sakın Küfe'ye gitmesin orası uğursuz bir şehirdir orada baban öldürüldü. Kardeşin de hüsrana düştü, Harem'i Şeriften ayrılma, sen Arab'ın efendisisin, Hicazlılar hiç kimseyi senden üstün tutmazlar. Sana eş bile tutmazlar. Halk her taraftan toplanıp sana gelir" demişti .

Küfeliler ise Muaviye'nin öldüğünü HZ. Hüseyin ile Abdullah Ömer ve Abdullah Zübeyr'in biat etmediklerini işitince HZ. Hüseyin'i Küfe'ye davet ettiler ve Küfe'ye gelince, vali Beşir'in oğlu Numan'ı şehirden çıkartacaklarını bildirdiler. Bu yolda kendisine yüz elli kadar mektup gönderdiler.

HZ. Hüseyin de onlara amcazadesi Ebû Talib'in torunu ve Akil'in oğlu Müslim'i gönderdi. Müslim Küfe'ye varınca otuz bine yakın kimse Hüseyin'e biat etti.

Bazı Küfe büyükleri Yezid'e arızalar göndererek vali Beşir'in oğlu Numan'ın gevşekliğinden bansedererek "Buraya kuvvetli bir adam gönder ki emrini yürütsün" dedikleri için Yezid de Numan'ı azlederek Küfe valiliğini Basra valisi Ziyad'ın oğlu Ubeydullah'a verdi.

İbn-i Ziyad Küfe'ye gelip işi anlayınca halkı itaate çağırdı. HZ. Hüseyin'e biat etmiş olanlar ise

Müslimin başında toplanarak İbn-i Ziyad'ı sardılar. Fakat İbn-i Ziyad'ın gayret ve teşviki ile bu topluluk dağıldı. İbn-i Ziyad Müslim'i tuttu ve bu altmış senesi Zilhiccesinin sekizinci günü onu idam etti. İşte o gün Hz. Hüseyin de Mekke'den Irak tarafına hareket etti.

Kûfelilerin daveti üzerine Hz. Hüseyin Kûfe'ye gitmek isteyince Hz. Ömer'in oğlu Abdullah ona nasihat ederek "Çıkma çünkü Cenab'ı Hak Rasûl-i Ekremi dünyaya ve ahiret arasında muhayyer bıraktı. Rasûl-i Ekrem ahireti ihtiyar etti. Sen onun etinden bir parçasın. Dünya'ya nail olamazsın" dedi. Hüseyin ise kararında sabit olduğundan İbn-i Ömer ağlayarak veda etti. Abbas'ın oğlu Abdullah da "Ey amcazadem ben senin için Kûfelilerden korkarım. Onlar zalim kişilerdir. Burada otur, sen Hicazlıların efendisisin. Buradan mutlaka çıkmak istersen hiç olmazsa Yemen'e git ,çünkü orada babanın taraftarları vardır. Orada kaleler ve sarp yerler vardır" deyince Hz. Hüseyin "Ey amcazadem vallahi bilirim ki sen şefkatle nasihat ediyorsun fakat ne çare ki bir kere karar vermiş bulundum" deyince Abbas'ın oğlu da "Bari çocuğunu çocuğunu beraber götürme, korkarım ki çocuğunun çocuğunun gözleri önünde öldürülürsün" dedikten sonra Hz. Hüseyin'in kararını bozmayacağını anlayınca "Doğrusu Mekke'den çıkmakla Zübeyr'in oğlu Abdullah memnun etmiş olsan gerek çünkü sen burada iken ona kimse bakmaz" deyip yanından çıktı ve Zübeyr'in oğlu Abdullah'ın yanına gelip "Gözün aydın meydana sana kalacak işte Hüseyin Irak'a gidiyor Hicaz'ı sana bırakıyor" dedi.

Hazret-i Hüseyin bütün Ehl-i Beyti ve akrabaları ile birlikte Zilhiccenin sekizinci günü Mekke'den çıkıp Kûfe'ye gitti. Yanına Araplardan pek çok topluluklar geldi. Yolda Meşhur şair Ferezdak onunla karşılaşp hürmetini bildirdi ve "Halkın kalbleri seninledir. Fakat kılıçları Ümeyye oğulları iledir. Kaza ise gökten iner ve Allahu tealâ dilediğini yapar" dedi. Hz. Hüseyin "dediğin doğrudur. Emir Allah'ındır, dilediğini yapar. Kaza eğer istediğimize uygun düşerse Allah'a şükrederim. Umduğumuz çıkmazca niyeti doğru ve kalbi Allah korkusu üzere olan kimse onu düşünmez" dedi.

Sonra amcazadesi Müslimin Kûfe'de öldürölüp onunla beraber olanların da perişan olduklarını haber alınca işi beraberindeki halka bildirdi ve "isteyen dönsün" dedi. Bunun üzerine yanındaki topluluklar sağa sola dağıldı. Beraberinde yalnız Mekke'den kendisi ile beraber çıkmış olanlar kaldı.

Batn'ı Akabe'ye gelince karşısına bir Arap çıktı. "Allah için geri dön. Çünkü mızrakların ucuna ve kılıçların yalınanına karşı gidiyorsun" dedi. Hz. Hüseyin ona da "dediğini biliyorum fakat Allah'ın emrine kimse galebe çalamaz" dedi.

ALTMİŞ İKİNCİ SENE VAK'ALARI

Hz. Hüseyin Kûfe'ye doğru giderken Siraf denilen yere varınca Ziyad'ın oğlu Ubeydullah'ın öncülerinden Temimli Yezid'in oğlu Hur, ikibin süvari ile Kadisiye tarafından gelip Hz. Hüseyin'in yanına gitti.

Hız. Hüseýin onlara va'zû nasihat etti ve "Ben buraya sizin davetnamelerinizle geldim. Eğer siz kararınızdan döndü iseniz bende geri dönüp geldiğim yere giderim" dedi.

Yezid'in oğlu Hur ise "Benim öyle davetnamelerden haberim yok ben sizi Kûfe'ye Ziyad'ın oğlunun huzuruna götürünceye kadar yanınızdan ayrılmamağa memurum" deyince Hız. Hüseýin "Ölüm bundan ehvendir" dedi ve hemen dönmek üzere arkadaşlarına "hayvanlarınıza binin" diye emir verdi. Fakat Hur ona engel oldu. Hız. Hüseýin Kadisi'ye yolunun sol tarafına döndü. Hur de beraberinde gidiyordu.

Yolda Hız. Hüseýin dört kişiye rast geldi. Kûfe'nin halini sordu. İçlerinden birisi ki Mücremma Âmiri idi "Eşraf ve ileri gelenler çok rüşvet alıp torbalarını doldurdular. Hepsi senin aleyhindedir, başkalarının kalpleri sana dönük olsa da kılıçları yarın senin üzerine sıyrılacaktır" dedi.

Yine o dört kişiden birisi ki Adin'in oğlu Tırnah idi. "Kûfe'den çıktığım zaman Kûfe dışındayla çok asker gördüm. Mümkünse onlara bir karış yaklaşma" dedi.

Ertesi gün Muharrem'in ikinci Perşembe gününden geri dönemeyip çaresiz yoluna devam etti. Gecesi de biraz uyuyup dinlendi.

Ertesi gün Muharrem'in üçüncü Perşembe günü idi. Sabahleyin Hız. Hüseýin arkadaşları ile beraber hareket etti ve sol tarafa döndükçe Hur onları şiddet kullanarak Kûfe yoluna çeviriyordu. Bir yere kondular. Ziyad'ın oğlu tarafından mübaşir bir mektup getirdi. Bu mektubda "Bu mektup her nerede

eline geçerse Hüseyin'i orada tut ve onu susuz ve ıssız bir yere kondur" diye yazılmıştı. Hür bu işi Hz. Hüseyin'e bildirdi. Hz. Hüseyin civarda bulunan bir köyde konuklamak istedi. Hur "Ben bunu yapamam, bu mektubu getiren vali tarafından bir casustur. Ben ise onun emri ile iş yapmağa memurum" dedi ve Hz. Hüseyin'i susuz bir mahalde indirdi. Hz. Hüseyin "Burasının adı nedir" diye sordu. "Kerbelâdır" dediler. O zaman Hz. Hüseyin "Burası kerb ve belâ yeridir. Çok tuhaftır ki babam Sıffiyne giderken beraberdim, buraya geldiğimde bu yerin adı nedir diye sordu, Kerbelâ dedikleri zaman Allah'ın hükmü kazası böyledir ki Hz. Muhammed'in soyundan bir bölük buraya inecek ve onların başlarına felâket gelecektir" demişti ve Allah'ın takdirine boyun eğdi.

KERBELÂ FACIASI

Ertesi gün Kûfe'den Ebû Vakkas'ın torunu ve Sa'd'ın oğlu Ömer dörtbin süvari ile Kerbelâ'ya geldi. Deylem kabilesi isyan etmişti. Ziyad'ın oğlu onu Rey valisi tayin ederek emrini eline vermiş ve dörtbin süvari ile onu o tarafa göndermeyi kararlaştırmıştı. Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye doğru yürüyüşü tahakkuk edince Ziyad'ın oğlu Ömer'i çağırıp "Yanındaki askerle Hüseyin'in üstüne git, onun gâilesi ortadan kalktıktan sonra vazifenin başına gidersin" demesiyle Ömer bu işden kendisinin affedilmesini istedi. Ziyad'ın oğlu "Öyle ise Rey valiliği için sana verdiğimiz emirnameyi geri ver" demesiyle Ömer

“Yarına kadar düşüneyim” diyerek mühlet istemiş. O da müsaade etmişti.

Ömer gelip yakınları ile danıştıktan sonra hepsi onu Hüseyin üzerine gitmekten men etmişler ve kendisinin hemşiresinin oğlu olan Şu’benin torunu ve Mugire’nin oğlu Hamza gelip “Dayı Allah için olsun Hüseyin’e karşı gitme günahkâr olursun. Allah’a yemin ederim ki yer yüzünün mülkü saltanatından ayrılmak şöyle dursun dünyadan çıkıp gitmek Hüseyin’in kanına girip de o halde Allah’ın huzuruna çıkmaktan hayırlıdır” demesiyle Ömer de “Pek alâ” demiş ve gece derin düşüncelere dalıp “Ne yapayım Rey valiliğinden mi geçeyim. Yoksa Hüseyin’i öldürmekle rezil, rüsvay mı olayım. Hüseyin’i öldürmekte muhakkak ateş var. Rey valiliği de tatlı şey” diyerek düşünüp hayrette kalmıştı.

Ertesi gün Ziyad’ın oğluna gidip “Siz beni bu valiliğe tayin ettiniz. Halk da işitti. Beni memuriyet yerime gönderseniz de Hüseyin üzerine Kûfe eşrafından birini gönderseniz” dedi ve bazı kimselerin isimlerini söyledi. Ziyad’ın oğlu “Ben seninle işlerimi danışacak değilim, sen askerlerimizle gidersen ne iyi yoksa bizim emirnamemizi geri ver” deyince Ömer “Giderim” deyip yukarıda yazıldığı gibi Kerbelâ’ya gelmiştir.

Mal ve makam düşkünlüğü insanı ne kadar şaşırtıyor ve nasıl felâket kuyusuna düşürüyor.

Sa’d’ı Vakkas Hazretleri dünyayı ayağının altına almıştı. Yanında malın ve makamın hiçbir kıymeti yoktu. Hayatında Cennetle müjdelenmiş olduğu halde toprakta gezerdi. Ömer, o babanın oğlu idi. Fakat kısa zamanda alemin hali değişmiş, fikirler

başkalaşmıştı. Sa'd'ın oğlu Ömer Hz. Hüseyin'in derecesinin yüksekliğini ve şanını bilirken Rey valiliğinden geçemeyip göz göre kendisini Cehennem ateşine atmaya cesaret etmişti. Dünya sevgisi her günahın başıdır.

Hz. Sa'd'ın oğlu Ömer Kerbelâ'ya gelince Hz. Hüseyin'e adam gönderip vazifesini bildirdi. Hz. Hüseyin de "Ben buraya ahalinin daveti ile geldim. İstemezseniz dönüp giderim" diye haber gönderdi.

Ömer bu cevabı Ziyad'ın oğluna yazdı. O da "Hüseyin bizim pençemize düştükden sonra kurtulmak mı istiyor. Sen ona teklif et. Yezid'e biat etsin de o zaman ben de bir çare düşünürüm. Eğer biat etmezse ona su verme" diye cevap verdi.

Bunun üzerine Ömer beşyüz atlı gönderdi. Hz. Hüseyin'in nehirde su almasını önüne geçmek için nehirle onun bulunduğu yer arasına kondular.

İçlerinden Ebû Hasin'i Ezdi'nin oğlu Abdullah çıkıp "Ey Hüseyin uzaktan suya bakarsın fakat susuzluktan ölünceye kadar bir yudum içemezsin" diye bağırdı.

Hz. Hüseyin bu sözden müteessir olarak "Ya Rabbi bunu susuzlukla öldür" diye dua etti ve duası kabul edilmiş olmalı ki bu kaba adam şiddetli bir hastalığa tutulup bir yudum su içse çıkarıyıcı, hararet basıp yine su içtikçe kusarak suyu çıkarıyordu. Sonunda böyle susuzlukla can verdi.

Su kavgasından sonra Hz. Hüseyin Sa'd'ın oğlu Ömer'e haber gönderip iki asker ortasında buluştular. görüştüler. Fakat ne konuştukları lâıykı ile bilinemedi ise de çok sağlam rivayetlere göre Hz. Hüseyin "Bana izin veriniz geri döneyim yahut İslâm

hudutlarından bir yere gidip emre bağlı bir nefer gibi İslâm dinine hizmet edeyim. Bir rivayette de Şam'a gideyim" demiş. Ömer bunu da uygun bulur yollu Ziyad'ın oğluna yazmış. Ziyad kumandanlarından önde gelenleri toplayıp işi anlatınca Zül Cevşen'in oğlu Şimr kalkıp "Hüseyin senin eline düşmüş iken onun bu teklifini kabul edecek misin? Yemin ederim ki o bu suretle savuşup giderse kuvveti artar ve senin kuvvetin zayıflar. Hüseyin arkadaşları da senin verdiği hükme, karara boyun eğerek teslim olmalıdırlar. Hüküm senin elindedir. İstersen af edersin Yemin ederim ki ben işi öğrendim. Ömer iki asker arasında bütün gece Hüseyin ile görüşüp konuşuyormuş" deyince Ziyad'ın oğlu "Hakkır var diyerek Ömer'e bir mektup yazmış. Hüseyinle arkadaşları benim hükmüme razı olarak teslim olurlarsa onları salimen bana gönder. Eğer karşı koyarlarsa harbet ve onları atlara çiğnet. Eğer sen de emrimi yapmazsan kumandanlıktan vazgeç ve askeri Şimre teslim et" demişti. Şimre de "Al bu emirnameyi Ömer'e götür, eğer yazdığım gibi hareket ederse onu dinle ve emrine uy. Yahut sen onun ve askerinin üzerine emirsin. İşini yap Ömer'in de boyununu vur başını bana gönder" diye eline bir emirname verdi.

Şimr Kerbelâ'ya geldi ve emirnameyi Ömer'e verdi. Ömer "Allah cezanı versin ne çirkin haberle geldin. Benim meramım işi düzeltmekti. Yemin ederim ki Hüseyin teslim olmaz. "Çocuk babasının sıradır" dedi.

Şimr "ne yapacaksın" diye sordu. Ömer "Ne yapayım çaresiz hükmünü yerine getireceğim" diye-

rek askerini Hz. Hüseyin'in üzerine yürüttü. O zaman Muharrem'in dokuzuncu perşembe günü ikinci vakti idi.

Hz. Hüseyin çadırının önünde başını iki dizi üzerine koyup dalmıştı. Hemşiresi Zeynep yanına gelip uyandırdı. Hz. Hüseyin, şimdi rüyamda Rasûlullah'ı gördüm "Bize geleceksin" buyurdu. De-yince Zeynep: "Vah bizlere yazık" diyerek ellerini yüzüne vurdu Hz. Hüseyin "Kardeşim size ne var Allah size lütfu inayet eder" dedi. Hemen kardeşi Abbas gelip "Bu asker senin üzerine geliyor" de-yince Hz. Hüseyin onu Ömer'e gönderip ertesi güne kadar mühlet istedi. O da askerin ileri gelenleri ile görüşüp ertesi güne kadar müsaade verdi ve askerini geri çevirdi.

Sonra Hz. Hüseyin arkadaşlarını toplayarak güzel bir hutbe okudu ve onlara dua etti. Sonra "Size izin verdim, gece karanlığında savuşunuz her biriniz ailemden birinin elini tutarak şehir'ere ve köylere dağılınız Cenab'ı Hak hepinize hayır ile mükâfat buyursun. Düşmanlar ancak beni istiyorlar. Bana galebe edince başkalarının arkasına düşmezler" deyince kardeşleri ve kardeş çocukları ve amcazedeleri "Biz bunu yapamayız. Allah göstermesin sana bir hal olursa biz ondan sonra sağlık istemeyiz" demeleri ile Hz. Hüseyin Âkil okullarına dönerek "İçinizden Müslimin daha önce şehit olması sizin için yeter. Şimdi siz savuşup gidiniz" deyince "Biz sonra halka ne diyelim, büyüğümüzü ve efendimizi ve en hayırlı amcazademizi terkettik, onlarla beraber ok atmadık kılıç vurmamak onların ne yaptıklarını bilmiyoruz mu diyelim. Yemin ederiz ki biz bu-

nu yapamayız. Bize senden sonra yaşamak haram olsun” dediler.

Hız. Hüseyin’in fedakâr arkadaşlarından Avsecetül Esedi’nin oğlu Müslim kalkıp “biz senin hakkını vererek Allah’ın huzurunda mazur olmayalım mı? Yemin ederim ki o düşmanların göğsünde mızrağımı kırıp da kılıçta başlarına vurmadıkça senden ayrılmam. Silâhım olmasa da ölünceye kadar taş ile muharebe ederim” dedi. Öteki arkadaşları da böyle söylediler.

Bunun üzerine Hız. Hüseyin “Çadırlarınızı sıklaştırınız ve iplerini birbirlerine dolaştırınız. Arkanızı sağ ve solunuzu çadırlar ile kapalı tutup yalnız düşmana karşı koyunuz. Onlar da öyle yaptılar ve geceleyin birçok odun ve kamış toplayıp çadırların arkasındaki alçak yere onları yığdılar ve bir nevi istihkâm yapıp bir dereceye kadar arkalarını temin ettiler.

Ertesi gün Muharrem’in onu yani Aşure günü idi. Ömer sabahleyin askerine yürü emri verdi Hız. Hüseyin de kendi askerini sıraya dizdi. Ömer’in askeri altıbin kadar olup Hız. Hüseyin’in askeri ise otuziki süvari ve kırk piyade fedaiden ibaretti.

Yukarıda geçtiği gibi odun ve kamış yığımına ateş verildi. Bu suretle ateşten bir istihkâm meydana çıktı.

Hız. Hüseyin devesine binip meydana çıktı. Düşmanlara dönerek “Ey ahali benim kim olduğumu düşünün, sonra vicdanlarınıza dönünüz. Ondaın sonra bakın benim kanım size helâl mı? Ben sizin Peygamberinizin kızının oğlu değil miyim? Vasisi ve amcazadesi olan zatın oğlu değil miyim? Rasûl-i Ek-

rem'in şu Hadisini işitmediniz mi? Biraderimle benim için Siz Ehl'i Beyt gençlerinin efendilerisiniz ve Ehl'i sünnetin gözünün sürurusunuz buyurmuştu. Eğer bana inanmazsanız içinizde bunu size söyleyecek kimseler vardır. Abdullah'ın oğlu Cabire, Ebû Said'e ve Erkam'ın oğlu Zeyde sorunuz. Onlar Rasûl-i Ekrem'den bu Hadis-i Şerifi işittiklerini size haber verirler. Benden ne istiyorsunuz? İçinizden birini mi öldürdüm. Yahut mallarınızı mı zorla aldım? Ey filânlar ve filânlar buraya gel diye bana davet mektubu göndermediniz mi? Eğer beni istemiyorsanız bırakınız. Geri dönüp kendi yerime gideyim" dedi. Eş'as'ın oğlu Kays, "Siz Ziyad'ın oğlunun hükmü üzerine teslim olsanız olmaz mı" deyince "Hayır yemin ederim ki olmaz. Size nâskin ve zelil olarak kendimi teslim edemem" diye deve-sinden indi.

Hız. Hüseyin'in sağ kolkumandanı olan Kayn'ın oğlu Züheyr bir kısarak üstünde silâhlı olarak meydana çıkıp "Ey ahali bız sizi zalim oğlu zalim olan Ziyad'ın oğlu Ubeydullah'ın aleyhine yürümeğe davet ediyoruz" dedi. Eşkiya, Züheyr'e sövdüler ve Ziyad'ın oğlunu övdüler ve "Biz senin arkadaşını ve onunla beraber olanları öldürmedikçe yahut tutup Ziyad'ın oğluna teslim etmedikçe buradan ayrılmayız" dediler. Züheyr de "Ey Allah'ın kulları Fatımanın oğlu yardım edilmeğe, Sümeyye'nin oğlundan daha lâyıktır. Eğer ona yardım etmeyecekseniz onu öldürmekten sakınınız, onun yolunu açınız. Hiç olmazsa Şam'a gitsin. Şüphe etmem ki amcazadesi Muaviye'nin oğlu Yezid bundan memnun olmasın" dedi.

Bunun üzerine Ömer'in sol kol kumandanı olan Şimr ona bir ok attı. Züheyr de ona sövdü ve "Ben sana hitabetmiyorum, sen bir hayvansın zannetmem ki Allah'ın Kitabında iki Ayeti doğru dürüst okuyabilesin. Kıyamet günü seni çok elemli azab ile müjdelirim" deyince Şimr "Allah seni de arkadaşını da kahretsin" deyince Züheyr "Sen beni ölümle mi korkutuyorsun. Allah'a kasem ederim ki seninle beraber ebedi kalmaktansa ölümü tercih ederim" dedikten sonra yüksek sesle "Ey Allah'ın kulları bu alçak ve cani herif sizi aldatmasın, Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in zürriyetinin kanını dökenler Muhammed'in şefaatine nail olamazlar" dedi sonra Hz. Hüseyin'in emri ile geri döndü.

Ömer Hz. Hüseyin üzerine yürüyünce kol başlarında Yezid'in oğlu Hur onun yanına gelip "Allah sana doğru yolu göstereyim bu zat ile dövülecek misin" demiş Ömer de "Evet dövüleceğim" deyince Yezid'in oğlu Hür "O zatın tekliflerinden birini kabul etsen olmaz mı" deyince Ömer "Evet yemin ederim bence olur fakat ne yapayım ki senin Emirini kabul etmiyor" diye cevap vermiş. Hür ise yavaş yavaş Hz. Hüseyin'e yaklaştıkça kendisinde bir titreme başlamış arkadaşlarından Evsin oğlu Muhacir "Ben senin halinde bir acıplık görüyorum. Hiç bir çarpışmada sende bu hali görmedim. Kûfelilerin en kahramanı kimdir diye sorsalar seni gösterirdim" deyince Hür ona karşılık olarak "Yemin ederim ki kendi nefsimi cennet ile cehennem arasında muhayyer bırakıyorum ve cennete başka şey tercih etmiyorum" dedikten sonra kısrağını tepti ve Hz. Hüseyin'in yanına geldi. "Allah beni sana feda etsin.

Ey Rasûlüllah'ın oğlu senin dönüşüne engel olan ve seni burada tutan benim. Allah'a yemin ederim ki arkadaşlara söylediğim şekli kabul etmeyeceklerini ve işin bu raddeye geleceğini bilmiyordum. Ben şimdi sana günahımdan tövbe ederek geldim. Önünde ölünceye kadar çalışacağım. Bu kararım acaba tövbe-i nasûh olur mu" diye sordu. Hz. Hüseyin de "Allah seni affeder" buyurdu.

Hür ,kendi arkadaşlarının önüne doğru ilerledi. "Ey Cemaat Hüseyin'in tekliflerinden birini kabul edin ki Allah da sizi affetsin" diye bağırdı. Sa'd'ın oğlu Ömer "Buna bir çare bulsam ben de olmasını isterdim" dedi. Hür sözüne devam ederek "Ey Kûfeliler siz Hüseyin'i davet ettiniz, uğrunda can feda ederiz dediniz sonra onu öldürmeye niyet edip etrafını sardınız. Şimdi burada mahsurdur. Onu Hıristiyanların, Yahudilerin ve Mecusilerin içtiği Fırat suyundan mahrum ettiniz. Ailesi ile beraber susuzluktan bitkin bir hale geldiler, Muhammed'in zürriyeti hakkında ne kadar fena muamele ediyorsunuz. Eğer tövbe edip de bu halden geçmezseniz Allah size susuzluk gününde su vermez" deyince düşmanlar ona sövdüler ve üzerine ok attılar O da dönüp geldi. Hz. Hüseyin'in karşısına çıktı. Sa'd'ın oğlu Ömer ki gönülsüz olarak bir kumandan bulunuyordu ancak makam hırsı ile böyle çirkin bir işe girmişti. Hemen askerini yürüttü ve bir ok alıp attı. "Şahit olunuz önce ok atan benim" diyerek halkı şahid tuttu ve askeri ok muharebesine başlattı.

Ziyad'ın azatlılarından Yesar muharebe meyda-

nına çıkıp er diledi. Umeyr'i Kelbî'nin oğlu Abdullah ona karşı çıkararak onu öldürdü.

Sonra Ziyad'ın oğlu Ubeydullah'ın azathlarından Salim çıkıp Abdullah'a hamle etti. Abdullah onu da öldürdü. Fakat elini siper etmiş olduğundan onun da parmakları kesildi.

Hemen Abdullah'ın zevcesi Ümmü Vehap eline bir sopa alıp kocasının yanına gitti, "Anam babam sana feda olsun, Fatıma evlâdının uğrunda dövüş" dedi. Abdullah ona "sen geri dön" deyince "Seninle beraber ölmedikçe dönmem" dediyse de Hz. Hüseyin'in emri ile geri döndü.

Düşman ordusunun sağ kol başı olan Haccac'ı Zebidi'nin oğlu Amr süvarisi ile hücum edince beri taraftan üzerlerine ok yağdırıldı. Kimi öldü kimi yaralandı.

İçlerinden İbn-i Havze adında cahil bir herif şaşılacak bir söz söyledi. Yani "Ey Hüseyin seni cehennemle müjdelerim" dedi.

Hız. Hüseyin ona karşı "Sen yalancısın, senin dediğin gibi değildir. Ben rahim ve şefî' ve kendisine itaat ve ibadet olunan Rabbimin huzuruna giderim" dedikten sonra "Ya Rabbi bu şahsı cehennemine gönder" dedi.

Bu İbn-i Havze hiddetlenip birden bire atını sürdü. Atı ürküp düştü. Mel'unun ayağı üzengide kaldı. Atı kaçıp onu sürükleyerek ve taştan taş çarparak öldürdü.

Vail-i Hadramî'nin oğlu Mesruk "Acaba Hüseyin'in başını ele geçirip de Ziyad oğlunda bir rütbe ve bir mevki alabilir miyim diye düşünüp dururken Hz. Hüseyin'in duası üzerine İbn-i Havze-

nin nasıl felâketli bir ölümle canını cehenneme ısmarladığını görünce “Ben bundan sonra Rasûlullah’ın Ehl-i Beyti ile dövüşmem” diyerek savuşup gitti.

Muharebe kızışınca eşkiyalar tarafından Makil’in oğlu Yezid meydana çıkıp Hz. Hüseyin’in yakın arkadaşlarından Hudayr’ın oğlu Berir’e dönerek “Ey Berir görüyormusun Rabbin sana ne yaptı?” deyince, o da “Rabbim benim hakkımda hayır, senin hakkında şer yarattı” demesi ile Yezid ona “Sen yalan söylüyorsun” deyince Berir “Gel seninle lânetleşip sonra da dövüşelim” demesi ile o da kabul edince hemen “Allah yalancıya lânet ve batıl da bulunanı da kahretsir” diyerek ve sövüşerek vuruşmaya çıktılar,

Önce Yezid bir hamle etti. Berir’e bir şey yapamadı. Sonra Berir bir kılıç vurdu Yezid’in başlığını yardı ve kılıcın ucu beynine indi.

Sonra Berir’in üstüne Münkad-ı Abdi’nin oğlu Radi hücum edince kucak kucağa geldiler. Sonra Berir onu yıktı. Göğsüne oturdu fakat Cabir’i Ezdi’nin oğlu Kab arkadan gelerek Berir’i mızrakla vurdu ve kılıçla işini bitirdi. Allah rahmet eylesin. Sonra Ka’b geri dönünce karısı karşılayıp “Ey Ka’b sen Fatımanın oğlunun düşmanlarına yardım ettin ve Kurra’nın büyüğü ve efendisi olan Berir’i öldürdün. Bundan sonra seninle hiç konuşmam” dedi.

Sonra Ensar’dan Karza’nın oğlu Amr meydana çıkıp Hz. Hüseyin’in uğrunda şehit oluncaya kadar dövüştü. Eşkiya tarafında bulunan kardeşi “Ey Hüseyin ey yalancı oğlu yalancı kardeşimi sapıttın, ölümüne sebep oldun” diye bağırmasıyle “Al-

lah kardeşine doğru yolu gösterdi ve sen doğru yoldan çıktın” deyince o da “seni öldürmezsem Allah beni öldürsün” diyerek hücum etti ve hemen Hilâl’in oğlu Nafi karşılayıp o habisi vurup yere düşürdü. Fakat arkadaşları yetişip kurtardı.

Yukarıda adı geçen Yezid’in oğlu Hür, Hz. Hüseyin uğrunda çok şiddetli dövüşüyordu. Bu sırada Süfyan’ın oğlu Yezid onunla çarpışmaya çıkmıştı. Hür ona aman zaman vermiyerek vurup öldürdü. O sırada Hırrıs’ın oğlu Müzahim meydana çıkıp er diledi. Onu da Hilâl’in oğlu Nafi karşılayıp öldürdü.

Kûfe ordusu Hz. Hüseyin’in askerine nisbetle birer altmış raddesinde idi. Hz. Hüseyin’in galebe çalmasına maddeten ihtimâl verilmezdi. Kumandan olan Sa’d’ın oğlu Ömer yukarda söylediğimiz gibi bu vazifeyi gönülsüz olarak kabul etmişti. Beraoerinde bulunanların içinde de kalben Hz. Hüseyin’e taraftar olanlar bulunuyordu. Hz. Hüseyin tarafındaki fedailerin galebe çalmaları Kûfe ileri gelenlerini ürküttü.

Bunun üzerine sağ kol başı olan Haccac’ın oğlu Amr “Ey ahali biliyor musunuz kimlerle muharebe ediyorsunuz. Pek küçük bir toplulukla çarpşıyorsunuz, eğer birer taş atsanız onları öldürürsünüz. Ey Kûfeliler inzibat ve itaat altında bulununuz. Dinden ayrılıp da Emirü’l Mü’minine asi olanları öldürmekte tereddüt etmeyiniz” deyince Sa’d’ın oğlu Ömer de “Söz budur” diyerek toplu bir halde hücum etmek için askeri tek tek çarpışmaktan men etti.

Hz. Hüseyin bunu işitince “Ey Haccac’ın oğlu Amr sen halkı benim aleyhime mi kışkırtıyorsun?

Allah'a yemin ederim ki ruhlarınız alınırken dinden ayrıılıp çıkan, kimler olduğunu öğrenirsiniz" dedi. •

Amr ise nasihat kabul eden gürûhtan olmayıp hemen Fırat tarafından hücum etti ve Avsece'nin oğlu Müslim ile dövüşerek onu yere düşürdükten sonra dönüp gitti.

Müslim henüz can vermeden Hz. Hüseyin'in sol kol başı Muzahir'in oğlu Habib, onun yanına gitti. "Senin düşmen bana çok tesir etti, seni cennetle müjdelerim. Eğer arkandan geleceğimi bilmesem isterdim ki bana bir vasiyet et de ben de senin vasiyetini yerine getireyim" deyince Müslim eliyle Hz. Hüseyin'e işaret ederek "İşte bunun uğrunda can vermeni sana vasiyet ederim" dedi ve ruhunu teslim etti. Allah rahmet eylesin.

Müslimin şahadeti arkadaşlarının pek gücüne gitmişti. Fakat o da kendini ucuz satmayıp nice yararlıklar gösterip nice eşkiyayı yaraladı ve öldürdü.

Cariyesi Müslim vefat edince "Vah vah Ey Avsece'nin oğlu" diye feryad etti. Amr'ın adamları da "Müslimi katlettik, Müslimi öldürdük" diye bağırınca düşmanın piyade kol başı olan Rebi'nin oğlu Şit işitip "Allah belânızı versin siz kendi elinizle kendinizi öldürüyorsunuz. Müslim gibi mert bir adamı öldürmekle mi memnun olup övünüyorsunuz? Allah'a yemin ederim ki Ben Azerbeycan muharebesinde onun altı müşriki öldürdüğünü gördün Öyle bir zatı öldürmekle öğünülür mü" dedi ve çok üzüldü.

Çünkü bu Rebi'nin oğlu kendi hemşerilerinden ayrılamayıp yerini muhafaza etmekte ise de önde ve sonra bu muharebeyi çirkin görüyordu. Hatta "Allah bu belde ahalisine asla hayır vermez, hayret

etmezmisiniz ki bizler Hz. Ali ve oğulları ile beraber beş sene Ebû Süfyan ailesi ile muharebe ettik. Sonra Ali'nin bu oğlunun aleyhine döndük ki o şimdi yeryüzündeki halkın en hayırlısıdır. Şimdi biz Muaviye soyu ile ve zaniye kadının oğlu ile beraber olarak onunla çarpışıyoruz. Bu ne büyük sapıklıktır" derdi.

O sırada sol kol başı olan mahut serkerde Şimr de şiddetli bir hücum etti. Hz. Hüseyin'in fedai yiğitleri de çok mertçe karşı koyup dövüştüler. Hele süvarileri otuz iki kişiden ibaret olduğu halde kaplan gibi her ne tarafa hücum ederlerse Kûfe süvarilerini yarıp dağıtıyorlardı.

İşte o sırada Umeyrin oğlu Abdullah fevkalâde bir kahramanlık edip düşmanın belli başlılarından ikisini öldürmüş ve bir çoklarını da yere düşürmüştü. Sonra da kendisi şehit olmuştu.

Kûfe süvarisinin kumandanı olan Kays'ın oğlu Urve askerin başında bulunan Sa'd'ın oğlu Ömer'e haber göndererek "Görüyorsunuz şu bir avuç süvariden bizim süvarilerimiz neler çekiyor" diyerek piyade kol kumandanı Rebi'nin oğlu Şit'e, Ömer sen git deyince Şit esasen yukarıda geçtiği gibi bu muharebeden nefret ettiği için "Benden başka adam bulamıyorsunuz" diyerek özür dilediğinden Ömer ondan vazgeçerek Nemir'in oğlu Hasin'i beşyüz okçu ile gönderdi.

Okçular gelip Hz. Hüseyin'in süvarileri üstüne ok yağdırınca onlar da atlarından inip piyade olarak karşı koymağa mecbur oldular. İşte o sırada Yezid'in oğlu Hür çok mertçe dövüşmüştür.

Hız. Hüseyin yukarıda geçtiği gibi çadırları sıklaştırıp birbirine bağlamış olduğundan düşman yalnız cepheden hücum edebiliyordu ve düşmanın askerleri Hız. Hüseyin'in topluluğundan kat kat üstün iken onları her taraftan saramıyorlardı. Bunun üzerine çadırları aşmak için sağdan ve soldan Sa'd'ın oğlu Ömer birçok adamlar gönderdi. Gelenler çadırları aşmak ve bulduklarını yağma etmekle meşgulken Hız. Hüseyin'in cemaatından üçer beşer kişi çadırların arasına girip o herifleri öldürüyorlardı.

Onun üzerine Ömer'in emri ile çadırlara ateş verildi. Fakat düşmanın istediği olmadı. Çünkü sağdan soldan çadırlar yanmağa başlayınca ateşten bir istihkâm meydana geldi ve düşmanların hücumuna engel oldu. Fakat o çadırlarda bulunan kadınlarla çocuklar açıkta kalmış oldular.

O sırada Ümeyr'in oğlu Abdullah'ın cenazesi meydanda yatıyordu. Karısı Ümm'i Vehep çadırından çıktığı gibi onun baş ucuna gidip bir taraftan yüzünden tozu toprağı silkiyor ve "Afiyet olsun cenet nimetine kavuştun" diyordu.

Şimr, onu görünce hiddetlendi ve hemen kölesine emretti. O da zavallı kadının başına bir sopa vurarak öldürdü. Bu suretle kocasının yanına serilip kaldı. Allah rahmet eylesin.

Müşriklerin bile kadınlarına ve çocuklarına dokunmak şer'an men edilmiş ve aklen de kötü görül-müşken bir Müslüman kadın hakkında böyle bir çirkin muamelenin yapılması azgının kalbinin ne kadar kararmış ve gözünün ne derece kızmış olduğuna yeterli bir delildir.

Şimr bu yaptığı vahşilikle yetinmeyip bir bölükle Hz. Hüseyin'in büyük çadırına yaklaştı ve "Ateş getiriniz burasını içindekilerle beraber yakayım" dedi. İçindeki kadınlarla çocuklar feryad ederek dışarı fırladılar. Hz. Hüseyin bunu işitip Şimre "Allah seni ateşle yaksın" diye bağırdı.

Düşman reislerinden Müslim'in oğlu Hamid Şimr'e dönerek "Bu hareketin pek çirkindir. Ateşle ceza vermek Allah'a mahsustur. Sen Allah'ın azabı ile mi ceza vermek istiyorsun, Kadınları çocukları mı öldüreceksin. Senin kumandanın da buna razı olmaz" dedi. Şimr onu dinlemedi lâkin Rebi'nin oğlu Şit gelip onun önüne geçmesiyle o da cehennem olup gitti.

Öyle zamanı idi. Ebû Semamet üs Saidi "Ey Hüseyin sana canım feda olsun düşman sana yaklaştı. Yemin ederim ki ben senin uğrunda ölmedikçe seni kimse öldüremez. Fakat bu namazı da senin arkanda kılıp da Allahıma öyle kavuşmak istiyorum" deyince Hz. Hüseyin başını kaldırdı "Namazı hatırlattın Allah seni, Allah'ın adını anan, namaz kılanlardan eylesin Evet namaz vakti geldi, onlardan sorunuz namazı kılıncaya kadar dövüşmekten vazgeçerler mi" dedi.

Düşmandan mütareke istenildiği zaman Nümejr'in oğlu Husayn "Sizin namazınız makbul olmaz" deyince Hz. Hüseyin'in sol kol başı olan Muzahir'in oğlu Habîb: "Rasûlüllah'ın soyunun namazı makbul olmaz da senin namazın mı kabul edilir eşsek herif" dedi. Hasin onun üzerine hücum etti. Habîb kılıçla onun kısrağının başına vurdu. Kısarak şahlandı Hasin yere düştü fakat arkadaşları onu kur-

tardı. Habib şiddetli çarpışmaya başladı ve Temim oğullarından birini öldürdü. Hemen Temimliler toplandı ve Habibi şehit ettiler. Hz. Hüseyin bundan dolayı çok müteessir ve mahzun oldu.

Hz. Hüseyin'in sağ kol başı Kayn'ın oğlu Züheyr ve Yezid'in oğlu Hur çok şiddetli dövüştüler. Biri düşman saflarını yarıyor içlerine dalıyor, öteki onu kurtarıyordu. Bir müddet böylece harbe devam ettiler. Nihayet düşmanın piyadeleri hücum ederek Hür'ü şehit ettiler. Allah rahmet eylesin. Bu sırada Ebû Semamet üs Said'i de düşman tarafında bulunan bir amcazedeşini öldürmüştür.

Sonra düşman namaza durunca Hz. Hüseyin de "Salâtı Havf" denilen korku namazını kıldı. Namazdan sonra Muharebe şiddetlendi. Düşman Hz. Hüseyin'in yanına kadar geldi. Kayn'ın oğlu Züheyr bu sırada şehit oldu.

Hilâl'in oğlu Nafi zehirli okların üstüne ismini yazar ve düşmanlara atardı. Bu suretle onlardan on iki kişi öldürdü ve bir çoklarını da yaraladı. Sonra iki kolunu vurup kırdılar ve onu esir ettiler. Şimr onu alıp Ömer'in yanına götürdü. Nafi'in yüzünden kan akararak Ömer'in huzuruna gelince "Sizden yaraladığım kimselerden başka on iki kişi öldürdüm, eğer bir kolum kalsaydı siz beni esir edemezsiniz" dedi. Şimr onu öldürmek için kılıcını sıyrırken "Sen eğer Müslüman olaydın bizim kanlarımızla Allah'ın huzuruna çıkmak sana güç gelirdi. Allah'a hamd ederiz ki bizim ölümümüzü kullarının kötüleri elinde takdir etmiştir" deyince Şimr onu öldürdü. "Nafi'e rahmet, Şimr'e lânet"

Sonra Şimr şiddetli bir hücumla geçti. Hz. Hüseyin'in Eshabı'ı gördüler ki eşkiya çoğaldı. Artık kendilerini de Hz. Hüseyin'i de koruyamayacaklar. Hemen onun önünde ölmek üzere birbirleriyle yarışmaya başladılar.

Önce Urvet ül Gıfari'nin iki oğlu gelip Hz. Hüseyin'in önünde döğüşmeye başladılar. Es'ad Şibami'nin oğlu Hanzele gelip Hz. Hüseyin'e selâm verdi ve ileri geçip harbe girdi. Cabir oğullarından da iki amca çocuğu gelip Hz. Hüseyin'e veda ederek harbe katıldılar. İşte bunların hepsi şehit oluncaya kadar cengettiler. Allah hepsine rahmet etsin.

Sonra Ebû Şebib'in oğlu Abis ile kölesi Şevzeb gelip Hz. Hüseyin'e selâm verdiler ve ileri geçip harbettiler. Şevzep şehit olunca Abis meydana çıkıp er diledi. Kimse karşı çıkamadı. Sa'd'ın oğlu Ömer "Onu taşa tutunuz diye emretti" her taraftan üzerine taş atmaya başladılar o da zırhını ve başlığını çıkarıp ve bir hücum ederek düşmanı birbirine kattı ve onları bozup perişan etti. Düşman tekrar dönüp büyük bir kalabalıkla üzerine hücum ederek onu da şehit ettiler.

Abdullah Mesrefi'nin oğlu Dahhak Hz. Hüseyin'in yanına geldi. "Ey Allah Rasûlünün oğlu biliyorsun ki senin yanında dövüşen oldukça ben de dövüşürüm diye söz vermiştim. Şimdi kimse kalmayınca benim dönüp gitmem helâldir" deyince Hz. Hüseyin "doğrudur, hakkın var fakat nasıl çıkıp kurtulabilirsin, takdire boyun eğerek git" diye izin verdi. O da Allah'a sığınarak savuşup kurtuldu.

Hız. Hüseyin'in süvarileri hayvanlarının sinirlerini kesip yaya kaldıkları zaman Dahhak kendi

kısrağını bir küçük çadırda saklayıp o zamana kadar piyade olarak cengetmişti. Bu sefer Hz. Hüseyin'den izin alınca gidip kısrağını aldı ve dönüp düşman üzerine hücum ederek içlerine girdi ve topluluklarını yararak öte tarafa geçti. Onbeş kişi arkasına düştü, tutamadılar Dahhak kaçip ellerinden kurtuldu selâmete ulaştı.

Ebuş Şahşa'ı Kindi diye tanınan Ziyad'ın oğlu Yezid ki Kûfe'den Sa'd'ın oğlu Ömerle beraber çıkmıştı. Yukarıda geçen Hz. Hüseyin'in teklifleri red olununca o da Ömer'in yanından ayrılp Hz. Hüseyin'in askerine katılmış ve muharebeye başlamıştı. Hz. Hüseyini'n yanına gelip önünde diz çöktü. Beşyüz ok attı. Beşi bile şaşmadı. Her atışında Hz. Hüseyin ona hayr ile dua ederdi. Nihayet o da Hz. Hüseyin'in önünde şehit oldu. Allah ondan razı olsun.

Evvelce yaralı olup da çadırların önünde yatanlar da düşmanın oraya kadar geldiğini görünce hep birden dövüşe kalktılar hepsi de bir yerde şehit oldular. Allah onlara rahmet etsin.

O gün Ehl'i Beytten önce şehit olan Hz. Ali'nin oğlu Ali Ekber idi ki Aslan gibi düşmanla dövüşerek şehitlik mertebesine ulaşmıştır.

Sonra Hz. Hüseyinin Abdullah adındaki oğlu ve Hz. Hasan'ın Ebû Bekir ve Kasım adındaki oğulları ve baba bir kardeşleri yani Hz. Ali'nin Abbas, Cafer, Abdullah, Osman, Muhammed ve Ebû Bekir adındaki oğulları ve amcazadeleri olan yani Cafer'in oğlu Abdullah'ın iki oğlu olan Avn ve Muhammed ve Ebû Talib'in oğlu Akil'in çocukları Cafer, Ab-

durrahman ve Abdullah ve Akil'in torunu Müslim'in oğlu Abdullah ve Akil'in torunu Ebû Said'in torunu Muhammed mertçe cengederek hepsi şehit olmuşlar.

Hız. Hüseyin bir müddet meydanda durdu. Düşmanlardan her kim yanına gelse onu öldürmek büyük günâh olduğunu düşünerek vurmağa cesaret edemeyip dönüp gidiyordu.

O sırada Hız. Hüseyin'in henüz sabi olan oğlu Ali Asgar yanında duruyordu. Bir ok gelerek zavallıyı şehit etti. Babası çok müteessir olup eşkiyanın aleyhine dua ederek ağladı. Susuzluğu artınca Hız. Hüseyin su içmek için Fırata yaklaşınca düşman tarafından atılan bir ok mübarek ağzına dokundu. Ağzından akan kanları silerek yine onların aleyhine dua etti.

Sonra Şimr bir bölükle gelip Hız. Hüseyin ile harem çadırları arasına girdi.

Hız. Hüseyin "Yazık sizlere dininiz yoksa, ceza gününden korkmuyorsanız bari insan olunuz. İnsanlığa yakışan bir tarzda hareket ediniz. Benim çocuğumu çocuğumu malımı mülkümü isyan eden cahil adamınızdan koruyunuz" deyince "Öyle olsun ey Fatımanın oğlu" dediler.

Şimr ise Hız. Hüseyin'in etrafını sarmış olanları onun aleyhine kışkırtmakta idi.

Hız. Hüseyin de kükremiş aslan gibi sağa ve sola hücum edince eşkiya keçi sürüleri gibi açılıp dağılıyorlardı. İşte o sırada Hız. Hüseyin'in nemşiresi Zeynep ortaya çıkarak oraya yaklaşmış olan Sa'd'ın oğlu Ömer'e dönüp "Ey Ömer senin gözünün

önünde Fatımanın oğlu Hüseyin öldürülecek mi" deyince, Ömer iki gözünden akan yaşlar yanaklarına ve sakalına damlamaya başladığı için yüzünü öbür tarafa çevirdi.

Hz. Hüseyin ise "Beni öldürmek için mi toplandınız. Bundan sonra Allah size felâh vermez. Hatırınıza hayalinize gelmeyen şekilde Allah sizden benim intikamımı alır. Allah'ın elim azabına düşersiniz" diyerek meydanda dolaşıyordu. Çok zaman böyle meydanda kaldı. Halk istese onu hemen öldürebilirlerdi. Fakat kimse bu cinayeti işlemeye cesaret edemiyordu. Bu vebalin altına başkası girsin diye birbirlerine bakıp duruyorlardı.

Nihayet Şimr oradakilere dönerek "Allah belânızı versin ne bakıyorsunuz niçin bu adamı öldürmüyorsunuz" diye bağırdı. Bunun üzerine eşkiya gürûhu hücum ettiler. Şerik'i Temimi'nin oğlu Züra Hz. Hüseyin'in sol eline ve başka biri de sol omuzuna kılıçla vurdu. Hz. Hüseyin düşüp kalkarken Enes'i Nehai'nin oğlu Sinan mızrak ile vurup yere düşürdü ve Asbah'i Yezid'in oğlu Havli'ye başını kes dedi. Havli bu cinayeti yapmak isterken eline titreme gelirdi. Hemen sinan hayvandan inip Hz. Hüseyin'in mübarek başını vücudundan ayırarak Havli'ye verdi.

Sinan, Kab'ın oğlu Bahr, Eş'asın oğlu Kays ve Ezdi'nin oğlu Esved mübarek Şehid'in elbiselerini ve silâhlarını paylaştılar. Öteki eşkiya da çadırlara hücum ederek döşeme, elbise ve develerini ve diğer eşyasını hatta kadınların üstündeki eşyayı bile yağma ettiler.

Hz. Hüseyin o vakit ellibeş yaşında idi. Vücudunda görülen nice ok yaralarından başka otuzüç

mızrak yarası ve otuzdört darbe eseri daha bulundu. Allah kendisinden hoşnut olsun.

Muta'nın oğlu Süveyd ki ağır yaralı olduğu halde düşüp ölümler arasında kalmıştı. Eşkiyanın "Hüseyin öldürüldü" dediklerini işitince sıçrayıp yanında bulunan bir bıçağı ile bir hayli dövüştükten sonra şehit olmuştur. İşte Hz. Hüseyin'in arkadaşlarından en son öldürülen budur. Allah rahmet eylesin.

Hız. Hüseyin'in Ali adında üç oğlu vardı ki Ali Ekber ve Ali Asgar yukarıda geçtiği gibi muharebe de şehit olmuşlardı. Ali evsat ki Zeynel Abidin diye tanınır, o zaman yirmi bu kadar yaşında bir yiğitti fakat hasta olduğundan harbe giremeyip harem çadırında yatıyordu. Eşkiya onun yanına gelince Şimr onun da öldürülmesini emretti. Fakat Müslim'in oğlu Hamit ona engel oldu. Sa'd'ın oğlu Ömer gelip "Bu kadınların çadırına kimse girmesin ve bu hasta çocuğa taarruz olunmasın ve bunların her nesi alınmışsa geri verilsin diye emretti ise de hiç bir şey geri çevrilmedi.

Hız. Hüseyin'in Hasan ve Ömer adında iki oğlu daha vardı. Lâkin pek küçüktüler. Bundan dolayı eşkiya onlara dokunmadı.

Hüseyin'in katili olan Sinan'a öteki eşkiya arkadaşları "Sen Ali'nin ve Rasûl-i Ekrem'in kızı olan Fatma'nın oğlunu öldürdün. Arab'ın en büyüğünü öldürdün ki bunların elinden hükümeti o alacaktı. Sen bunların Emirine git mükâfatını iste, bütün mallarını sana verseler azdır" dediler.

Sinan da çok cüretli ve kafası karışık bir şair olduğundan Sa'd'ın oğlu Ömer'in çadırının kapısı önüne gidip durdu ve "Bana gümüşten pek ağır

bir üzengi yaptır ve altın ile yaldızlat. Ben gayet büyük bir adamı öldürdüm. Halkın ana ve babaca en hayırlı olanını öldürdüm. Halkın soy sopca en hayırlısını ve en yükseğini öldürdüm” manasında şiirler söyledi.

Sa’d’ın oğlu Ömer “şu deliyi içeri getiriniz” dedi ve “Ey mecnun adam niçin böyle sözler söylüyorsun. Ziyad’ın oğlu duyarsa senin boynunu vurur” diyerek sopayla onu dövdü.

Hız. Hüseyin’in Eshabından şehit olanlar yetmiş iki kişi idi. Sa’d’ın oğlu Ömer’in askerinden de mecnun olanlardan başka ölenler seksen kişi idi.

Sa’d’ın oğlu Ömer şehitlerin başlarını Yezid’in oğlu Havli ve Ezdli Müslim’in oğlu Hamit ile vali Ziyad’ın oğluna gönderdi.

Havli geç vakit Kûfe’ye varmıştı. Hükümet konağını kapalı bulduğundan kendi evine gitti ve Hız. Hüseyin’in başını tencere altına koydu ve yatağına girdi. Karısına dedi ki “Sana dünyalara değeri bir servet getirdim, işte Hüseyin’in başı avlumuzdadır”.

Karısı “Vah vah yazıklar olsun sana herkes altın gümüş getirdi. Sen Rasûl-i Ekrem’in oğlunun başını getirmişsin. Vallahi bundan sonra seninle bir yastığa baş koymam” dedi ve yatağından kalkıp dışarı çıktı.

Bu kadından rivayet edilir ki “Dışarı çıkınca bu tencereye gözümlü dikip durdum. Üzerine nurdan bir direk inmişti ve etrafında bir beyaz kuş dolaşıyordu” demiştir.

Sabah olunca Hız. Hüseyin’in başı Ziyad’ın oğlu Ubeydullah’ın divanına götürüldü. Şimr Eş’asın oğlu Kays, Haccacın oğlu Amr, Kays’ın oğlu Urve

orada idiler. Öteki Kerbelâ şehitlerinin başları da oraya getirildi.

Ziyad'ın oğlu bir değnekle Hz. Hüseyin'in dudakları arasına dokunup duruyordu. Erkam'ın oğlu Zeyd "Değneği kaldır. Yemin ederim ki ben Rasûlüllah'ın dudaklarını bu dudakları öperken gördüm" diyerek ağlamaya başlayınca Ziyad'ın oğlu "Allah senin iki gözünü kör etsin. Eğer buramış bir ihtiyar olmasan senin boynunu vururdum" dedi. Zeyd "Ey bundan sonra kul olacak Arap cemaatı siz Fatıma'nın oğlunu öldürdünüz, Mercane'nin oğlunu yani Ziyad'ın oğlunu üzerinize Emir yaptınız. O sizin ulularınızı, en iyilerinizi öldürür, en kötülerinizi kendisine kul eder. Siz bu alçaklığa razı oldunuz. Zillate razı olanlar bizden uzak olsun" deyip gitti.

Sa'd'ın oğlu Ömer iki gün Kerbelâ'da kaldıktan sonra Kûfe'ye geldi ve Hz. Hüseyin'in kızlarını ve kız kardeşlerini onlarla beraber olan çoluk çocuğu birlikte götürdü ve giderken Kerbelâ şehitlerinin cenazeleri yanından geçirdi. Kadınlar onları görünce bağırarak ağlaştılar. Hz. Hüseyin'in kızkardeşi Fatıma'nın kızı Zeynep "Ey Muhammed sana gökteki melekler Selât'u Selâm getirsin. İşte Hüseyin kan deryasına batmış azası kesilmiş, kızların esir, zürriyetin öldürülmüş" diyerek ağladı ve dostu düşmanını ağlattı.

Kûfe'ye gelip de onları Ziyad'ın oğlunun huzuruna getirdiklerinde Hz. Zeynep en eski ve en kötü elbisesini giyip tanınmaz bir kıyafete girip cariyeleleri de etrafını sarmış idi.

Ziyad'ın oğlu “Bu oturan kimdir” diye üç ke-re sordu. Zeynep Hazretleri birşey söylemedi. Fakat cariyelerinden biri “Fatıma'nın kızı Zeynep'tir” diye cevap verdi.

İbn-i Ziyad “Sizi rezil eden ve masallarınızı yalana çıkaran Allah'a hamd olsun” dedi.

Hz. Zeynep de “Allah'a hamd ederim ki bize Muhammed'le ikram etti ve bizi onunla tertemiz etti. Yoksa senin dediğin gibi değildir. Fasık olan düşkün facir olan da yalancıdır” dedi.

Sonra Ziyad'ın oğlu hasta bulunan “Zeyn-el-Abidin” Hazretlerine bakıp “Adın nedir” diye sordu. O da “Ali” diye cevap verdi. Ziyad'ın oğlu “Hüseyin'in oğlu Ali'yi Allah öldürmedi mi” dedi.

Zeyn-el-Abidin de “Ali adında başka bir kardeşim vardı. Halk öldürdü” deyince Ziyad'ın oğlu “Onu Allah öldürdü” demesi üzerine Zeyn-el-Abidin sustu. İbn-i Ziyad “Niçin söylemiyorsun” deyince (Ruhları öldükleri zaman Allah alır) mealindeki Ayet-i Kerimeyi okudu. Bu halde ölenlerin ruhlarını alan Allah olup öldürenler de azap görür demek olacağından Zeyn-el-Abidin Hazretlerinin bu cevabından Ziyad oğlunun çok canı sıkılmakla “Allah'a yemin ederim ki sen de onlardansın” diyerek onun da öldürülmesini emredince Zeynep Hazretleri feryad etti ve “Ey Ubeydullah eğer Müslümansar onu öldürdüğün zaman beni de öldür” dedi. Zeyn-el-Abidin de “Ey Ubeydullah eğer Peygamber'in hanedanına bir nisbetin varsa beni öldürdüğün zaman kadınlara Allah'dan korkan bir adam arkadaş et ki Müslümanca onları koruyarak yerlerine ulaştırsın” diyerek vasiyet yolu nasihat etti. İbn-i Ziyad bir

müddet hayretle baktı ve onu öldürmekten vaz geçip bıraktı ve “Herkes camiye gelsin” diye tellâl çağırttı.

Halk camiye toplandı. Ziyad’ın oğlu Minbere çıkıp “Allah’a hamd ederim ki hakkı meydana koydu ve Mü’minlerin Emiri Yezid’e ve ona bağlı olanlara yardım etti ve yalancının oğlu yalancı olan Ali’nin oğlu Hüseyin’i ve onun taraftarlarını öldürdü” dedi.

Afif Ezdi’nin oğlu Abdullah ki Hz. Ali ile beraberken bir gözü Cemel vak’asında, diğer gözü Siffiyn de kaybolmuştu. İki gözü ama olduğu halde gündüzleri geceye kadar camide ibadetle meşgul olup sonra evine dönerdi. İbn-i Ziyad’ın bu hezeyanlarını bu çirkin sözlerini işitince hemen yerinden sıçradı. “Ey Mercânenin oğlu yalancı oğlu yalancı baban ile sensin. Peygamber evlâtlarını öldürüp de evliyalar gibi konuşuyorsun” demesi ile Ziyad’ın oğlu hemen onu cami içinde astırdı.

Ziyad’ın oğlu Ubeydullah bu suretle halkın gözünü korkutmakta ise de Hz. Hüseyin’in öldürülmesi Müslümanlarca pek büyük bir cinayet olduğundan işin sonunu da düşünüyordu. Bunun üzerine Sa’d’ın oğlu Ömer Kerbelâ’dan dönünce İbn-i Ziyad “Ey Ömer Hüseyin’in öldürülmesine dair sana yazmış olduğum mektubu geri ver” deyince “Ben onun ahkâmını yerine getirdim. Mektup da kayboldu” deyince Ziyad’ın oğlu “Behemahal bulup getireceksin” diye ısrar etti. Ömer de “Yemin ederim ki kendimi mazur göstermek için Kureys’in yaşlılarına okumak üzere sakladım. Ben sana Hüseyin hakkında bir nasihat ettim ki eğer Vakkas’ın oğlu Sa’d

yapmış olsaydım babalık hakkını yerine getirmiş olurdum. Yani babama hakkımı ödemiş olurdum” deyince Ubeydullah’ın kardeşi Ziyad’ın oğlu Osman “Ömer doğru söylüyor keşke kıyamete kadar Ziyad oğullarının burunlarında birer halka olaydı da tek Hüseyin katlolunmıyaydı”dedi. Ubeydullah da bunu reddedemedi.

Ziyad’ın oğlu Ubeydullah’ın annesi Marcane da ona dönerek “Ey Habis, Peygamber oğlunu öldürdün. Ebediyen Cennet yüzü görmeyeceksin” dedi. Fakat İbn-i Ziyad’ın o kadar gözü kızmış ve kalbi kararmıştı ki kendisine bir türlü söz tesir etmiyordu.

Sonra Ziyad’ın oğlu, Hz. Hüseyin’in mübarek başını ve öteki Kerbelâ şehitlerinin başlarını kadınlar ve çocukları ile beraber Şam’a gönderdi. Zeynel-Abidin de onlarla beraber olup ellerine kelepçe ve boynuna zincir vurdular.

Şam’a geldiklerinde Kays’ın oğlu Züheyr Yezid’in yanına girdi. Müjde verdi. Kerbelâ vak’asının tafsilâtını bildirdi. Yezid’in gözleri yaşla doldu “Allah Sümeyye’nin oğluna lânet etsin” dedi ve Hz. Hüseyin’e rahmet okudu. “Bana gelseydi onu affederdim” dedi ve Züheyr’e bir şey vermedi.

Rivayet ederler ki Hz. Hüseyin’in başı Yezid’in önüne konulup iş anlatıldığı zaman Küzeyr’in oğlu Amir’in kızı olup Yezid’in nikâhlısı olan Hint bu sözleri işitince çarşafa bürünüp çıktı. “Ey Emir-ül Mü’minin Rasûlüllah’ın kızı Fatıma’nın oğlu olan Hüseyin’in başı mı” deyince “Evet odur Rasûlüllah’ın kızının oğluna matem et, Allah belâsını versin İbn-i Ziyad acele ederek onu öldürdü” dedi.

Sonra Yezid izin verince halk içeri girdi. Mübarek baş Yezid'in önünde idi. Elindeki değneği Hz. Hüseyin'in ağzına sokup oynuyordu. Ebû Berzet-ül Eslemî (R.A.) "Değneği Hüseyin'in ağzına sokup eğleniyor musun? Çok defa görmüştüm ki Rasûl-i Ekrem bu ağza yudum yudum su içiriyordu. Ey Yezid mahşere geldiğin zaman senin şefaathın Ziyad'ın oğludur. - Kesik başı işaretle - Bunun şefaathı da Hz. Muhammed'dir" dedi ve çıkıp gitti.

Yezid dedi ki: "Biliyor musunuz bu neden oldu? Bu zat benim babam Ali onun babasından hayırlıdır ve anam Fatıma onun anasından hayırlıdır. Ceddin Rasûlüllah onun ceddinden hayırlıdır ben de ondan hayırlıyım ve Halifelîge ondan daha lâıyım dedi. Onun babası ile benim babam işi hakemlere tavale ettiler. Hangisinin kazandığı bellidir. Allah içi onun anası Fatıma benim anamdan hayırlıdır. Ceddine gelince Allah'a ve ahiret gününe imân eden kimse Allah'ın Rasûlünü kimse ile ölçmez. Fakat Hüseyin kendi bilgisi ve içtihadı dolayısı ile söyledi ve (Deki Allahım sen mülkün malikisin ve mülkü dilediğine verirsin) mealindeki ayeti düşünmedi."

Sonra kadınlar Zeyn-el-Abidin ile beraber Yezid'in önüne getirildiler. Hz. Hüseyin'in kesik başı orada duruyordu. Kadınlar onu görünce feryad ettiler Yezid'in kızları ile Muaviye'nin kızları da bağırıp çağırdılar. Hz. Hüseyin'in kızı Fatıma "Ey Yezid Allah'ın Rasûlü'nün kızları esir midir" deyince Yezid "Ey kardeşimin kızı ben bunu istemezdim" dedi.

Sonra kadınlar Yezid'in Harem dairesine götürüldüler. Bütün saray halkı olan kadınlar gelip on-

lara baş sağlığı dilediler ve onlarla beraber matem tuttular ve eşya olarak neleri ellerinden alınmışsa sordular kayıplarını kat kat verdiler. Bunun üzerine Hz. Hüseyin'in kızı Sükeyne "Muaviye'nin oğlu Yezid'den daha hayırlı bir kâfir görmedim" derdi.

Sonra Hz. Zeyn-el-Abidin'in demirlerini çıkarttı. Onu yanına getirdi. Onu ve ona ait kadınlar için haremde ayrıca bir daire açtırdı. Akşam sabah kendi sofrasında bulundururdu.

Kûfeliler kesik başı Şam camisine getirdiklerinde Hakem'in oğlu Mervan gelip sordu. İşi öğrenince hemen dönüp gitti. Sonra kardeşi Hakem'in oğlu Yahya gelip sordu. Ona da işi anlattıklarında "Siz kıyamet günü Rasûlüllah'ın huzuruna giremeyeceksiniz. Bundan sonra ben sizinle hiç bir işte bulunmam" dedi ve onlardan ayrıldı. Daha sonra Yezid'in huzuruna girdiklerinde Yahya "Kerbelâ vak'asından dolayı üzüntüsünü ve İbn-i Sümeyye'nin kötülüğünü anlatan şiirler söyledi. Yezid onun göğsüne vurup "Sus" dedi.

Başka şairler de Hz. Hüseyin hakkında çok tesirli mersiyeler söylemeğe ve bütün Müslümanların kalblerini yaralamağa devam ettiler.

Yezid ehl-i Beytin yol hazırlıklarını yaptı ve askerin himayesinde onları Medine'ye gönderdi. Zeyn-el-Abidin ile veda ederken "Allah İbn-i Mercane'ye lânet etsin. Yemin ederim ben olaydım babanın her türlü tekliflerini kabul ederdim, fakat Allah'ın kaderi böyle imiş. Her ne ihtiyacın olursa bana yaz hemen yapılır" dedi.

Ziyad'ın oğlu Ubeydullah Kerbelâ vak'asından sonra Medine'ye müjde göndermişti. Müjdeci Me-

dine'ye varınca Said'in oğlu Amr ki Medine valisi idi. Tellâllarla vak'ayı ilân ettirdi. Benî Haşim'in kadınları feryad-ü figan içinde Medine'ye velvele saldılar. Medine'de sanki kıyamet kopmuştu. Ebû Talib'in oğlu Akil'in kızı çok tesirli şiirler söyledi. Bütün Medine halkını ağlattı. Said'in oğlu Amr işitince güldü. "Bu da Osman'ın öldürülmesi faciası gibi bir vak'adır" dedi. Müslümanlar ise bu faciadan dolayı büyük kedere düştüler ve Ümeyye oğullarından nefret ettiler.

Rivayet olunur ki Yezid bu Kerbelâ vak'asından dolayı Müslümanların pek çok müteessir olduğunu görünce "Allah o İbn-i Mercane'ye lânet etsin. Hüseyin'in tekliflerini kabul etmeyip onu öldürdü ve onun ölümü ile halkı bana gücendirdi ve herkesin kalbinde benim için düşmanlık tohumu ekti. İyi kötü herkes Hüseyin'in katlini büyüterek benim aleyhimde bulunmağa başladılar" dermiş.

BAZI VEFATLAR

Bu acı vak'alar arasında Bedir'de bulunanlardan İttik'in oğlu Cabir ve Eshap'tan Amr-ı Eslemi'nin oğlu Hamza. İkisi de yetmiş bir yaşında oldukları halde vefat etmişlerdir.

Eshab'dan ve Kûfe büyüklerinden Arfata'nın oğlu Halid (R.A.) de bu sene vefat etmiştir.

Yine o sıralarda biat'ı Rıdvan'da bulunanlardan Amr-ı Müzeni'nin oğlu Âiz ve Eshab'dan Hurşe'nin oğlu Kays ve Uhud'da bulunanlardan Ebû Haysemetül Ensari ve Bedir'de bulunanlardan Malik'i Ensari'nin oğlu Utban vefat etmişlerdir.

ZÜBEYR'İN OĞLU ABDULLAH'IN AHVÂLİ

Hz. Hüseyin'in şehit olması ve Peygamber hanedanına Ümeyye oğullarının hatır ve hayale gelmeyen ihanetleri Müslüman efkârında o kadar büyük tesir yaptı ki Emeviye Devleti temelinden sarsıldı.

Mekke'de Zübeyr'in oğlu Abdullah halka çok belliğ bir hutbe okudu. Hz. Hüseyin'in öldürülmesinin ne derece büyük bir cinayet olduğunu söyledi ve Kûfelilerin aleyhinde bulundu. Yemame'de de Amir-i Hanefi'nin oğlu Necdet Ümeyye oğulları aleyhine isyan etti.

Mekkeliler Zübeyr'in oğluna "Meydana çık halktan biat al çünkü Hüseyin'den sonra senin karşına çıkacak kimse yoktur" dediler. Zübeyr'in oğlu ise gizlice biat alıp herkese "acele etmeyiniz" diyordu. Çünkü Mekke'nin Emiri olan Said'in oğlu Amr onun hakkında çok şiddetli bir kin beslediği halde ona güzellikle ve güler yüzle muamele ederdi.

Muaviye'nin oğlu Yezid, Zübeyr'in oğlu Abdullah'ın Mekke'de birçok halkı kendi tarafına topladığını işitince onu zincire vurmaya yemin etmiş ve bir gümüş zincirle hususi adamlar göndermiş olduğundan Zübeyr'in oğlu da Yezid'in adamlarından sakınıp ihtiyatlı hareket ederdi.

Arafat'ta Velid, vakfeden sonra hareket edince hacılar da ona uyarak yürüdülerse de Zübeyr'in oğlu kendi taraftarları ile beraber biraz bekledikten sonra hareket etti.

Amir'in oğlu Cade de onu takip etti. Fakat Cade İbn-i Zübeyr'e gelip gider olduğundan halk

onun da yakında Zübeyr'e biat edeceğini ümit ediyordu.

O sırada Ebû Süfyan'ın torunu ve Utbe'nin oğlu Velid ile bazı Emeviye büyükleri "Said'in oğlu Amr istese Zübeyr'in oğlunu tutup sana gönderirdi" diye Amr'ı, Yezid'e koğuşturdular. Yezid Hicret'in altmış birinci senesi sonlarında Amr'ı azlederek Hicaz valiliğini Utbe'nin oğlu Velide verdi.

Utbenin oğlu Velid Hicaza vali olunca Mekke'de oturarak bir takriple Zübeyr'in oğlunu tutmak için fırsat gözetiyordu.

Zübeyr'in oğlu da ondan çekinerek itiyatlı davranmakta idi. Fakat altmış iki senesi başlarında Velid hakkında şöyle bir hile yaptı.

Yezid'e bir mektup yazarak "Sen bize şaşkın bir adam gönderdin. Akıllı başında hareket edemiyor. Eğer akıllı ve ahlâkı yumuşak bir adam gönderirsen umulur ki işleri kolaylaştırır ve bu perişanlığı orta yerden kaldırır" diye bildirdi.

Yezid de Velid'i azlederek Ebû Süfyan'ın torunu ve Muhammed'in oğlu Osman'ı tayin etti. Osman ise genç ve tecrübesiz bir adamdı. Medineli-leri yumuşatmak ve kendine bağlamak için Medine'den Şam'a bir heyet gönderdi. İçlerinde Uhud'de şehit olanlardan meşhur Hanzale'nın oğlu Abdullah ve Eshab'dan Amr'ı Mahzumi'nin oğlu Abdullah ve Zübeyr'in oğlu Münzir ile Medine eşrafından başka zatlarda vardı.

Yezid onlara çok riayet gösterdi. Hatta çok alim ve fazıl olan memleketinde de muhterem bir efendi bulunan Hanzale'nin oğlu Abdullah'a yüzbin

ve beraber bulunan sekiz oğluna onarbin ve Zübeyr'in oğlu Münzir'e yüzbin dirhem ihsan etti.

Onlar ise Yezid'in uzaktan işittikleri kötülüklerini yakından görünce ondan büsbütün nefret etmişlerdi. Bundan dolayı Medine'ye döndüklerinde açıkca onun kötülüklerinden bahsederek "Biz bir adamın yanından geliyoruz ki dini yok şarap içiyor hatta sarhoş olduğundan namaz kılmıyor, tambur çalıyor. Önünde köçekler oynuyor .Allah şahit olsun ki biz onu Halifelikten çıkardık" dediler.

Hanzala'nın oğlu Abullah da kalktı "Biz bir adamın yanından geldik ki eğer benim yanımda bu çocuklarımdan başka kimse olmasa bile yalnız onlarla bu adama karşı harbederim. İhsanını kabul edişim de ona karşı kuvvet edinmek içindir" dedi.

Bunun üzerine Medine ahalisi Yezid'i Halifelikten indirerek Hanzale'nin oğlu Abdullah'a biat ettiler.

Yezid bunu işitince Ensar'dan Beşir'in oğlu Numan'ı Medine'ye gönderdi. O da gidip Medinelilere nasihat etti. "Siz Şam askerine karşı gelemesiniz" dedi dinlemediler o da Şam'a döndü.

Medineliler altmış üç senesi başında valileri olan Muhammed'in oğlu Osman'ı Medine'den çıkarıp bin kişi ile Ümeyyeoğullarını Hakem'in oğlu Mervan'ın evinde sardılar. Onlar da Şam'a mektup yazıp Yezid'den yardım istediler ve bir aralık eman isteyip Medine'den savuştular.

Yezid, Said'in oğlu Amr'ı Medine'ye memur ettiyse de o "Senin için işleri düzelterek memleketi zaptu zapta ve itaate almış idim. Şimdi Kureyş'in

kanlarını dökmek lâzım gelecek bense bu işte bulunamam" diye cevap verdi.

Sonra Yezid hemen Kûfe valisi Ziyad'ın oğlu Ubeydullah'a bir emirname yazarak "Medine'ye git Mekke'de de Zübeyri'n oğlunu sar" diye emretti. İbn-i Ziyad da "Bir fasikte iki cinayeti yani Rasûlullah'ın oğlunu öldürmeyi ve Mekke'ye karşı gaza etmek cinayetlerini bir araya getirmek olmaz" diye özür diledi.

Bunun üzerine Yezid Meri Ukbe'nin oğlu Müslim'i memur etti. Müslim çok yaşlı ve hasta bir adam olduğu halde vazifeyi üzerine aldı ve oniki bin askerle Hicaz'a gitti. Önce Medine'yi kuşatıp muharebe etmek isteyince Hanzala'nın oğlu Abdullah da Medinelilerle müdafaya ve karşı koymaya başladı. Abül Muttalib oğullarından Abbas'ın oğlu Fazl bir miktar süvari ile çok şiddetli bir hücum ederek düşmanın saflarını yardı. Müslim'in yanına kadar gitti ve Müslim zannederek kölesini öldürdü. Fakat Fazl onunla beraber Avf'ın torunu ve Abdurrahman'ın torunu şehit oldular. Bunun üzerine Şam askerleri Hanzala oğlunun üzerine hücum ettiler. O da çok erkekçe müdafaa yaptı ve gayet kanlı bir muharebe oldu. Oğulları birer birer kendi önünde şehit olduktan sonra kendisi ve kardeşleri ve Medine eşrafından nice zatlar da şehit oldular. Bu suretle Medineliler bozuldu.

Vakkas'ın torunu ve Sa'd'ın oğlu Muhammed de pek çok yararlıklar gösterdikten sonra o da dağlıklara katıldı.

Müslim üç gün Medine'yi askerine mübah kıldı. Onlar da Medine'ye girip üç gün istediklerini öldür-

düler ve buldukları malları, eşyaları aldılar. Hasılı Şam askeri Rasûlüllah'ın şehrini tamamen yağma ederek harap ettiler.

Anlaşılan “Ebû Zer-i Gıfari” (R.A.) nin yukarıda yazılan “Medine ahalisine ölüm ,ve yağma ile müjde” diye haber vermiş olduğu facia bu olmalıdır.

Bu Medine faciasında tanınmış kimselerden pek çokları vefat etmiştir. Hz. Zeyn-el-Abidin ise bu vak’ada halka karışmayıp tarafsız durduğundan Müslim tarafından kendisine kötü bir muamele yapılmadı.

Bu hadise olduğu gün altmış üç senesi Zil-hiccesinin bitmesine iki gün kalmıştı.

Bu sene Hac mevsiminde halkla beraber Zübeyr’in oğlu Abdullah da hacetti.

Medine faciasının haberi altmış dört senesi Muharremi’nin başında Mekke’de duyuldu ve Müslim’in Mekke’ye hücum edeceği anlaşıldı.

Müslim, Medine yağmasından sonra ordusu ile Mekke üzerine yürüdü. Fakat Müşellel denen yere varınca öldü. Öleceği zaman reislerden Nümeyr’in oğlu Husayn’i çağırdı “Ey eşek palanının teyiltisi bana kalsa seni bu askerin başına geçirmezdim fakat Mü’minlerin Emîri benden sonra seni kumandanlığa tayin etmişti. Çabuk ol ordu ile hareket et, bir an evvel harbe giriş Kureys’e meydan verme” deyip vefat etti. Husayn ordu ile hareket etti ve Saffer ayına dört gün kala Mekke’ye vardı.

Mekkeliler ve Hicazlılar Zübeyr’in oğlu Abdullah’a biat ederek onun başına toplanmışlardı. Medinelilerden kaçanlar da oraya sığınmışlardı.

Amir'i Hanefi'nin oğlu Necdet de Beyt'i Şerisi korumak için Haricilerden bir fırka ile Mekke'ye gelmişti. Meşhur Ebû Ubeyd'i Sakafi'nin oğlu Muhtar ki sonradan Şiilere reis olarak Kûfe'de Emeviler aleyhine ayaklanmıştı. O da bu sırada Zübeyr oğlunun yanına geldi.

Şam askerleri Zübeyr'in oğlunu sardılar. Rebiülevvelin üçüne kadar şiddetli ve uzun muharebeler oldu. Hariciler çok fedakârlıkla ve çok kan dökerek harbettikleri gibi Muhtar-ı Sakafi'nin de pek çok kahramanca hareketleri görüldü.

Harem-ı Şerifte dövüşmek yasaklanmış iken Şamlılar dinin bu hürmetini bozarak Kâbe üzerine mancınıklar attılar. Harem-i Şerifin kutsiyetine bakmadılar Kâbe-i Muazzamanın örtüsü ve ahşap yerleri yandı. Rebiülahir'in başında Yezid'in ölüm haberi gelinceye kadar Şam askerleri şehri kuşatmada devam ettiler.

YEZİD'İN SONRA DA OĞLUNUN ÖLÜMLERİ

Muaviye'nin oğlu Yezid altmış dört senesi Rebiülevvelinin onbeşinde otuzyaşını geçmiş olduğu halde vefat etti.

Oğlu küçük Muaviye yirmibir yaşında iken onun yerine geçti.

Yezid'in vefatı haberi Mekke'ye ulaşınca Nümeyr'in oğlu Husayn artık kuşatmayı bırakarak ve Zübeyr'in oğlu Abdullahla haberleşerek Ebtah adındaki yerde buluşup görüştü ve "Sen Halifelige en lâ-yık olansın gel sana biat edelim ve beraber Şam'a

gidelim benimle beraber bulunan asker Şam'ın hepleri gelenlerindendir. Yemin ederim ki kimse senden başkasını istemez. Hemen dökülen kanları bağışlıyalım. Umumi af ilân edelim, halka emniyet verelim" deyince Zübeyr'in oğlu "Ben bu kanları heder edemem. Yemin ederim ki harem ehliiden ölen bir adam için sizden on kişi öldürülse yine kani olmam dedi." Husayn ona yavaşca söylerken o yüksek sesle "Vallahi olmaz billâhi yapamam" diyordu.

Husayn "Allah cezamı versin. Ben seni akıllı bir adam sayardım, ben seni Halifelîğe çağırıyorum. Sen adam öldürmek istiyorsun" diyerek ondan ayrılıp askeri ile beraber Medine'ye gitti.

Zübeyr'in oğlu pişman olarak "Şam'a gitmem, bana burada biat ediniz. Sizi temin ederim ve hakkınızda adalet yaparım" diye Nümeyr'in oğluna arkasından haber gönderdi. Nümeyr'in oğlu ise "Bizzat kendisi gelmezse bu iş olmaz. Çünkü Ümeyye oğullarından Halifelîği isteyenler var" dedi ve yoluna devam ederek Medine'ye gitti. Orada bulunan Ümeyye oğulları ile birlikte Şam'a geldiler. Şamlılar Yezid'in oğlu Muaviye'ye biat etmiş olduklarından onlarda biat ettiler.

Tarihçilerin tahkikine göre Zübeyr'in oğlu Abdullah Arab'ın cesur kahramanlarından ve Eshab'ın alim ve fadıllarından abid zahit ve çok güzel ah-lâklı Halifelîğe lâıyk bir adamdı. Fakat kendisinde Emir olmak için lâzım olan iki haslet yoktu. Biri çok pinti idi, diğeri de bir işi iyi düşünebilip tedbir almaktaki kuvveti azdı. Eğer Husayn ile beraber Şam'a gelmiş olsaydı bütün halk ona biat ederdi. Çünkü Kerbelâ vak'asından dolayı Müslümanların

kalpleri çok müteessirdi. Sonra Rasûl-i Ekrem'in şehrinin yağma edilmesi ve Beytullah'ın sarılıp ok atılması Müslümânları Emeviye devletinden soğutmuş ve yer yer karışıklıklar görölmeğe başlamıştı.

Küçük Muaviye ise çok insafli ve dindar bir gençti. Olanı biteni ibret gözü ile görürdü. İşin ne kadar ağır olduğunu anladı ve kendi devletinden ümidi keserek ve nefret ederek bir gün "Herkes camiye gelsin diye tellâl bağirtti."

Halk camiye toplandıkları zaman minbere çıktı. Hutbe okudu ve "Ey ahali benim sizin işlerinizi görmeğe gücüm yetmez sizin için Ömer gibi bir adam aradım bulamadım. Danışma meclisi için altı kişt aradım bulamadım, siz Halifelîğe beğendiğinizi seçiniz" deyip minberden indi ve gidip evinde kapandı. Artık meydana çıkmadı. Kays'ın oğlu Dehhak ona vekâleten namazlarda imamlık ediyordu. Ümeyye oğulları şasıp kaldı. Arası çok geçmeden Muaviye de öldü. Halifelik müddeti üç aydır. Bir rivayette de kırk gündür. Allah rahmet eylesin.

Vefatında bazıları küçük kardeşi Halid'in Hilâfete seçilmesini istiyordu. Hususiyle Filistin valisi olan Malik'in oğlu Hassan onun olmasını çok istiyordu. Çünkü Hassan vaktiyle Yemen'den gelip de Şam taraflarında yerleşmiş olan kabilelerden Kelboğulları kabilesinin şeyhi idi. Muaviye'nin oğlu Yezid'in annesi Meysun da bu kabileden olduğundan Hassan onun yani Yezid'in dayısı demek olduğu için oğullarını pek çok korurdu. Kendisi de Suriye de çok kuvvetli idi. Fakat İslâm efkârı Emeviler aleyhinde olduğu için yer yer Zübeyr'in oğlu Abdullah'a biat olunmakta idi.

Hatta Yezid'in vefatında Irak valisi Ziyad'ın oğlu Ubeydullah Basra'da bulunuyordu. Iraklıları kendisine biat ettirmek istediye de emeline nail olmadı. Basra'da Kûfe'de ihtilâller çıktı. Ziyad'ın oğlu güç hal ile savuşup Şam'a kaçarak canını kurtarabildi. Mekke, Medine, Hicaz, Yemen gibi Iraklılarda Zübeyr'in oğluna biat ettiler.

Sonra Zübeyr'in oğlu Mısır'a haber gönderdi. Mısırlılar da ona biat ettiler.

Hâsılı Emeviye devletini isteyen yalnız Suriye kumandanları ve büyüklerinden başka kimse kalmadı. Kınıssirin Emiri Haris'i Külâbi'nin oğlu Züfer ve Humus Emiri Ensar'dan Beşir'in oğlu Numan da Zübeyr'in oğluna biat ediverdiler.

Emeviye devletinin temel taşlarından biri olan Kays'ın oğlu Dahhak da gizlice Zübeyr'in oğluna biat etmiş ve Ümeyye oğullarının en büyüğü olan Hakem'in oğlu Mervan da hemen Mekke'ye gidip Zübeyr'e biat etmeye niyet etmişti.

MERVAN'A BİAT OLUNMASI

Mervan Zübeyr'e biat eylemek niyetinde iken Ziyad'ın oğlu Ubeydullah Şam'a geldi ve onun fikrini çeldi.

Mervan'ın fikirlerini öğrenince onunla görüşüp "Sen Kureys'in şeyhi büyük bir adamsın. Nasıl gidip de Zübeyr'in oğluna biat edersin. Ben senin adına bundan utanırım" deyince Mervan bundan ce-

saret alarak meydana çıktı. Bütün Ümeyye oğulları onların taraftarları ve azatlıları hep onun başına toplandılar. Yemen kabileleri de onlara katıldı ve Malik'in oğlu Hassan Ürdün'e gelip halkı Ümeyye oğullarına biate davete başladı. Sonra Şam'a geldi ve Yezid'in oğlu Halid'in Halife seçilmesini istedi. Fakat "Mervan gibi Kureys'in yaşlı bir büyüğü varken Halid gibi bir çocuğa nasıl biat edelim" diye Hassan'ı kendi taraftarları kandırdı. O sırada Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın Hilâfete seçilmesi sözü geçti fakat "Zayıftır, Halifeliği idare edemez" denilerek o da geri bırakıldı. Bütün Emeviler Mervan'a taraftar oldu. Yemenliler de onun tarafında bulunduğu için onun fırkasına Yemeniyye denildi. Kays'ın oğlu Dahhak ile onun taraftarları da halkı Zübeyr oğlunun tarafına davette devam ettikleri için bu fırkaya da Kaysiyye denildi. Bu iki fırka arasında birçok görüşmeler ve çekişmeler oldu. Nihayet altmış-dört senesinin Zilkadesinde Şam'ın dışında bulunan Mercirahit denen yerde çok kanlı bir muharebe oldu. Şam'ın eşrafından ve tanınmış kimselerden ve birçokları ile beraber Kays'ın oğlu Dehhak da öldü ve Kaysiyye fırkası fena halde bozuldu. Mervan Şam'a gelip Ebû Süfyan'ın oğlu Muaviye'nin sarayına indi ve herkes ona biat etti.

Beşir'in oğlu Numan, Dahhak'a yardım için Humustan asker göndermişti. Bu asker de Mercirahid'de bulunduğu için dağılıp perişan olunca Numan gece Humus'tan kaçtıysa da ahaliden bazıları arkasından yetişip onu öldürdüler.

Kınıssir'in Emiri Haris'in oğlu Züfer de Kaysiyyen'in bozulduğunu haber alınca savuşup kalkisya'ya

gitti ve oradaki Kays'ı Aylan kabilesi ile birleşerek Zübeyr'in oğluna bağlanmak üzere Mervan'a karşı durmağa karar verdi.

Sonra Mervan, Said'in oğlu Amr ile beraber Mısır'a gitti ve Zübeyr'in adamlarını kovarak Mısır'ı zabteddi ve oğlu Abdülazizi Mısır valisi tayin etti. O esnada Zübeyr'in oğlu Abdullah da bir miktar askerle beraber kardeşi Musab'ı Şam üzerine göndermişti. Mervan Mısır'dan dönüşünde işi öğrenince ona karşı yeteri kadar askerle Said'in oğlu Amr'ı gönderdi ve muharebe sonunda Musab bozuldu. Mervan da hiç bir zorluğa uğramadan Şam'a girdi. Mısır da onun elinde kaldı. Fakat Hicaz ve Irak tarafları kendisini düşündürüyordu. Halbuki o zaman fitne yatağı olan Irak diyarında ne kadar çok ihtilâf ve ihtilâller hazırlanmakta idi.

Yukarıda geçtiği gibi Nümeyr'in oğlu Husayn Şam askerleri ile Zübeyr oğlunun üzerine yürüyünce Hariciler Kâbeyi korumak için Mekke'ye gitmişler ve Şam askerleri ile erkekce döğüşmüşlerdi. Hariciler Hz. Osman'ı sevmezlerdi. Fakat muharebe sırasında mezhep bahsini açmağa vakit bulamamışlardı. Yezid'in vefatından sonra Şam askerleri dönünce Zübeyr'in itikadını sordular. Onun Osman'ı sevdiğini anlayınca yanından ayrıldılar. Yemame ve Basra taraflarına dağıldılar. İçlerinden bir fırka da Ehvaz'a gidip oranın vergisini toplamağa başladılar. Şia taifesi de Tevvabin adı ile Kûfe'de gizli tır cemiyet kurup harp tedariki yapmakta ve fırsat kollamakta idiler. Kerbelâ vak'ası üzerine çok pişman olmuşlardı ve "Biz Hüseyin'i davet ettik geldi sonra ona yardım etmedik o da yalnız kaldı ve haksız yere

öldürüldü. Buna biz sebep olduk. Onun katillerini biz öldürmedikçe üzerimizden bu utanç lekesi silinmez” diyerek tövbe ve istiğfar ettiler. Hz. Hüseyin’in kanını istemek ve katillerinden intikam almak üzere aralarında yeminleşerek ahdettiler ve beş reislerinden birisi Eshab’dan Sard-ı Huzai’nin oğlu Süleyman’ı kendilerine kumandan tayin ettiler. Bunun üzerine Süleyman, Medain’de ve Basra’da olan şii-lerle muhabere eder ve gizlice halkı Hz. Hüseyin’in kanını istemek için ayaklanmaya çağırır ve harp için lâzım olan âletleri toplamaya gayret ederdi.

Mekke’nin kuşatılmasında Zübeyr’in oğlu ile beraber bulunan Muhtar’ı Sekafi, Yezid’in vefatından sonra da bir müddet İbn-i Zübeyr’in yanında bulunmuş ise de umduğu memuriyetleri elde edemediğinden canı sıkılmış ve Irak taraflarına giderek altmış-dört senesi Ramazan’ın ortasında Kûfe’ye gelmiş ve şii-lerle görüşüp “Ben Mehdi Muhammed Hanîfe’nin yanından geliyorum. Beni size vezir ve emin olmak üzere gönderdi” demekle şii-lerden bir gürûh ona tabi oldular.

Biat’ı Rıdvan’da bulunanlardan ve Zübeyr’in oğlu tarafından Kûfe valisi tayin edilmiş olan Ensar’dan Yezid’in oğlu Abdullah (R.A.) ile Kûfe’nin haracı üzerine memur olan Talha’nın torunu Muhammed’in oğlu da Muhtarın gelişinden bir hafta sonra yani Ramazan’ın sonlarında Kûfe’ye gelmişlerdi.

Kelboğulları şeyhi Malik’in oğlu Hassan, Mervan’ın Halifelîğe getirilmesine sebep olmuşsa da Mervan’dan sonra Yezid’in oğlu Halid’in Halife olması davasını güdüyordu. Bundan dolayı Mervan Halid’den kuşkulanıyordu. Bu üzüntüyü orta yerden

kaldırmak için onun annesi ve Yezid'in karısı olan Ümmü Haşim'le evlendi. Said'in oğlu Amr ise Mısır'ın zabtına yardım ve Zübeyr'in oğlu Mus'aba galebe ettiği için kendini büyük görerek "Mervan'dan sonra Halifelik benim hakkımdır" dediğini Mervan işitince altmış beş senesi içinde ileri gelen ve sözü geçenlerden bir topluluk kurarak Abdülmelik ve Abdülaziz adındaki oğullarını veliaht yaparak halkı onlara biat ettirdi ve Halid'i daima halk nazarında itibardan düşürmek istedi. Hatta bir gün meclisinde bir topluluk içinde Halid'i kaba ve çirkin sözlerle horlamıştı. O da annesine şikâyet etmiş annesi de Mervan'a kin bağlamıştı. Bir fırsatını düşürerek altmışbeş senesi Ramazanı başında Mervan onun evinde uyurken yüzüne bir yastık koyup cariyeleri ile beraber üzerine oturarak Mervan'ı boğduktan sonra "Emir-il-mü'minin ansızın öldü" diye bağırmaya başlamıştır.

Mervan'ın bu suretle ölümünde yerine oğlu Abdülmelik Halife oldu. Diğer oğlu Abdülaziz de Abdülmeliğe bağlı olmak üzere Mısır valiliğinde kaldı.

Mervan hayatta iken iki ordu hazırlayarak birini Medine'ye, ötekini de Ziyad'ın oğlu Ubeydullah'ın kumandasında Irak'a göndermişti. Medine'ye giden ordu bozularak dağılmıştı. Ziyad oğlunun kumanda ettiği ordu da Kalkisya'ya gidip orada Haris'in oğlu Züfer'i mağlup ettikten sonra Kalkisya işini bitirip Irak'ı zabtedecekti. Mervan'ın ölümünde oğlu Abdülmelik Ziyad'ın oğlu Ubeydullah'ı yerinde bırakarak emrini yeniledi.

O sırada şiiilerden fedai bir güirûh toplanarak Şam hududuna gelmekte idi.

Sard'ın oğlu Süleyman Tevvabin denen ve kendisine bağlı olan şiiilerle hareket etmek üzere almış beş senesi Rebiülahir'in başını tayin etmiş olduğundan o gün Kûfe'den çıkıp Nahile denen yere kondu ve başına dörtbin kadar şii toplandı. Kendi defterinde ise onaltı bin kişi yazılı idi. "Tevabinin gerisi nerde" diye sordu. İki bin kadarını Muhtarı Sakafi ayarttı, kendisine bağladı dediklerinde "geri kalan onbini nerde, bunların dini imânı yok mu? Verdikleri sözü unuttular mı" dedi ve Kûfe'de "Ey Tevvabin Hüseyin'in intikamını almak için geliniz" diye tellâl çağırıttı. Nihayet bin kadar adam toplandı. "Gönülsüz askerin ne faydası olur. İşte sıdk ile candan gönülden gidecek fedailer bundan ibarettir" denildi. Böyle büyük davalarda söz söyleyen çok olur, fakat iş yapan az bulunur. Süleyman'ın defterinde yazılı olan onaltı bin kişiden ancak beşbini toplanabildi.

Kûfe valisi Yezid'in oğlu Abdullah ise Ziyad'ın oğlu Ubeydullah'ın büyük bir ordu ile hareketini öğrenmiş olduğundan Kûfe'nin kuvvetini azaltmak istemezdi. Bundan dolayı memleketin ileri gelenleri ile beraber Nahile'ye giderek Sard'ın oğlu Süleyman'la görüştü "Siz bizim kardeşimizsiniz, bu şehrin eşrafındasınız. Bizden ayrılmayınız ve bizim kuvvetimizi eksiltmeyiniz. Düşmanımız gelince hep beraber müdafaa edelim" diye nasihat etti. Süleymanla arkadaşları ise Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye davet edip te sonradan Kerbelâ'ya geldiği zaman kendisine yardıma koşmadıklarından dolayı işledikleri büyük günahı düşünce düşünce hüznün ve keder içinde çırpınmakta olduklarından bu uğurda can vermeyi karar-

laştırdıkları için hiç bir nasihat kendilerine tesir etmiyordu. Kararlarında durarak “Biz kazaya razıyız. Allah’ın lütfuna dayanarak gideceğiz” diye cevap verdiler.

Şiiler Kerbelâ vak’asından evvel bu kadar fedakârlığı yapmış olsaydılar iş başka şekle girmiş olurdu. Fakat pişmanlığın faydası olmayacak bir zamanda pişman olup da hiddetle kendi başlarına hareket etmeleri kendilerini tehlikeye atmak demektir. Bununla beraber düzgün bir orduda bulun-salar çok iş görebilirlerdi.

Bunun üzerine Yezid’in oğlu Abdullah “Biraz sabırlı olunuz. Hiç olmazsa sizinle beraber gitmek üzere bir miktar asker hazırlıyalım da düşmana karşı kuvvetli olasınız” dediyse de fayda vermedi. Süleyman Rebiülahir’in beşinci Cuma günü öğleden sonra hareket emrini verdi. Tevhabinden cırçoğu ondan ayrılıp geri kaldı. Süleyman buna da aldır-mayarak “Öyle hamiyetsizlerin bulunmalarından ise bulunmamaları daha iyidir” diyerek yürüyü-ver-di Ertesi gün Kerbelâ’ya vardı.

Bu tevabin gürûhu Hz. Hüseyin’in türbesine vardıkları gibi ağlayarak feryat ettiler. Günahların-dan tövbe ve istiğfar ettiler ve yirmidört saat orada durup ağladılar. Sonra birer birer türbeye veda ede-rek Anbar’a gittiler.

Kûfe valisi Abdullah, onların böyle dağınık ve intizamsız hareketlerine bakıp “bu topluluktan ilk alacağımız haber onların mahv ü perişan oldukları haberidir” diye üzüldü.

Şiiler Anbar’dan çıkıp Karkisya’ya vasil olunca Haris’in oğlu Züfer kaleden çıkıp onlarla görüştü.

Kendilerine ikram etti. “Burada kalınız bizimle beraber olunuz düşman pek kuvvetli geliyor, birlikte karşı koyalım” dedi. Süleyman Sard ise “Bizim şehrin halkı da bize böyle dediler ama dinlemeyip hareket ettik. Burada da duruculardan değiliz” diyerek Karkisya’dan çıkıp Re’sül Ayn denen yere indiler. Beş gün orada kalarak dinlendiler Ziyad’ın oğlu Ubeydullah da büyük bir ordu ile oraya bir günlük uzaklıkta olan yere gelmişti. Süleyman tarafından ileriye sevkolunan dört yüz atlı Şamlıların bir müfrezesi ile karşılaşınca onları vurup bozdular ve onların hayvanlarını aldılar.

Ziyad’ın oğlu Ubeydullah haber alınca onikibin askerle Nümeyr’in oğlu Husayn’i ileri sevketti. Süleyman da onu karşıladı. Cemaziyelevvelin yirmialtısında iki taraf karşılaştılar.

Şamlılar şiiileri itaata davet ettiler. Onlar da “Mervan’ın hanedanını uzaklaştırınız. Ziyad’ın oğlunu da bize teslim ediniz. Biz de Irak’tan Zübeyr’in oğlu Abdullah’ın memurlarını çıkartalım. Hilâfet Eht-i Beyte kalsın” dediler.

Her iki taraf birbirinin teklifini kabul edemediğinden birbirlerine hücum ettiler. Muharebe akşama kadar uzadı. Galebe daima Şiiler tarafında görülmekte idi. Ertesi sabah İbn-i Ziyad tarafından Husayn’e yardım için sekizbin asker geldi. Şiiler çok şiddetli çarpıştılar. Her iki taraftan da çok kimse öldü ve yaralandı. Nihayet akşam olup harbe ara verildi. Ertesi Cuma günü sabahleyin Ziyad’ın oğlu tarafından onbin kadar daha imdat askeri geldi. Sabahleyin erkenden çok şiddetli muharebeler oldu. Şam askerleri çoğaldığı için her taraftan

Tevvabini kuşatmağa başladılar. Süleyman bunu görünce “Çabukca Allahına kavuşmak isteyenler yanıma gelsin” diyerek kılıcının kınını kırdı. Askerinden bir çoğu da ona uyarak kılıçlarının kınlarını kırdılar ve büyük bir fedakârlıkla Şamlılar üzerine hücum ederek kan dökücü bir cenge giriştiler. Şamlılardan pek çok ölü ve yaralı oldu.

Husayn baktı ki iş yaman bu fedailer çok şiddetli saldırıyorlar. Hemen piyade okçularını öne alarak fedailer üzerine ok yağdırdı. Süleyman Sarı (R.A.) öldürüldü. Onun vasiyeti üzerine sırası ile sancağı alan reisler de birer birer düşüp öldüler. Tevvabin’de dayanacak kuvvet kalmadı. Fakat yine akşama kadar dayandılar. Karanlık basınca Şamlılar ordugâhlarına döndüler. Şii rüesasından Şeddad’ı Becili’nin oğlu Rifaa geri kalan Tevvabini toplayıp harp meydanını terkederek kaçtılar ve dağınık bir halde Karkisya’ya can attılar. Üç gün orada kaldıktan sonra Kûfe’ye döndüler. Ondan sonra Ziyad’ın oğlu da Karkisya muharebeleri ile meşgul oldu.

O sırada Basra ve Ehvaz taraflarında da Hariciler çıkarak pek çok muharebeler olmuş nihayet halkın çok çalışmaları ve gayretleri ile toplulukları dağılmış ve pek çok azılı ve belli başlı reisleri öldürülmüştür.

KÂBE’NİN TAMIRI

Zübeyr’in oğlu Abdullah bu sırada Eshab’ın küçüklerinden Mutî’in oğlu Abdullah’ı Kûfe valisi tayin etti.

Geçen yıl Nümejr'in oğlu Husayn'in attığı mancınık taşlarından Kâbe-i Muazzamanın duvarları yıkılmış ve sarsılmış olduğundan Zübeyr'in oğlu Kâbe duvarlarının hepsini yıkarak yeniden kurup tamir etti. Kureyş evvelce Kâbe'yi yaptıkları zaman "Hatîm" denen duvarla çevrili bulunan "Hicr" mevkiini dışarda bırakmışlardı. İbn-i Zübeyr bu sefer Hz. İbrahim'in yaptığı şekilde Hicr'i de Beyt-i Şerif'in içine aldı.

AMR-I AS'IN OĞLU ABDULLAH'IN VEFATI

Amr-ı As'ın oğlu Abdullah altmışbeş senesi içinde irtihal etti. Allah ondan hoşnut olsun.

Babasından oniki yaş küçük olup babasından evvel Müslüman olmuştu. Babasının zoru ile Sıffiyin de onunla beraber bulunduyse da silâh kullanmadı. Bununla beraber "Keşke yirmi sene evvel öleydim de Sıffiyin'de bulunmayaydım" der imiş. Çok alim bir zat idi. Ebû Hureyre dermiş ki "Benden çok Hadis ezberleyen kimse yoktur. Ancak Amr-ı As'ın oğlu Abdullah vardır ki o yazardı ben yazmazdım".

MUHTAR-I SEKAFI'NIN ÇIKIŞI

Muhtar-ı Sekafi Kûfe'ye gelip "Ben Mehdi Muhammed Hanife'nin veziri ve eminiyim" diyerek gizlice Şiileri başına toplamak isteyince Şia taifesinden bir gürûh ona uymuşlardı. Süleyman Sâd öldürülüp topluluğu dağıldıktan sonra meydan kendine

kaldı. Taraftarları gittikçe çoğaldı. Meşhur Üştür'ün oğlu ve Kûfe'de kuvvetli aşireti olan İbrahim'i de kendi tarafına çekmekle Muhtar'ın kuvveti arttı ve Kûfe'den gizlice kendisine biat edenlerin sayısı oniki-bine yükseldi. Bunun üzerine altmışaltı senesi Rebi-ülevvelinin ondördüncü perşembe gecesı meydana atılmaya karar verdi ve bu kararını yanındakilere bildirdi.

Halbuki "Muhtar şu iki gecenin birinde baş kaldıracakmış" diye Kûfe valisi Muti'in oğlu Abdullah'a haber verilmişti. O da lâzım gelen yerlere inzibat askerleri ile hususi memurlar göndermişti. Güneş battıktan sonra Üştür'ün oğlu İbrahim bir kısım müsellağ adamları ile Muhtar'ın yanına giderlerken Mutioğlunun memurları onu geri çevirmek isteyince muharebeye başlandı ve şiiler tarafından "Muhammed sülâlesinin Emini meydana çıktı. Ehl-i Beyt şehitlerinin intikamlarını almak isteyenler gelsinler" diye dellâl çağırıldı.

Muhtara biat etmiş olanlar taraf taraf toplanmağa başladılar. Mutioğlu tarafından da hemen yedi sekiz bin asker toplanıp sevkolundu ve bir kanlı muharebeye başlandı. Üştür'ün oğlu babası gibi mertçe ve fedakârlıkla hücum ederek muharebeyi kazandı. Mutioğlu çaresiz kaçıp Dar-ı Ebû Musa'da gizlendi ve Üştür'ün oğlu gelip hükümet konağını zabteddi. Muhtar da gelip konağa girdi. Sabahleyin Kûfe eşrafı mescide ve hükümet kapısına gelip toplandılar. Muhtar mescide gitti, minbere çıkıp çok belîğ bir hutbe okudu. Ey ahali doğru yolda biat etmek üzere biat ediniz. Yemin ederim ki Hz. Ali'nin biatı ile onun sülâlesinin biatından sonra böyle bir

biat yapmadınız deyip indi ve Kûfe'nin eşrafı gelip Allah'ın Kitabına ve Rasûlün sünnetine uymak ve Ehl-i Beyt'in kanlarını istemek ve zayıfları korumak üzere biat ettiler ve bu suretle Kûfe'de bir Şia hükümeti kuruldu.

Muhtar, herkese iyi muamele ve iltifat ediyor, halkı güzel ümitlere düşürüyordu. İbn-i Mutî'in, Dar-ı Ebû Musa'da gizlendiğini öğrenince kaçıp gitmesi için kendisine yüzbin dirhem yol harçlığı gönderdi. O da savuşup Basra'ya gitti.

Muhtar Beytülmalde dokuz milyon dirhem bulup onları kendisinin silâh arkadaşlarına taksim etti ve Üştür'ün kardeşi Haris'in oğlu Abdullah'a sancak verip onu Ermenistan tarafına ve Utarid'in torunu Umeyr'in oğlu Muhammed'i de Azerbeycana, Kays'ın torunu ve Said'in oğlu Abdurrahman'ı Musula ve Mesud'un oğlu İshak'ı da Medaine, Yaman'ın torunu Huzeyfe'nin oğlu Sa'dı da Hulvana memur etti. Zübeyr'in oğlu tarafından Musul valisi olan Kays'ın torunu ve Eş'asın oğlu Muhammed de bunun üzerine işin sonunu beklemek üzere Musul'dan çıkıp Tekrite gitti. Sonra gelip Muhtar'a biat etti.

Daha sonra Muhtar divan kurup davaları ile meşgul olmaya başladı ve sonra işin çokluğu hakimlikle uğraşmaya mani oluyor diyerek dava işlerini eskiden olduğu gibi Kadi Şureyha havale etti.

ZİYAD'IN OĞLUNUN MUHAREBESİ

Ziyad'ın oğlu Ubeydullah büyük bir ordu ile Karkisye üzerine gelip Züfer'in işini bitirdikten sonra gidip Irak'ı zabtedecekti. Tevvabin fırkasını da-

ğıttıktan sonra Kalkisya'yı sıkıştırmağa devam etti. Züfer ise Kays'ı Aylan kabilesi ile beraber şiddetle karşı koyduklarından Ziyad'ın oğlu artık o taraftan vaz geçerek ordusu ile Musul üzerine yürüdü. Muhtar tarafından Musula gönderilmiş olan Said'in oğlu Abdurrahman, Tekrit tarafına çekilerek işi Muhtar'a bildirdi. O da üçbin seçkin süvari ile Enesi Esdi'nin oğlu Yezid'i Musul tarafına gönderdi.

Yezid, Medayin üzerinden Musula doğru yürüdü ve Musul hududunu geçerek Batlı adındaki yere kondu. Ziyad'ın oğlu ise onun hareketini işitince ona karşı Musul'dan üçerbin kişilik iki fırka gönderdi. Bu fırkalardan birisi bir gün evvel çıkıp Yezid ile karşılaştı. Arefe günü sabahleyin muharebeye başlandı, Şam askeri bozuldu. Serkerdeleri öldü. Geriden gelen fırka bozgun askerle beraber Batlı'ya geldiler. Ertesi gün Kurban Bayramını sabahleyin muharebeye tutuştular. Onlarda fena halde bozuldular. Kimi öldü, kimi de yaralı ve esir oldu.

Enes'in oğlu Yezid ise ağır hasta olduğu halde askere kumanda ederek bu zaferi gördükten sonra o gün akşam üstü vefat etti. Vasiyeti üzere Azib'i Esedi'nin oğlu Verka kumandan oldu. Öteki kumandanlarla görüştükten sonra "Ziyad'ın oğlu seksenbin kişilik bir ordu ile gelmiş biz ona nasıl karşı koyabiliriz, harbi bugün kazanırsak yarın kaybederiz" diyerek oradan geri döndüler. Muhtar bunu haber alınca Uştür'ün oğlu İbrahim'i yedibin askerle o tarafa gönderdi.

II. CİLD, I. KISMIN SONU